

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Сорокін С.В.

**ПРАКТИЧНИЙ КУРС ПЕРЕКЛАДУ
З ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ**

**ЧАСТИНА ПЕРША
ПЕРЕКЛАД ГАЗЕТНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ**

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

**Київ – 2010
Видавничий центр КНЛУ**

Сорокін С.В.

**Практичний курс перекладу з турецької мови. Частина перша.
Переклад газетно-інформаційних текстів. – К., 2010. – 294 с.**

Посібник є першою частиною навчально-методичного комплексу з практичного курсу перекладу, який має на меті надання студентам теоретичних знань і практичних умінь і навичок письмового перекладу стилістично різнопланових текстів: газетно-інформаційних, економічних, юридичних і наукових. Перша частина НМК присвячена особливостям перекладу газетно-інформаційних текстів. Посібник призначений для студентів спеціальних факультетів закладів вищої освіти, а також осіб, які самостійно вивчають турецьку мову.

Рецензенти: Стишов О.А., д-р філол. наук, професор
Покровська І.Л., канд. філол. наук, доцент
Прушковська І.В., канд. філол. наук, доцент

**Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(лист МОН від 19.05.2010 р. № 1/П-4215)**

**Друкується за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
(протокол № 3 від 26 жовтня 2009 р.)**

ЗМІСТ

Зміст	3
Методичні вказівки	7

ÇEVİRİBİLİM (TERCÜME TEORİSİ)

1. Bölüm	Günümüz Dünyasında Tercümenin Yeri ve Tercümanlık Faaliyetlerinin Başlıca Özellikleri	9
2. Bölüm	Günümüz Tercüme Teorisinin Genel Özellikleri	16
Ders 1.	Тексти для перекладу українською мовою Коментар: 1. Дієприкметникові конструкції <i>-ecek duruma gelmek / -ecek durumda olmak</i>	22 25
	2. Конструкція <i>...olmak üzere</i>	25
	3. Дієприкметникові конструкції <i>-ecek şekilde / durumda</i>	26
	4. Дієприслівниково-означальний зворот, утворений на основі дієприслівника супроводжувальної дії (<i>-ken</i>)	27
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	28
	Тексти для перекладу турецькою мовою	31
	Текст для анотації турецькою мовою	33
Ders 2.	Тексти для перекладу українською мовою Коментар: 1. Оформлення знахідного відмінка при додатку, вираженому відносним ізафетом	35 39
	2. Предикативна форма <i>...olsa gerek</i>	40
	3. Дієприкметникові конструкції з дієсловом <i>benzetmek</i>	41
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	41
	Тексти для перекладу турецькою мовою	44
	Текст для анотації турецькою мовою	47
Ders 3.	Тексти для перекладу українською мовою Коментар: 1. Розгорнуті підметові звороти і українські безособові та неозначено-особові речення	50 53
	2. Дієприслівник-зв'язка і дієприслівники способу дії	57

	Текст для анотації турецькою та українською мовами	61
	Тексти для перекладу турецькою мовою	65
	Текст для анотації турецькою мовою	69
Ders 4.	Тексти для перекладу українською мовою	70
	Коментар:	
	Переклад прислівника “після” засобами турецької мови	75
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	76
	Тексти для перекладу турецькою мовою	78
	Текст для анотації турецькою мовою	80
Ders 5.	Тексти для перекладу українською мовою	82
	Коментар:	
	Відносно-атрибутивний зворот	86
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	92
	Тексти для перекладу турецькою мовою	94
	Текст для анотації турецькою мовою	97
Ders 6.	Тексти для перекладу українською мовою	98
	Коментар:	
	1. Оформлення афіксом родового відмінка суб’єкта розгорнутого додаткового звороту, утвореного на основі особового дієприкметника	102
	2. Дієприслівникова форма <i>-ecekken</i>	105
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	105
	Тексти для перекладу турецькою мовою	107
	Текст для анотації турецькою мовою	109
Ders 7.	Тексти для перекладу українською мовою	111
	Коментар:	
	Перифрастичні та квазіперифрастичні форми	115
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	119
	Тексти для перекладу турецькою мовою	123
	Текст для анотації турецькою мовою	125
Ders 8.	Тексти для перекладу українською мовою	127
	Коментар:	
	Знахідний відмінок	131
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	135
	Тексти для перекладу турецькою мовою	138
	Текст для анотації турецькою мовою	140

Ders 9.	Тексти для перекладу українською мовою	141
	Коментар:	
	Умовні форми й конструкції	145
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	147
	Тексти для перекладу турецькою мовою	150
	Текст для анотації турецькою мовою	154
Ders 10.	Тексти для перекладу українською мовою	155
	Коментар:	
	1. Герундіальні конструкції	159
	2. Конструкція <i>-mek bir yana</i>	161
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	161
	Тексти для перекладу турецькою мовою	165
	Текст для анотації турецькою мовою	168
Ders 11.	Тексти для перекладу українською мовою	170
	Коментар:	
	1. Дієприкметникові конструкції <i>-ir / -mez hale / duruma gelmek</i>	173
	2. Додаткові значення кон'юнктива	174
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	175
	Тексти для перекладу турецькою мовою	177
	Текст для анотації турецькою мовою	179
Ders 12.	Тексти для перекладу українською мовою	180
	Коментар:	
	Система дієприслівників з часовим значенням у турецькій мові	185
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	189
	Тексти для перекладу турецькою мовою	192
	Текст для анотації турецькою мовою	195
Ders 13.	Тексти для перекладу українською мовою	196
	Коментар:	
	Конструкції на позначення мети	200
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	202
	Тексти для перекладу турецькою мовою	203
	Тексти для анотації турецькою мовою	207
Ders 14.	Текст для перекладу українською мовою	208
	Коментар:	

	1. Дієприслівникові конструкції з лімітативним значенням	213
	2. Дієприслівникові конструкції на позначення швидкої зміни дій	214
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	215
	Тексти для перекладу турецькою мовою	217
	Текст для анотації турецькою мовою	220
Ders 15.	Тексти для перекладу українською мовою	222
	Коментар:	
	Допустові конструкції	227
	Текст для анотації турецькою та українською мовами	229
	Тексти для перекладу турецькою мовою	231
	Текст для анотації турецькою мовою	234
Ders 16	Тексти для перекладу українською мовою	236
	Текст для анотації турецької та українською мовами	239
	Тексти для перекладу турецькою мовою	241
	Текст для анотації турецькою мовою	245
	Додатки:	
	Турецько- український словник географічних назв	249
	Українсько-турецький словник географічних назв	257
	Словник абревіатур турецької мови	265
	Список використаної літератури	292

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Пропонований підручник – перша частина навчально-методичного комплексу з практики перекладу різнопланових інформативних текстів з турецької мови на українську й навпаки. Мета першої частини комплексу – прищепити студентам основні уміння і навички перекладу текстів газетно-інформаційного жанру, надати знання, пов'язані з ключовими граматичними й лексичними аспектами перекладу газетно-інформаційних текстів, продемонструвати труднощі, що можуть виникнути під час перекладу названих текстів з турецької мови на українську й навпаки, навчити способів подолання цих труднощів.

Підручник складається із 16 уроків і розрахований на вивчення протягом одного навчального року (рекомендовано застосовувати на третьому курсі як першу частину дисципліни “Практичний курс перекладу”) за умови виділення чотирьох годин аудиторної роботи на тиждень. Кожен урок має стандартну структуру, а саме: 1) основний текст уроку для перекладу з турецької мови на українську; основний текст уроку супроводжується словником і граматико-перекладацьким коментарем, в якому описуються особливості граматичних форм, конструкцій, що трапляються у тексті, а також рекомендовані шляхи їх використання, зокрема й під час перекладу; в уроці може міститися два основних тексти – залежно від їх обсягу; 2) турецькомовний текст для анотації (резюме) як українською, так і турецькою мовами; текст супроводжується лексичним завданням, яке передбачає підбір еквівалентної лексики; 3) низка україномовних текстів (від двох до чотирьох) для перекладу турецькою мовою; кожен текст супроводжується словником; 4) україномовний текст для анотації (резюме) турецькою мовою; текст супроводжується лексичним завданням, яке передбачає підбір еквівалентної лексики. Кожен елемент структури уроку передбачає його самостійне опрацювання поза межами аудиторії. Аранжування завдань усередині уроку дозволяє, з одного боку, набути граматичних і лексичних знань у зв'язку з перекладом газетно-інформаційних текстів, і, з іншого боку, застосувати набуті знання на практиці, відпрацювавши необхідні навички й уміння у таких видах медіальної діяльності, як письмовий переклад, письмова анотація (реферування) іншомовного чи україномовного тексту. Кожен урок розрахований на вісім годин аудиторної і, орієнтовно, чотири години самостійної позааудиторної роботи студентів.

Зважаючи на те, що газетно-інформаційні тексти мають тенденцію до швидкого застарівання, ми намагалися максимально подати ті тексти, в яких міститься зв'язок з історично значущими подіями, як-от: талібський режим і війна в Афганістані, режим Саддама Хусейна й військові операції в Іраку, намагання Туреччини увійти до Європейського Союзу, президентські

вибори 2004 року в Україні, резонансні терористичні акти (теракт 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку й теракт у Москві на Дубровці) тощо. Проте в підручнику містяться й декілька текстів, інформація в яких не є історично значущою, але вони були включені, зважаючи на лексичні й граматичні особливості, складні з погляду перекладу, наприклад, українськомовні тексти, що містять лексику на позначення місцевих реалій, українські канцеляризми тощо, переклад яких турецькою мовою викликає значні труднощі. Як джерела фактичного матеріалу використані періодичні видання “*Hürriyet*”, “*Milliyet*”, “*Sabah*”, “*Radikal*”, “Урядовий кур’єр”, “Факты и комментарии”, “Газета по-киевски”, “Кореспондент”.

Підручник призначений насамперед для тих студентів, які вже мають базові знання турецької мови; рекомендується робота під керівництвом викладача. Водночас, підручник чи окремі його частини можуть бути використані й для самостійного набуття, закріплення або підтримання знань, умінь та навичок перекладу. Крім пропонованого в межах навчально-методичного комплексу заплановано створення посібників з перекладу журнально-публіцистичних, економічних, юридичних, наукових (науково-технічних) текстів.

ÇEVİRİBİLİM (TERCÜME BİLGİSİ)

1. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA TERCÜMENİN YERİ VE TERCÜMANLIK FAALİYETLERİNİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Yeryüzünde ilk tercümanın¹ ne zaman ortaya çıktığı bilinmediği halde, tercümanlığın, insan faaliyetlerinin en eski türlerinden biri olduğu şüphesizdir. İlk başta yalnızca sözlü tercüme varken daha sonra alfabe kullanılmaya başlandığında yazılı tercüme de ortaya çıkmıştır. Farklı kaynaklar, tercümanlığın binlerce yıllık tarihi olduğunu göstermektedir. Babil, Asur gibi eski devletlerde, fethedilen halklara hükümdarlarının emirlerini bildiren tercümanların bulunduğu bilinmektedir. Antik Mısırda da, komşu ülkeler ile iletişim kurabilecek tercümanlar yetiştiren özel bir okul vardı.

Tercümanlık tarihinin ilk aşamalarında iki eğilim mevcuttu. İlki, başta Kıtab-ı Mukaddes olmak üzere dini kitap ve yazıların çevirilerinde görülmektedir. Dini kitaplar tercümanlar için tanrı tarafından vahyedilmiş kutsal bir kaynak olduğuna göre yabancı dile kelimesi kelimesine, harfi harfine tercüme edilmesi şarttı. Dolayısıyla konu kitap ve yazılar yabancı dile aktarılırken sık sık o yabancı dilin kurallarına aykırı gelmiştir, çeviri de okurlar için büsbütün anlaşılmaz hale gelirdi. Bundan farklı olarak “serbest tercüme” denilen bir tercüme türü de vardı. Kutsal kitaplar söz konusu değilken, tercüman çevirdiği yazıyı istediği biçimde değiştirebilirdi.

Kelimesi kelimesine tercüme ile serbest tercümenin çelişmesi, sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Ancak eski zamanlarda tercümanın serbest çeviride yaptığı değişiklikler, daha çok tercümanın niteliksizliği ile ilgiliydi. Daha sonra da sözü edilen tercüme tiplerinden birinin seçilmesi, tercümanın stratejisinden kaynaklanmaya başlamış, yani tercümede ulaşmak istediği amaçlar ile ilgili olmuştur. Serbest tercümede özellikle 18. yüzyılda Fransa’da kullanılan bir “güzeleştirme tercümesi”nden söz etmeden duramayız. Fransız tercümanlar, kendilerine göre “barbar” olan yazarların eserlerini Fransızcaya tercüme ederlerken kendilerini zevk konusunda “örnek” sandıkları için Servantes, Shakespeare gibi dünyaca ünlü yazarların orijinal eserlerini istedikleri şekilde değiştirirlerdi. Öyle ki, orijinal eser ile tercümesi arasında çok büyük farklılıklar ortaya çıkardı.

Yukarıda bahsedildiği gibi, tercümanlığın tarihi birkaç aşamadan oluşmaktadır. Aşağıda, 20. yüzyılda başlamış olan son aşamasından söz edilecek. Bu aşamada tercümede köklü değişiklikler yaşanmış, özellikle de II. Dünya

¹ Bu kitapta, tercüman sözcüğü; çevirmen, yazılı metinler çeviren kimse, sözlü metinler çeviren kimse / mütercim dahil olmak üzere geniş anlamda kullanılmıştır.

Savaşından sonra tercümanlık faaliyetleri artmış, yeni tercüme tipleri ortaya çıkmış ve şöyle denen “haber (bilgi) tercümeleri”ne daha çok önem verilmeye başlanmıştır. Haber (bilgi) tercümelerinin ağırlığı, tercüme talep ve şartlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Günümüz dünyasında tercümanların faaliyetleri ile ilgili talep ve koşullar üzerinde aşağıda kısaca durulacak.

En önemli değişiklik, tercümenin tam ve doğru olması ile ilgilidir. Edebi eserler tercüme edenlerin, eseri güzelleştirmek ve okurlar için daha anlaşılır hale getirmek için türlü değişiklikler yapmaları sık sık görülen ve ciddi sonuçlara yol açmayan bir olaydır. Fakat teknik, ticaret, diplomasi yazılarında istenmeden bile yapılan değişiklikler; siyasi çatışma, para kaybı ve hatta insan kaybı gibi ağır sonuçlara sebebiyet verebilir. Dolyısıyla sözü geçen alanlarda serbest tercümenin kullanılması imkansız olup, tercümanlar mümkün olduğu kadar bütün detay ve incelikleri aktarmaya çalışmaktadırlar. Ama aynı zamanda sözü sözüne çevirme de, orijinal yazının anlamını değiştirdiği ve hatta anlaşılmaz hale getirebildiği için her durumda kullanılamaz.

Bu şartlarda tercümanın amacına ulaşması kolay bir iş sayılmaz. Bilindiği gibi tercümenin orijinali ile tamamen özdeş olması neredeyse mümkün değildir. Bu yüzden, tercüman, çeviride en önemli anlam inceliklerini korumak için hangi anlam ayrıntılarını “kurban” edebileceğine karar vermek zorundadır. Yani tercüman, çevirmekte olduğu yazıda hangi söz ya da dilbilgisi detaylarının daha önemli olup mutlaka aktarılması gerektiğini tespit eder. Şunu da göz önünde bulundurmak gerekir ki, çeviriyi görünürde güzelleştiren en ufak bir sapma bile, tercüman için sorun yaratabilir. Çevirinin anlam bakımından gerçeğe uygunluğundan sorumlu olan, orijinalin yazarıdır ve çevirirken orijinal yazıda anlam değişiklikleri yapmak tercümanın işi değildir.

Çağdaş tercümanlık faaliyetlerinin bir başka özelliği de, çok sayıda özel yani değişik bilim dallarına ait yazıların bulunmasıdır. Söz konusu yazılar tercümanın değişik bilim alanlarında geniş bilgiye sahip olmasını icap ettirir. İçinde bulunduğumuz “bilim ve teknik devrimi” yıllarında, karmaşık ekonomik ve finansal ilişkilerin hüküm sürdüğü şu günlerde geniş okur çevrelerine hitap eden dergi ve gazetelerde uzmanların bile zor anlayabileceği yazılara rastlanır. Böylesine zor ve karmaşık yazılar, tercümanı çözülmesi zor sorun ve hedefler ile karşı karşıya getirmekte, sık sık terminoloji ve anlam yanlışlıklarına yol açmaktadır. Burada demek istenen, tercümanın değişik alanlarda bilgileri ne kadar geniş ise yaptığı çeviriler o kadar kalitelidir. Bu yüzden ki, okullarda tercüman yetiştirilirken ekonomi, hukuk, diğer bilim alanlarında bilgi edinebilmesi için özel dersler yapılır. Gazete haberlerinin çevirisine yönelik olan bu ders kitabı, müstakbel tercümanların özel hazırlıklarında ilk aşamadır. Gazete haberlerinin dışında gazete ve dergilerde yer alan spor, kültür vb. konularla ilgili yazıların yanı sıra ekonomi, hukuk ve dilbilim yazılarına da yer verilecek. Aynı zamanda kaliteli çeviri yapabilmek için, tercümanın şu ya da bu alanda lisansa sahip bir uzman olmasına gerek yok. Yeter ki, çevirdiği yazının ait olduğu bilim

alanındaki terminolojiyi ve mantığı anlamasını sağlayacak bilgiye sahip olsun. Bunun dışında tercümanın, zor bir yazı çevirmeden önce ön hazırlık yapması, ansiklopedi ve teknik rehberlerine baş vurması, terim listeleri çıkartması, yabancı dilde benzer yazılar bulması son derece önemlidir.

Tercümanlık faaliyetlerinin, yukarıda sözü edilen özellik ile ilgili bir özelliği daha vardır. Tercüman sadece bir alana ait yazılar çevirirse, olumlu sonuçlar elde eder ama günümüz koşullarında tercümanın bir tek dar alanda uzmanlaşması mümkün olmadığı için ekonomi, siyaset, hukuk gibi bir çok değişik bilim alanına ait yazılar tercüme etmek zorundadır. Aynı zamanda günümüzde tercüman değişik usluplara ait yazılar ile karşı karşıya kalmaktadır. Gerek edebi eserler gerek ise gazete haberlerinin tercümanı, Cambridge, Oxford, Sorbonne gibi dünyaca ünlü üniversitelerde öğrenim yapmış belagatli müelliflerin yazı ve sözlerini çevirmek zorunda kalabilir. Tercüman için en tatsız şey, tabi ki, konuşanın ya da yazarın, konuşmasında veya yazısında Yunus Emre, Yahya Kemal gibi şair ve yazarların sözlerine yer vermesidir. Aynı zamanda tercüman, edebi dili bilmeyen ve düşüncelerini mantıksal şekilde kağıda dökemeyen kimseler tarafından, hem biçim hem anlam bakımından kötü yazılmış yazılar da çevirmek mecburiyetinde kalabilir. Orijinal yazılarda lehçe ve ağız özelliklerinin bulunması, edebi dil kuralları ile çelişen söz ve dilbilgisi biçimlerinin kullanılması, müellifin bireysel özelliklerinin bulunması tercüman için zorluklar teşkil eder.

Günümüz tercümanlığının bir özelliği daha, kural niteliği taşıyan ve herkesçe kabul edilmiş çok sayıda "kanonik" ("kanuni") tercüme bulunmasıdır. İNCOTERMS gibi önemli uluslararası belgelerin çevirileri, ilgili bütün şahıslar için orijinal metnin tek temsilcisi niteliğindedir. Ve tercüme edilecek yazıda böyle bir belgeye ya da bir kısmına yer verilmişse tercümanın konu belgeyi yeniden çevirmesi yanlış olur ve okur tarafından yanlış tercüme olarak değerlendirilebilir. Bunun gibi durumlarda tercümanın resmi olarak kabul edilmiş çeviriyi bulması şarttır. Bu da kolay olmayabilir.

Günümüz dünyasında tercümanlık faaliyetlerinin kalitesi ve nitelikleri açısından uğramış olduğu değişiklikleri ve özellikleri inceleme gereksinimi, tercüme kuramı (tercüme teorisi) denen yeni bir bilim disiplininin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuramın başlıca özellikleri üzerinde sonraki derslerde duracağız.

YURDUMUZDA TERCÜMANLIĞIN TARİHİ

Yurdumuzda tercümanlığın tarihi daha Kiev Rus Devleti zamanlarında başlamıştır. 988 yılında Kiev Rus devletinde Hıristiyanlık kabul edildikten sonra azizlerin hayatlarından, dini mesellerden bahs eden, yeni dinin dogmalarını halka bildiren yazıların Rus (Eski İslav) diline tercüme ihtiyacı hissedilmiştir. O sıralarda Kitab-ı Mukaddes'in bazı kısımları, dua kitapları Rus diline tercüme

edilmiştir. Anılan kutsal yazıların çoğu Bulgaristan'da tercüme edildiği halde Kiev Rus Devletinde çok yaygındı. İlk dini kitaplar, Kiril alfabesinin yaratıcıları olan aziz kardeşler Kiril ve Metodiy tarafından yapılmıştır.

Dini kitaplar sözü sözüne tercüme edildiği halde orijinal yazıyı noktası noktasına kopya etmeyen, serbest şekilde yapılan birkaç tercüme de vardı. Bunların arasında İ.Flavius'un "Yahudilerin Savaşı" adlı eseri, en önemli tercümelere biriydi.

1228–1480 yılları arasında yaşanan Moğol istilası sırasında Rus devletinde tercümanlık faaliyetleri devam etmiştir. Bir çok dini eserin yanında "Hint Çarlığı", "Truva Savaşı" olmak üzere dini olmayan kitaplar da tercüme edilmiştir. Ülkenin siyasi ve iktisadi hayatı ile ilgili çeviriler de mevcuttu.

16. yüzyıla kadar Rus devletinin merkezi Moskova'ya intikal etmiştir. Eskiden beri bir yazının çevirisi yapılırken çeviride tercümanın ismi geçmezken 16. yüzyıldan sonra anonim tercümelere son verilmiş, dilin ve kültürün gelişiminde tercümanların rolü daha çok artmıştır. 1516 yılında Rus Çarı III. Vasil'in davetiyesi üzerine bir Yunan manastırından Moskova'ya tercüman sıfatıyla Maksimus Grek isminde biri gelmiştir. Yaklaşık olarak 1556 yılında vefat edinceye kadar dini ve dini olmayan bir sürü kitap tercüme etmiştir. Önceleri Rus dilini bilmediği için bütün tercümeler iki etap olarak yapılırdı. Tercüme edilmesi gereken yazılar, Maksimus Grek tarafından Yunanca'dan Latince'ye, sonra da Rus tercümanlar tarafından Latince'den Rus diline çevrilirdi. 17. yüzyılda astronomi, astroloji, matematik ile ilgili bilimsel yazıların çevirileri de yapılmıştır.

O zamanki tercümanlar aslında dört gruba ayrılabilir. Birinci gruba, değişik resmi kuruluşlarda tercüman olarak çalışan ve çoğunlukla yabancı olan ya da Rus İmparatorluğu'nun güney ya da batı bölgelerinden gelenler dahildi. Birinci gruptaki tercümanlar Lehçe, Almanca, Felemenkçe gibi yabancı dilleri iyi bilmekle birlikte Rusçayı çok az bildikleri için yazıcıların yardımı ile çeviri yaparlardı. İkinci gruba, Yunanca'dan ve Latince'den dini yazılar tercüme eden bilgin rahipler dahildi. Bunlardan en ünlüleri, Yepifanius, Arsenius Grek ve Dionisius Grek'tir. En kalabalık olan üçüncü grup, yabancı dili az çok bilen ve zaman zaman bir-iki çeviri yapan kişilerden ibaretti. Ve sonuçta dördüncü grup, Rus dilini ve kültürünü zenginleştirmek için gönüllü olarak çeviri yapanlardan oluşuyordu. Sözü geçen tercümanlardan en meşhurları, Andrey Matveyev, Bogdanov, Prens Kropotkin.

Fakat tercümanlık alanında en büyük değişiklikler 18. yüzyılda yaşanmıştır. Deli Petro'nun toplumsal, politik, ekonomik reformlarından sonra tercüme sanatı ile ilgili talepler artmış, I. Petro tarafından tercümenin "anlaşılır" olmasını talep eden bir emir çıkartılmıştır. Yeni tercüme kurallarının oluşumunda, ünlü Rus bilginler M.Lomonosov, Sumarokov ve Trediakovskiy'in rolü çok büyüktür. Anılan bilginler sadece çeviriler yapmakla kalmamış, çalışmalarında

tercümanlığın önemini vurgulamış, tercüme sanatı ile ilgili, çevirinin nasıl yapılması gerektiğini açıklayan kuramsal izahatlar vermişlerdir.

18. yüzyılda tercümanlık faaliyetlerinin üç başlıca özelliği vardı. Birincisi, tercümanlık faaliyetlerinin yeni örgütsel biçimleri ortaya çıkmıştır. Deli Petro'nun "Yabancı Kurul"unda (İnostrannaya Kollegiya) bir tercümanlar grubu vardı, 1735 yılında St. Petersburg Bilimler Akademisi nezdinde, o dönemin profesyonel tercümanlarını bir araya getiren "Rus Asamblesi" adlı bir teşkilat kurulmuştur. Asamblenin amaçları, tercüme edilecek kitapları seçmek, tercümanların uyması gereken kural ve prensipleri ortaya koymak, yapılmış çevirilerin kalitesini değerlendirmek, tercümanlar yetiştirmektir. O zamanki anlayışlara göre, tercümanın en az üç dilden tercüme edebilmesi şarttı. Bunlar, Latince, Almanca ve Fransızca'ydı. 1748 yılında İmparatoriçe Yelizaveta (Elizabeth) tarafından daha çok dini olmayan kitapların tercüme edilmesini talep eden bir emir çıkarılmıştır. Ve o zamanlardadır ki, tercümanlara yaptıkları çeviriler karşılığında ücret verilmeye başlanmıştır.

İkincisi, tercüme edilmekte olan kitapların karakteristiklerinin değişmesiydi. Klasik edebiyat çevirilerinin yanında, yapılmakta olan reformların gereği olan pragmatist çevirilerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Tercüme edilen diller de değişmiş olup, daha çok Fransızca, İngilizce, Almanca gibi çağdaş dillerden çeviriler yapılmaya başlanmış, Polonyaca gibi diller popülaritesini kaybetmiştir. Bir süre sonra "teknik" çeviriler, edebi eserlerin çevirilerine yerini bırakmıştır. Uygulanmakta olan reformlar toplumun kültürel ihtiyaçlarının artmasına sebebiyet vermiştir, ancak o dönemin Rus edebiyatı, artmakta olan ihtiyaçları karşılayamıyordu. Toplumun önemli sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak isteyen tercümanlar, vatandaşlarına bilim ışığı vermeyi, toplum içindeki ilişkileri pekiştirmeyi, yeni Rus edebiyatını yaratmayı amaçlıyorlardı.

Tercümanlığın sosyal öneminin anlaşılması, o dönemin üçüncü karakteristik özelliğidir. Tercüme; orijinal edebi eserlerin yaratılması kadar önemli bir sanat olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

18. yüzyılda; sonraki yıllarda Rus edebiyatında önemli bir yer kazanmış olan "şiir tercümesi" ortaya çıkmıştır. Örneğin, Trediakovski; P.Telman'ın "Aşk Adasına Seyahat" adlı romanını tercüme ederken geleneksel Rus kafiyesini kullanmış, birçok şiir çevirmiş ve herkesin takdirini kazanmıştır. Lomonosov'un Latineden, Almancadan, Fransızcadan ve Yunancadan yaptığı şiir tercümeleri de iyi biliniyor.

Rus tercüme sanatının altın çağı, 19. yüzyıldır. 18. yüzyılda tercüme özel bir profesyonel faaliyet haline gelmişken, 19. yüzyılda en yüksek sanatlardan biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Yeni Rus tercüme okulu, özellikle tarihçi A.Karamzin ve şair V.Zhukovski gibi ünlü sanatkarların katkıları sayesinde yaratılmıştır. 18. yüzyıl sonunda ve 19. yüzyıl başında Karamzin değişik dergilerde birçok çevirisini yayımlatmıştır. Yunancadan, Fransızcadan, Latineden, Almancadan, İngilizceden, İtalyancadan ve bazı doğu dillerinden

klasik ve modern müelliflerin yapıtlarını tercüme eden Karamzin; tercümenin, yazarın ve şairin stilini pekiştirdiğini ve çok iyi bir bilgi kaynağı olduğunu zannedirdi.

İngilizceden, Fransızcadan, Eski İslav Dilinden, Latince ve Almandan çeviriler yapan Zhukovski de, Puşkin'in deęiřiyle "tercüme dahisi"dir. Zhukovski sayesinde Rus okurları, Schiller, Göthe, Byron, Walter Scott gibi dünyaca ünlü yazar ve şairlerin eserlerine ulaşabilmiştir. Homeros'un "Odiseya"sını da Rusça'ya tercüme eden odur. Karamzin gibi Zhukovski de serbest tercüme yanlısıydı. Yaptığı çeviriler, arasıra bir nevi "dolaylı anlatım", arasıra da orijinal eserin motiflerine dayanan birer yeni eser niteliğindedi (bu bağlamda Vergilius'un "Aeneid" adlı eserini "dolaylı anlatım" uslubuna göre Ukraynaca'ya tercüme eden ünlü Ukraynalı şair Kotlyarevski'den söz etmek hiç te gereksiz olmayacak). Bazen Zhukovski eserin yerini Rusya'ya intikal ettirebilir, kahramanlara da Rus isimleri verirdi. Rus tercüme okulu, başarılarını önemli ölçüde Zhukovski'ye borçludur.

Ünlü Rus şairler Puşkin ve Lermontov da Rusya'daki tercümanlığın tarihinde büyük bir rol oynamışlardır. Tercüme etmiş oldukları eserlerin sayısı az olduğu halde çevirilerin kalitesinin yükseltilmesi için büyük katkılarda bulunmuşlardır. Yaptıkları çeviriler (arasıra bunlar zaten dolaylı anlatım niteliğindedi) başka tercümanlar için birer örnektir. Özellikle de Puşkin'in tercümenin gelişimindeki rolünün altını çizmek gerektir. Puşkin, devamlı olarak tercümanlıkla ilgili sorunlarla ilgilenir, çeviriler hakkında kritik yazılar yayımlatarak orijinale mümkün olduğu kadar yakın kalınmasını, tercümanın edebi stilinin iyi olmasını, çevirilerin yüksek kalite seviyesinde yapılmasını talep ederdi.

O dönemde tercümanların çoğu serbest tercüme yanlısı olduğu halde bazıları, anlamına zarar verse bile çevirinin mümkün olduğunca aslına yakın olması gerektiğini savunuyordu. Harfi harfine tercüme savunucuları arasında, ünlü yazar ve şairler P.Vyazemski, N.Gnediç, A.Fet bulunuyorlardı. Ancak bunlar da savundukları kurallara her zaman uymamışlardır. Örneğin, Gnediç'in yapmış olduğu, Homeros'un "İlyada"sının tercümesi sözü sözüne çeviri niteliğinde olmayıp, Puşkin'in takdirini kazanmış ve günümüzde bile çok iyi bilinmekte ve okunmaktadır. Serbest çevirilerin resmi sansüre karşı demokratik düşüncelerin propagandası amacıyla kullanıldığını da söylememiz gerekir.

1917 yılı Ekim (Devrimi)nden sonra SSCB'de tercümanlık faaliyetleri yeni bir döneme girmiştir denebilir. M.Gorki'nin girişimi üzerine, hem batılı hem de doğulu yazarların eserlerinin eski ve yeni çevirilerini yayımlamayı amaçlayan "Dünya Edebiyatı" ("Vsemirnaya Literatura") adlı bir yayım evi kurulmuştur. Maddi zorluklara karşın sonraki yıllarda sözkonusu yayım evi Balsak, Anatol Frans, Stendal, Heine, Schiller, Byron, Dickens, B.Show, Mark Twain olmak üzere önde gelen yazarların roman ve hikayelerini yayımlamıştır. 30'lu yıllarda M.Loziński, T.Şçepkina-Kupernik, S.Marşak,

H.Lübimov, Y.Kalaşnikof gibi tercüme sanatçıları bütün Sovyetler Birliği'nde ün kazanmışlardır.

Sovyetler Birliği'nin, birçok ulusu barındırmakta olan bir ülke olması, tercümanlığın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Rusça konuşanlar, Gürcü, Ermeni, Özbek, Kazak, Azeri halklarının destanlarını okuma fırsatını bulmuşlardır. Lev Ginzburg, B.Pasternak, N.Tihonov gibi Rus şair ve yazarlar bu işe büyük katkılarda bulunmuşlardır.

1920'li yıllarda tercümanlık faaliyetlerinde hem nitelikleri hem de nicelikleri bakımından esaslı değişiklikler baş gösterdiğinden sosyal, siyasi, bilimsel ve teknik alanlarda bilgi veren tercümelere ihtiyaç önemli ölçüde artmıştır. Profesyonel tercümanlara olan ihtiyaç giderek arttığı için ülkede tercüman yetiştiren bir dizi yüksek öğrenim kuruluşu kurulmuştur. Örneğin, edebi eserlerin, öncelikle Sovyetler Birliği halklarının edebi eserlerinin tercümanları, Yazarlar Sendikası nezdindeki Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde yetiştirilirdi.

1948 yılında Ukrayna'nın başkenti Kiev'de, tercüman yetiştirmeyi amaçlayan Kiev Devlet Pedagojik Yabancı Diller Enstitüsü kurulmuştur. Sözü geçen öğrenim kuruluşuna, 1990'lı yılların başında üniversite adı verilmiş olup, 2001 Ukrayna Devlet Başkanının emriyle Milli (Ulusal) Üniversite haline gelmiştir. Bugünlerde Kiev Ulusal Dilbilim Üniversitesi, Ukrayna'nın yabancı diller alanında özel öğretim veren önde gelen öğretim kuruluşudur. Üniversite fakültelerinde İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Yunanca, Fince, Norveççe, Hollandaca, İsveççe olmak üzere batı dilleri, Türkçe, Arapça, Farsça, Çince, Korece, Japonca, Hindi gibi doğu dilleri ve yabancılara İslav dilleri okutulmakta. Ulusal Dilbilim Üniversitesi mezunları, ticaret olmak üzere Ukrayna piyasasının bütün segmanlarında, değişik kamu kuruluşlarında, diplomatik temsilciliklerde çalışmaktadırlar.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tercümanlık faaliyetleri ve piyasada durum önemli ölçüde değişmiştir. Bağımsızlığına kavuşan Ukrayna'da çeviriler yapan devlet yayım evleri maddi sıkıntılar yüzünden çoğu halde çalışmaz hale gelmiş, yabancı dillerden yapılan çeviriler de hiç denecek kadar az yayımlanmaktadır. Öte yandan Sovyetler Birliği'nde uygulanmakta olan sansür yok olmuş, daha önce ideolojik bakımdan çevrilmesi yasak olan eserler tercüme edilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda tercümelerin kalitesi düşmüş durumdadır. Piyasada ciddi edebi eserlerin çevirileri yok denecek kadar az, piyasa detektif, erotik, pornografik olmak üzere "hafif" romanlarla hıncahınç doludur.

Ukrayna'da bağımsızlığın getirdiği en önemli özelliklerden biri, doğu dillerinin öğrenilmeye başlanmasıdır. Sovyetler Birliği zamanlarında Ukrayna'da sınırlı olarak Çince ve Japonca öğretilirken, 1991 yılından sonra sözü edilen dillerin dışında Türkçe, Arapça, Farsça, Hintçe, İndonezyaca, Korece, Gürcüce, Özbekçe, Azerice, İbranice gibi doğu dilleri okutulmaya başlanmıştır. Ancak kaliteli öğretmenler, gerekli ders kitapları ve edebi eserler az olduğundan

Ukrayna üniversitelerinin çoğunda doğu dillerinin öğretim kalitesi çok düşük, Ukrayna’da hazırlanarak yayımlanan ders kitapları da yok denecek kadar az.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz: maddi sıkıntılar, kaliteli uzmanların yetersizliği, tercüme kalitesinin düşmesi olmak üzere günümüzde yaşanmakta olan bütün zorluklara rağmen 20. yüzyılın sonunda ve 21. yüzyılın başında Ukrayna’da tercümanlığın boyutları ve sosyal önemi çok büyüktür.

2. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TERCÜME TEORİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Amacı, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak olan pratik tercümanlık, tercüme teorisinden çok daha önce ortaya çıkmıştır. Tercüme teorisinin var olmaması, tabii ki, hiç kimsenin tercümanlığın amaçları, özü ve araçları hakkında düşünmediği anlamına gelmiyor. Çalışırken tercüman değişik tercüme varyantları arasında en iyisini seçmek, çevirdiği yazıda hangi anlam inceliklerinin en önemli olup mutlaka tercüme edilmesi gerektiğine hangilerinin de anlam bozulmadan çeviriye aktarılmamasının mümkün olduğuna karar vermek, karşılaştığı zorlukları aşmak üzere en uygun çözümü bulmak mecburiyetindeydi. Tercüme sona erdikten sonra tercümanın, esinlendiği kriter ve prensipleri bir liste halinde çevirisinin ön sözünde verdiği sık sık görülen bir olguydu. Böylece ilk tercüme teorisyenleri, kendi ve meslektaşlarının tecrübelerini derlemeye çalışan tercümanlardı.

Listelenmiş olan böyle prensip ve kriterler öncelikle en ünlü ve nitelikli tercümanlar tarafından yapılmıştır ancak çağdaş bilimsel taleplere uygun değildi, ispat gücü de çok az olduğu için sabit ve ardıcıl bir kurama dönüşmemiştir. Örneğin, daha antik zamanlarda tercümanlar çevirinin aslına ne kadar yakın olması gerektiği konusunu gündeme getirmişlerdi. Kitab-ı Mukaddes gibi kutsal ya da örnek sayılan kitapların ilk çevirilerinde, anlaşmazlıklara yol açan harfi harfine tercüme prensibi egemendi. Bu yüzden bir süre sonra bazı tercümanlar, tercüme edilirken daha serbest olunması görüşündeydi, tercüme sırasında aslının harfini değil anlamını ve hatta genel izlenimi aktarmanın gerektiğini savundular. Tercümanlığın amaçlarıyla ilgili bu ilk tartışmalarda, günümüzde de yaşamaya devam etmekte olan “sözü sözüne” ve “serbest” tercüme savunucuları arasında yaşanan tartışmaları görmek mümkün.

Bir süre sonra bazı tercümanlar, kaliteli bir tercümenin ya da nitelikli bir tercümanın uyması gereken bazı talep ve kuralları ortaya koyarak “tercüme teorisi”nin temellerini atmaya çalışmışlardır. Fransız şair ve tercüman Etienne Dole (1509–1546) aşağıda sıralanmış beş esas tercüme prensibine uyulması görüşündeydi:

- tercüman en ince detaylarına kadar, çevirdiği yazıyı ve müellifin amaçlarını anlamalı;
- çevirdiği orijinal yazının dilini ve tercüme dilini mükemelen bilmeli;

- orijinalin içeriğine ve biçimsel güzelliğine zarar verebileceği için sözü sözüne tercümeden kaçınmalı;
- tercümede günlük hayatta kullanılagelen sözleri kullanmalı;
- sözcükleri, deyimleri doğru seçerek ve doğru kullanarak orijinal yazının alıcı¹ üzerindeki genel etkisini yansıtmalı.

Tercümanların ortaya koydukları tercüme ilkeleri çok ilginç olduğu halde tam olmadığı, tercümenin ayrı ya da yüzeysel özelliklerine dokunduğu için tam ve tutarlı bir tercüme teorisi teşkil etmez. Ayrı tercümanların ortaya koydukları prensipleri bir araya getirmeye çalışan İngiliz araştırmacı T.Savory, zıt anlayışların bir arada bulunduğu çok ilginç bir listeyi ortaya çıkardı:

1. Tercüme, orijinal yazının sözlerini yansıtmalı.
2. Tercüme, orijinal yazının düşüncelerini yansıtmalı.
3. Tercüme, orijinal gibi okunmalı.
4. Tercüme, tercüme gibi okunmalı.
5. Tercüme, müellifin stil ve uslubunu yansıtmalı.
6. Tercüme, tercümanın stil ve uslubunu yansıtmalı.
7. Tercüme, orijinalin yazıldığı dönemde yazılmış gibi olmalı.
8. Tercüme, tercümanın yaşadığı dönemde yazılmış gibi olmalı.
9. Tercümede eklemeler ve eksiklikler olabilir.
10. Tercümede ekleme ve eksikliklerin olması mümkün değildir.
11. Şiirler, nesir olarak tercüme edilmeli.
12. Şiirler, manzum olarak tercüme edilmeli.

Tercüme teorisi ya da tercüme bilgisi ilk olarak bilimsel açıdan kurulmaya ve temellendirilmeye çalışıldığında tercümanlar; “Yetenekli tercümanlar hiç bir tercüme teorisi olmadan ve böyle bir teoriye ihtiyaç duymadan dahiyane çeviriler yapmışlardır. Üstüne üstlük, tercüme teorisi zaten mümkün değildir, çünkü tercüme bir çeşit sanattır, sanatın da bilimsel açıdan incelenmesi imkansızdır” diye bu teoriye karşı çıkmıştır. Ancak bu itirazların esasında bir anlaşmazlık yatmaktadır. Örneğin, edebi eserler yazmak da bir çeşit sanat ama, edebiyat bilimi (yazın bilimi) adlı bir bilim dalı vardır. Tercümanların öne sürdüğü “tercüme bilim değil sanattır” iddiası kökünde yanlıştır. Tercümanlık faaliyetleri ve tercüme teorisi, bir biriyle ilgili ancak temelde farklı birer kavramdır.

“Tercüme sanatı” kavramı, çeviri yapabilmek anlamına gelir ancak tercüme sürecinin özüyle alakası yoktur. Herhangi tür düşünme ve dil sürecini incelemek gibi tercüme sürecini inceleme de zor olmasına karşın, mümkün ve gerekli olması şüphe götürmez. Tercüme teorisi, tercümanlık faaliyetleriyle doğrudan ilgilidir. Herhangi teorik anlayışlar, gerçek bir tercüme sürecine dayanmalıdır. Bilimsel tercüme teorisi tercümanlık faaliyetlerini kolaylaştırır ve zenginleştirir. Ancak bu fikir, herhangi bir teorik incelemenin mutlaka pratikte uygulanması gerektiği

---

¹ Alıcı terimi, çevirinin okuyucusu / dinleyicisi, çeviriyi algılayan biri, resepiyent, reseptör anlamında kullanılmıştır.

anlamına gelmiyor. Etrafımızda gerçekleşmekte olan süreçler ile ilgili bilgimizin genişlemesi, şüphesiz ki kıymetlidir ancak herhangi bilgimiz bu süreçleri kontrol etmek ve yönlendirmek için hemen kullanılamaz. “Nasıl tercüme edilmeli?” sorusuna cevap vermeden önce, tercüme teorisinin “Tercüme etmek ne demektir?” sorusunu cevaplandırması gerekir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, çağdaş tercüme teorisinin temeleri; tercüme problemlerinin dil bilginlerinin dikkatini çekmeye başlamasıyla XX. yüzyıl ortalarına doğru atılmıştır. Dil bilginleri, tercümeyle sadece ayrı bir şahsın faaliyetinin sonucu değil, bir tür dil faaliyeti olarak değerlendirmeye başlamışlardır. Bu dil faaliyeti sırasında tercüme dilinin birimleri, orijinalde kullanılan dil birimlerine göre seçilir. Tercüme bilginleri, tercüme sırasında iki dilin birimlerinin uygunluğu üzerine araştırmalar yürütmeye başladı. Araştırma için materyaller, orijinal yazılardan ve çevirilerinden alınmaktadır. Böylece derlenmiş materyallerin karşılaştırılması, daha sonra teorik olarak genelleştirilerek nesnel gerçek verilerin kaynağı olmuştur. Tercüme biliminin başlıca amacı, reel, gerçek tercüme olaylarının tasviri; yani tercüme teorisinin emir edici, buyurucu değil, tasviri, betimsel niteliği vardır.

Günümüz tercüme teorisi, iletişimin en önemli unsurunun bilgi değişimi olduğu iddiasından kaynaklanmaktadır. İki dilli iletişim sadece bir aracının katılımıyla mümkündür. Aracı, bir dilde söylenen ya da yazılanları anlayabilen ve başka bir dile aktarabilen insan veya bilgisayardır. Başka aracılık faaliyetlerinden farklı olarak tercümenin başlıca görevi, orijinalin yerine kullanılabilmesi ve orijinal gibi “tüm haklara” sahip olmasıdır. Bir çeviri yapılmak istenirken, orijinali temsil edecek bir yazı yapma amacından esinlenmek ve çeviriyi okuyacak olanların, çevirinin hem yapı hem anlam bakımından orijinale eşdeğer olduğunu düşündüklerini anlamak gerekir. Çeviri ile orijinalin özdeşleşmesi, gerçekte birbirine ne kadar yakın oldukları ile hiç alakalı değildir. İki dilli iletişimin başarılı olabilmesi için çevirinin aslına yakın olması gerekir ama, gerçek tercümanlık faaliyetlerinde söz konusu yakınlık, bir dizi nesnel ve öznel etkenlere bağlıdır.

Çeviriler, hem yazılı hem de sözlü biçimde yapılabilir. Yazılı tercüme, orijinalin ve çevirinin değişmeyen, sabit bir şekilde var olduğu bir tercüme çeşididir. Yazıların sabit olması, çevirinin orijinalle maksimum yakınlığını, tercümanın da sözlükler olmak üzere yardımcı malzemelere başvurabilmesini sağlar. Sözlü tercümede orijinal ve tercüme sabit değildir, mütercim konuşanın sözlerini sadece bir kez duyar ve bir kez tercüme eder. Bu yüzden tercüme ettiklerini sonradan düzeltemez, yardımcı malzemelere de başvuramaz. Sözlü tercüme art arda ve anında (simultane) olmak üzere iki çeşittir. Art arda tercüme, mütercimin konuşmacının sözlerini denledikten sonra tercüme ettiği bir tercüme çeşididir. Anında tercüme de, mütercimin konuşmacının sözlerini dinlerken hemen tercüme ettiği bir tercüme çeşididir. Bu iki çeşidin dışında, ikili tercüme (sohbet), mütercimin sırayla iki dili kullandığı çok özel bir tercüme çeşididir.

Bunlardan başka, bir yazının sözlü olarak tercümesi (“kağıttan tercüme”) ve bir bant kaydının yazılı biçimde tercümesi olmak üzere karışık tercüme çeşitleri vardır.

İnsanlığın tarihi boyunca tercümanlığın önemli sosyal işlevleri olduğundan bahs etmiştik. Tercümanlık olmadan dev imparatorlukların varlığı, dini ve sosyal öğretilerin yayılması, uluslararası ticaret ve işbirliği imkansız olurdu. Tercümelerin yaygınlaşması, başka halkların kültürüne dokunulmasını mümkün kılmıştır. Tercüme ve tercümanlar, ticari, siyasi, bilimsel ve teknik alanlarda uluslararası temas ve bağlantılar mümkün kılar. Bir çok halk, dillerinin, kültürlerinin, edebiyatlarının gelişimini, tercümelere borçludur.

* * *

Tercüme, tercümanlık ve başka çeşit dil aracılığı, tercüme biliminin (teorisinin) inceleme ve araştırma konusudur. Herhangi bir bilim dalında olduğu gibi tercüme biliminin teorik (kuramsal) ve pratik (uygulamalı) yönleri vardır. Teorik bakımdan tercüme biliminin, genel tercüme teorisi, ayrı tercüme teorisi ve özel tercüme teorisi dahil olmak üzere üç dalı mevcuttur. Genel tercüme teorisi, tercüme sırasında kullanılan dillere bakılmaksızın tercümenin ve tercümanlığın genel kural ve özelliklerini inceleyen bir tercüme teorisi dalıdır. Ayrı tercüme teorileri, tercüme sırasında kullanılan iki somut dilin nasıl etkileştiğini ve ilgili sorunları inceleyen bir tercüme teorisi dalıdır. Özel tercüme teorileri, tercüme edilen yazı ve metinlerin tiplerine göre farklı tercüme çeşitlerinin özelliklerini ve bu tercüme çeşitleri ile ilgili talepleri inceleyen, sınıflandıran bir tercüme teorisi dalıdır. Uygulamalı tercüme bilimi, tercümanlık faaliyetlerine gerekli sözlüklerin sağlanması, müstakbel tercümanların yetiştirilmesi, tercüman yetiştirmek için öğretim program ve metodlarının geliştirilmesi olmak üzere tercümanlık faaliyetlerinin pratik yönlerini içine almaktadır.

Diller arası iletişimin başarılı olması, tercümenin orijinale yakınlığı ile doğrudan alakalıdır. Okuyucu, bir tercüme okurken, o tercümenin orijinal yazıyı noktası noktasını kopya ettiğini ve tam olarak temsil ettiğini sandığı halde, dil ve kültür farklılıkları bu iki metnin özdeş olmamasına yol açar. Tercüme sırasında bu veya şu derecede önemli incelik ve özelliklerinin düşülmesi, eklemeler ve değişiklikler söz konusu olabilir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi tercüman, hangi detay ve inceliklerin daha önemli olup mutlaka tercüme aktarılması gerektiğine, hangilerinin ise daha az önemli olup tercümeden düşülmesinin mümkün olduğuna karar verir. Bu yüzden tercüme biliminin en önemli kavramlarından biri, orijinal ve tercümenin özdeş olmadığı halde birbirine ne kadar yakın olduğunu gösteren “tercümenin eş değerliği”¹ kavramıdır. Tercümenin eş değerliği; iki dilin sözsözsel ve dilbilgisel yapı ve kurallarının

---

¹ Eş değerlik – Еквівалентність.

yakınlığından kaynaklanan “olanaklı eş değerlik” ve somut bir tercüme sırasında ulaşılabilen “optimum eş değerlik” dahil olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki durumda da tercümenin eş değeri, sabit bir birim değildir. Başka bir deyişle, iki somut metnin ne kadar yakın olduğuna dayanan değişik tip eş değerlikler vardır.

Bazı durumlarda, dillerarası iletişimin başarılı olabilmesi için, iki yazının maksimum olarak eş değerli olması şart değil, araya maksimum eş değerlik hiç lazım gelmeyebilir. Bu yüzden tercüme bilminde, orijinal ile tercümenin işbu somut durum ve şartlarda birbirine ne kadar yakın (eş değer) olması gerektiğini gösteren “(anlamsal) yeterlilik”¹ kavramına yer verilmiştir. Sözü edilen iki terimin anlamlarına göre; yeterli tercüme orijinali ile daima bir dereceye kadar eş değerli, ancak tamamen eş değerli bir tercüme bile yeterli olmayabilir.

Tercümenin aslına yakınlığını gösteren, yukarıda bahs ettiğimiz iki terim daha var. Bunlar, sözü sözüne tercüme ve serbest tercümedir. Sözü sözüne tercüme; orijinalin anlamsal bakımdan hiç önemli olmayan detaylarının tercüme aktarılması sonucu, tercüme dilinin kurallarına aykırı gelmesi, orijinal metnin anlamının bozulması ya da hiç aktarılmaması anlamına gelir. Serbest tercüme; bu somut durum ve şartlarda ulaşılabilen eş değerlikten daha aşağı bir eş değerlik derecesinde yapılan, istendiği kadar tam olmayan, fazla serbest bir tercüme çeşididir. Yani her iki terim tercümenin yetersizliğini göstermektedir. Aynı zamanda, sözü sözüne tercümenin de, serbest tercümenin de mümkün olduğu durumlar vardır. Örneğin, bir şiirin her mısraının tam olarak tercüme edilerek daha sonra manzum şekle sokulması gerekirken sözü sözüne tercüme baş vurulur, edebi bir eser tercüme edilirken de, maksimum estetik etkiye ulaşabilmek için serbest tercüme baş vurulur.

Eş değerlik ile yeterliliğin oranları, tercüman tarafından her somut tercüme sırasında tespit edilir. Söz konusu oranları tespit ederken, tercüman; tercümenin amacı, tercüme ettiği metnin tipi, metnin tahmini alıcının karakter özellikleri gibi bir çok etkeni göz önüne alır.

Tercümanın amacına göre ulaşmak istediği sonuçlar dört gruba ayrılır: 1) Tercümanın amacı, alıcının aktarılan bilgiyi yeteri kadar anlamasını sağlamak olabilir. 2) Tercüman, alıcıda belirli bir iletişimsel etki uyandırmayı, aktarılmakta olan bilgi ile ilgili belirli duygu ve çağrışımlar yaratmayı, belirli izlenimler bırakmayı amaçlayabilir. 3) Tercüman, alıcıyı belirli bir yönde hareketlendirmeyi, belirli işler yapması için teşvik etmeyi hedefleyebilir. 4) Son olarak, tercümanın “tercüme dışı” amaçları olabilir. Bunlar da ideolojik, siyasi veya başka amaçlar ile ilgili olup, orijinal yazının anlam bakımından erek yazıyla eşdeğerli ve yeterli olması ile hiç bir alakası yoktur. Her tercümede tercüman / mütercim bir veya birkaç amacı olabilir ve bu amaçlar orijinal metnin “pragmatist adaptasyonu”nu icap ettirebilir ve maksimum ya da optimum eşdeğerliğe ulaşmanın gerekli olup olmamasını doğrudan etkiler.

---

¹ Yeterlilik, anlamsal yeterlilik – Адекватність.

Tercüman / mütercimın izlediđi strateji, öncelikle çevirdiđi metnin tipine bađlıdır. Çeviribilimde metinler, çeviri strateji ve amaçları açısından iki esas tipe ayrılır: 1) edebi eserlerin çevirisi; 2) bilgi veren (edebi olmayan) metinlerin çevirisi.

Edebi (yazınsal) yapıtların çevirisi söz konusuyken tercümanın strateji ve amacı, orijinal eserin içerdiği bilgileri değil, bu eserin içerdiği duyguları, estetik değerini aktarmak, alıcı üzerinde aynen orijinal eser gibi etki yapmak, erek dilde tam bir edebi eser yaratmaktır.

Bilgi veren metinlerin çevirisi, estetik değer ve etkiler ile alakalı olmayıp, alıcıya haber ve bilgi vermeye yöneliktir. Bu tipe, bilim, iş, siyaset, toplum, güncel hayat gibi alanlar ile ilgili ve edebi olmayan tüm metinler dahildir. Bu tip metinleri çeviren kimsenin başlıca amacı, içerdiği bilgileri mümkün olduğunca tam aktarmak, anlam bakımından maksimum eş değeriğe kavuşmaktır. Anılan iki tip metin içinde daha ufak metin grupları çıkarılabilir ki, bunlar da tercüman / mütercimın strateji ve amaçlarını etkiler.

Çeviri sürecini ve sonuçlarını etkileyen bir başka faktör, tahmini alıcının nasıl olabileceğidir. Çevirinin alıcı tarafından müellifin istediđi gibi anlaşılması koşuluyla dillerarası iletişim ancak başarılı sayılabilir. Tercüman / mütercim çeviri alıcısının nasıl biri olabileceğini tahmin ederek çeviri varyantlarını seçer. Aslında, tercüman / mütercimın önünde iki seçim vardır: 1) çeviri, çocuklar veya teknik uzmanlar gibi belirli bir grup alıcı ve hatta somut bir alıcı için yapılabilir. Bu durumda tercüman / mütercim tahmini alıcının hayat ve meslek tecrübesini, bilgilerini, yaşını, sosyal statüsünü göze alır. 2) Çeviri, hiç bir somut alıcıya veya alıcı grubuna yönelik olmayıp, tercüman / mütercim “ortalama bir alıcıya” çevirisini yönlendirmeye çalışır. Ortalama bir alıcı; erek dili konuşan toplumun ortak bilgilerini ve anlayışlarını paylaşan kimse, erek dilin ve kültürün tipik, sıradan bir temsilcisidir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: dillerarası iletişimin başarılığı, tercüman / mütercimın dilsel ve iletişimsel yeterliliđi ve kifayeti, çeviriyi etkileyen bir çok faktörü göz önünde bulundurarak doğru tercüme stratejisini bulup, geređi gibi gerçekleştirebilmesi ile doğrudan alakalıdır. Günümüz dünyasında tercümanlığın rolü giderek artmakta olduğu için, çeviri sürecinin, çeviri faaliyetlerinin incelenmesi ve araştırılması, çeviri teorisinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ders 1.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. ASKERİN TAYYİP'Lİ FOTOĞRAFI

30 Ağustos Bayramı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Günü nedeniyle Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ve kuvvet komutanları tebrikleri kabul ediyordu. O gün herkesin merakla beklediği an geldi. AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan ve beraberindekiler komutanların elini sıktı. Bu sahnede tek bir flaş bile patlamadı. Çünkü bu törene geçmişteki törenlerin aksine AA ve TRT'den foto muhabiri ve kameraman çağrılmamıştı. Bir komutan durumu şöyle açıkladı: Komutanlarımız kamuoyuna Tayyip Erdoğan'ın elini sıkarken görüntü vermek istemedi.

Dipnot: 1) 30 Ağustos Bayramı, Zafer Bayramı'dır.
2) *Tayyip Erdoğan* – Голова Партії справедливості й розвитку (*Adalet ve Kalkınma Partisi*), відомий своїми проісламськими настроями. Колишній заступник Н.Ербакана в Партії добробуту (див. нижче), колишній мер Стамбула. Його партія виграла парламентські вибори в жовтні 2002 року, і навесні 2003 Т.Ердоган став прем'єр-міністром Туреччини.

Sözcükler:

Türk Silahlı Kuvvetleri – Турецькі збройні сили
...*nedeniyle* – з нагоди...

Genelkurmay – Генеральний штаб

tebrikleri kabul etmek – приймати привітання

flaş – (фото) зблиск

-in aksine – на відміну від, на противагу (чому-небудь)

foto muhabiri – фотокореспондент

kameraman – оператор

-e görüntü vermek – позувати (перед фотокамерами); бути знятим на фотоплівку

kamuoyu – громадськість, люди, народ

Kısaltmalar:

AKP – *Adalet ve Kalkınma Partisi* – Партія справедливості й розвитку

AA – *Anadolu Ajansı* – Анатолійське агентство (новин)

II. SSK KALBİ DE UCUZA GETİRDİ

SSK geçtiğimiz Temmuz ayından geçerli olmak üzere kalp ve damar hastaları için hayati önem taşıyan stent fiyatlarını 310 dolara indirdi. Hastanelere göre SSK bu indirimle yanlış yaptı. Daha önce stent fiyatı 530 dolardı. Bu durumda en ucuz ve kalitesiz stentler bile kullanılamayacak. Önümüzdeki günler içinde üniversite hastaneleri ve özel hastaneler kalp hastalarını kabul edemeyecek duruma gelecek. Bunu da kamuoyuna açıklayacaklar. Üniversite hocalarına göre tıkanma oranları çok yüksek olan ucuz stentler SSK'lıların kalp sağlığı ile oynamak anlamına geliyor.

Sözcükler:

geçtiğimiz Temmuz ayı – минулий липень

geçerli – чинний, дійсний

kalp ve damar hastaları – хворі на серцево-судинні захворювання

hayati önem taşımak – мати життєво важливе значення

-in fiyatını 310 dolara indirmek – знизити ціну на (що-небудь) до 310 доларів

stent – стент (прилад, який використовується в кардіохірургії для розширення судин зсередини)

önümüzdeki – наступний (день, тиждень, місяць тощо)

tıkanma – закупорка (судин)

oran – пропорція; відсоток, відсоткове відношення

-mek anlamına gelmek – означати, що...

Kısaltmalar:

SSK – *Sosyal Sigorta Kurumu* – Управління (відділ) соціального страхування

Dipnot: Слово *kamuyu* (досл. “голос громадськості / суспільства”) у турецькій мові має ширшу семантику, ніж в українській і використовується у значенні “народ”, “люди”, “суспільство”, “громадськість”.

III. SABAH NAMAZINDA ARIYOR

Ankara'da bunlar konuşuluyor

Kapatılan RP'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan, basın toplantısı üzerine basın toplantısı düzenleyecek. Hoca'nın hedefi AKP ve onun lideri Tayyip Erdoğan. Erbakan, oyların Erdoğan'ın partisine değil SP'ye gitmesi için uğraş veriyor. Kabinenin bir bakanı kendisinin şahit olduğu bir olayı "böyle inat görmedim" diyerek aktardı. Bakan, Konya'da bir evde konuk olduğunda yaşadığı anı şöyle aktardı:

"Bir akrabamızın evindeydim. Ailenin önde gelen ismi ile sabah namazına gittik. Bu akrabamız fanatik denecek bir şekilde Erbakan hayranıydı. Partinin bölünmesinden sonra hep Erbakan'ın işaretini bekledi. Camiden döndüğümüzde evin telefonu çaldı. Aile büyüğü ahizeyi kaldırdı. Karşısındaki Necmettin Erbakan'dı... Önce 'Allah kabul etsin' dedi. Arkasından da 'sakın ola ki Tayyip'in peşinden gitmeyin. Kutan'a destek verin' demiş. Meğer Sayın Erbakan, Konya'da tüm ileri gelen aileleri sabah namazı sonrasında tek tek arıyormuş. Şaşırdım doğrusu..."

Dipnot: *Necmettin Erbakan* – колишній голова заборонених за невідповідність їхньої діяльності нормам Конституції Турецької Республіки (зокрема статті про секуляризацію) Партії добробуту (*Refah Partisi*) і Партії добродійності (*Fazilet Partisi*). Знаний своїми проісламськими настроями. Колишній прем'єр-міністр Туреччини.

Sözcükler:

Genel Başkan – Генеральний секретар (партії), голова (партії)
basın toplantısı düzenlemek – влаштувати прес-конференцію
basın toplantısı üzerine basın toplantısı düzenlemek – влаштовувати прес-конференцію за прес-конференцією
...için uğraş vermek – докладати зусиль (до чого-небудь)
kabine – кабінет міністрів
-e şahit olmak – бути свідком (чого-небудь)
aktarmak – цитувати, переказувати (чужі-небудь слова)
...diye aktardı = sözlerini aktardı – він процитував...
önde gelen = ileri gelen – провідний, передовий
ailenin önde gelen ismi – глава сім'ї
ahize – (тум) телефон, телефонна трубка
ahizeyi kaldırmak – піднімати трубку
Allah kabul etsin – Аллах зарахує тобі це, це тобі зарахується

Kısaltmalar:

RP – *Refah Partisi* – Партія добробуту

SP – Saadet Partisi – Партія щастя

Dipnot: Слово *isim* (досл. “ім’я”) у турецькій мові використовується також із значенням “особа”, “людина”.

Yorum:

Дієприкметникові конструкції *-ecek duruma gelmek / -ecek durumda olmak*

Дієприкметник *-ecek* (у стверджувальній або заперечній формах) може використовуватися разом зі словом *durum* (рідше *hal*) у таких комбінаціях та значеннях: 1) *-ecek duruma gelmek* – прийти до такого стану (набути такого стану), щоб (з)могти / не (з)могти зробити що-небудь, наприклад: *Türkçeyi öğrene öğrene nihayet en zor gazete yazılarını anlayacak duruma geldim* – “Вивчаючи турецьку мову, я нарешті став розуміти (прийшов до такого стану, що зміг розуміти) найважчі газетні статті”; 2) *-ecek durumda olmak* – перебувати в такому стані, щоб могли / не могли зробити що-небудь, наприклад: *Maalesef şu an sizinle konuşacak durumda değilim* – “На жаль, я зараз не можу (не в змозі) говорити з вами”; 3) *-i -ecek duruma getirmek* – привести кого-небудь / що-небудь до такого стану, щоб той міг / зміг зробити що-небудь, наприклад: *Köpeğimi, bütün komutlarımı anlayacak duruma getirdim* – “Я навчив свого собаку розуміти всі мої команди”.

Конструкція *...olmak üzere*

Конструкція *olmak üzere* в турецькій мові має два значення:

1) “включно”, “зокрема”, наприклад: *Fransa, Almanya, Belçika olmak üzere birçok Avrupa ülkesi ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı* – “Багато європейських країн, зокрема Франція, Німеччина, Бельгія, виступили проти військової операції, яку США здійснюють в Іраку”. Коли *olmak üzere* використовується разом зі словом *başta* (*...başta olmak üzere* або *başta ... olmak üzere*), то ця конструкція має значення “насамперед”, “передусім”, “у першу чергу”, наприклад: *Başta G.Schröder, J.Chirac olmak üzere* (або *G.Schröder, J.Chirac başta olmak üzere*) *birçok Avrupa ülkesi lideri ABD'nin askeri operasyonunu kınadı* – “Багато лідерів європейських країн, насамперед Г.Шрьодер, Ж.Ширак, засудили військову операцію США”. Потрібно звертати особливу увагу на порядок слів у таких реченнях: пояснювальна частина конструкції, яка в українській мові починається словами “зокрема”, “насамперед”, завжди передує головній. Додамо також, що в сучасній турецькій мові трапляються такі модифікації зазначеної конструкції: а) *dahil olmak üzere* – “включно,

зокрема" (повний синонім конструкції описаної вище конструкції *olmak üzere*). Зауважимо, що інколи друга частина конструкції (*olmak üzere*) може опускатися, наприклад: *Fransa, Almanya, Belçika dahil olmak üzere birçok Avrupa ülkesi ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı* = *Fransa, Almanya, Belçika dahil birçok Avrupa ülkesi ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı*; б) *hariç olmak üzere* – "виключно, за винятком" (антонім попередньої конструкції), друга частина (*olmak üzere*) так само може еліптуватися, наприклад: *Fransa ve Almanya hariç olmak üzere bütün Avrupa ülkeleri ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı* = *Fransa ve Almanya hariç bütün Avrupa ülkeleri ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı* – "Усі європейські держави за винятком Франції і Німеччини виступили проти військової операції США в Іраку". У такому самому значенні в сучасній турецькій мові використовується службове слово (післяйменник-ім'я) *dışında*, при цьому перший компонент такого словосполучення може набувати як оформлений, так і неформлений афікс родового відмінка, наприклад: *Fransa ve Almanya'nın dışında bütün Avrupa ülkeleri ABD'nin Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu askeri operasyona karşı çıktı*;

2) "з тим, щоб", "для того, щоб", "за умови, що". Післяйменник *üzere* в поєднанні з інфінітивом завжди позначає відношення мети: "з тим, щоб", "для того, щоб" і є функціональним відповідником післяйменника *için*, наприклад: *muhalefeti ikna etmek üzere / için...* – "для того, щоб переконати опозицію..." (післяйменник *üzere* здебільшого використовується в текстах офіційно-ділового стилю; щодо післяйменника *için*, то він більш властивий розмовній мові й текстам, наближеним до розмовної мови, зокрема й газетно-публіцистичним). У поєднанні з інфінітивом дієслова *olmak*, семантика післяйменника *üzere* трохи розширюється, і така конструкція може позначати як відношення мети, так й умови ("з тим, щоб", "за тієї умови, що"); при цьому використання післяйменника *için* неможливе, наприклад: *SSK Temmuz ayından geçerli olmak üzere stent fiyatlarını indirdi* – "Управління соціального страхування знизило ціни на стенти за умови, що вони набудуть чинності в липні місяці" (можливий й інший адекватніший переклад залежно від ситуації, як-от: *SSK geçtiğimiz Temmuz ayından geçerli olmak üzere stent fiyatlarını indirdi* – "УСС з минулого липня знизило ціни на стенти"), *daha az miktarda olmak üzere* – "у меншому обсязі (> за умови, що вона [фінансова допомога] надаватиметься в меншому обсязі)".

Дієприкметникові конструкції *-ecek şekilde / durumda*

Шляхом поєднання дієслова у формі дієприкметника майбутнього категоричного часу (*-ecek*) зі словами *biçimde / şekilde* утворюються дієприкметникові звороти зі значенням міри (ступеня) / порівняння –

“такою мірою, що...”, “настільки, що...”, “так, щоб...”, “у такій формі / у такому вигляді, що(б)...”: *Fanatik denecek biçimde Erbakan hayranı*... – досл. “Він такою мірою є прихильником Ербакана, що можна сказати (що він є) фанатик” = “Він фанатичний прихильник Ербакана”; *Her şeyi, arkadaşımı sevindirecek biçimde yaptım* – “Я зробив усе так, щоб порадувати мого друга”. Якщо в дієприкметниковий зворот включений суб’єкт дії, то предикат (дієприкметник) часто набуває особової форми й поєднується із суб’єктом за принципом “присвійного ізафету”, наприклад: *Kapı boşluğu, bir kişinin ancak geçebileceği biçimde yapılmıştı* – “Дверний отвір було зроблено так, що через нього могла пройти лише одна людина”. У сучасній мові можна також натрапити на архаїчніші форми, в яких між суб’єктом і предикатом конструкції немає синтетичного зв’язку, порівняймо: *Kapı boşluğu, bir kişi ancak geçecek biçimde yapılmıştı* – “Дверний отвір було зроблено так, що могла пройти лише одна людина”, *Birçok insan, kimlik ve kişilikleri tespit edilemeyecek biçimde yandı* – “Багато людей обгоріли так, що їх не можна ідентифікувати”. Коли присудок речення виражений іменем (прикметником), замість слів *biçimde / şekilde* використовується післяйменник *kadar*, наприклад: *Oda iki kişinin ancak sığabileceği kadar küçüktü* – “Кімната була настільки маленькою, що в ній насилу могли вміститися двоє людей”.

Дієприслівниково-означальний зворот, утворений на основі дієприслівника супроводжувальної дії (-ken)

Дієприслівник супроводжувальної дії (-ken) у складі дієприслівникового звороту дуже часто використовується у спеціальних дієприслівникових зворотах, відповідаючи конструкціям “об’єктний відмінок з активним дієприкметником”, які трапляються, наприклад, в англійській мові (*I saw him crossing the street* – “Я побачив його, коли він переходив вулицю”, пор. рос. “Я увидел его *переходящим* улицу” – *Onu, sokağı geçerken gördüm*). Особливо уважно слід ставитися до таких конструкцій у разі, коли вони використовуються у реченні з двома різними суб’єктами дії в дієприслівниковому звороті й основній частині речення, наприклад, “Ми побачили його, коли він заходив до кімнати” – *Onu, odaya girerken gördük*. Переміщення дієприслівникового звороту на початок речення спричиняє зміну смислу речення: *Odaya girerken, onu gördük* – “Заходячи в кімнату, ми побачили його” = “Коли ми заходили до кімнати, ми побачили його”. Дієприслівниковий зворот, про який ідеться – дієприслівниково-означальний зворот, – завжди стоїть безпосередньо перед дієсловом і розриває основну частину речення, тоді як звичайний дієприслівниковий зворот з дієприслівником супроводжувальної дії ставиться перед усією основною частиною речення.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

11 Eylül ile ilgili tutuklanan Türk imam dava açıyor

11 Eylül olaylarından sonra yabancı uyruklulara karşı başlatılan operasyonlar çerçevesinde ABD’de tutuklanan İbrahim Türkmen adlı Türk imam, kendisine etnik ve dinsel ayrımcılık yapıldığı gerekçesiyle ABD Adalet Bakanı John Ashcroft ve FBI Başkanı Robert Mueller aleyhine New York Brooklyn federal mahkemesinde dava açtı. Türkmen’in 4 Ekim 2000 tarihinde 6 aylık turist vizesiyle Amerika’ya geldiği ve vizesi 4 Nisan 2001 tarihinde sona erdikten sonra da bu ülkede kalarak çalışmaya karar verdiği öğrenildi. Türkmen’in kazandığı parayı eşi ile 4 kızına yolladığı bildiriliyor. Türkmen’in 13 Ekim 2001 tarihinde hiçbir gerekçe gösterilmeksizin tutuklandığı, 1 hafta sonra da vize süresini aşmakla suçlandığı ifade edildi. Türkmen ile birlikte, tutuklu olan Pakistan uyruklu Asif-ur-Rahman Saffi ve Fransız vatandaşı Sayed Amjad el Jaffri de dava açtılar. 3 sanık, Ashcroft ve Mueller’den belirtilmeyen miktarda tazminat talep ediyorlar. Dava dilekçesinde, sanıklara yapılan kötü muamelenin, ABD anayasası ile uluslararası hukuka aykırı olduğu da kaydedildi.

Söz konusu kişiler, terör örgütleriyle ilişkileri olmadığı halde, 11 Eylül’den sonra Amerikan Göç ve Muhaceret Dairesi (INS) ile FBI tarafından ortak yürütülen operasyonlar çerçevesinde haksız yere tutuklanarak hapse atıldıklarını öne sürüyorlar. Türkmen ile birlikte diğer 2 sanık, hapisanede dövüldüklerini ve kötü muameleye maruz kaldıklarını da bildirdiler. Sanıkların halen Manhattan’daki cezaevinde tutuldukları öğrenildi. Cezaevi adli direktörü Bill Goodman olayla ilgili olarak yaptığı açıklamada, “cezaevinde bulunan kişilerin ilk kez din, etnik ve ulusal köken nedeniyle kendilerine ayrımcılık yapıldığını savunarak dava açtıklarına” dikkat çekti. Türkmen ve diğer 2 tutuklu ile aynı konumda bulunan başka sanıkların da bu davaya katılabilecekleri bildiriliyor. Avukatlar, yaklaşık 87 kişinin benzer durumda olduğunu ifade ediyorlar.

Sınırdışı edilmeye razılar

Resmi kaynakların verdiği bilgiye göre, 11 Eylül olaylarından sonra INS ve FBI 1000’den fazla Müslüman’ı gözaltına aldı ve bunların 327’si halen tutuklu. İbrahim Türkmen ve diğer 2 sanığın sınırdışı edilmeyi kabul ettikleri, ancak Amerikan makamlarının, “soruşturma tamamlanmadı” gerekçesiyle bunları hapiste tutmaya devam ettikleri de ortaya çıktı. Türkmen ve diğer 2 sanığın mahkemeye verdikleri dilekçede, “resmi yetkililerin kendilerini yasal süreden çok daha uzun bir zamandır cezaevinde tuttuğu” kaydedildi. Yetkililerin, sanıkların terör örgütleriyle bağlantıları olup olmadığını araştırdıkları, ancak bu konuda

ortada kanıt olmadığı belirtiliyor. Dilekçede, “suçu kanıtlanmayan kişinin masum kabul edilmesi kuralı ihlal edilerek bizlere, masumiyetimiz ispatlanana kadar suçlu muamelesi yapılmaktadır” görüşüne yer verildi.

İnsanlık dışı muamele

Sanıkların cezaevinde küçük ve penceresiz hücrelerde tutuldukları ve hücreden her çıkarılışlarında en mahrem yerlerine kadar arandıkları dilekçede vurgulandı. Sanıkların dinsel vecibelerini yerine getirmelerine izin verilmediği de belirtiliyor.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Бути заарештованим у зв’язку з (*чим-небудь*); подати позов проти (кого-небудь), порушити (кримінальну) справу проти (*кого-небудь*); іноземні громадяни (піддані); етнічна й релігійна дискримінація; на тій підставі, що...; міністр юстиції; федеральний суд; шестимісячна туристична віза; без усіляких підстав; прострочити візу; заарештований; підозрюваний; у неозначеній кількості; вимагати компенсації; позовна заява; суперечити принципам (нормам) міжнародного права; терористичні організації; Департамент з питань національностей і міграцій США; проводити операції (військові, поліцейські тощо); бути несправедливо заарештованим; кидати у в’язницю; стверджувати, висувати (гіпотезу, припущення); ставати жертвою поганого ставлення; в’язниця; стверджувати, що...; перебувати в такому само становищі; екстрадувати, висилати за межі держави; затримувати; зв’язок; доказ; презумпція невинності; порушувати (наприклад, закон); невинність; нелюдське ставлення; камера (у в’язниці); релігійні потреби.

Dipnot: У сучасній турецькій мові простежуються деякі особливості утворення словосполучень, у яких є слова, що позначають національну належність, як-от: *Türk, Rus, Tatar* тощо. Слова, що позначають національну належність, у турецькій мові поділяються на три групи: 1) слова, які власне позначають національність і від яких утворюються назви країни, наприклад: *Türk – Türkiye, Rus – Rusya, Tatar – Tataristan*; 2) слова, які позначають національність, але утворені від назв країн за допомогою словотвірного афікса *-li⁴*, наприклад: *Ukrayna – Ukraynalı, İran – İranlı, Irak – Iraklı*; 3) інші слова, які позначають національність, але не підпадають під особливості, описані в попередніх двох пунктах – принципи зв’язку назв країн та назв національностей у слів, які входять до цієї групи, можуть

бути доволі різноманітними, і це переважно слова іншомовного походження (насамперед, запозичені з французької мови), наприклад: *Fransa – Fransız, İngiltere – İngiliz*.

Говорячи про особливості інтеграції іменникових словосполучень, до складу яких входять слова першої та третьої груп, що позначають національну належність, слід відзначити низку особливостей: оскільки такі слова належать до класу іменників, то при утворенні словосполучень мають бути задіяні правила інтеграції відносних (одноафіксних) ізафетів, наприклад: *Türk malı* – “Продукція турецького виробництва”, *Rus ordusu* – “російська армія”, *Fransız ruju* – “французька помада” тощо. Однак, коли йдеться про назву національності, а референтом (позначуваним об’єктом) другого компонента ізафету є істота, причому обидва компоненти кореферентні, то в сучасній турецькій мові застосовується так зване “правило еліптування дієслова-зв’язки (*olan*)”¹. Для прикладу візьмімо такі словосполучення: “російський письменник”, “татарський візниця”, “англійський офіцер”, “французький лейтенант”. З погляду турецької мови усі ці словосполучення – іменні: “письменник-росіянин”, “візниця-татарин” тощо і теоретично мали б інтегруватися на основі правил, чинних для відносних ізафетів. Однак утворення на зразок *Rus yazarı, Tatar arabacısı, İngiliz subayı, Fransız teğmeni* для сучасної турецької мови можуть вважатися реліктами й трапляються усе рідше й рідше. Натомість використовуються іменні словосполуки, в яких формальних елементів (афіксів) при обох компонентах немає, а простежується еліптування дієслова-зв’язки *olan*, наприклад: *Rus yazar (Rus olan yazar), Tatar arabacı (Tatar olan arabacı), İngiliz subay (İngiliz olan subay), Fransız teğmen (Fransız olan teğmen)*. Такий тип утворення іменних словосполук використовується завжди, коли йдеться про так звані “прикладки” (двокомпонентне іменне словосполучення, обидва компоненти якого кореферентні, тобто позначають один і той самий об’єкт). Словополучення-прикладки трапляються не лише у випадках позначення національностей, а й у низці інших

---

¹ Див.: Сорокін С.В. Система мікросинтаксису турецької мови. Автореф... канд. філол. наук. – К., 2002.

випадків, наприклад при позначенні посад, функцій, звань, регалій, санів (т.зв. “вокативи”¹) тощо, наприклад: “князь Володимир” – *Prens Volodimir*, “голова Єврокомісії Романо Проді” – *AK başkanı Romano Prodi*. У всіх цих випадках для перевірки правильності інтегрування словосполучення може бути відновлене дієслово-зв’язка *olan* – якщо дієслово-зв’язка відновлюється без шкоди для семантики словосполучення, значить воно утворене правильно.

Згадаймо також про типову помилку, яка трапляється під час інтеграції словосполучень з іменниками на позначення національностей, які входять до другої з названих груп. Слід звертати увагу, що словосполучення на зразок “іракські урядовці”, “українські депутати” тощо перекладаються не за допомогою конструкції відносного ізафету, а у вигляді атрибутивного словосполучення: *Iraklı yetkililer, Ukraynalı milletvekilleri*.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

СЕРБІЯ І ЧОРНОГОРІЯ ЗАМІСТЬ ЮГОСЛАВІЇ

Скупщина (парламент) Югославії схвалила Конституційну хартію нового державного співтовариства Сербії і Чорногорії. Тим самим Союзна Республіка Югославія припинила своє існування, замість неї утворено нове державне співтовариство – Сербія і Чорногорія, передає Укрінформ з посиланням на ІТАР-ТАРС. Відповідно до Белградського договору про перебудування відносин між Сербією і Чорногорією, підписаного 14 березня минулого року, СРЮ, яка існує з 1992 року, припиняє своє існування у той момент, коли парламенти Сербії, Чорногорії та Югославії ухвалить Конституційну хартію нового державного утворення. На початку минулого тижня хартія більшістю голосів уже була ухвалена окремо Скупщинами Сербії і Чорногорії.

Sözcükler:

Сербія – *Sırbistan*

Чорногорія – *Karadağ*

співтовариство – *topluluk*

державне співтовариство – *devlet*

Белград – *Belgrad*

---

¹ Термін С.С.Майзеля.

ухвалювати, ратифікувати – *-i onaylamak*
конституція – *anayasa*
хартія – *sözleşme*
союзний – *birleşik*
існування – *varlık*
припиняти – *-e son vermek*
з посиланням на... – *-e dayanarak*

Dipnot: *Тим самим Югославія припинила своє існування:* У реченнях, які починаються словами *böylece / böylelikle / bu suretle / bu surette / bu biçimde / bu şekilde* у значенні “тим самим”, “таким чином” (що-небудь відбулося / відбудеться), у позиції присудка найчастіше використовується дієслівна (перифрастична) форма *-miş olmak* відповідно у формі минулого (*-miş oldu*) або майбутньому (*-miş olacak*) часу, наприклад: *Böylece Yugoslavya'nın varlığına son verilmiş oldu* – “Тим самим Югославія припинила своє існування”.

ПРИСЯГА ІРАКСЬКИХ УРЯДОВЦІВ

Члени нового уряду Іраку склали присягу. Урочиста церемонія відбулася у Палаці конгресів у Багдаді під егідою Тимчасової керуючої ради (ТКР), у присутності цивільного адміністратора США Пола Бремера й релігійних лідерів країни. Уряд не має прем'єр-міністра. Це свідчить про те, що кабінет тісно координуватиме свої кроки з адміністрацією Пола Бремера. Йорданія, Сирія, Іран й Об'єднані Арабські Емірати вже заявили про свою згоду співпрацювати з новим урядом.

Sözcükler:

складати присягу – *ant içmek*
під егідою – *-in himayesinde*
адміністратор – *yönetici*
координувати – *koordine etmek*
адміністрація – *yönetim*
Об'єднані Арабські Емірати – *Birleşik Arap Emirlikleri*

Dipnot: Як еквівалент українських слів і словосполучень “урядовець”, “уповноважена особа”, “повноважний представник” тощо, які позначають наділеного певними повноваженнями представника владних органів або інших

установ, організацій, підприємств, використовується лексема *yetkili*.

УЧОРА П'ЯТЬ ОСІБ ЗАГИНУЛО Й ДЕСЯТЕРО БУЛО ГОСПІТАЛІЗОВАНО ВНАСЛІДОК АВАРІЇ НА АТОМНІЙ СТАНЦІЇ

Учора на атомній станції у Міхамі (300 кілометрів на захід від Токіо) стався потужний викид пари, температура якої досягала 270 градусів за Цельсієм. Пара потрапила в турбінне відділення третього реактору. П'ятеро осіб загинули, ще десятеро отримали тяжкі опіки й були госпіталізовані. Автоматика негайно вимкнула реактор. Власті запевняють, що витоків радіації не сталося. Експерти компанії "Кансай", якій належить АЕС, вважають, що пара вирвалася через нестачу води в системі охолодження. Це найбільша аварія, яку пережила японська атомна енергетика за останні роки. 30 % електроенергії, яка споживається у країні, виробляють атомні електростанції.

Sözcükler:

загинути – *hayatını kaybetmek*

госпіталізувати – *hastaneye kaldırmak*

унаслідок – *sonucu(nda)*

аварія – *kaza*

атомна електростанція – *atom santrali*

Токіо – *Tokyo*

статися (у негативному сенсі – про вибух, землетрус, повінь тощо) – *meydana gelmek*

за Цельсієм – *santigrat*

270 градусів за Цельсієм – *270 santigrat (derecesi)*

з опіками – *yanık olarak*

експерт – *bilirkişi*

система охолодження – *soğutma sistemi*

споживатися – *tükenmek*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ТРАГІЧНІ УРОКИ

Kyiv Post: Ющенко-політик не має майбутнього

Трагічна історія президентства Віктора Ющенка є гарним матеріалом для навчання майбутнім лідерам, пише у своїй редакційній колонці київська

англомовна газета Kyiv Post. Трагічна історія президентства Віктора Ющенка, сина простих селян і третього президента України, може багато чому навчити. Людина, яка любить читати проповіді народу, сама є не таким уже й гарним слухачем. Але більш за все турбує те, що йому, здається, глибоко байдужі стратегічні інтереси України.

Одним з уроків президентства Ющенка є необхідність дотримуватися обіцянок. Під час Помаранчевої революції 2004 року мільйони українців допомогли йому очолити країну. Однак людина, яка колись уособлювала надії народу, швидко перетворилася на найбільше його розчарування.

Марнославство і необґрунтований страх перед опонентами стали характерною рисою президентства Ющенка, які відсунули благополуччя народу на задній план. Він прибрав професіоналів зі свого оточення, замінив їх некомпетентними або, краще сказати, деструктивними політиками. Передовсім, ідеться про призначення головою свого секретаріату Віктора Балого.

Але крім цього, є ще безліч інших причин, через які Ющенко втратив симпатії народу, своїх соратників і, навіть, своєї політичної партії.

Незважаючи на те, що Ющенко-політик, судячи з результатів соціопитувань, не має майбутнього, все-таки варто згадати низку досягнень, за що ми йому дуже вдячні.

Зокрема, він наполягав на тому, що українці заслуговують вільних і чесних виборів. Він голосно нагадав про деякі забуті сторінки української історії. Він поважав і намагався примирити воїнів, які боролися за свободу України в часи Другої світової війни, однак часто билися по різні сторони лінії фронту.

Його спроби домогтися визнання Голодомору – спланованого Комуністичною партією голоду 1932-33 років – геноцидом проти українського народу, викликають повагу. Крім того, варто подякувати президентові за те, що він відкрив архіви Служби безпеки України.

Але в країні, економіка якої істотно похитнулося під впливом світової кризи, ці досягнення не грають визначальної ролі. Урок полягає в тому, що необхідно звертати увагу на живих людей, а не тільки на мертвих.

Боротьба з корупцією, зміцнення ринкової економіки, утвердження диктатури закону, пошук компромісів і спільної мови з сусідніми країнами – це ті досягнення, яких найбільше бракує президенту. Замість цього, українці мають можливість бачити людину, засліплену власною політичною ненавистю.

У зв'язку з цим, наступний президент може багато чому навчитися, проаналізувавши прорахунки свого попередника. Навіть якщо Ющенко раптом почне вести себе як ідеальний керівник, він навряд чи перемаже на майбутніх виборах.

На сьогоднішній день у нього є кілька варіантів. Він може оголосити, що не піде на другий термін, залишить політиків у спокої і присвятить залишок своєї каденції мінімізації наслідків кризи. Але, безумовно, кращим варіантом для нього може стати участь у виборах, щоб усі змогли засвоїти останній урок від Ющенка: влада має свою ціну.

Справжній лідер не має права руйнувати надії свого народу, порушувати передвиборні обіцянки, ігнорувати потреби своїх жителів і при цьому продовжувати бути їх президентом, не кажучи вже про те, щоб бути їх месією. Тільки не в Україні. Тільки не в черговий раз.

*Ця колонка опублікована в № 3
газети Kyiv Post від 5 лютого 2009*

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Acıklı; cumhurbaşkanlığı; müstakbel, gelecekteki; köşe yazısı; ibret vericidir; vaız; kaygı vericidir; -in umrunda olmamak; Ukrayna'nın stratejik amaçları; vaatlerini yerine getirmek; Portakal Devrimi; -e örnek olmak, -in timsali olmak; hayal kırıklığı, hüsrân; kibir, şöhret düşkünlüğü; mühalefet karşısındaki korku; esinlik, mutluluk, refah; arka plana çekmek; etrafındakiler; yıkıcı; halkın gözünden düşmek; etrafındakiler; anketlerin sonuçları; anımsamaya / belirtmeye değer; serbest ve dürüst / temiz seçimler; bağımsızlık mücadelesi vermek; İkinci Dünya Savaşı; cephe; Komünist Partisi; jenosit, soykırım; Ukrayna Emniyet Servisi Arşivleri; dünya krizinin etkisinde sarsıldı; rüşvetçiliğe karşı savaşım, rüşvetçilikle mücadele; piyasa ekonomisinin kuvvetlendirilmesi; kanun karşısında herkesin eşit olması, kanunun zorunluluğu; uzlaşma; yanlışlık; süre; krizin etkilerini aza indirmek; mesih.

Ders 2.

1. Aşağıdaki yazıyı okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. İKİNCİ 11 EYLÜL EŞİKTEN DÖNMÜŞ

Stockholm'de uçağa tabancayla binerken yakalanan Tunus asıllı İsveçli'nin pilot eğitimi aldığı ve uçağı Londra'daki ABD Büyükelçiliği'ne çakmayı planladığı ortaya çıktı

DIŞ HABERLER SERVİSİ

Geçtiğimiz perşembe günü Stockholm – Londra seferini yapan bir uçağa binmek üzereyken çantasında 6.35’lik bir tabancayla yakalanan kişinin dünyaya ikinci bir 11 Eylül faciası yaşatmak üzereyken son anda engellendiği ortaya çıktı. İsveç istihbarat yetkilileri, radikal İslamcılarla bağlantısı olduğu tespit edilen Tunus asıllı İsveç vatandaşı Kerim Chatty adlı teröristin bir süre önce ABD’de pilotluk eğitimi aldığını ve uçağı kaçırdıktan sonra Avrupa’daki bir Amerikan elçiliğine kamikaze dalışı yapacağını anlaşıldığını açıkladı. Yetkililer muhtemel hedefin de Londra’daki ABD Büyükelçiliği olduğunu bildirdi. İçinde 189 yolcu bulunan, Ryanair Havayolları’na ait Boeing 737 tipi uçak perşembe günü öğleden sonra tam saat 17.35’te elçiliğe vuracaktı.

Geçen yıl Müslüman olmuş

İsveç istihbaratına göre, annesi İsveçli, babası Tunuslu olan 29 yaşındaki Kerim Chatty geçen yıl Müslüman olduktan sonra Avrupa’daki radikal İslamcılarla bağlantıya geçti. Bu çerçevede sık sık Londra’ya giderek radikal İslamcılarının çeşitli toplantılarına katıldı. Chatty 1997 yılında da Güney Carolina’daki Kuzey Amerika Havacılık Enstitüsü’nde (NAIA) pilotluk eğitimi aldı. NAIA yetkilisi Bob Sunday, Chatty’nin psikolojik açıdan yetersiz olduğu anlaşılınca kurstan çıkarıldığını söyledi. Yetkili buna rağmen, İsveçli teröristin küçük uçak uçuş lisansına hak kazandığını belirtti. İsveç istihbarat yetkilileri, Kerim Chatty’nin Selefi tarikatına mensup olduğunu duyurdu.

Sözcükler:

eşikten dönmek – бути попередженим / безос. запобігти чому-небудь в останній момент

tabanca – револьвер, пістолет

tabancayla yakalandı – його було схоплено з револьвером

Tunus asıllı – (хто-небудь) Туніського походження, тунісець

pilot(luk) eğitimi almak – отримати освіту пілота

ABD Büyükelçiliği – посольство США

Londra – Лондон

-i, -e çakmak – спрямувати (тут: літак) куди-небудь / на що-небудь

- diği ortaya çıktı – з’ясувалося / стало відомим, що...

geçtiğimiz perşembe günü – минулого четверга

11 Eylül faciası – трагедія 11 вересня

-i, -e yaşatmak – примусити (кого-небудь) пережити (що-небудь)

istihbarat – розвідка, розвідувальне управління

İsveç istihbarat yetkilileri – представники шведської розвідки

radikal İslamcılar – радикальні ісламісти

kaçırmak – уганяти (машину, літак), викрадати (людину)

uçacağı kaçırmak – угнати літак
çocuğu kaçırmak – викрасти дитину
kaçırma – “кіднеппінг”
kamikaze – терорист-смертник
-e kamikaze dalışı uurtmak – скоїти терористичний акт із самогубством, спрямувавши літак (*на що-небудь/ куди-небудь*)
yetkili – повноважна особа, (повноважний) представник
içinde 189 yolcu bulunan uçak – літак зі 189 пасажирами на борту
Boeing 737 tipi uçak – літак типу “Боїнг 747”
...ile bağlantıya geçmek – налагоджувати зв’язок з (*ким-небудь*), входить в контакт з (*ким-небудь*)
psikolojik açıdan yetersiz olmak – мати психічні (психологічні) проблеми, бути психічно неповноцінним / невірноваженим
-i, -den çıkarmak – виключити (*кого-небудь / звідки-небудь*) – з навчального закладу
-i işten çıkarmak – звільнити (*кого-небудь*) з роботи
küçük uçak uçuş lisansı – ліцензія (дозвіл) на право пілотування маленьких (легкомоторних) літаків
tarikât – мусульманська релігійна секта
-e mensup olmak – бути членом (*чого-небудь*)
duyurmak – повідомляти

II. OKUYAN: KRİZİN SORUMLUSU DEMİREL

9. Cumhurbaşkanı Demirel’in “Bu krizi iki ayda bitiririm. Çünkü tek kriz var. O da kötü yönetilmek” sözlerine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tepki gösterdi. Demirel’in sözleri için “Şaka olsa gerek” diyen Okuyan, “Sayın Demirel, Türkiye’deki tablonun kendi esas sorumluluğu olduğunu unutmuşa benziyor” dedi. Okuyan, Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası (Hizmet-İş) Genel Başkanı Hüseyin Tanrıverdi ile Azerbaycan ve Özbekistan hizmetler işkoluna bağlı olarak çalışan sendika yöneticilerini makamında kabul etti. Bakan Okuyan, bir gazetecinin, “Sayın Süleyman Demirel hükümetin kötü yönetimi nedeniyle Türkiye’de kriz olduğunu ve krizi 2 ayda kendisinin çözebileceğini söyledi. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklindeki sorusu üzerine, şunları kaydetti:

“Belki bunu Türkiye’de herkes söyleyebilir. Ama, Türkiye’nin kötü yönetildiğini söyleme noktasında olmaması gereken biri varsa, o da Sayın Demirel’dir. Türkiye’yi krizden 2 ayda çıkaracağını söyleyen Sayın Demirel, Türkiye’deki tablonun kendi esas sorumluluğu olduğunu unutmuşa benziyor. Sayın Demirel’in 1965’te, 1969’da, 1977’deki popülist politikaları sonucu çıkarttığı yasalarla sosyal güvenliğe vurduğu darbe ortadadır. En son 1992’de

çıkardığı popülist yasa ile Türk sosyal güvenlik sistemini içinden çıkılmaz boyutlarda açıklarla karşı karşıya getirmiştir”.

ŞAKA OLSA GEREK...

1992 yılında SSK'nin gelirleri ve giderleri arasındaki farkın 30 milyon dolar fazla olduğunu bildiren Bakan Okuyan, “Sadece 1992’de SSK 562 milyon dolar açık verdi” dedi. Okuyan, 1992 ile 2001 yılları arasında sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarına ödenen paranın, kümülatif faizlerle birlikte 65 milyar doları bulduğunu belirterek, bu miktarın, Türkiye’nin 2002 yılı bütçesine denk olduğunu söyledi. Bakan Okuyan, “Sayın Demirel, kendi sorumluluğunu hissetmeden, (Türkiye kötü yönetiliyor) deme hakkını nasıl buluyor, hakikaten şaşıyorum. (2 ayda krizi düzelteceğim) diye ortaya çıkması ise şaka olsa gerek” diye konuştu. Okuyan, “Ekonomide bir eşgüdüm sorunu mu var, bakanlar arasında” şeklindeki bir soru üzerine ise, bakanların istedikleri anda birbirleriyle görüşebileceklerini belirterek, bazen aynı partiye mensup bakanlar arasında bile görüş ayrılıkları olabileceğini söyledi.

Sözcükler:

krizin sorumlusu – (людина), на якій лежить відповідальність за кризу

krizi bitirmek – подолати кризу

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı – міністр праці й соціального захисту

tepki göstermek – (жорстко) відреагувати

Tüm Belediye ve Genel Hizmet İşçileri Sendikası (Hizmet-İş) Genel Başkanı – Голова Всетурецької профспілки працівників муніципалітетів і сфери загальних послуг

işkolu – галузь

-diğini söyleme noktasında olmaması gereken biri – той, кому не потрібно (> хто не має права) говорити (*що-небудь*)

-i krizden çıkarmak – вивести (*кого-небудь / що-небудь*) з кризи

popülist politikalar – популістська політика

yasa çıkartmak – прийняти (видати) закон

-e darbe vurmak – завдати удару по (*кому-небудь / чому-небудь*)

içinden çıkılmaz boyutlarda açıklar – дефіцит (у бюджеті) такого розміру, що його не можна покрити

-i ...ile karşı karşıya getirmek – зіштовхнути (*кого-небудь / з ким-небудь / чим-небудь*), звести сам на сам (*кого-небудь / з ким-небудь / чим-небудь*)

açık vermek – мати дефіцит (про бюджет)

sosyal güvenlik kuruluşları – організації соціального захисту

kümülatif faizler – кумулятивні (сукупні) проценти

-i bulmak – досягти (певної цифри)

Türkiye'nin 2002 yılı bütçesi – бюджет Туреччини за 2002 рік

-e denk olmak – дорівнювати; бути схожим

krizi düzeltmek – виправляти кризу

eşgüdüm – координація

aynı partiye mensup bakanlar – міністри, які входять до однієї партії

görüş ayrılıkları – розбіжності в поглядах

Yorum:

Оформлення знахідного відмінка при додатку, вираженому відносним ізафетом

Однією з найскладніших проблем граматики турецької мови є оформлення формальним показником знахідного відмінка прямого додатка в реченні або розгорнутому звороті. Надто ж викликає труднощі з огляду на зазначену проблему той випадок, коли як прямий додаток постає відносний, або другий, ізафет. Загалом відносний ізафет в однині як прямий додаток функціонує так само, як окреме слово¹, а саме: 1) коли йдеться про одиничний неозначений об'єкт, який уперше вводиться у комунікативну ситуацію – у цьому разі відносному ізафетові передують неозначений артикль *bir* – знахідний відмінок не оформлюється формальним показником, наприклад: *Kütüphaneden bir ders kitabı aldım* – “Я взяв з бібліотеки підручник”; 2) коли відносний ізафет позначає кількісно неозначений, неактуалізований (невідомий мовцеві) об'єкт, знахідний відмінок не оформлюється, причому ізафетові не передують також і неозначений артикль, наприклад: *Saat beşten sonra kütüphanemizden ders kitabı almak zor* – “Після п'ятої години отримати в нашій бібліотеці підручники складно”; 3) коли відносному ізафетові передують якийсь із формальних засобів, що актуалізує (робить означеним, відомим) об'єкт, знахідний відмінок завжди оформлюється формальним показником, наприклад: *Kütüphaneden bu ders kitabını aldım* – “Я взяв з бібліотеки цей підручник”. Також оформлення знахідного відмінка обов'язкове у разі контекстуальної актуалізованості об'єкта, позначеного відносним ізафетом, або наявності в складі відносного ізафету формальних засобів (насамперед афіксів присвійності), які вказують на актуалізованість об'єкта, наприклад: *Senin ders kitabını almadım* – “Я не брав твого підручника”.

Водночас, складнощі виникають насамперед у тому разі, коли відносний ізафет позначає абстрактний і/ або незлічений об'єкт. У цьому разі часто слід вдаватися до *правила трансформації*, а саме: коли відносний

¹ Див. випадки оформлення знахідного відмінка в ур. 8.

ізафет інтегрований на основі вихідного стійкого словосполучення або фразеологізму, знахідний відмінок майже ніколи не оформлюється, наприклад: *imam nikahı kılmak* > *nikah kılmak*, *pilotluk eğitimi almak* > *eğitim almak* тощо. Водночас, існують випадки, коли оформлення знахідного відмінка в складі відносного ізафету факультативне – це відбувається тоді, коли мовець може інтерпретувати об’єкт як означений (актуалізований згідно загальних правил оформлення знахідного відмінка) і як неозначений, хоча відносний ізафет, який позначає цей об’єкт, і є утвореним на основі вихідного стійкого словосполучення, порівняймо: *Nehri geçme fırsatı(nı) bulduk* – “Ми знайшли можливість переправитися через річку”, *Yazıyı çevirme imkanı(nı) elde ettik* – “Ми отримали можливість перекласти статтю”. У цьому разі найчастіше знахідний відмінок оформлюється, коли: а) дія, позначена дієсловом, поширюється на об’єкт у повному обсязі; б) відносний ізафет позначає єдиний у своєму роді, унікальний об’єкт або об’єкт, формально чи контекстуально виділений з низки йому подібних об’єктів, порівняймо: *sefer yapmak – Stokholm-Londra seferini yapan uçak...* – “...літак, який здійснює рейс Стокгольм-Лондон”. Загалом зазначимо, що в сумнівних випадках завжди слід вдаватися до трансформаційного правила, яке каже: якщо при трансформуванні відносного ізафету у функції прямого додатка у вихідне слово афікса знахідного відмінка немає, то він непотрібний і у відносному ізафеті.

Предикативна форма ...*olsa gerek*

Предикативна форма¹ *olsa gerek* надає висловленню модального відтінку припущення й перекладається “мабуть / певно / напевно, що...”, наприклад: *Süleyman Demirel’in bu sözleri şaka olsa gerek* – “Ці слова Сулеймана Деміреля, мабуть, є жартом”, *Bu krizin sorumlusu, hükümet olsa gerek* – “Відповідальний за цю кризу, напевно, уряд”. Предикативна форма *olsa gerek* використовується насамперед у складених іменних присудках, а також у складених дієслівних присудках, у яких дієслівна частина виражена дієприкметниками *-miş* або *-yor*, наприклад: *Arkadaşımız gelmemiş olsa gerek* – “Наш друг, напевно, не прийшов”. Такі дієслівні конструкції у сучасній турецькій мові порівняно нечастотні, оскільки в них модальність припущення звичайно виражається іншими мовними засобами (модальними словами, граматичними конструкціями припущення). Зверніть увагу на те, що висловлення з такими дієслівними присудками позначають дію, спрямовану в минулий або теперішній відтинок часу. Коли ж ми маємо справу з висловленням з дієслівним присудком, значення якого спрямовано в майбутній відтинок часу, замість дієслова *olmak* афікс кон’юнктива (*-sa / -*

¹ Предикативна форма – форма, яка завжди виступає в позиції присудка.

se) додається до основи дієслова, що є частиною складеного дієслівного присудка, наприклад: *Yarın gelse gerek* – “Він, мабуть, прийде завтра”.

Дієприкметникові конструкції з дієсловом *benzemek*

Турецькі дієприкметникові форми (*-miş, -ecek, -yor*) у давальному відмінку в супроводі дієслова *benzemek* у необхідній часовій формі відповідають українським конструкціям “схоже на те, що...”, наприклад: *Bu aday başkanlık seçimlerini kazanmışa benziyor* – “Схоже, що цей кандидат виграв президентські вибори”, *Beni anlamıyorsa benziyor* – “Схоже, що він мене не розуміє”, *Bu duvar yıkılacağına benziyor* – “Схоже, ця стіна (зараз) рухне”. Зверніть увагу на те, що необхідний за смыслом афікс присудковості додається до головного присудка речення – дієслова *benzemek*, наприклад: *Beni anlamamışa benziyorsunuz* – “Схоже (на те), що ви мене не зрозуміли”.

2. *Aşağıda verilmiş ve üç kısımdan ibaret yazının, her kısmı ayrı ayrı olmak üzere Türkçe ve Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetini çıkartınız:*

Türban, Erdoğan’ın başına dolanacak gibi

Türban konusunu kaşyarak siyasette puan toplama hevesi, AKP hükümetinin ve Başbakan’ın başını ağrıtabak gibi görünüyor. Başbakan, kız yurdunda katıldığı bir iftarda türban sorununu "aşama aşama çözeceğini" söyledi. Ancak 5 yıllık AKP iktidarı boyunca bu konuda sessiz bir tutum izleyen "türban tabanı" yeniden hareketlendi ve bu işin "aşama aşama" çözülmesi fikrine de bir hayli uzak görünüyor.

Antalya’da Diyanet-Sen Şube Başkanı besmele çekerek başladığı konuşmasında hükümetin, türban konusunda "Müslüman halkı tatmin edecek bir girişimde bulunmadığını" söyledi. "Laikçi bürokrasiye karşı halkın tepkisini gösterecek bir düzenleme" istedi. (Bir soru: Bu kişi Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı bir memur mudur?)

İzmir’deki gösteride de "Özgürlüğün pazarlığı olmaz" denildi. Hükümetin, türbanı sadece üniversite öğrencileri için serbest bırakmaya çalışması eleştirildi. Öyle görünüyor ki türbanın serbestliğine ilişkin talepler, devlet memurlarını da kapsayacak şekilde genişletilmek isteniyor. Başbakan’ın söylediği "Aşama aşama yapacağız" sözü, türban yasağının "ileriki bir aşamada" kamu görevlileri için de kalkacağına müjdesi mi acaba? Ve daha da vahimi, meydanlara sürülen yaşları 6 ile 10 arasındaki küçücük kızların da başlarının türbanla bağlanmış olması! Türbanın bir kişisel tercih olduğu iddia ediliyor ama belli ki "baba-amca-dayı-ağabey baskısı", türbanın ilkokullara kadar inmesine de neden olacak.

Yapamadığın işi askere havale et!

Gece yarısı yayımlanan e-muhtıradan bu yana arada bir Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesine bakmak gibi bir alışkanlığım gelişti. Bunun çok eğlenceli olduğunu söyleyemeyeceğim. Elbette marş dinlemeyi seviyorsanız, tavsiye ederim. Dün o sitede dolaşırken Yunanistan'a yönelik bir uyarı bildirisi okudum.

Uyarı, Yunanistan'ın kaçak göçmenleri getirip Türk karasularına ya da Meriç kıyısına bırakması ile ilgili. Uyulmayan uluslararası anlaşmalar ve insan hakları ihlalini kapsayan karmaşık bir konu.

Elbette Türkiye'nin de kıyılarına sahip olamadığı ve kaçak göçmen ticaretini engelleyemediği de bir sır değil. Ancak bugün üzerinde durmak istediğim şey bu değil.

Bu uyarının neden Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapıldığını merak ettim. Konu esasen Sahil Güvenlik Komutanlığı'nı ilgilendiriyor ve o da İçişleri Bakanlığı'na bağlı. Meselenin elbette diplomatik bir yönü de var, o da Dışişleri Bakanlığı'nı ilgilendirmeli. Ve sonuç olarak bütün bu kurumların uyum içinde çalışmalarını sağlama görevi de Başbakan'ın ve Genelkurmay Başkanlığı da ona bağlı.

Bir tuhaf durum yani! Genelkurmay'ın açıklaması, bir bakıma "Yeter artık, canımıza tak etti" havasında. Anlaşıyor ki hükümetin ilgilenmediği, önemsemediği bir konu ile uğraşmak sonunda Genelkurmay'ın üstüne kalmış.

Yeri gelince "asker askerliğini bilsin" diye feryat edenlerin, gerektiğinde kendi ihmal ettikleri görevleri askerlerin üstlenmesine ses çıkarmamaları ilginç değil mi?

Hello! Dergisi'nin gösterdiği gerçek

Geçtiğimiz haftanın yarısını Madrid'de bir mesleki toplantıda geçirdim. Türkiye'de, Doğan Burda tarafından yayımlanan Hello! Dergisi'nin "Yayıncılar Konferansı"na katıldım.

Hello!, İspanyol Hola!'nın uluslararası versiyonu. 1944 yılında Barcelona'da iki odalı bir apartman dairesinde, bir çay sehпасının üzerinde yayımlanmaya başlayan derginin şimdi 12 ayrı baskısının, 75 ülkede, her hafta 8 milyon adet satıldığını söylesem, "Böylesi rüyada bile olmaz" diyebilirsiniz.

Dünyanın değişik yerlerinden gelen meslektaşlarımızla iki gün boyunca nefes almadan ve sokağa çıkıp bir Madrid turu bile atmadan, magazin yayıncılığının geleceğini konuştuk.

Toplantının ilk günü Hürriyet internet sitesinde bir haber okudum. Jennifer Aniston'ı kapağına koyan dergilerin çok sattığına ilişkin bir haberdi bu. Dünyanın en prestijli magazin dergisini yayımlayanları bir arada bulunca, "neyin sattığını" merak ettim. Şunu söylemeliyim: Her ülkede kraliyet aileleri ve ünlü kişilerin düğünleri ile ilgili kapaklar daha çok satıyor. Hello!-Hola! özelinde ise bir tek

şampiyon var: Prenses Diana! Hello! tarihinin en çok satan kapaklarında o var. Ve daha da ilginç, Hello! tarihinin en az satan kapakları ise Prens Charles ile ilgili öyküler! Belli oluyor ki halk, Diana'ya yaptıkları için Charles'tan nefret ediyor ve intikamını böyle alıyor! Zaten bu Galler Prensi Charles konusunda benim de tereddütlerim var. Bu yaşına geldi, hala "prens"! Yaşlıları neredeyse emekli olacaklar, onun ne zaman terfi edeceği belli değil.

Çok satan kapaklar tartışmasının ortaya koyduğu ilginç bir gerçek daha var: Angelina Jolie ve Brad Pitt'i, yeni doğan bebekleri ile gösteren özel fotoğrafın yer aldığı kapak, iki ülke dışında satış rekorları kırmış: Yunanistan ve Türkiye!

Bu sonucu, "Türkler ile Yunanlar, bir elmanın iki yarısıdır" diye yazdığımda bana sinirlenenlere ithaf ediyorum!

Mehmet Y. YILMAZ tarafından yazılan bu makale, 08 Ekim 2007 Pazartesi günü yayımlanan Hürriyet Gazetesindeki köşe yazısıdır.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bukunuz:

(перен.) набирати політичні очки, "піаритися"; розговіння, вечірня їжа в дні посту; розв'язувати (що-небудь) поетапно; дотримуватися певного курсу / певної позиції; Профспілка працівників релігійних установ; (перен.) братися за нову справу, (досл.) вимовляти фатіху, промовляти молитву; виявляти ініціативу; по-світськи налаштовані державні службовці; міністерство у справах релігії; критикувати; охоплювати, вміщувати; заборона на використання (носіння) релігійних атрибутів; державні службовці; бути скасованим; радісна новина; особисте вподобання, особистий вибір; передавати (що-небудь кому-небудь), доручати; електронне повідомлення, електронна новина; Інтернет-сайт; попередження; нелегальні мігранти; територіальні води; річка Мариця¹; дотримуватися міжнародних угод; порушення прав людини; Сили берегової охорони Туреччини; Міністерство внутрішніх справ; набридати (про що-небудь, кому-небудь), відчувати бажання припинити (що-небудь), говорити "досить!" (про що-небудь); кричати, скрикувати; професійні збори; конференція видавців; квартира в багатопверховому будинку; підніс для чаю, чайний столик; без передиху, не маючи змоги навіть продихнути; здійснити подорож Мадридом; найбільш престижний глянцевиий журнал; королівська родина; помститися (кому-небудь за що- / кого-небудь); сумнів, вагання; (перен.) піднятися службовими сходами, вислужитися, отримати вищий чин / посаду; добре продаватися, мати великі обсяги продажів;

---

¹ Згідно з Лозаннською мирною угодою, за нижньою течією річки Мариці проходить кордон між Туреччиною і Грецією.

новонароджена дитина; побити рекорди продажів; присвячувати (щонабудь кому-небудь).

3. Türkçeye çeviriniz:

I. Сполучені Штати мають намір продовжувати надавати наступного року фінансову допомогу, але в меншому обсязі, колишнім радянським республікам. У надісланому в понеділок президентом Джорджем Бушем бюджетному проекті на 2004 фінансовий рік (починається 1 жовтня цього року) на це пропонується виділити 576 мільйонів доларів. Знаменно, що в 2002 фінансовому році американська допомога 12-ти колишнім республікам СРСР у межах Закону про підтримку свободи становила 958 мільйонів доларів. Найбільшу за розмірами допомогу має отримати Україна – 94 мільйони доларів, Грузії адміністрація США пропонує виділити 75 мільйонів доларів, Росії – 73 мільйони доларів.

Sözcükler:

мати намір – *-mek niyetinde olmak / -i amaçlamak*
надавати фінансову допомогу – *para yardımı sağlamak*
у меншому обсязі – *daha az miktarda olmak üzere*
колишні радянські республіки – *eski SSCB devletleri*
надіслати (подати на розгляд) – *sunmak*
президент Джордж Буш – *Başkan George Bush*
бюджетний проект – *bütçe taslağı*
фінансовий рік – *mali yıl*
виділяти (щонабудь / кому-небудь) – *-i, -e ayırmak / tahsis etmek*
знаменно, що... – *-ması ilgi çekicidir*
у межах Закону про підтримку свободи – *Özgürlüğü Destekleme Yasası çerçevesinde*
адміністрація США – *ABD yönetimi*

Kısaltmalar:

Союз Радянських Соціалістичних Республік – *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği – SSCB*

II. Українсько-швейцарський консорціум “Донбас-Дюферко” за 440 мільйонів форинтів придбав більшість пакета акцій угорського металургійного комбінату АТ “Дуноферр”, повідомив на прес-конференції у Будапешті голова приватизаційної комісії Імре Бороні, член дирекції акціонерного товариства з роздержавлення майна. До складу консорціуму

“Донбас” входять українське АТ “Алчевський металургійний комбінат”, швейцарський Dufenco International Trading Holding та ліхтенштейнський Kunday AG.

Sözcükler:

консорціум, корпорація – *şirket, dev şirket*
форинт – *forint / Macaristan forinti*
акція – *hisse, hisse senedi*
комбінат – *fabrika*
приватизація / роздержавлення – *özelleştirme*
дирекція – *yönetim kurulu*
спільне підприємство – *ortaklık, ortak şirket*
Ліхтенштейн – *Lihtenştayn / Liechtenstein*

Kısaltmalar:

АТ (акціонерне товариство) – *A.Ş. – anonim şirket*

Dipnot: Висхідний і давальний відмінки можуть використовуватися у значенні еквівалента вартості (“купити / продати *щонебудь* за... *певну суму*”). Різниця між використанням цих відмінків у розглядуваному значенні полягає у тому, що давальний відмінок позначає суму всього купленого / проданого товару, тоді як висхідний відмінок позначає суму за одиницю (штуку, кілограм, літр тощо).

III. День України відбувся в одній з найбільших у світі японській корпорації телерадіомовлення “Ен-Ейч-Кей”. Присутні на зустрічі, яку вела відома тележурналістка Дзюно Катано, автор кількох телепередач про Україну, з великим зацікавленням подивилися документальний фільм про Україну, прослухали лекцію про героїчне минуле й творче сьогодення нашої країни, оглянули фотовиставку “Україна – 21 століття”. З великою теплотою був зустрінутий виступ відомої української поетеси Людмили Скирди, яка прочитала вірші з книги поезій “Сад любові й сонця”, що вийшла українською мовою у видавництві “Тьоейся”.

Sözcükler:

тележурналіст – *televizyon muhabiri, televizyon programları sunucusu*
телепередача – *televizyon programı*
лекція – *konferans, konuşma*

видавництво – *yaaymevi*
вийти друком – *yaaymlanmak*

ДІАЛОГ ЩОДО ТРУБ ВІДНОВЛЕНО

Україна розпочала переговори з Росією і країнами Європейського Союзу щодо розширення квот на експорт сталевих труб великого діаметра. Про це повідомив державний секретар Міністерства промислової політики України В.П., передає Укрінформ. Національна трубна промисловість зорієнтована переважно на зовнішні ринки, куди спрямовується понад 60 відсотків її продукції. Збільшення експортних квот сприятиме ритмічнішій роботі української галузі, яка торік знизила обсяги виробництва сталевих труб на 8,4 відсотка, до 1,46 мільйонів тонн. Однією з причин цього стало запровадження РФ відповідної квоти, що різко обмежило поставку українських труб.

Sözcükler:

діалог – *diyalog*

відновлювати – *yeniden başlatmak*

країни Європейського Союзу – *AB ülkeleri*

квота – *kontenjan*

розширити квоти – *kontenjanları genişletmek*

експорт – *ihraç, ihracat*

експортні квоти – *ihrcat kontenjanları*

сталеві труби великого діаметра – *büyük çaplı çelik borular*

державний секретар – *devlet sekreteri*

Міністерство промислової політики України – *Ukrayna Sanayi Politikaları Bakanlığı*

національна трубна промисловість – *ülkenin boru sanayii*

зорієнтований на (що-небудь) – *-e yönelik*

зовнішній ринок – *dış piyasa*

галузь – *alan, branş*

знизити обсяги виробництва – *üretim hacmini azaltmak*

РФ – *Rusya Federasyonu*

поставка – *teslim*

Dipnot: Під час перекладу слів “зрости / зменшитися на...” з української мови на турецьку використовуються слова *artmak / azalmak / yükselmek* тощо без усіляких відмінків, службових слів, наприклад: “зрости на 8,4 відсотки” – *yüzde 8.4 artmak*.

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Американізація війни в Афганістані

Хомаюн Кадрі,
експерт Центру вивчення сучасного Афганістану (ЦВСА)

Перед поїздкою Роберта Гейтса до Брюсселю європейські можновладці висловили своє занепокоєння у зв'язку з подвоєнням американського контингенту в Афганістані, який досяг 68 тисяч військовослужбовців, а також у зв'язку з переглядом структури командування НАТО, за якого дана структура стане ще більше підпорядкована американському командуванню, що, зрештою, спричинить те, що війна в країні стане чисто американською. Однак Роберт Гейтс запевнив європейців, що цього не станеться.

Однак у реальності європейці бажають уникнути війни з талібами, а Білому Дому не залишається нічого іншого, як, збільшуючи свої сили й зосереджуючи їх на півдні країни, самотужки нести весь вантаж військових дій з терористами, афганськими повстанцями й іноземними найманцями. Навіть британці, дислоковані в такій небезпечній провінції, як Гельманд, перебуваючи в положенні "ні війни, ні миру" з талібами, не прагнуть до продовження бойових дій.

Британці також не особливо налаштовані займатися боротьбою з вирощуванням і посівами наркотичної сировини, що є основним джерелом фінансування талібів.

Європейці, занепокоєні укріпленням влади американців над командуванням силами НАТО й ISAF¹, тим не менш не виявляють бажання збільшувати чисельність своїх військ, ані тим більше відправляти їх у неспокійні південні й східні регіони Афганістану. Вони також не хочуть робити вклад у військове укріплення фронтів зазначених вище районів.

Така ситуація мимоволі сприяє посиленню ролі й впливу американців як над командуванням НАТО, так і над військовими частинами європейських країн, які беруть участь у бойових діях. Пасивність європейців у Афганістані й наявні в них сумніви щодо цілей цієї військової кампанії створюють усі умови для того, щоб Пентагон усе більше оволодівав ініціативою.

Насправді європейські країни, зіштовхнувшись із опозицією своїх громадян і політичних партій стосовно військової місії в Афганістані, усе

---

¹ *International Security Assistance Force – Міжнародні сили сприяння безпеці в Афганістані*

більше хотіли б зосередитися на цивільних проектах і відновленні цієї країни. Хоча європейці із самого початку остерігалися участі у військових операціях на півдні й сході Афганістану, тепер вони все активніше через засоби масової інформації висловлюють думку про те, що боротьба з тероризмом, розпочата після 11 вересня 2001 р. в Афганістані, приречена на провал.

Головною ланкою, яка психологічно послаблює боротьбу з тероризмом, є Європа, коли такі європейські держави, як Великобританія і Німеччина називають організацію прямих переговорів із талібами основним елементом припинення війни.

Складається враження, що американізація війни є наслідком усе більших сумнівів щодо її легітимності, які поширюються серед європейських політиків. Європейці сумніваються в успішному закінченні афганської кампанії й відкрито заявляють, що талібан є рухом опору афганців іноземному втручання. Теорія "Афганістан – цвинтар імперій" підсилює їхні страхи перед талібами та їх природною войовничістю.

Американці не хочуть, щоб війна в Афганістані зазнала долі іракської війни. Європейські союзники Америки, враховуючи односторонній напад американців на Ірак і відсутність мандату ООН, категорично заперечують свою участь в іракській війні. Хоча пізніше журнал "Шпігель" і вмістив викривальний репортаж, у якому йдеться про те, що німці зіграли надзвичайно важливу роль у забезпеченні американців інформацією і розвідданими в ході війни в Іраку.

Важливість наданої німцями інформації підтвердив один із старших командувачів американською армією, який в інтерв'ю тижневику сказав, що завдяки цій інформації атака на Ірак була розпочата набагато раніше наміченого терміну.

Американці не бажали б повторення гіркого досвіду Іраку, оскільки участь різних країн у будь-якому вигляді й кількості слугує підтвердженням легітимності американської місії в Афганістані. Незважаючи на те, що європейці більше не вважають цю війну легітимною, тим не менш, вони дотримуються своїх обіцянок стосовно участі в цивільних проектах і відновленні країни. Однак американці вимагають від НАТО набагато більшого, але у відповідь не отримують від своїх європейських союзників нічого, крім відмов.

Політична позиція європейців цілком зрозуміла. Антивоєнний рух у Європі щодня набирає усе більших обертів. З іншого боку дії адміністрації Буша в Іраку й подальша окупація цієї держави стали причиною того, що окупація Іраку й війна в Афганістані стали сприйматися ідентично. Американці, які отримали широку підтримку світової громадськості після подій 11 вересня у питаннях боротьби з тероризмом, окупувавши Ірак, не

лише втратили колишню підтримку, але й поставили під питання саму законність своєї місії в Афганістані.

З приходом Обама до Білого Дому зросла вірогідність підтримки з боку європейців. Франція, збільшивши чисельність свого контингенту в Афганістані, продемонструвала тим самим жест доброї волі відносно нового американського кабінету. Однак, навіть з приходом чорношкірого президента до влади в США, сутність війни в очах населення, опозиційних партій і антивоєнних рухів не зазнала будь-яких змін, оскільки основною темою продовжує залишатися провал західної місії в Афганістані.

Основним аргументом європейців, які виступають проти війни, є їх розчарування, а також те, що вони не знаходять сенсу в продовженні місії в Афганістані. Ця країна, незважаючи на всеохоплюючу підтримку й допомогу з боку міжнародної спільноти, не лише не змогла створити ефективну систему управління, але й навіть не досягла задовільного рівня безпеки, бойовики не переможені й не ослаблені, потік наркотиків не зменшився...

Навпаки, у країні спостерігається безвладдя й корупція, брак професіоналізму, посилення талібів. Усе це позбавляє сенсу надання міжнародної підтримки й допомоги.

У разі коли новому афганському керівництву й військовим і цивільним ініціативам адміністрації США пощастить змінити ситуацію в оптимістичніший бік, більш обнадійливий для західної місії, не можна виключити, що допомогу й підтримку європейців можна буде знов привернути. У такому разі уряди європейських країн, спираючись на реальні досягнення, цілком можуть вдатися до збільшення чисельності своїх військ у південних і східних районах країни й продовженню надання допомоги.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Amerikanlaştırma; bilirkışı; Brüksel; Avrupalı yetkililer; endişe; asker kontenjanı; NATO komutanlığı yapılanmasının değiştirilmesi; -e bağlı; gerçekte; savaştan kaçınmak; Beyaz Saray; askeri güçlerini ...-e yönlendirmek; tek başına; Afgan mücahitler; paralı asker; konuşlanmak; eyalet; uyuşturucu hammadde yetiştirilmesi ve ekimi ile mücadele; Taliban'ın para kaynağı; askeri varlığı(n)ı artırmak; endişeli, huzursuz; -e katkıda bulunmak, katkı yapmak; istemeden; etki; Avrupa ülkelerinin askeri birlikleri; silahlı çatışmalar; pasif olma; şüphe, kuşku; askeri operasyon / harekat; inisiyatifi ele almak; ...ile karşı karşıya kalmak; -e karşı çıkanlar; siyasi partiler; askeri misyon; konsantre olmak, odaklanmak; sivil projeler; ülkenin yeniden kurulması; -den sakınmak / çekinmek; kitle iletişim araçları; yenilgiye / başarısızlığa mahkum; psikolojik açıdan; Taliban ile direk (doğrudan) görüşmeleri başlatmak; unsur, öge; yasallık, yasaya uygunluk, yasal /

legal olma; yabancı müdahaleye karşı Afganların direniş hareketi; "Afganistan, imparatorlukların mezarlığı"; savaşçı (olma); -in kaderini paylaşmak; müttefik; Amerikanların tek başına Irak'a saldırısı; -i inkar etmek, yadsımak; istihbarat verileri; Amerikan Ordusunun üst düzey kamutanlarından; -e yaptığı açıklamada; acı tecrübe; doğrulamak, teyit etmek; vaatlerini yerine getirmek; red, kabul etmeme, vazgeçme; Avrupalıların siyasi tutumu; savaş karşıtı hareketler; Bush yönetimi; işgal; dünya kamuoyunun desteğini almak / sağlamak; iyi niyet jesti; karaderili; muhalif parti; kanıt; hayal kırıklığı, hüsrân; -de anlam bulamamak; etkili / efektif bir yönetim sistemi kurmak; tatmin edici bir güvenlik düzeyine ulaşmak; uyuşturucu akımı; başsızlık, erksizlik; rüşvetçilik; uluslararası yardım ve destek sağlanması; durumu daha iyimser yönde değiştirmek; umut verici.

Ders 3.

1. Aşağıdaki yazıyı okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

TERÖRÜN ÜÇ ATLISI

Terörist Usame bin Ladin'in El Kaide'si, Türk Hizbullahı ve Kaplancılı Hilafet Devleti örgütlerinin Avusturya'daki bir camiyi ortak kullandığı belirlendi

ABD'nin Afganistan'daki harekâtının hedefi olan Suudi asıllı terörist Usame bin Ladin'e yönelik istihbarat çalışmalarında üç radikal terör örgütünün bağlantısı ortaya çıkarıldı. İstihbarat birimleri, El Kaide, Türk Hizbullahı ve Kaplancılı Hilafet Devleti örgütlerinin Avusturya'daki bir camiyi ortak kullandığını belirledi. ABD gizli servisi, El Kaide ve Ladin üzerine yoğunlaşırken, Türk istihbarat birimleri de yasa dışı Hizbullah ve Kaplancılı grubuna ağırlık verdi. İçişleri Bakanı Rüştü Kazım Yücelen'in Almanya seyahatinde de dile getirilen Hizbullah ve Kaplancılıların ortak hareket edeceği yönündeki değerlendirmeler çerçevesinde harekete geçen Türk istihbarat birimleri, son olarak El Kaide'nin de bu gruba destek verdiğini ortaya çıkardı.

Üç Türk yakalandı

İstihbarat birimleri, Almanya'da faaliyet gösteren radikal dinci bazı örgüt militanlarının Ladin için Afganistan'a gittiğini belirledi. Türkiye'deki büyük operasyonlar sonucunda ağır darbe alan Hizbullah'ın da yurtdışına açılma hareketi içinde olduğu saptandı. Bu kapsamda Hizbullah'ın "yurtdışında dini şahıslarla irtibata geçmeye eğilimli gruplarla" Avrupa ve özellikle Almanya'da

temas kurmayı hedeflediği öğrenildi. Yine Hizbullah'ın El Kaide ile Avrupa'da "yeni hücre yapılanmasında ittifak kuracağı" belirlendi. Afganistan'daki ABD harekâtı sırasında üç Türk'ün de El Kaide militanı olarak yakalandığı belirtildi. Vanlı İbrahim Şen, İzmitli Selah Uyar ve Sakaryalı Yüksel Çelik Göğüş'ün yakalanarak ABD'nin Küba'daki Guantanamo Üssü'ne götürülmek için bekletildiği anlaşıldı. BM ve Türkiye'nin Kâbil Büyükelçiliği, Şen, Uyar ve Göğüş'ün yakalandığını Ankara'ya bildirdi.

Emniyet istihbaratı, Gaziantep'te Selefiler Grubu içinde yer alan 14 kişinin, 11 Eylül saldırısından sonra Afganistan'a gitmek için 8 Ekim'de Ağrı Gürbulak sınır kapısından çıkış yaptığını ve iki İranlı ile birlikte Afganistan'a geçtiğini belirledi. Bu gruptan 7 kişi geçtiğimiz günlerde Türkiye'ye geri döndü. Polis, operasyon için şüphelileri takibe aldı.

Türk Taliban'dan annesine mektup var

Almanya'da oturan, Taliban askeri olduğu şüphesiyle geçen ay Pakistan'da ABD'li askerlerce gözaltına alınan Murat Kurnaz adlı Türk genci, Kızılhaç aracılığıyla ailesine mektup gönderdi. Kurnaz'ın Almanya'da yaşayan annesi Rabiye'ye yazdığı mektup, Alman RTL kanalında yayınlandı. Kurnaz, sağlığının yerinde olduğunu belirtti.

Sözcükler:

atlı – вершник

El Kaide – Аль-Каїда (терористична організація)

Kaplanlı Hilafet Devleti – вакхабітське угруповання "Халіфат"

harekât – військова операція

Suudi asıllı terörist – терорист родом із Саудівської Аравії

istihbarat çalışmaları – розвідувальні операції

istihbarat birimleri – розвідувальні підрозділи

gizli servis – таємна служба, служба безпеки

...üzerine yoğunlaşmak – зосереджуватися (на чому-небудь)

yasa dışı – незаконний, нелегальний

-e ağırlık vermek – віддавати перевагу (чому-небудь)

-i dile getirmek – говорити / згадувати (про що-небудь)

...çerçevesinde – у межах, у рамках (чого-небудь)

radikal dinci örgüt – радикальна релігійна організація

militan – бойовик

ağır darbe almak – зазнати важкого удару

saptamak – встановлювати, визначати

bu kapsamda – у зв'язку з цим

ile irtibata geçmek = temas kurmak – налагоджувати контакт / зв’язок (з ким-небудь)

hücre – клітина, осередок (у громадській організації)

yapılanma – структура

ittifak – союз

üs (ssü) – (військова) база

Türkiye ’nin Kâbil Büyükelçiliği – Посольство Туреччини в Кабулі

emniyet – безпека

sınır kapısı – митно-пропускний пункт

çıkış yapmak – виїздити (з країни через митно-пропускний пункт)

geçtiğimiz günlerde – на днях, нещодавно

şüpheli – підозрюваний

-i takibe almak = gözaltına almak – затримати (підозрюваного у вчиненні злочину)

Kızılhaç – Товариство Червоного хреста

... aracılığıyla – за посередництвом (кого-небудь / чого-небудь)

Kısaltmalar:

BM – Birleşik Milletler – Організація об’єднаних націй

Bağdat’ta erkek yok muu?...

Irak’lı erkekler gururlarının kurbanı olmuş. Bağdat’a giren ABD askerleri, 400 wattlık hoparlörlerden, “Iraklı erkekler iktidarsız. Hepsi kadın gibi” diye bağırmış, buna dayanamayanlar ortaya çıkınca da teker teker avlamış...

ABD, Irak’ı özel kuvvetleri, havadaki üstünlüğü ve Irak ordusunun yetersizliği ile yeteneksizliğinin yanı sıra, başarıyla uyguladığı psikolojik savaşla dize getirdi. Newsweek Dergisi’ne göre, Vietnam savaşı sırasında ABD kuvvetlerine önemli darbeler indiren Vietkong gerillalarının uyguladığı taktiklerden önemli dersler çıkaran ABD’li komutanlar, Irak’ta da Saddam’ın fedailerinin ve milislerinin benzer yöntemler kullanacaklarını biliyorlardı. Milis kuvvetlerinin bu tür gerilla taktiklerini boşa çıkarmak da psikolojik savaş uzmanlarına düştü. Arapların özelliklerini inceleyen psikolojik savaş uzmanları, onların erkekliklerine çok önem verdiklerini öğrenince, taktiklerini bu yönde oluşturdular.

Taktik şöyle uygulanıyordu: Tank ve zırhlı Bradley’lerden oluşan konvoy, Bağdat’a doğru ilerlerken, Humvee araçlarının üzerine yerleştirilmiş olan 400 vatlık dev hoparlörler aracılığıyla Arapça, “Iraklı erkekler iktidarsız. Hepsi kadın gibi. Irak’ta erkek yok muu...” diye sesleniliyordu. Bunu duyan genç Arap

milisler, erkeklikleriyle alay edilmesine tahammül edemeyerek, saklandıkları yerden ya da canlı kalkanların ardından dışarı fırlıyorlardı. Amerikalılar da onları, tanklarla ya da Bradley'lerin silahıyla keklik gibi avlıyordu. Bir Amerikalı üst düzey psikolojik savaş uzmanı ortaya çıkan durumu, “buralarda söylediğiniz söz, yaptığınız hareketten daha önemli” diye özetledi.

Sözcükler:

hoparlör – гучномовець, колонка (наприклад, магнітофону)

iktidarsız – безсилий

psikolojik savaş – психологічна війна

-i dize getirmek – (прям., перен.) поставити (кого-небудь) на коліна

gerilla – партизан

gerillaların uyguladığı taktikler – партизанська тактика, тактика партизанської війни

fedai – (тіло)охоронець

milis – муніципальна міліція

erkeklik – (прям., перен.) чоловіча гідність

-i boşa çıkarmak – зводити нанівець (що-небудь)

zırhlı – броньований

dev – величезний, здоровенний

canlı kalkan – “живий щит”

keklik – куріпка

Yorum:

Турецькі розгорнуті підметові звороти і їх еквіваленти в українській мові

У турецькій мові доволі поширені розгорнуті підметові звороти, предикат яких виражається субстантивованим особовим дієприкметником (так званою *-dik / -ecek*-формою) або герундієм (усіченим інфінітивом) з відповідним афіксом присвійності в основному відмінку. У цьому разі найчастіше йдеться про безособові або неозначено-особові речення, тобто такі речення, які позначають ситуацію, коли суб'єкт головної дії невідомий і / або неозначений. Безособові (неозначено-особові) речення з розгорнутими підметовими зворотами особливо часто трапляються у газетно-публіцистичному стилі, коли джерело повідомлюваної новини не є істотним. Порівняймо з аналогічними українськими реченнями: “повідомляють, що...”, “зазначається, що...”, “з'ясувалося, що...” тощо. Безособові (неозначено-особові) речення трапляються також і в інших функціональних стилях турецької мови, зокрема й усному мовленні.

Головний присудок у реченні з розгорнутим підметовим зворотом позначається дієсловом у пасивному стані або спеціальними словами-предикатами (їх перелік наводиться нижче). Такі речення загалом можуть бути поділені на дві групи: а) ті, в яких предикат розгорнутого підметового звороту позначається субстантивованим особовим дієприкметником (*-dik / -ecek*); б) ті, в яких предикат розгорнутого підметового звороту позначається герундієм. Семантична різниця між цими двома групами полягає у тому, що розгорнутий підметовий зворот з предикатом, вираженим субстантивованим особовим дієприкметником, позначає дію, яка реально відбулася / не відбулася у минулому, відбувається / не відбувається у теперішньому або відбудеться / не відбудеться у майбутньому. В українській мові еквівалентами таких розгорнутих підметових зворотів виступають підрядні додаткові речення зі сполучником “що”, наприклад: *ABD Başkanı Bush'un dün Rus Devlet Başkanı Putin ile görüşme yaptığı bildirildi* – “Повідомляється (досл.: повідомлено)¹, що Президент США Буш вчора провів зустріч з главою Російської Держави Путіним”.

Розгорнутий підметовий зворот з предикатом, вираженим усіченим інфінітивом, позначає або дію, яка є реальною для будь-якого часового відтинку, або ж дію, спрямовану в майбутнє і пов'язану з наказом, метою, бажанням. В українській мові відповідником таких розгорнутих зворотів *найчастіше* постають підрядні додаткові речення зі сполучником “щоб”, наприклад: *Irak'a bir an önce silahsızlanması emredildi* – “Іракові було наказано, щоб він негайно роззброївся” або, рідше, інфінітивні конструкції.

а) Предикат розгорнутого підметового звороту виражається субстантивованим особовим дієприкметником (*-dik / -ecek*) з відповідним афіксом належності в тому разі коли головний присудок речення позначається словами-предикатами: 1) *açık / aşıkâr / belli* – “зрозуміло, ясно, очевидно, безсумнівно те, що...”, *doğru* – “правдою є те, що...”, *kesin* – “точним / безсумнівним є те, що...”, *şüpheli* – “сумнівним є те, що...”; 2) *yalan* – “неправдою / брехнею є те, що...”, *bir gerçek* – “правдою є те, що...”; 3) *ortada* – “зрозуміло / відомо / ясно, що...”, *ne malum* – “звідки відомо, що...?”; 4) дієсловами в пасиві, насамперед *anlaşıldı* – “зрозуміло, що...”, *biliniyor* – “відомо, що...”, *duyuldu* – “чули, що...”, *öğrenildi* – “дізналися про те, що...”, *bildirildi / duyuruldu* – “повідомляють / повідомили, що...”, *belirtildi* – “зазначається / зазначили, що...”; дієслівними сполученнями *ortaya çıktı / çıkarıldı* – “з'ясувалося / було з'ясовано, що...”, *ifade ediliyor / edildi* – “висловлюється (така думка, що...) / говорять, що...” та деякими

¹ Слід звернути увагу на те, що присудок безособових речень у газетно-інформаційній текстах у турецькій мові завжди стоїть у минулому часі (переважно в минулому-категоричному), тоді як українською мовою такі дієслова-присудки часто перекладаються за посередництвом теперішнього часу (*-diği bildirildi* = “повідомляється, що”).

іншими, наприклад: *ABD'nin son zamanlarda çok saldırgan politikalar izlediği doğru* – “Правдою є те, що США останнім часом проводять дуже агресивну політику”.

Структурні особливості розгорнутих підметових зворотів, зокрема оформлення суб'єкта розгорнутого підметового звороту афіксом родового відмінка, повністю відповідають структурним особливостям розгорнутих додаткових зворотів. Присудком головного речення також може виступати дієслово *olmak* у необхідній часовій формі (у значенні буває / бувало, що...), а також предикативне ім'я *yok*, наприклад: а) *Arasıra yurtdışına gittiği oluyor* – “Інколи буває, що він їздить за кордон”; *O zaman beni görünce selam vermediğin oluyordu* – “У той час бувало так, що ти, побачивши мене, не вітався”; б) *Tütün kullandığı yok* – “Він взагалі не палить” (остання з перелічених конструкцій у сучасній мові трапляється не дуже часто).

б) Розгорнутий підметовий зворот інтегрується на основі усіченого інфінітива з відповідним афіксом присудковості, коли головний присудок речення виражений: 1) словами, які позначають необхідність: *gerekli* – “необхідним є те, щоб”, *şart* – “обов'язковою умовою є те, щоб...”, *lazım / gerekiyor* – “необхідним є те, щоб...”; 2) прикметниками: *faydasız* – “безглуздим / позбавленим сенсу є те, щоб (що)...”, *hoş* – “гарно було б, щоб... / якби...”, *imkansız* – “неможливим є те, щоб (що)...”, *kolay* – “легким є те, щоб...”, *tehlikeli* – “небезпечним є те, щоб...”, *zor* – “складним є те, щоб (що)...”. У переважній більшості випадків щодо цієї групи українськими еквівалентами турецьких розгорнутих підметових зворотів виступають інфінітивні конструкції (комплекси), порівняймо: “для нього є приємним / складним / неможливим виконати цю роботу” і “є неможливим / складним те, щоб він виконав цю роботу”; 3) іменниками: *başarı* – “успіхом є те, що...”, *raslantı / rastlantı* – “випадковістю є те, що...”. Предикати цієї групи відрізняються тим, що позначають реальну теперішню або минулу, а не спрямовану в майбутнє бажану дію (але ніколи не можуть позначати майбутню, зокрема й реальну, дію взагалі, через це й позначаються за посередництвом інфінітива). Водночас, подібні речення можуть інтегруватися на основі повного (не усіченого) інфінітиву й, відповідно, українською мовою також можуть перекладатися інфінітивними конструкціями, наприклад: *Sizi burada görmek / görmem çok büyük bir rastlantı* – “Бачити вас тут – це велика несподіванка = Те, що я вас тут бачу/бачив – це велика несподіванка”; 4) дієсловами в пасиві, що позначають наказ: *emredilmek* – пасив від дієслова “наказувати”, *rica edilmek* – пасив від дієслова “просити”, *istenmek* – пасив від дієслова “хотіти, просити, вимагати”, *söylenmek* – пасив від дієслова “сказати / наказати, щоб...” тощо; 5) дієсловами в спонукальному стані (каузативними дієсловами): *ilgilendirmek* – “цікавити / зацікавити”, *kolaylaştırmak* – “полегшувати”, *zorlaştırmak* – “ускладнювати”, *sevindirmek* – “радувати”; 6) дієсловами, які

позначають почуття: *deli etmek* – “зводити з розуму”, *rahatsız etmek* – “непокоїти, турбувати”, *sıkılmak / üzmemek* – “засмучувати”, *yormak* – “втомлювати”; 7) результативними дієсловами: *işine gelmek / işine yaramak* – “підходити (кому-небудь)”, *(iyi / kötü / faydalı bir) sonuç vermek* – “давати (позитивні/ негативні/ корисні) наслідки”; 8) дієсловами, спрямованими в майбутнє і пов’язаними з плануванням, припущенням, передбаченням, очікуванням: *beklenmek* – “очікуватися”, *öngörülmek* – “передбачатися” тощо. Приклади: *Bizim müttefiklerimize yardımcı olmamız lazım* – “Нам потрібно допомогти (= необхідно, щоб ми допомогли) нашим союзникам”; *Onun bu darbeden sonra tekrar iktidar başına gelmesi zor* – “Йому складно буде прийти до влади після такого удару (дослівно: складним є, щоб він після такого удару знов прийшов до влади)”; *Benim sizi burada görmem ne güzel bir rastlantı* – “Якою чудовою несподіванкою є побачити (те, що я бачу / побачив) вас тут”; *Bizim oraya gitmemiz emredildi* – “Нам було наказано піти туди (дослівно: було наказано, щоб ми пішли туди)”; *Iraklı’ların Körfez savaşında yenilmesi beni çok üzdü* – “Мене дуже засмутила поразка Іракців (те, що Іракці зазнали поразки) у війні в Перській затоці”.

У разі коли додаток головної частини речення і суб’єкт розгорнутого підметового звороту позначають один і той самий об’єкт (є кореферентними – *eşgöndermeli*) можливе використання замість усіченого інфінітива абсолютного інфінітива, наприклад: *Tatilde hastalanmam beni çok üzdü* = *Tatilde hastalanmak beni çok üzdü* – “Мене дуже засмутило те, що я захворів на канікулах”.

Коли суб’єкт розгорнутого підметового звороту невідомий / неозначений, зворот утворюється на основі абсолютного інфінітива: *Her zaman çok çalışmak lazım* – “Завжди потрібно багато працювати”; *Bu yaştan sonra piyano öğrenmek çok zor* – “У цьому віці важко навчитися грати на піаніно”.

Примітка: Деякі з перелічених вище дієслів та слів-предикатів можуть використовуватися як з усіченим інфінітивом, так і з субстантивованим особовим дієприкметником як предикатом розгорнутого підметового звороту. Ідеться насамперед про такі слова, як: *doğru, şüpheli, iyi, söylenmek, bildirilmek* та деякі інші. Вибір форми предиката залежить від семантики розгорнутого підметового звороту: усічений інфінітив позначає дію, спрямовану в майбутнє, пов’язану з бажанням (небажанням), наказом, метою; особовий дієприкметник позначає реальну минулу, теперішню або майбутню дію, наприклад: *Bu sıcakta senin bu kadar çalışman doğru değil* – “Неправильним буде, щоб ти так багато працював у таку спеку” і *Bu sıcakta senin bu kadar çalıştığın doğru değil* – “Неправдою є те, що ти так багато працюєш у таку спеку”; *Bize,*

senin buradan ayrılacağıın söylendi – “Нам сказали, що ти поїдеш звідси” і *Senin buradan ayrılman söylendi* – “Тобі сказали (наказали) поїхати звідси”.

Дієприслівник-зв’язка і дієприслівники способу дії (*Bağlama ve durum ulaçları*)

1) У турецькій мові існує дієприслівник-зв’язка (*-ip*), основною функцією якого є зв’язування двох однорідних дієслівних форм. Функціонально дієприслівник-зв’язка відповідає зв’язувальному сполучникові *ve* і може поєднувати дві будь-які дієслівні форми, скорочуючи першу з них, незалежно від їхньої функції в реченні, наприклад: *Seni görüp duymak* (= *görmek ve duymak*) *beni sevindirdi* – “Мене обрадувало / радує те, що я бачу й чую тебе”, *Gülüştür eğlenerek* (= *gülüştür ve eğlenerek*) *yürüyorlardı* – “Вони йшли сміючись і жартуючи”. Істотним моментом є те, що дієприслівник-зв’язка скорочує першу однорідну форму до позитивної основи, тобто включно з афіксом аспекту, наприклад: *Dönüp bakmadı bile* – “Він навіть не повернувся і не подивився”.

Примітка: Для того, щоб афікс аспекту другої з однорідних дієслівних форм не поширювався на першу з таких форм, після неї ставлять енклітику *-da / -de*, наприклад: *Arkadaşını görüp de konuşmadı* – “Він побачив свого друга, але не заговорив з ним”. У цьому разі найчастіше ми маємо справу з допустовою *i /* або протиставною семантикою (“Хоча він побачив свого друга, але не заговорив з ним”).

У межах своєї ключової функції (“скорочення двох однорідних дієслівних форм”) дієприслівник зв’язка на практиці має два значення, основним з яких є значення другорядної дії, що передує основній, і лише дуже зрідка дієприслівник-зв’язка може позначати другорядну дію, одночасну головній, постаючи в такому разі як фактичний дублет дієприслівника способу дії (*-erek*). Приклади: *Telefon edip arkadaşına gittim* (*Telefon ettim. Sonra arkadaşına gittim*) – “Я подзвонив, а потім пішов до свого друга” (“Зателефонувавши, я пішов до свого друга”); *Kahvaltı yapıp evden çıktım* (*Kahvaltı yaptım. Sonra evden çıktım*) – “Поснідавши, я вийшов з дому”; приклади на одночасну дію: *Hergün müzik dinleyip ders çalışıyorum* (*Hergün müzik dinliyorum ve ders çalışıyorum*) – “Кожного дня я слухаю музику й роблю уроки (= слухаючи музику роблю уроки)”; *Ata binip oyun oynayan gençler* (*Ata binen ve oyun oynayan gençler*) – “Юнаки, які сидять на конях (або сіли на коней) і грають у гру”.

Примітка: 1. Заперечна форма дієприслівника-зв'язки завжди має протиставний відтінок (українською мовою реалізується переважно за допомогою протиставного сполучника “а”) і найчастіше позначає вибір людиною однієї з двох рівноцінних альтернатив і нехтування іншою, наприклад: *Okula gitmeyip sinemaya gidelim (Okula gitmeyelim. Sinemaya gidelim)* – “Давайте не підемо до школи, а підемо в кіно”; *Büyüklerin sözlerini dinlemeyip yanlış şeyler yapıyor* – “Він не слухається дорослих, а (і) робить неправильні речі”; *Her zaman çay içiyorum. Bugün çay içmeyip kahve içeyim* – “Я кожного дня п'ю чай. Вип'ю сьогодні не чай, а каву”; *Ailesi çok istedi, ama o okumayıp küçük yaşta iş hayatına atıldı* – “Його родина дуже наполягала, але він не вчився, а в ранньому віці пішов працювати”; *Konuklar oturmayıp ayakta durdular (Konuklar oturmadılar, ayakta durdular)* – “Гості не сіли, а стояли на ногах”; *Yeni üyenin önerisi kabul edilmeyip toplantının saat 3'te başlamasına karar verildi (Yeni üyenin önerisi kabul edilmedi, toplantının saat 3'te başlamasına karar verildi)* – “Пропозиція нового члена не була прийнята, а було вирішено відкрити засідання о 3-й годині”. Бачимо, що в усіх наведених реченнях є дві альтернативи, але суб'єкт обирає лише одну з них, при цьому додаткових семантичних відтінків (як-от причинно-наслідковий зв'язок – див. нижче дієприслівник *-meyerek*) немає.

2. Дієприслівник-зв'язка не може мати окремого суб'єкта дії (на відміну від деяких інших дієприслівників), за винятком двох випадків: а) дієприслівник-зв'язка стоїть у заперечній формі, наприклад: *Yeni üyenin önerisi kabul edilmeyip toplantının saat 3'te başlamasına karar verildi* – “Пропозиція нового члена не була прийнята, а було вирішено відкрити збори о 3-й годині”; б) наявність у реченні зв'язки *olup* (досл. “будучи”), яка використовується в офіційно-діловому стилі, наприклад: *Bu dosya 250 sayfa olup, noterden tasdikli ve mühürlenmiştir* – “У цій теці 250 сторінок, проштамповано й нотаріально засвідчено”.

2) Дієприслівник способу дії *-erek* відповідає на питання “яким чином здійснюється головна дія?” і з погляду часових характеристик так само, як і дієприслівник-зв'язка, може позначати другорядну дію, одночасну дії головній (найбільш частотне використання), або другорядну дію, яка передує головній (більш рідкісне використання), наприклад: *Prencesler bütün gece dans ettiler. Eğlendiler.* – *Prencesler bütün gece dans ederek eğlendiler* – “Принцеси всю ніч розважалися (як? яким чином?) танцюючи”, *Mete Bey hep gülümseyerek konuşur* – “Пан Мете завжди розмовляє, усміхаючись”; *Ancak çok çalışarak başarılı olursunuz* – “Ви зможете досягти

успіху, лише багато працюючи”; *Doktor “Bu ilaçları içerek ve istirahat ederek iyileşmeniz mümkündür” dedi* – “Ви зможете видужати, лише приймаючи ці ліки і відпочиваючи”, – сказав лікар”.

Примітка: 1. а) Дієприслівник способу дії від дієслова *olmak* – *olarak* має значення “у якості / як” і використовується для позначення посади, соціального або іншого стану суб’єкта, або ж для утворення прислівників від прикметників, наприклад: *Onlar bu şirkette güvenlik görevlisi olarak çalışıyorlar* – “Вони працюють у цій компанії охоронцями (як охоронці)”; *Sorumluluk sahibi bir insan olarak görevimi yapmaktayım* – “Я виконую свій обов’язок як людина відповідальна”; б) дієприслівник способу дії від дієслова *gitmek* – *giderek* має значення “поступово”: *Hayat pahalılığı giderek artıyor* – “Дорожнеча життя поступово зростає”.

2. Будь-яке речення, утворене за допомогою дієприслівника зв’язки (*-ip*), може бути інтегроване і на основі дієприслівника способу дії (*-erek*), але не навпаки; дієприслівник способу дії може бути замінений на дієприслівник-зв’язку лише в тому випадку, коли він не має відтінку способу дії, а лише пов’язує дві дії, які слідують одна за одною, і не відповідає на питання “як?”, “яким чином?”, наприклад: *Sınavı kısa zamanda bitirip (bitirerek) dışarıya çıktı* – “Швидко закінчивши іспит, він вийшов”; порівняймо також *Müzik dinleyerek ders çalışmayı severim* – “Я люблю робити уроки, слухаючи музику” (одночасно, з відтінком способу дії); *Müzik dinleyip ders çalışmayı severim* – “Я люблю робити уроки, послухавши музику” (передування другорядної дії головній).

Отже, обираючи між цими двома частково синонімічними формами, слід враховувати такі особливості: 1) дієприслівник-зв’язку слід використовувати переважно для поєднання двох однорідних дій, одна з яких (другорядна) передує іншій (головній), коли між такими діями немає відтінку способу дії (не можна поставити питання “як?”); 2) дієприслівник способу дії краще використовувати для поєднання двох *одночасних* дій а) без відтінку способу дії (у цьому разі можливе використання й дієприслівника-зв’язки); б) з відтінком способу дії (у цьому разі використання дієприслівника-зв’язки неможливе); в) для поєднання двох дій, одна з яких (другорядна) передує іншій (головній), за наявності відтінку способу дії, наприклад: *Para biriktirerek denize gittim* – “Піднакопичивши грошенят, я поїхав на море” (у такому разі також можливе використання дієприслівника-зв’язки, однак відтінок способу дії вказує на пріоритетне використання дієприслівника *-erek*).

3. У сучасній турецькій мові дієприслівник способу дії звичайно не може мати окремого суб'єкта, тому такі випадки, які інколи трапляються у текстах, можна інтерпретувати як релікти (наприклад: **Kalbim çarparak sınıfa girdim* – “Я увійшов до аудиторії, і серце моє (сильно) билосся”¹).

Дієприслівник способу дії має дві заперечних форми – *-meyerek* і *-meden*, причому між їхнім використанням простежується певна відмінність.

1) Дієприслівник *-meden* є повним синонімом дієприслівника способу дії *-erek* з тією відмінністю, що містить заперечний аспект (“не зробивши що-небудь” або “не роблячи що-небудь”). Дієприслівник *-meden* може позначати другорядну дію, яка відбулася перед головною або відбувається одночасно з головною дією з відтінком способу дії або без нього, наприклад: *Gazeteyi okumadan yattım (Gazeteyi okudum. Yattım)* – “Я ліг, не прочитавши газету”; *Hiç konuşmadan yürüdük (Hiç konuşmadık. Yürüdük)* – “Ми йшли, не розмовляючи / мовчки”; *Yemek yemeden hemen git (Yemek yeme ve hemen git)* – “Іди негайно, не обідаючи”; *Hiç konuşmadan araba kullanır* – “Він водить автомобіль мовчки”; *Şarkı söylemeden temizlik yapamaz* – “Він не може прибирати, не співаючи”; *Etrafına bakmadan yürümekten ne zevk alıyorsun, anlatıyorum* – “Не розумію, яке задоволення ти отримуєш, ідучи, не дивлячись по сторонах”.

Примітка: 1. Дієприслівник *-meden* від дієслова *olmak* – *olmadan* найчастіше використовується з іменниками й має значення “без (чогось)”, “без наявності (чогось)”, часто постаючи дублетом абсентивного афікса *-siz*, наприклад: *Bugün bilgisayar olmadan yaşamak imkansız gibi* – “Здається, що сьогодні без комп'ютера жити неможливо”.

2. У разі коли головний присудок речення перебуває в заперечній формі, дієприслівник *-meden* вказує на умовно-часовий зв'язок – “доки не”, “поки не”, наприклад: *Bu kitabı okumadan sınıftan çıkmayacaksın* – “Доки не прочитаєш цю книгу, не вийдеш з аудиторії”, *Bütün lapaуı yemeden masadan kalkma* – “Не вставай з-за столу, доки не з'їси всю кашу”; *Telefon etmeden bize gelmeyin* – “Не приходьте до нас, не зателефонувавши (доки не зателефонуєте)”; *Bu kitabı okuyup incelemeyin yorum yapmayın* – “Доки не прочитаєте й не вивчите цю книгу, не робіть коментарі”. Синонімом дієприслівника *-meden* у цьому використанні є дієприслівник *-medikçe*; щодо використання у цій функції дієприслівника *-meyince*,

---

¹ Див. у зв'язку з цим: Сорокін С.В. Турецька й українська мови в системі координат «ВИД – ЧАС – МОДАЛЬНІСТЬ». – К., 2009. – С. 222–250.

то це можна вважати реліктом, не властивим сучасній турецькій мові (пор. приказку *Gece olmayınca yıldızlar görülmez* – “Доки не настане ніч, зірок не видно”).

3. Дієприслівник *-meden* може поставати дублетом форми *-meden önce*, наприклад: *Çarşıya gitmeden (önce) bana uğra* – “Перед тим, як іти на ринок, заскоч до мене”; *Daha ben kahvaltı yapmadan (ben kahvaltı yapmadan önce) geldi* – “Він прийшов ще до того, як я поснідав”.

2) Заперечний дієприслівник способу дії *-meyerek* загалом використовується у тому самому основному значенні, що й попередній дієприслівник, однак має істотну особливість: йому віддають перевагу тоді, коли між двома діями (головною і другорядною) є причинно-наслідковий зв’язок (*nedensel bir ilişki*), наприклад: *Kitap okumayarak Türkçeyi unuttum* – “Не читаючи книжок, я забув турецьку” (маємо справу і зі способом дії – як забув?, і з причинно-наслідковим зв’язком – чому забув?); *Büyük sözü dinlemeyerek büyük yanlışlar yaptım* – “Не слухаючись дорослих, я зробив великі помилки”. Інколи причинне значення може нейтралізуватися і в такому разі дієприслівник *-meyerek* постає як дублет дієприслівника *-meden*, однак не є дуже частотним у такому функціонуванні, наприклад: *Sınavım vardı, ama ders çalışmayarak televizyon seyrettim* – “У мене був іспит, але я не робив уроки, а дивився телевізор” (порівняймо з протиставним відтінком заперечної форми дієприслівника-зв’язки); *Konuşmayarak onu cezalandırdım* – “Я мовчки покарав його”; *Hiç bir şey yemeyerek zayıflamaya kalkmak, vücudun dengesini bozar* – “Намагання нічого не їсти й схуднути може порушити баланс в організмі”.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ATİNA DİRENİYOR

Türkiye'nin kabul ettiği Avrupa Ordusu uzlaşma metnine itiraz eden Yunanistan, Avrupa Birliği'nden iki güvence istedi. Bu iki konu, Türkiye'ye verilen en önemli iki güvencenin tamamen reddi anlamına geliyor.

Türkiye ile çatışırsam, AB yanımda olsun
Kıbrıslı askerler de AB ordusuna katılsın

Türkiye'nin ABD ve İngiltere ile yürüttüğü görüşmeler sonucu kabul ettiği Avrupa Ordusu'yla ilgili uzlaşma metnine Yunanistan onay vermedi. Dün Brüksel'de toplanan Avrupa Birliği dışişleri bakanları, öğle yemeğinde AB ile

NATO arasındaki işbirliğinin çerçevesini çizen metni ele aldılar. Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun metne onay vermeyip, iki ayrı güvence istemesi üzerine konu 14-15 Aralık'taki liderler zirvesine bırakıldı.

Türkiye-ABD ve AB adına da İngiltere'nin gerçekleştirdiği toplantılarda şekillenen ve üç ülkenin onayını alan "NATO-AB İşbirliği" belgesi dün Atina engeline takıldı. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde oluşturulacak olan "Avrupa Müdahale Gücü"nü yapacağı operasyonlara coğrafi sınırlandırma getirilmemesini talep eden Atina, AB ülkelerinden iki talepte bulundu. Atina'nın dün dile getirdiği iki talep şunlar:

1) Türkiye ile herhangi bir çatışma söz konusu olması halinde AB'nin Yunanistan'ın yanında yer alacağına dair güvence verilmesi,

2) Kıbrıs'ın üyeliğinden sonra AB ordusunun Türkiye'nin bölgesinde operasyon yapması halinde Kıbrıslı askerlerin operasyona katılabilmesine engel olunmaması.

GEREKÇESİ

Yunanlılar, üç ülkenin vardığı Ankara uzlaşmasında, AB'nin NATO'dan bağımsız olarak yapacağı ve Türkiye'nin bölgesinde gerçekleşecek olan operasyonlarda, Ankara'nın "kaygılarının dinleneceği ve bu kaygıların dikkate alınacağı"na yönelik görüş bulunduğunu, bu çerçevede Rum askerlerinin AB ordusunda yer almasının Ankara tarafından engellenebileceğini söylediler.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun, AB Dışişleri Bakanları gündeminde dile getirdiği bu görüşler üzerine, AB ülkelerinin Brüksel büyükelçilerinin konuyu 14-15 Aralık tarihine kadar incelemesi ve bu tarihte yapılacak olan AB zirvesine getirmesi kararlaştırıldı. Ancak Yunanistan'ın talepleri doğrultusunda yazılı metnin üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmasının işleri iyice çıkmaza götürebileceği yorumu yapılıyor. Ankara'nın, ABD ve İngiltere ile birlikte "mutabık" olduğu metindeki herhangi bir değişikliğe onay vermeyeceğini Brüksel makamlarına bir kez daha iletildiği bildiriliyor.

Yunanistan, Türkiye'ye verilen hangi güvencelere itiraz ediyor

2003 yılında operasyonel duruma gelmesi planlanan Avrupa Ordusu ile Türk ordusu arasındaki uzlaşma çerçevesinde Türkiye'ye şu güvenceler verilmişti: Avrupa Ordusu, AB ve NATO üyeleri arasındaki ihtilaflara müdahale etmeyecektir. Yani Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs ya da Ege yüzünden bir çatışma yaşanması halinde, her iki ülke de NATO üyesi olduğu için Avrupa Ordusu tarafsız kalacak.

Atina, coğrafi sınırlamaya karşı çıkıyor ve çatışma halinde AB'nin yanında olmasını istiyor

Türkiye'nin yakın coğrafyası ile güvenlik çıkarlarını doğrudan etkileyecek AB operasyonlarında Türkiye karar mekanizmasında yer almayacak. Ancak "yoğunlaştırılmış konsültasyon" olarak ifade edilen danışma mekanizması işletilecek. Atina, Rum Yönetimi'nin AB üyesi olmasından sonra bölgede yapılacak bir operasyonda Türkiye'nin fikri sorulduğunda Rum askerinin hareket dışı kalmasından endişe ediyor. Bu nedenle şimdiden Rum askeriyle ilgili güvence istiyor.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Афіни; опиратися (*чому-небудь / проти чого-небудь*); погоджувальний протокол щодо Європейської Армії; заперечувати (*проти чого-небудь*), висловлювати протест (*проти чого-небудь*); Греція; вимагати гарантій; зіштовхуватися / воювати (*з ким-небудь*); Кіпр; проводити переговори (*з ким-небудь*); затверджувати (*що-небудь*), погоджуватися (*з чим-небудь / на що-небудь*); Брюссель; міністри закордонних справ Євросоюзу; під час (офіційного) обіду; окреслювати рамки / межі (*чого-небудь*); розглядати / брати до розгляду (*що-небудь*); зустріч на рівні лідерів країн (-членів ЄС); набувати форми, формуватися; Європейська політика безпеки та оборони; у межах (*чого-небудь*); Європейські сили швидкого реагування; територіальні обмеження; вимагати (*що-небудь / від кого-небудь*); бути на порядку денному, ітися (*про що-небудь*); членство; підстава; греки; незалежно від (*чого-небудь / кого-небудь*); турбота, занепокоєння; брати до уваги; грецькі солдати; порядок денний; погляд, точка зору; надзвичайний і повноважний посол; відповідно до вимог Греції; вносити зміни до (*чого-небудь*); заводити в глухий кут; погоджувати (*що-небудь / з ким-небудь*); приводити (*що-небудь*) до функціонального / операційного стану; непорозуміння, конфлікт; втручатися; залишатися нейтральним; безпосередньо впливати; механізм прийняття рішень; інтенсивні консультації; випрацьовувати механізм консультацій; грецька адміністрація; залишатися поза бойовими діями.

Dipnot: 1. У турецькій мові використовується декілька слів із значенням "говорити, сказати", функціонування яких певною мірою різниться від дієслів з аналогічними значеннями в українській мові. Названий ряд складається з таких дієслів: *söylemek, demek, ifade etmek, gündeme getirmek, dile getirmek*. Слова *söylemek* і *demek* мають значення "говорити, сказати", однак відрізняються тим, що перше з них використовується у непрямій мові, тоді як друге є насамперед показником прямої мови. Водночас не слід забувати, що у використанні поза межами конструкцій

прямої та непрямої мови вони дуже часто можуть бути взаємозамінні, однак дієслово *demek* використовується частіше, наприклад, *Ne dedi?* – “Що він сказав?”. Дієслово *ifade etmek* (досл. “висловити, виразити”) доволі часто використовується у газетно-інформаційних текстах у значенні “сказати, відзначити” інколи “повідомити”, тобто фактично є синонімом дієслів *söylemek* або *belirtmek*. Те саме можна сказати й про дієслівну сполуку *dile getirmek*, яка має значення “сказати, згадати про що-небудь під час розмови”. Дієслівна сполука *gündeme getirmek* має значення “говорити, обговорювати, робити що-небудь предметом обговорення”.

2. Складений іменник *sözkonusu* (букв. “предмет розмови”; може мати й написання окремо) має дуже широкий спектр функцій у сучасній турецькій мові, особливо в газетно-інформаційних, офіційно-ділових (канцелярських) текстах. Найчастіше використовується як означення до іншого іменника в значенні “згаданий, той, про якого йшлося вище”, наприклад, *sözkonusu adam* – “(вище)згадана людина”. З таким само значенням можуть використовуватися словосполучення *adı geçen*, *sözü edilen*, *mevzu-i bahs* (застаріле). Розглядуваний іменник також використовується у позиції присудка (“тут ідеться про...”), часто в заперечній формі (*sözkonusu değil*, *sözkonusu olamaz* тощо) із значенням “про це не йдеться”, “про (це) не може бути й мови”, наприклад: *Burada Amerikan'ların Irak'a saldırması sözkonusu değildir* – “Тут не йдеться про вторгнення американців до Іраку”.

У цьому контексті згадаймо також і про анафоричні й катафоричні відношення, з якими також пов'язані певні помилки, що виникають, зокрема, і під час перекладу. Нагадаємо, що анафоричні відношення – це відношення посилення на певний елемент тексту (дискурсу). Катафоричні відношення – різновид анафоричних відношень, пов'язаний із посиленням на подальші елементи тексту (дискурсу). У турецькій мові катафоричні відношення реалізуються за допомогою займенника *şu* і його похідних, наприклад: “Я хочу вам сказати таке:...” – *Size şunu söylemek istiyorum:...*; “Він сказав так:...” – *Şunları söyledi:...*; “Він хотів сказати таке:...” – *Söylemek istediği şudur:...* Використання замість займенника *şu* інших указівних займенників і їх похідних вважається істотною

помилкою. Щодо посилань на попередній контекст, то тут звичайно використовується займенник *bu* і його похідні. Водночас слід пам'ятати, що коли йдеться про посилання на попередній контекст у межах одного речення або в межах одного за логікою висловлення звичайно використовується указівний займенник *o* і його похідні; у такому випадку замість указівного займенника можуть бути використані згадані в попередніх абзацах означення *anılan, smzkonusu* і под., наприклад: *Sözleşmeye gelince, o sözleşmenin Genel Müdür tarafından imzalanması gerekiyordu* – "Що стосується угоди, то її (цю угоду) мав підписати генеральний директор".

3. Український прийменник "про", наприклад у складних назвах ("Угода про..." тощо), може перекладатися турецькою мовою двоюко: 1) у складних назвах – за посередництвом конструкції відносного ізафету, наприклад: "Угода про перемир'я" – *Ateşkes Sözleşmesi*; 2) у складних назвах із значною кількістю компонентів або інших словосполученнях – найкраще використовувати словосполучення *...ile ilgili*, яке має широкий спектр значень ("про що-небудь", "у зв'язку з чим-небудь" та ін.), наприклад: "Хартія про створення нового державного співтовариства Сербії та Чорногорії замість Югославії" – *Yugoslavya Yerine Sırbistan ve Karadağ'dan Oluşan Yeni bir Devletin Kurulması ile İlgili Sözleşme*. Крім цього, у складних назвах (переважно законодавчих актах) може використовуватися післяйменник *hakkında*, наприклад: "Закон України про затвердження державного бюджету на 2006 рік" – *2006 Yılı Devlet Bütçesinin Onaylanması Hakkında Ukrayna Kanunu*. Водночас, використання зазначеного післяйменника в звичайних словосполученнях (окрім складних назв) недоцільне.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

ЗЕМЛЕТРУС У ТУРЕЧЧИНІ

Понад 160 осіб загинуло внаслідок землетрусу в Туреччині, повідомляє "Рейтер". Кількість жертв у районі катастрофи (заселена курдами провінція Бінгьоль, що за 690 кілометрів від Анкари) може перевищити тисячу, адже землетрус потужністю 6,4 бали за шкалою Ріхтера стався вночі й поки що рятувальники продовжують витягати людей з-під

завалів. Президент України висловив співчуття Президентові Турецької Республіки Ахмеду Сезеру, рідним та близьким загиблих у зв'язку із землетрусом.

Sözcükler:

понад... – *-in üstünde, -den fazla*

унаслідок – *...sonucu / sonucunda*

кількість жертв – *ölü sayısı, ölenlerin sayısı*

катастрофа – *felaket*

провінція – *il*

перевищити – *-i aşmak*

землетрус потужністю 6,4 бали за шкалою Ріхтера – *Richter ölçeğiyle 6,4 büyüklüğündeki deprem*

рятувальники – *kurtarma ekipleri*

завал – *enkaz*

висловити співчуття – *-e baş sağlığı dilemek, taziyede bulunmak*

Dipnot: 1. Системи адміністративно-територіального поділу в Україні й Туреччині істотно різняться, що спричиняє значні труднощі під час перекладу. Найбільш прийнятним вважаємо “аналоговий” варіант перекладу одиниць адміністративного поділу з української мови на турецьку: область – *il*, район (у межах області) – *ilçe*, район (у межах міста) – *semt*, місто (велике, мегаполіс / маленьке) – *şehir / kent*, селище міського типу – *kasaba*, мікрорайон – *mahalle*, регіон – *bölge*.

2. У будь-якій мові, зокрема і в українській, назви інформаційних агенцій (агенцій новин) є аббревіатурами (складноскороченими словами), як-от: РАТАУ (Радіотелеграфне агентство України), ТАРС (Телеграфне агентство Радянського Союзу), ІТАР (Інформаційне телеграфне агентство Росії), АФР (Агенство "Франс Пресс") тощо; назви інформаційних агенцій, навіть тоді коли вони не є аббревіатурами, усіма представниками даного соціуму сприймаються однозначно, тоді як іноземець нерідко може потребувати додаткової інформації для адекватного сприйняття згаданої назви (надто ж це чинне у випадку, коли йдеться про маловідомі у світі назви). Для досягнення оптимального рівня еквівалентності в перекладі українських й іноземних назв інформаційних агенцій пропонується доповнювати власне їх назви

словосполученням на зразок *Haber Ajansı – інформаційне агентство*, наприклад: *UNIAN Haber Ajansı – (Інформаційна агенція) УНІАН*. Щодо власне посилань на джерело інформації (якими у газетних інформаційних замітках найчастіше постають саме назви інформаційних агенцій), пропонується два шляхи їх перекладу турецькою мовою: 1) за допомогою післяйменника посилання *göre* (зокрема й у складі розгорнутого звороту зі значенням посилання *-diğine göre*, також можливий варіант *-diği gibi*, хоча він трапляється набагато рідше), наприклад: *İTAR-TARС повідомляє, що таліби зазнали значних втрат у боях за Джелалабад – İTAR-TASS Haber Ajansına göre, Celalabad çatışmalarında Taliban birçok asker kaybetti*. Такий варіант перекладу посилань більш рекомендований, оскільки є простішим з погляду інтеграції і дозволяє уникнути нагромадження граматичних форм, пов'язаних із утворенням розгорнутих додаткових зворотів (відповідно до п. 2); 2) використання підрядного додаткового розгорнутого звороту в складі речення, де назва інформаційної агенції постає як підмет, порівняймо переклад того самого речення: *İTAR-TASS Haber Ajansı, Celalabad çatışmalarında Taliban'ın birçok asker kaybettiğini bildirdi*. Такий спосіб є особливо складним для інтеграції у довгих за розміром й інформаційно насичених реченнях.

ВІДКРИТТЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО КОНСУЛЬСТВА

Урочистості з нагоди відкриття Генерального консульства України відбулися у польському місті Любліні. Консульський округ Генерального консульства України в Любліні охоплює східні воєводства республіки Польща – Люблінське, Прикарпатське та Підляське. В урочистостях з нагоди відкриття Генконсульства взяли участь перший заступник міністра закордонних справ України О.Ч., представники зовнішньополітичного відомства Польщі, органів влади трьох воєводств.

Sözcükler:

урочистість – *tören(ler)*

Генеральне консульство – *Başkonsolosluk*

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ СПРОБУВАВ ПЕРЕКОНАТИ ЛІДЕРІВ ПРИДНІСТРОВ'Я ТА МОЛДОВИ РОЗВ'ЯЗАТИ ПИТАННЯ З РОЗБЛОКУВАННЯМ РУХУ ТРАНСПОРТУ

Президент України, прем'єр-міністр Молдови і лідер Придністров'я у середу ввечері в телефонних бесідах обговорили питання розблокування руху залізничного транспорту через Придністров'я. Як повідомила прес-служба глави української держави, “у ході розмови сторони досягли домовленості в питанні розблокування руху транспорту між Молдовою та Придністров'ям, а також на українсько-придністровській ділянці молдавського кордону”. Позиція України в цих переговорах полягала в тому, що вона зацікавлена в якомога швидшому залагодженні придністровського конфлікту.

Нагадаймо, що раніше Придністров'я заблокувало рух потягів через свою територію у зв'язку з уведенням Молдовою економічних санкцій відносно цієї невизнаної республіки. Загострення конфлікту між Молдовою та Придністров'ям спричинили дії властей у Тирасполі, які закрили в Придністров'ї декілька шкіл, в яких викладання велося молдавською мовою з використанням латинської графіки. Учора рух транспорту з України в Молдову та в зворотному напрямку через територію Придністров'я все ще було заблоковано.

Sözcükler:

переконати – *-i ...konusunda ikna etmek*

Придністров'я – *Dniester Bölgesi*

Молдова – *Moldova*

розв'язати (проблему) – *-i çözmek / çözümlemek / çözüme bağlamak*

розблокувати – *debloke etmek*

розблокувати рух залізничного транспорту – *demiryolunu trafiğe açmak*

обговорити – *-i görüşmek; dile getirmek*

прес-служба – *basın servisi*

досягти домовленості – *...konusunda anlaşmaya varmak*

залагодження конфлікту – *anlaşmazlığın çözüme bağlanması / çözümlenmesi*

заблокувати – *bloke etmek*

економічні санкції – *ekonomik yaptırımlar*

невизнана республіка – *tanınmamış cumhuriyet*

загострення конфлікту – *anlaşmazlığın gerginleşmesi*

латинська графіка – *latin alfabesi*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

НА ФЕШЕНЕБЕЛЬНОМУ ТАЙЛАНДСЬКОМУ КУРОРТІ “ЧАРІВНА ЛАГУНА”, ДЕ ВІДПОЧИВАЛИ ЛИШЕ ЗАМОЖНІ ІНОЗЕМЦІ, УЧОРА ВІДНАЙШЛИ МАЙЖЕ ДВІ ТИСЯЧІ ТІЛ ТУРИСТІВ

Учора кількість загиблих унаслідок недільного землетрусу в країнах Південно-Східної Азії збільшилася до 70 тисяч осіб. Такими є сумарні офіційні дані, надані властями дев'яти держав, які найбільше постраждали від стихійного лиха. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, майже половина жертв – діти. Ідеться про загибель цілого покоління.

На перше місце за кількістю загиблих вийшла Індонезія – 40 тисяч осіб. Про це заявив учора віце-президент країни Юсу Калла. Особливо постраждала провінція Ачех, де загинув кожний двадцятий мешканець. Другий рядок у сумному рейтингу посідає Шрі-Ланка – більше 18 тисяч загиблих. Невитравне враження на іноземних рятувальників справила загибель пасажирів потяга, що слідував з Коломбо, столиці острівної держави, до міста Галле. Цей фірмовий потяг до неділі називався “Морська королева”. Тепер його називають не інакше, як “Потяг смерті”. 26 грудня в ньому їхали 1500 осіб. Пасажирський потяг якраз проходив узбережною ділянкою, коли на острів обрушилося цунамі. Руйнівна маса води зім'яла вагони з людьми, не вижив жоден пасажир.

На Шрі-Ланці проводив різдвяні канікули екс-канцлер Німеччини Гельмут Коль. Він та шестеро осіб, які супроводжували його, змушені були звернутися по допомогу до місцевих властей. За ними було вислано військовий гелікоптер, який успішно евакуював усю групу. Пізніше Коль повернувся до Німеччини на німецькому військовому літаку.

В Індії загинули майже 10 тисяч осіб. Учора різко змінилися дані по жертвах цунамі в Тайланді. Лише на третій день рятувальні загопи дісталися північної частини острова Пхукет, де розміщувався фешенебельний курорт Хао-Лак, який називався у туристичних буклетах “Чарівною лагуною”. Живописна бухточка відділена від основної інфраструктури Пхукета горами. Відпочинок в Хао-Лаку могли собі дозволити лише дуже заможні іноземці. Цунамі фактично знищило “Чарівну лагуну”. Перед рятувальниками відкрилася апокаліптична картина – усі готелі й бари зруйновані, на березі серед уламків лежать сотні мертвих тіл. Власник одного з готелів стверджує, що на курорті проживали близько 5000 іноземців. Він вважає, що в живих залишилися не більше половини. Це ті, хто встиг утекти від цунамі в гори. Над Хао-Лаком весь учорашній день літали гелікоптери. Пілоти декількома мовами закликали тих, хто залишився у живих, спуститися на узбережжя, обіцяючи допомогу. Однак на ці заклики відгукнулися лише одиниці. Люди такі налякані, що не вірять

у власний порятунок. Власті Тайланду поки що не включають загиблих в Хао-Лаку в офіційну статистику про жертви стихійного лиха, хоча існує припущення, що лише в цьому місці цунамі вбило більше 3000 туристів, однак і ця цифра може виявитися заниженою. Канцлер ФРН Герхард Шрьодер заявив учора, що в Тайланді, очевидно, загинули 1000 німців. Власті скандинавських країн повідомили, що на острові Пхукет знайшли свою смерть близько 2000 туристів зі Скандинавії. Якщо ці цифри підтвердяться, то в Тайланді на одного загиблого місцевого мешканця прийдеться два чи й навіть три іноземці.

Більшість держав евакуюють своїх громадян з Тайланду та Шрі-Ланки за допомогою військових літаків або сил МНС. Європейські та американські туристичні агенції без усіляких умов повертають гроші своїм клієнтам – тим, що вже перебувають у зоні стихійного лиха й вирішили повернутися на батьківщину, а також тим, хто лише збирався летіти в Тайланд або Шрі-Ланку. Наслідують цьому прикладові й російські туроператори. Про це в Москві заявила прес-секретар Російської асоціації туристичних агентств (РАТА) Ірина Т. Вона відзначила, що на керівників туристичних агентств, які довго не хотіли призупиняти відправку російських туристів до Тайланду, вплинуло офіційне звернення властей королівства, де підкреслюється, що багато курортів Тайланду офіційно оголошено зоною стихійного лиха. “Здоровий глузд перемиг економічні міркування...”, – сказала пані Т., коментуючи рішення провідних російських турагентств.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Şik; Tayland; dinlenme yeri; Büyüleyici Lagün; Güney-Doğu Asya; kümülatif resmi veriler; doğal afet; Dünya Sağlık Teşkilatı; ilk sıra(da), ilk sırayı tutuyor; Endonezya; ülkenin başkan yardımcısı; eyalet; acıklı sıralanış; -de unutulmaz bir izlenim bırakmak; Deniz Kraliçesi; tsunami; Sri Lanka; Noel tatilini geçirmek; şansölye; savaş helikopteri; savaş uçağı; kurtarma ekipleri; pitoresk körfez; ana baba günü manzarası; sağ kalmak; çağrılar; resmi istatistikler; -i olduğundan az göstermek; İskandinav ülkeleri; doğrulamak; Acil Durumlar Bakanlığı; turizm acentaları; felaket bölgesi; turizm operatörü, turoperatör; krallık; sağ duyu.

Ders 4.

1. Aşağıdaki yazıyı okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. Mektuptaki şarbon ABD'de mi üretildi?

Washington Post Gazetesi'nin haberine göre şarbon bakterisinin daha ölümcül olması için, havada asılı kalmasını sağlayan kimyasal maddeyi sadece ABD, Rusya ve Irak'ın üretebildiği belirtiliyor. Eldeki kanıtların, ABD'de gönderilen şarbonlu mektuplardaki bakterilerin, yine ABD'de üretildiğini ortaya koyduğu ifade ediliyor. Gazete, araştırmayla doğrudan bilgisi olan bir hükümet yetkilisinin "Eldeki kanıtlar, şarbon bakterisinin Rusya ve Irak'ta üretilmediğini gösterdi" dediğini yazdı.

Öte yandan ABD'de Beyaz Saray ve Kongre binasında çalışanları şarbonlu mektuplardan korumak için sıkı güvenlik önlemleri alınmasına karşın, bu mektupları işlemekten geçiren postacılara, "çalışmayı sürdürün" denilmesi ve arkasından iki postacının ölmesi üzerine postacılar adeta ateş püskürüyor. Postacılar, "Bizim yaşamımız, senatörlerin yaşamından daha az mı değerli" diye yetkililere öfke kusuyor.

Clinton'a salmonella bakterili şişe geldi

ABD eski başkanı Bill Clinton'a, küçük bir şişe içinde salmonella bakterisi gönderildiği ortaya çıktı. CNN TV'sinin verdiği habere göre, üç hafta önce, Clinton'ın Harlem'deki bürosuna, paket içinde küçük bir şişe yollandı. Yapılan inceleme sonucunda, paketten çıkan küçük şişe içinde, salmonella bakterisi bulundu. Bakterili şişe, imha edildi. Et, yumurta ve kümes hayvanlarının etinde üreyen salmonella, özellikle bağışıklık sistemleri zayıf olan çocuk ve yaşlılarda ölümcül olabiliyor.

Sözcükler:

şarbon – сибірська виразка

şarbon bakterisi – спори / штами сибірської виразки

şarbonlu mektuplar – листи, які містять спори / штами сибірської виразки

ölümcül – смертоносний, смертельний

havada asılı kalmak – (тум) розповсюджуватися в повітрі

kimyasal madde – хімічна речовина

eldeki kanıtlar – наявні докази

-diğini ortaya koymak – висувати припущення, припускати

doğrudan – безпосередньо

bir hükümet yetkilisi – представник уряду

öte yandan – з іншого боку (як увідний вираз)

Beyaz Saray – Білий Дім (резиденція Президента США)

kongre binası – будівля Конгресу (США)

çalışan – співробітник

sıkı güvenlik önlemleri – суворі заходи безпеки
sıkı güvenlik önlemleri amak – вживати суворих заходів безпеки
mektupları işlem den geçirmek – обробляти кореспонденцію
postacı – співробітник пошти, листоноша
adeta – майже
ateş püskürmek – (*перен.*) вивергати полум'я (= сильно гніватися)
-e öfke kusmak – гніватися, вивергати / виливати свій гнів (*на когонебудь*)
salmonella bakterili şişe – пляшка з бактеріями сальмонели
ABD eski başkanı – колишній Президент США
imha etmek – знищувати
kümes hayvanları – домашня птиця
üremek – розмножуватися, розводитися
bağışıklık sistemi – імунна система

Dipnot: У турецькій мові дуже поширеним явищем є еліпсис афікса родового відмінка в присвійних (двоафікських ізафетах), якщо такі ізафети позначають назви посад, установ, організацій, відомств, підприємств тощо. Наприклад: *ABD eski başkanı Clinton* – “колишній президент США Клінтон”, *Kiev Ulusal Dilbilim Üniversirtesi Doğu Dilleri Enstitüsü* – “Інститут східних мов Київського національного лінгвістичного університету”. Не можна сказати, що в подібного плану ізафетних словосполученнях використання родового відмінка неможливе – але тряпляється воно надзвичайно рідко, причиною чого є не структурні, а стилістико-семантичні вимоги.

II. UZAYDAN GELEN BÜYÜK TEHDIT!

**Astronomlar, bugüne kadarki en tehditkar gökcisini keşfetti...
Dünyaya 1 Şubat 2019'da çarpabileceği bildirilen gökcisinin bir kıtayı yok edecek hızda olduğu belirtiliyor...**

Astronomlar, bugüne kadarki en tehditkar gökcisini keşfetti. Liverpool'daki John Moores Üniversitesi'nden Dr. Benny Peiser, ilk olarak 5 Temmuz gecesi New Mexico'daki gözlemevinde saptanan 2002 NT7 katalog numaralı gökcisinin, Dünya ile çarpışma ihtimali içeren rotada bulunduğunu ve 1 Şubat 2019'da Dünya'ya çarpabileceğini söyledi. Peiser, parlaklığı gözönüne alındığında iki kilometre genişliğinde olduğu tahmin edilen NT7'inin Dünya'ya çarpma olasılığının yüzde altı olduğunu belirtti. Araştırmacılar, Güneş'in çevresindeki dönüşünü 837 günde tamamlayan NT7'inin, 1 Şubat 2019'da

Dünya'ya çarpma hızının saniyede 28 kilometreye ulaşabileceğini, bu hızın bir kıtayı yok edecek seviyede olduğunu ve küresel iklim değişikliklerine yol açabileceğini tahmin ediyor.

Sözcükler:

uzay – космос

tehditkar – небезпечний, загрозливий

gökcismi – небесне тіло (об'єкт)

keşfetmek – виявляти, з'ясовувати; розвідувати

-e çarpmak – зіштовхнутися з (*чим-небудь*)

kıta – континент

gözlemevi – обсерваторія

saptamak – встановлювати, визначати

rota – курс

-i gözönüne almak – брати до уваги

araştırmacı – дослідник

küresel iklim değişiklikleri – глобальні зміни клімату

-e yol açmak – ставати причиною (*чого-небудь*), спричиняти – у негативному сенсі

III. Ukrayna'daki seçim krizinin seyri

Ukrayna'da 21 kasım tarihinde yapılan devlet başkanlığı seçimlerinin ardından ortaya atılan usulsüzlük iddiaları nedeniyle ülke siyasi krize sürüklendi. Seçimlere hile karıştırıldığı iddiaları ayyuka çıkarken, Merkez Seçim Komisyonu Rusya yanlısı Başbakan Viktor Yanukoviç'i seçimin galibi ilan etti. Ancak muhalefet partisi lideri Viktor Yuşçenko ilan edilen sonucu tanımadığını, seçimin esas galibinin kendisi olduğunu iddia etti. Ardından ülkedeki muhalefet partisi yandaşları sokaklara dökülerek seçim sonuçlarını protesto etmeye başladı.

Ülkedeki siyasi kargaşa sokaklara taşarken, tartışmaya Rusya, ABD ve AB de dahil oldu. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Başbakan Yanukoviç'i tebrik ederek, seçim sonuçlarını tanıdığı mesajını verirken, ABD sonuçları kabul etmeyeceğini açıkladı. Avrupa Birliği ise, seçimlerin yenilenmesi gerektiğine işaret etti. 27 kasım tarihinde ülkedeki durumu ele alan Ukrayna parlamentosu, seçmenlerin iradesini yansıtmayan sonuçların geçersiz olduğuna hükmetti. Ayrıca, parlamentoda yapılan bir başka oylamada da, Merkez Seçim Komisyonu'na güvensizlik oyu verildi. Ancak parlamentonun aldığı bu kararın yasal olarak bağlayıcılığı bulunmadığı için Yüksek Mahkeme'nin vereceği karar bekleniyor.

Yanukoviç'ten ABD'ye eleştiri

“ABD, Yuşçenko’ya maddi destek veriyor”

Ukrayna Başbakanı Viktor Yanukoviç, ABD’nin Ukrayna’nın devlet başkanlığı seçim kampanyasında, muhalefet lideri Viktor Yuşçenko’ya maddi destek vererek, Ukrayna’nın içişlerine karıştığı suçlamasında bulundu.

Başbakan Yanukoviç, ABD’nin Ukrayna’nın içişlerine karıştığının çok “açık” olduğunu ve bunu Yuşçenko’nun kampanyasına maddi destek sağlayarak yaptığını söyledi.

65 milyon dolardan fazla para yardımı

Bush yönetiminin, son iki yılda Ukrayna’da çeşitli siyasi kuruluşlara 65 milyon dolardan fazla para yardımı yaptığı belirtiliyor.

ABD suçlamayı kabul etmedi

Amerikalı yetkililer ise Ukrayna’daki hiçbir siyasi partiye doğrudan para aktarılmadığını, ABD’nin dünya çapında demokrasiyi desteklemek için çeşitli siyasi kuruluşlara maddi yardım yaptığını kaydetti.

Sözcükler:

seyir – хід (чого-небудь)

devlet başkanlığı seçimleri – президентські вибори

devlet başkanlığı seçimleri(ni) yapmak – проводити вибори президента

usulsüzlük iddiaları – звинувачення у фальсифікаціях

usulsüzlük iddiaları(ni) ortaya atmak – висувати звинувачення у фальсифікаціях

siyasi krize sürüklenmek – втягнутися у політичну кризу

seçimlere hile karıştırmak – фальшувати вибори

ayyuka çıkmak – (тум) досягати апогею

Merkez Seçim Komisyonu – Центральна виборча комісія

Rusya yanlısı – прибічник Росії

-i seçimin galibi ilan etmek – проголосити (кого-небудь) переможцем виборів

muhalefet partisi lideri – лідер опозиційної партії

ilan edilen sonucu tanımamak – не визнавати проголошені результати

muhalefet partisi yandaşları – прихильники опозиційної партії

sokaklara dökülmek – вийти на вулиці (про людей)

seçim sonuçlarını protesto etmek – опротестувати результати виборів
siyasi kargaşa – політичний безлад
seçimlerin yenilenmesi – проведення повторних виборів
durumu ele almak – (тут) розглянути ситуацію / стан (у країні); взяти ситуацію під свій контроль
seçmenler – виборці
seçmenlerin iradesini yansıtmak – відображувати волю виборців
geçersiz – недійсний
-e hükmetmek – прийняти рішення (про що-небудь)
oylama – голосування
oylama yapmak – проводити голосування
-e güvensizlik oyu vermek – висловлювати недовіру (кому-небудь)
yasal olarak bağlayıcılık – обов'язковість, ситуація, коли щось (рішення, документ) має силу закону
Yüksek Mahkeme – Верховний суд
eleştiri – критика
-e maddi destek vermek – надавати (кому-небудь) матеріальну підтримку
devlet başkanlığı seçim kampanyası – кампанія з виборів президента
-nin içişlerine karıştığı suçlaması – звинувачення про те, що (хто-небудь) вмішується у внутрішні справи (певної країни)
-diği suçlamasında bulunmak – звинувачувати в тому, що...
siyasi kuruluşlar – політичні організації
doğrudan para aktarmak – безпосередньо переводити гроші
dünya çapında – у світових масштабах
para yardımı yapmak = maddi yardım yapmak – допомагати грошима / допомагати матеріально

Yorum:

Переклад прислівника “після” засобами турецької мови

Післяйменник *üzerine* в поєднанні з герундієм (усіченим інфінітивом) і афіксом присвійності відповідної особи має значення “після того, як...”, “по тому, як...”, наприклад: *Osmanlıların Konstantiniyye'yi ele geçirmeleri üzerine Aya Sofya camii haline getirildi* – “Після того, як Османи завоювали Константинополь, Айя-Софья була претворена на мечеть”.

Таким чином, український складений сполучник “після того, як...” може перекладатися турецькою мовою за посередництвом:

1) післяйменника *sonra*: а) з висхідним відмінком (зокрема й у складі розгорнутого звороту *-dikten sonra / -mesinden sonra*), наприклад: *Osmanlılar Konstantiniyye'yi ele geçirdikten sonra Aya Sofya camii haline getirildi* або *Osmanlıların Konstantiniyye'yi ele geçirmelerinden sonra Aya Sofya camii haline*

getirildi з таким само перекладом. Особливо слід звернути увагу на те, що післяйменник *sonra* може поєднуватися або з формою *-dikten sonra*, яка у свою чергу додається до основи дієслова, або з усіченим інфінітивом у висхідному відмінку, який у такому разі поєднується із суб'єктом дії конструкцією присвійного ізафету (*-in -mesinden sonra*) або до якого додаються афікси присвійності відповідної особи (*-gelmeden sonra* – “після того, як я прийшов”). Конструкції **-in -diğinden sonra*, яку слід було б очікувати й яка виводиться логічно, насправді в турецькій мові не існує; б) у складі відносного ізафету, наприклад: *İkinci dünya savaşı sonrası Almanya ikiye ayrıldı* – “Після другої світової війни Німеччина було поділена на дві частини”. Післяйменник *sonra* у складі відносного ізафету (п. 1 б) звичайно використовується у поєднанні з іменниками (наприклад: “після війни” – *savaş sonrası*, “після землетрусу” – *deprem sonrası*, “після теракту” – *terör eylemi sonrası* тощо), тоді як при поєднанні з дієсловами (дієслівними елементами – “після того, як”) використовується післяйменник *sonra* в поєднанні з висхідним відмінком й основою дієслова (*-dikten sonra*) або усіченим інфінітивом (п. 1 а). Відносні ізафети з післяйменником *sonra* у своєму складі часто використовуються як прикметники, наприклад: *savaş sonrası Almanya* – “післявоєнна Німеччина”. Додамо, що післяйменник *önce* використовується аналогічно з єдиною відмінністю – його значення антонімічне післяйменникові *sonra*, наприклад: *bayram öncesi* – “напередодні свята”, *savaş öncesi Almanya* – “довоєнна Німеччина”.

2) службового слова *ardından*, що поєднується з усіченим інфінітивом, до якого додається афікс присвійності відповідної особи й, часто, родовий відмінок, хоча він і не є обов'язковою умовою, наприклад: *SSCB'nin parçalanması(nın) ardından birçok yeni bağımsız devlet kuruldu* – “Після розпаду СРСР виникло багато нових незалежних держав”. Службове слово *ardından* в описуваній функції не поєднується з іменниками (а лише з усіченим інфінітивом);

3) післяйменник *üzerine* (*üzer* + афікс присвійності третьої особи однини + давальний відмінок) – його функції описано в першому абзаці.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

“DSP Ecevit’siz de ayakta durur!”

DSP’nin Ecevit’ten sonra da aynı çizgide yoluna devam edeceğini söyleyen partililer, “Ancak onun desteğini hep ararız” diyor...

Başbakan Bülent Ecevit’in “DSP benden sonra da aynı şekilde devam eder. Yarışta ipi göğüsleyen genel başkan olur” sözleri, DSP’lilerden tam destek gördü.

Başbakan ve eşine uzun ömürler dileyen DSP milletvekilleri, Ecevit'in "Önümüzdeki günlerde partililerin katkılarından somut bir şekilde yararlanmak için bir takım kuracağım" şeklindeki sözlerini şöyle değerlendirdi:

AHMET GÜZEL

Veliaht tayin edeceğimi sanmam

Bülent Bey 1980'li yıllarda seçimleri kaybettikten sonra DSP Genel Başkanlığı'ndan ayrılmıştı. DSP, yoluna onsuz devam etti ve bugünlere geldi. Sayın Ecevit'in veliaht tayin etmesi beklenemez. Demokrasiyi, demokrasinin erdemlerini ortaya koyarak öğreten bir insanın kendisine veliaht tayin ederek siyasi geçmişini tehlikeye atması mümkün değil.

ULUÇ GÜRKAN

Ecevit'siz çok da kolay olmayacak

Partimizin, yetkin bir kadrosu var. Ecevit'in bir veliahtı olmaması normal. DSP hanedan anlayışlarına kapılmaz. DSP'nin Ecevit'ten sonrasına hazır olup olmadığını yaşayarak göreceğiz ama Ecevit'siz çok kolay olmayacak. Ancak bu, bugünün sorunu değil.

ZİYA AKTAŞ

Destegine hep ihtiyaç duyacağız

Partinin Ecevit'e her zaman ihtiyacı olacak. Ondan sonra DSP'yi bugünden de ileri noktalara götürebileceğine inandığım güçte ve nitelikte bir kadromuz var. Ama Ecevitler'in desteklerine her zaman ihtiyaç olacak. Allah'tan ikisine de uzun ömürler diliyorum. Ecevit, genel başkanlık yarışında bir kişiyi iştaret etmeyecektir. Bu yarış bir oyun gibi nitelersek, Ecevit hakemlik yapmalıdır.

AHMET SANCAR SAYIN

İçimizden yeni bir lider çıkarabiliriz

Sayın Ecevitler yıllardır demokratik sol anlayışı yerleştirmek için mücadele ettiler. Benim gibi pek çok genç insanı, bilim adamlarını, toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerini DSP kadrolarına kattılar. Siyasette veliaht tayin edilmez. Partiler kendi kadroları içinden kendi liderlerini çıkarır.

YÜCEL ERDENER

Sarsılırız ama onsuz yine devam ederiz

Cumhuriyette veliaht olmaz, ipi göğüsleyen kazanır. İsimleri yıpratmanın gereği yok. Sayın Ecevit'ten sonra DSP belki sarsıntı geçirir ama gençlerimizle ve gençleri eğitecek deneyimli kadromuzla yolumuza devam ederiz. Dışarıya açık çalışan bir parti olmadığımız için kadrolarımız yeterince tanınmıyor. Ama seçim bölgelerimizdeki çalışmalarımızla tanınıyoruz.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Продовжувати йти тим самим шляхом, триматися тієї самої лінії; члени партії; (*прям., перен.*) першим перетнути фінішну стрічку, першим прийти до фінішу; Соціал-демократична партія (СДП); побажати (*кому-небудь*) довгих років життя; депутати від СДП; призначати наступника; програти вибори, зазнати поразки на виборах; демократичні чесноти; піддавати небезпеці; досконалий; династія, клан; плямувати, заплямовувати імена; відкрита партія.

3. Türkçeye çeviriniz:

I. Сьогодні в Києві відбудеться засідання Україна-Трійка ЄС на рівні міністрів закордонних справ, повідомили Укрінформу з МЗС України. У засіданні братимуть участь міністри закордонних справ України й Греції (країна, головуєча в ЄС), заступник міністра закордонних справ Італії (наступна головуєча країна) та Генеральний секретар Ради Європейського Союзу, Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки Хав'єр Солана.

Sözcükler:

відбуватися / відбутися – *yer almak, yapılmak* (наприклад, про збори, переговори)

засідання – *toplanti, görüşme*

трійка ЄС – *üç AB ülkesi*

на рівні міністрів закордонних справ – *dış işleri bakanları arası*

МЗС – Міністерство закордонних справ – *Dış İşleri Bakanlığı*

Греція – *Yunanistan*

заступник міністра закордонних справ Італії – *İtalya Dış İşleri Bakan Yardımcısı*

Генеральний секретар Ради Європейського Союзу – *Avrupa Konseyi Genel Sekreteri*

верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки – *AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi, AB'nin Dış Politika ve Güvenlikten Sorumlu Yüksek Temsilcisi*

II. Вірменія стала 145-м повноправним членом Світової організації торгівлі (СОТ). Заявку на вступ до СОТ Вірменія подала ще в 1993 році. Майже десять років тривало приведення законодавства та економічних показників республіки у відповідність до вимог Світової організації

торгівлі. Вірменія стала сьомою колишньою радянською республікою, що приєдналася до СОТ.

Sözcükler:

Вірменія – *Ermenistan*

повноправний – *tüm haklara sahip (biri)*

Світова організація торгівлі (СОТ) – *Dünya Ticaret Örgütü*

заявка на вступ до СОТ – *DTÖ'ne katılma isteği*

вимога – *talep*

приводити (що-небудь) у відповідність до (чого-небудь) – *-in ...-e uymasını sağlamak, -i, -e uydurmak*

законодавство – *yasalar, mevzuat*

економічні показники – *ekonomik göstergeler*

III. Виступивши в ООН, Держсекретар США Колін Пауелл досить переконливо звинуватив Ірак у порушенні зобов'язань щодо роззброєння. Про це заявили 66 відсотків американців під час опитування, проведеного телекомпанією Ен-бі-сі. Протилежну точку зору висловили всього 11 відсотків. Більш як половина опитаних – 51 відсоток – переконані, що Вашингтону потрібно починати війну тільки заручившись підтримкою ООН.

Sözcükler:

виступити – *konuşma yapmak*

Держсекретар США – *ABD Devlet Sekreteri / Dış İşleri Bakanı*

переконливо – *inandırıcı bir biçimde*

звинуватити – *-i ...ile suçlamak*

роззброєння – *silahsızlanma*

опитування – *anket*

проводити опитування – *anket yapmak*

протилежна точка зору – *karşit görüş / düşünce*

висловити – *dile getirmek, ifade etmek, söylemek*

більш як половина опитаних – *ankete katılanların yarıdan fazlası*

переконаний – *-den emin*

заручитися (підтримкою кого-небудь) – *-in onayını almak, -in desteğini sağlamak*

IV. За даними попереднього розслідування інциденту, який стався 6 вересня на ділянці ірано-іракського кордону, дії українського патруля визнані правомірними. Водій автобусу після перетину ірано-іракського

кордону не виконав вимоги патруля зупинитися для перевірки й здійснив спробу наїзду на українського військовослужбовця. Згідно з інструкцією, з метою зупинити автобус рядовий Павло Б. застосував зброю, унаслідок чого було смертельно поранено водія автобуса, один з пасажирів отримав поранення і невдовзі також помер.

Sözcükler:

розслідування – *soruşturma*

інцидент – *olay*

патруль – *devriye; askerler*

визнати правомірним – *-i haklı bulmak*

виконувати (*тум*) – *-e uymak*

перевірка – *kontrol*

здійснити спробу наїзду – *-e çarpmaya teşebbüste bulunmak*

застосувати зброю – *silah kullanmak*

бути смертельно пораненим – *ölüm derecesinde yaralanmak*

Dipnot: При перекладі дієприслівникових зворотів, які передують підметові речення, у турецькій мові рекомендовано використовувати як еквівалент *не дієприслівникові*, а *дієприкметникові* звороти, інтегровані на основі дієприкметника теперішнього-минулого часу (*-an / -en*): наприклад: “Виступивши в ООН, Держсекретар США Колін Пауелл...” – *BM’de konuşma yapan C.Powel...*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Афганістану загрожує новий витік насилля. Американські сили підтримки можуть витіснити талібів у Пакистан

Чиновники Пентагону вперше офіційно визнали, що американські військові припустилися помилки при нанесенні бомбового удару, унаслідок якого загинули десятки мирних мешканців. Однак остаточні результати розслідування ще не оприлюднені. Між тим, у найближчі місяць-півтора США перекинуть до Афганістану ще близько десяти тисяч солдатів, які діятимуть проти талібів на півдні країни. "Там були певні проблеми з тактикою, методами й процедурами або ж із тим, як слід було здійснювати підтримку з повітря у даному конкретному випадку", – повідомив прес-секретар військового відомства США.

Нагадаємо, 4 травня у західній афганській провінції Фарах стратегічний бомбардувальник В-1 скинув бомби на кілька будинків, де, за

словами американських військових, перебували близько шестидесяти талібів і двадцять – двадцять п'ять мирних мешканців, яких бойовики використовували як живий щит. Однак афганська влада й представники гуманітарних організацій заявляють, що внаслідок бомбування загинули не таліби, а переважно цивільні особи – за різними даними від дев'яноста до ста сорока осіб.

Як заявив Морелл, бомбардувальник В-1 після виявлення вказаної йому цілі вимушений був перервати зв'язок з наземними силами й виконати другий захід, при цьому пілот зобов'язаний був надіслати повторний запит, щоб пересвідчитися у тому, що ціль усе ще підлягає знищенню, проте цього не було зроблено.

Водночас Морелл підкреслив, що це була лише одна з проблем, які виникли в той день, і не можна вважати саме її причиною загибелі мирних афганців. Очікується, що остаточні результати розслідування, здійснюваного Центральним командуванням армії США, будуть оприлюднені наступного тижня. У разі коли провина американських військових підтвердиться, це стане новим серйозним ударом по престижу Вашингтона в очах мирової спільноти й простих афганців, які і так вороже ставляться до іноземних військових.

Тимчасом минулого тижня афганська армія і міжнародні сили проводили інтенсивні операції проти талібів на півдні Афганістану, де останнім часом обстановка стала помітно напруженою, а місцеві підрозділи й іноземні військові зазнавали частих нападів. За даними "Голосу Америки", у ході боїв було знищено щонайменше 60 бойовиків, включно з кількома польовими командирами.

Саме на південь Афганістану планується спрямувати основну масу підкріплень, які прибувають зараз із США відповідно до плану президента Барака Обами. "Десять тисяч морських піхотинців почали прибувати, і їх десантування триватиме ще місяць-півтора. Вони будуть в основному дислоковані в Гельменді", – заявила державний секретар США Хіларі Клінтон.

Розташування додаткових контингентів військ США в південних провінціях Афганістану, частина яких межує із Пакистаном, викликало серйозне занепокоєння в Ісламабаді, оскільки таліби, які відступають під тиском американців, можуть хлинути на пакистанську територію, де армія вже проводить військові дії проти ісламістів. Пакистанські офіційні особи заявили, що коаліційні сили не повинні допустити переходу талібів через кордон, оскільки це може різко загострити ситуацію у країні, де пакистанські військові ведуть активні бойові дії проти моджахедів у долині Сват.

Між тим у понеділок спецпосланник США в регіоні Ричард Холбрук заявив "Reuters" після повернення з Ісламабаду, що він позитивно оцінює

розвиток обстановки в Пакистані. За його словами, хоча криза в Сваті ще далека від розв'язання, ситуація сприятлива для пакистанських властей, оскільки суспільна думка поступово схиляється на їхній бік. "Люди "по горло ситі" талібаном і тим, що накоїли екстремісти", – підкреслив чиновник.

Холбрук також відзначив, що порівняно із політичною кризою, яка вибухнула три місяці тому, ситуація значно покращала, оскільки і опозиція на чолі з Навазом Шаріфом, і армія тепер підтримують кампанію проти екстремістів, яку розпочав уряд.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

-i tehdit etmek; (mym) karışıklık, çatışmalar; kovmak, birini bir şeyin dışarısına atmak; bomba atmak, bombardıman yapmak; siviller; soruşturma; kaydırmak; taktik(ler); yöntem, metod; işlem; havadan desteklemek; sözcü; taşra, eyalet; stratejik bombardıman uçağı; bomba atmak; canlı kalkan olarak kullanmak; hümaniter örgüt; hedef saptamak / tespit etmek; bağlantı kesmek; kara kuvvetleri; tur atmak; yok etmek; ABD Merkez Komutanlığı; açığa vurmak; Washington'ın prestijine bir darbe; dünya kamuoyu; -e düşmanca bakmak; uluslararası barış gücü; Talibana karşı yoğun operasyon gerçekleştirmek; (askeri) birlikler; saldırıya maruz kalmak; militan, komando; takviye, destek; deniz piyadesi; çıkarma; ABD Devlet Sekreteri, ABD Dış İşleri Bakanı; ek askeri birlikler; ciddi endişeye yol açıldı; baskı altında; akın etmek; Pakistan toprakları; koalisyon güçleri; taliplerin sınırı geçmesi; mücahit; ABD özel elçisi; krizi halletmek / çözümlmek / çözüme bağlamak; kamuoyu; -e karnı tok olmak.

Ders 5.

1. Aşağıdaki yazıyı okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

Taliban muhalif komutanı yakaladı

Taliban yönetimi, Afgan mücahitlerin ünlü komutanlarından Abdül Hak'ı, ABD'nin kurtarma girişimlerine rağmen ele geçirdiğini açıkladı. Bazı Afgan muhalifler de haberi doğruladı.

“ABD DESTEĞİNE RAĞMEN YAKALADIK”

Merkezi Pakistan'da bulunan Afgan İslami Ajansı, Afganistan'ın doğusunda bulunan Celalabad kentindeki Taliban sözcüsüne dayanarak yaptığı açıklamada, Amerikan helikopterlerinin, Azra kentini, Hak'ın ele geçirilmesini

engellemek amacıyla bombaladığını açıkladı. Abdül Hak'ın, yandaşlarıyla birlikte saklandığı yeri iki gündür gizlice kuşattıklarını belirten sözcü, “Amerikan helikopterleri, Hak'ın kaçmasını sağlamak için Taliban'ı bombaladı, ancak bu sabah kaçma girişimi sırasında kendisini ele geçirdik” dedi.

ÜLKEYE YENİ GELMİŞTİ

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği dönemlerde, bu ülkeye karşı savaşan Afgan mücahit gruplarından birinin ünlü komutanı Abdül Hak'ın, Taliban'dan sonra kurulacak hükümet ile ilgili görüşmelere katılmak üzere yurt dışından yeni geldiği öğrenildi.

ZAHİR ŞAH'IN OĞLU DOĞRULADI

Afganistan'ın eski kralı Zahir Şah'ın oğlu da Taliban'ın, sürgündeki Afgan muhalefetine önde gelen komutanlarından Abdülhakk'ı yakaladığını doğruladı. Kralın oğlu Mir Vaiz Zahir, “Taliban'dan Abdülhakk'ın hayatını bağışlamasını istiyoruz. Bu babamın barış planına bir darbedir” dedi.

Sözcükler:

muhelif – опозиційний

muhalefet – опозиція

Taliban yönetimi – талібський уряд, уряд Талібану

mücahit – бойовик, моджахед (воїн ісламу)

Afgan mücahitler – афганські моджахеди

girişim – 1) спроба; 2) ініціатива

-i kurtarma girişimleri – спроби врятувати (кого-небудь / що-небудь)

kaçma girişimi sırasında – під час спроби втечі

-i ele geçirmek – захопити (кого-небудь / що-небудь), схопити

-i doğrulamak – підтверджувати (що-небудь)

Afgan İslami Ajansı – Афганська ісламська агенція (інформаційне агентство)

sözcü – речник, прес-секретар; спікер (наприклад, парламенту); диктор (на телебаченні, радіо)

-e dayanarak – згідно з, спираючись на (певне джерело інформації)

açıklama yapmak – зробити заяву; дати інтерв'ю

-e yaptığı açıklamada – у заяві, яку (він) зробив (кому-небудь); в інтерв'ю, яке (він) дав (кому-небудь)

helikopter – вертоліт

-mesini engellemek – перешкоджати тому, щоб (хто-небудь) зробив що-небудь)

-i *bombalamak* – бомбардувати
yandaş – прихильник, прибічник
-i *kuşatmak* – обложити, облягати, взяти в облогу
kuşatma – облога
-i *işgal etmek* – окупувати, захопити
Afgan mücahit grupları – загони афганських моджахедів
sürgün – вигнання
sürgündeki Afgan muhalefeti – афганська опозиція у вигнанні
-i, -e *sürmek* – вислати (кого-небудь / куди-небудь)
önde gelen – передовий, найвизначніший
-in *hayatını bağışlamak* – помилувати (кого-небудь)
darbe – удар; переворот
hükümet darbesi – державний переворот

II. Meclisten sonuç çıkmadı, ülke karışıyor

Solana'nın da yeniden Kiev'e gitmesi bekleniyor

Başbakan Viktor Yanukoviç hakkındaki güvensizlik önergesini görüşmek üzere toplanan Ukrayna Parlamentosu bir karar vermeden oturumunu tamamladı.

Bunun üzerine, yüzlerce muhalefet partisi lideri Viktor Yuşçenko taraftarı parlamentoya sızdı. Yuşçenko taraftarlarının zor kullanarak içeri girmeleri parlamento binasında büyük karışıklığa neden oldu. Güvenlik güçleri, göstericileri durdurmaya çalışırken, milletvekilleri de sağduyu çağrısında bulundu. Muhafif lider Yuşçenko da taraftarlarını parlamento binasını terk etmeleri için ikna etmeye çalıştı.

Litvin: “Yarın bütün Ukrayna’yı tatmin edecek bir karar alacağız”

Parlamento Başkanı Volodimir Litvin “göstericilere sesleniyorum. Parlamento basmayın. Parlamento demokrasinin son dayanağıdır. Yarın bütün Ukrayna’yı tatmin edecek bir karar alacağız” çağrısı yaptı. Bu arada Ukrayna muhalefet partisinin üst düzey yetkililerinden Mykola Tomenko, Yushchenko yandaşlarını hükümet binalarını abluka altına almaya çağırdı. Parlamento binası dışındaki hükümet binalarının abluka altına alınmasını isteyen Tomenko, “bir karar vermesine şans tanımak için parlamento ablukaya almıyoruz” dedi. Bir başka muhalefet partisi üyesi sosyalist Yuri Lutsenko da, göstericilere Kiev’in ana meydanına dönmelerini söyledi.

Yanukoviç: “Bu krizi aşmalıyız”

Yanukoviç ise İnterfaks ajansına yaptığı açıklamada, “bu krizi aşmalıyız. Bu yüzden ben, seçim sonuçlarının geçersiz sayılması halinde ne benim ne de Yuşçenko’nun aday olmasını öneriyorum” dedi. Muhalefet, yönetimle görüşmeleri de durdurdu, aynı zamanda parlamentonun bu gece yeniden toplanmasını istedi. Muhalif liderlerden Aleksandır Zinçenko da bu kararın ardından Kiev’deki kamu binalarını yeniden ablukaya almaya başladıklarını söyledi.

Ukrayna Yüksek Mahkemesi toplandı

Ukrayna Yüksek Mahkemesi, başkanlık seçimlerinin resmi sonuçlarını tanımayan ve seçimin gerçek galibinin kendisi olduğunu ileri süren muhalefet lideri Yuşçenko’nun seçimlerde usulsüzlük yapıldığı yönündeki itirazını görüşmek üzere bu sabah tekrar toplandı. Dün ilk oturumunu yapan Yüksek Mahkeme’nin kararını vermesinin birkaç gün daha sürebileceği belirtiliyor.

Merkez Bankası’ndan dolar satışına kısıtlama

Bu arada, Ukrayna Merkez Bankası dolar satışına sınırlama getirdi. Ticaret bankalarından, gerçek kişilerin depozitolardan nakit çekimini erken sona erdirmelerini yasaklamalarını isteyen Merkez Bankası, ATM’lerden para çekilmesine de kısıtlama getirdi.

Putin’den sürpriz karar

Almanya Başbakanı Gerhard Schröder ile bir telefon görüşmesi yapan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, “Ukrayna’daki kriz, dış baskı olmadan çözülmeli” dedi. Alman Hükümeti’nin açıklamasına göre ise Putin, Ukrayna kanunları çerçevesinde yapılacak yeni bir seçimin sonuçlarını tanımaya hazır olduğunu belirtti. Avrupa Birliği Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Javier Solana ve Polonya Devlet Başkanı’nın da bu akşam yeniden Kiev’e gitmeleri bekleniyor.

Sözcükler:

meclis – парламент

biri hakkındaki güvensizlik önergesini görüşmek üzere toplanan Ukrayna Parlamentosu – український парламент, який зібрався, щоб розглянути депутатський запит щодо недовіри (*кому-небудь*)

oturum – засідання

oturum yapmak – проводити засідання

oturumunu tamamlamak – закрити засідання

muhalefet partisi lideri – лідер опозиційної партії

tarafdar – прихильник, прибічник

zor kullanarak – з використанням сили

güvenlik güçleri – сили безпеки, охоронці

göstericiler – демонстранти

sağduyu çağrısında bulunmak – закликати до збереження здорового

глузду

-i bir şey için ikna etmek – переконувати (кого-небудь / у чому-небудь)

Parlamento Başkanı – спікер парламенту

Parlamentoyu basmayı – не тисніть на парламент

demokrasinin son dayanağı – останній оплот демократії

-i abluka altına almak – брати в облогу (що-небудь)

Kiev'in ana meydanı – головна (центральна) площа Києва

krizi aşmak – подолати кризу

seçim sonuçlarının geçersiz sayılması halinde – у разі коли результати

виборів будуть визнані недійсними

kamu binaları – будівлі державних установ

-diğini ileri sürmek – стверджувати, що...

-diği yönündeki itiraz – протест / заперечення стосовно того, що...

-i görüşmek – розглядати (що-небудь у суді, парламенті тощо)

Merkez Bankası – Центральний (Національний) банк

dolar satışına kısıtlama – обмеження на продаж долара

dolar satışına sınırlama getirmek – запровадити обмеження на продаж

долара

ticaret bankaları – комерційні банки

nakit – готівка, готівковий, готівкові кошти

depozitolardan nakit çekimini erken sona erdirmek – достроково знімати

готівкові кошти з банківських депозитів

ATM – банкомат

ATM'lerden para çekilmesi – зняття грошей з банкоматів

sürpriz karar – несподіване рішення

Almanya Başbakanı – канцлер Німеччини

dış baskı – зовнішній тиск

Ukrayna kanunları çerçevesinde – у межах законів України

Avrupa Birliği Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi – Верховний

представник Європейського союзу з питань зовнішньої політики та безпеки

Yorum:

Відносно-атрибутивний зворот

Українські підрядні означальні речення з відносним займенником “який” у родовому відмінку (*кого? чого?* – “якого”, “якої”, “яких”) перекладаються турецькою мовою спеціальними конструкціями, які мають назву “відносно-атрибутивний зворот”.

Відносно-атрибутивні звороти загалом поділяються на два типи: 1) відносно-атрибутивний зворот без службових імен; 2) відносно-атрибутивний зворот зі службовими іменами.

1) Відносно-атрибутивний зворот першого типу відповідає українським підрядним означальним реченням зі сполучником “який” у родовому відмінку, наприклад: “Жінка, син якої ходить до нашої школи...”, “Чоловік, машину якого вчора було вкрадено...”, “Мій друг, з батьком якого я бачився вчора в супермаркеті...” тощо. Фактично українське означальне підрядне речення згаданого типу позначає відношення належності; слово підрядного речення, яке пов’язується відношеннями належності з котримсь із слів головного речення і поєднується з ним сполучником “який” у родовому відмінку, позначає “об’єкт належності” (у першому з наведених вище речень об’єкт належності позначений словом “син”, у другому – словом “машина”, у третьому – “батько”). Отже, ми бачимо, що слово, яке позначає об’єкт належності, може виступати у функції різних членів підрядного означального речення: слово “син” (у першому реченні) є підметом підрядного речення, слово “машина” (у другому реченні) є прямим додатком у підрядному реченні, слово “батько” (у третьому реченні) є прийменниковим додатком у підрядному реченні.

Схема, за якою утворюється відносно-атрибутивний зворот, зводиться до такого: а) відносно-атрибутивний зворот, як і будь-який означальний зворот у турецькій мові, ставиться перед тим словом, до якого він належить; б) слово, яке позначає об’єкт належності, посідає перше місце у відносно-атрибутивному звороті й отримує афікс присвійності третьої особи однини ($-si^4, -i^4$), рідше множини ($-ları / -leri$) і ставиться в основному відмінку, коли воно позначає реальний суб’єкт дії (тобто є підметом українського підрядного означального речення); в) присудок підрядного речення ставиться на останньому місці відносно-атрибутивного звороту й набуває форми дієприкметника, найчастіше теперішнього-минулого часу ($-an / -en$), рідше $-miş^4, -ecek^2$ (це визначається часовою площиною, у якій відбувається дія, позначена присудком підрядного означального речення – якщо це минулий або теперішній час, використовується $-an / -en$, якщо результат у вигляді стану (статальний перфект), використовується $-miş$, якщо майбутній час, використовується $-ecek$); г) другорядні члени українського підрядного речення розташовуються всередині відносно-атрибутивного звороту за загальними правилами.

Таким чином, за цією схемою ми можемо перекласти перші два з трьох наведених вище українських речень: “Жінка, син якої ходить до

нашої школи...” – *Oğlu okulumuza giden kadın...*; “Чоловік, машину якого вчора було вкрадено...” – *Arabası dün kaçırılan adam...*

У разі, коли в підрядному означальному реченні наявний власний підмет, який позначає не об’єкт належності, а котрийсь інший предмет (особу) (як у третьому з наведених речень – підмет підрядного речення “я”), такий підмет ставиться на початку відносно-атрибутивного звороту в родовому відмінку; щодо присудка підрядного означального речення, він у межах відносно-атрибутивного звороту набуває форми особового дієприкметника (*-dik⁸ / -ecek²*). Слово, яке позначає об’єкт належності, у такому разі набуває афікс необхідного за смислом відмінка або супроводжується необхідним за смислом післяйменником (у нашому реченні – це післяйменник *ile*). Перекладімо речення: “Мій друг, з батьком якого я бачився вчора в супермаркеті...” – *(Benim), babasıyla dün süpermarkette görüştüğüm arkadaşım...* Як і в будь-якому турецькому звороті або реченні, порядок слів усередині відносно-атрибутивного звороту може змінюватися залежно від логічного наголосу: слово, яке в синтаксичній конструкції логічно більш наголошене, ставиться ближче до присудка (предиката звороту). Наведімо ще кілька прикладів: “Професор, лекції якого ми слухаємо із захопленням, відомий в усьому світі” – *Derslerini heyecanla dinlediğimiz profesör, tüm dünyada biliniyor*; “Машина, двигун якої я поміняв, тепер стала швидше їздити” – *Motorunu değiştirdiğim araba şimdi daha hızlı gitmeye başladı*. Таким само чином утворюються відносно-атрибутивні звороти з просторовим значенням (у таких зворотах слово, яке позначає об’єкт належності, отримує афікс відповідного просторового відмінка – місцевого, висхідного або давального), наприклад: “Ми пройшли під деревом, у затінку якого паслися вівці” – *Gölgesinde kuzuların otladığı bir ağacın altından geçtik*; “Я побачив будинок, на порозі якого сидів якийсь чоловік” – *Eşiğinde bir adamın oturduğu bir ev gördüm*.

Примітка: Предикат відносно-атрибутивного звороту інколи може позначатися не лише дієприкметником, але й прикметником. Це відбувається тоді, коли присудок відповідного українського підрядного означального речення є іменним і позначений прикметником, наприклад: “У сусідній квартирі живе жінка, в якої дуже красива дочка” (= “дочка якої дуже красива”) – *Komşu dairede, kızı çok güzel bir kadın ouruyor*; “Там ми побачили будинок, двері якого (були) пофарбовані (пофарбовані – *boyalı* – у турецькій мові це прикметник) у зелений колір” – *Orada, kapısı yeşile boyalı bir ev gördük*. Коли ж присудок українського підрядного означального речення позначений іменником, займенником або числівником, як предикат відносно-атрибутивного звороту постає дієприкметник-зв’язка *olan*, наприклад: “Професор Сезер, брат

якого є моїм приятелем, завтра приїжджає до Анкари” – *Kardeşi benim arkadaşım olan profesör Sezer, yarın Ankara'ya geliyor.*

Інколи, як зауважує А.М.Кононов¹, предикат відносно-атрибутивного звороту може бути позначений предикативним іменем *var* або *yok* (наприклад, *Kolu yok bir adam...* – “Чоловік, у якого немає руки...”), однак у сучасній турецькій мові такі випадки майже не трапляються, а предикат подібних зворотів також замінюється на дієприкметник-зв’язку, відповідно *olan* або *olmayan* (рідше *bulunan* або *bulunmayan*).

2) Відносно-атрибутивні звороти зі службовими словами будуються за схожим принципом з деякими незначними відмінностями. У зворотах цього типу найчастіше мають місце просторові відношення, які в українських підрядних означальних реченнях позначаються відповідними прийменниками (рідше деякими словами з просторовим значенням, наприклад, “усередині”, “назовні” і т.д.) у поєднанні з відносним прикметником “який” (як-от: “в якому...”, “на якому...”, “на який...”, “з-під якого...”, “усередині якого” тощо). У турецьких відносно-атрибутивних зворотах відповідні відношення позначаються службовими іменами *iç*, *alt*, *üst*, *üzer*, *arka* тощо. Наведімо приклади: “Я побачив дерево, під яким сиділи декілька чоловіків”, “Ми увійшли до кімнати, посередині якої стояла якась жінка”. Формальною відмінністю українських підрядних означальних речень, описаних у першому пункті, від тих, які описуються в цьому пункті, є те, що в перших з них відносний займенник “який” завжди має форму родового відмінка, у той час як у реченнях другого типу відносний займенник “який” набуває того відмінка, якого вимагає просторовий сполучник. Звернімо увагу також і на те, що в підрядних реченнях зазначеного типу бракує слова, яке позначає об’єкт належності (тобто особу або предмет, які вступали б у відношення належності із суб’єктом, позначеним котримсь із слів головного речення. Порівняймо, наприклад, речення: а) “Жінка, син якої ходить до нашої школи...” і б) “Дерево, під яким сиділи декілька чоловіків...”. У першому з наведених зразків об’єкт належності позначений словом “син”, а в другому зразку такого об’єкта немає – місце об’єкта належності посідає службове слово).

Відносно-атрибутивні звороти другого типу будуються за такою схемою: а) Відносно-атрибутивний зворот завжди стоїть перед тим словом, до сфери якого належить – це ми вже зазначали вище; б) на першому місці у відносно-атрибутивному звороті перебуває службове слово, до якого додається афікс присвійності третьої особи однини ($-si^4$, $-t^4$), рідше множини

¹ Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. – М.; Л., 1956. – С. 525.

(-ları / -leri), а також необхідний за смислом афікс просторового відмінка (давальний, місцевий, висхідний); в) далі в основному відмінку стоїть слово, що позначає суб'єкт дії, тобто слово, яке в українському підрядному реченні є підметом другорядної дії; г) на останньому місці у відносно атрибутивному звороті перебуває предикат – дієслово, яке в українському підрядному реченні є присудком, у відносно-атрибутивному звороті набуває форми дієприкметника теперішнього-минулого, минулого або майбутнього часу за тим само принципом, який був описаний вище. Приклад: “Потрібно зачинити двері, з-під яких тече вода” – *Altından su akan kapıyı kapatmak lazım*.

Ця схема застосовується в тому разі, коли суб'єкт відносно-атрибутивного звороту (а отже, й українського підрядного речення) позначає: а) незліченний об'єкт, як-от “вода”, “пісок” тощо; б) кількісно неозначений об'єкт, як-от “квітки (у неозначеній кількості)”, “каміння (у неозначеній кількості)” тощо. Таким чином, слово, яке позначає суб'єкт другорядної дії (відносно-атрибутивного звороту) завжди стоїть в однині, але позначає незліченний або (рідше) кількісно невизначний об'єкт. Приклади: *Üstünde buğday yetişen tarla...* – “Поле, на якому росте пшениця”, *İçinde çok az su bulunan testi...* – “Глечик, усередині якого (є) дуже мало води тощо”.

Суб'єкт відносно-атрибутивного звороту завжди набуває родового відмінка, а предикат – форми особового дієприкметника (-dik⁸ / -ecek²) у разі, коли слово-суб'єкт відносно-атрибутивного звороту позначає: а) істоту, незалежно від її кількісної характеристики (“Я подивився на машину, усередині якої сиділи двоє моїх приятелів” – *İçinde iki arkadaşımın oturduğu bir arabaya göz attım*); б) унікальний у своєму роді об'єкт (“Ми приїхали до місця, де (в якому) ніколи не буває зими” – *Hiç bir zaman kışın olmadığı bir yere geldik*).

Примітка. Як відомо, у турецькій мові, так само як і в деяких інших мовах світу, наприклад, англійській, тварин дуже часто не зараховують до класу істот. Така ситуація склалася історично й у процесі розвитку мови увійшла до концептуальної мовної картини турецької мови, але наледве ми можемо сказати, що вона міцно закріпилася у ній. Так, на сучасному етапі розвитку турецької мови схема відносно-атрибутивного звороту, яка була нормативною ще навіть два-три десятиліття тому й зафіксована, наприклад, у граматиці А.М.Кононова¹, передбачала, що в разі, коли йдеться про тварин у неозначеній кількості, які постають як суб'єкт відносно-

---

¹ Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. – М.; Л., 1956.

атрибутивного звороту, застосовується перша з описаних нами схем. Наприклад, речення типу (*Üstüne kuş binen dal...* – “Гілка, на яку сідають пташки...”, *Köpek kovalayan çocuk...* – “Дитина, за якою женуться собаки...”, *Gölgesinde kuzular otlayan ağaçlar...* – “Дерева, у затінку яких пасуться вівці...” у сучасній мові вважаються архаїзмами й звичайно інтегруються на основі особового дієприкметника (-dik / -ecek), оскільки ідеться про істоту. Так само архаїзмами для сучасної мови залишилися речення на зразок *Güneş girmeyen yer...* – “Місце, куди не заходить сонце”.

У сучасній мові частотними є випадки еліптування службового слова у відносно-атрибутивних зворотах другого типу, наприклад: *Ot biten yer* – “Місце, в якому росте трава...”; *Az su bulunan testi* – “Глечик, в якому мало води”...; *Arpa konulan kap* – “Посудина, в яку кладуть ячмінь...” тощо. У цьому разі правила, за якими інтегрується відносно-атрибутивний зворот, залишаються майже такими самими, за одним винятком: значно розширюється сфера використання особових дієприкметників. Так, у разі відсутності службового слова особовий дієприкметник використовується, коли суб’єкт відносно-атрибутивного звороту позначає не лише істоту (як попередньому випадку), а фактично будь-якого діяча (а таким може бути навіть і неістота, наприклад, наведений вище зразок “Столик, на якому стоїть телевизор...” без службового слова може перекладатися лише за посередництвом особового дієприкметника: *Bir televizyonun bulunduğu küçük bir masa...* – пор. *Üstünde bir televizyon bulunan masa...* – “Стіл, на якому знаходиться телевизор...”). Так само особовий дієприкметник використовується, коли суб’єкт звороту позначає множинний об’єкт (*Köpeklerin kovaladığı çocuk...* – “Дитина, за якою женуться собаки...”; *Kuşların bulunduğu dal...* – “Гілка, на яку сідають пташки...”), а також означений об’єкт, якимсь чином виділений із класу йому подібних.

Крім цього, слід згадати про специфіку використання дієприкметників *bulunan / olan* як предиката відносно-атрибутивного звороту. Коли названі дієслова позначають наявність або відсутність предмета (особи) й виступають у ролі предиката відносно-атрибутивного звороту, вони уможливають використання зворотів усіх описаних вище типів, незалежно від того, чи позначає слово-суб’єкт відносно-атрибутивного звороту неістоту чи істоту. Наведімо такі приклади: “Літак, на борту якого перебувають 180 пасажирів...”, “Аудиторія, в якій знаходиться 20 студентів”. Ці зразки можуть перекладатися двома способами: а) *İçinde 180 yolcu bulunan uçak...*; *İçinde 20 öğrenci bulunan sınıf...*; б) *180 yolcunun bulunduğu uçak...*; *20 öğrencinin bulunduğu sınıf...* Конструкція, наведена в пункті а) може використовуватися лише тоді, коли слово-суб’єкт відносно-атрибутивного звороту позначає істоту, кількісно неозначену або яку

супроводжує числівник (тобто, при слові немає афікса множини). Істотної семантичної різниці між наведеними варіантами перекладу немає. У решті випадків може використовуватися лише особовий дієприкметник так, як це описано в попередніх пунктах.

У відносно-атрибутивних зворотах інколи може використовуватися також зворотній займенник *kendisi* – у межах його загальної семантики, коли йдеться про дію, що повертається на самого діяча або спрямована на об’єкт іншим діячем, наприклад: *kendisine pas verilen oyuncu...* – “гравець, якому дають пас”.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Medeniyetler Boğaz’da buluşuyor

İslam ve Hıristiyan dünyasının önde gelen siyasetçileri ve fikir adamları, yarın İstanbul’da Avrupa Birliği-İslam Konferansı Örgütü Ortak Forumu’nda buluşacak.

11 Eylül terörü yüzünden gerginleşen medeniyetler arasındaki ilişkinin çatışma değil, uyum temeli üzerinde yükseldiğini vurgulamak için Türkiye’nin önyak olduğu iki günlük dev zirve yarın başlıyor. İslam Konferansı Örgütü ve Avrupa Birliği üyesi toplam 71 ülke doğuyla batı arasında bir köprü gibi uzanan İstanbul’da, Çırağan Sarayı’nda buluşuyor.

Yarın başlayacak AB-İKÖ Ortak Forumu öncesi, dün Çırağan Sarayı’nda bir basın toplantısı düzenleyen Dışişleri Bakanı İsmail Cem, “Bu toplantı, dünya insanlığının ihtiyaç duyduğu barış, işbirliği ve uyum mesajını getiriyor. Bu çok önemli bir mesaj” dedi. 71 ulusu buluşturacak bu forumun, dünyanın gözünü İstanbul’a çevirmesine neden olacağını belirten Cem, toplantının açılışı ve bütün oturumlarının TRT aracılığıyla dünyaya ulaşacağını anlattı. Türkiye’nin böyle bir toplantıyı düzenleyebilecek tek ülke olduğu için büyük ilgi topladığını belirten Cem, şöyle devam etti:

“Türkiye, hem İslam Konferansı Örgütü camiasına, hem AB camiasına mensup olan tek ülke konumunda. Türkiye’nin, tarihi, günümüzdeki konumu ve kimliği bakımından böyle bir beraberliği sağlayabilecek, sadece bir köprü değil, daha önemlisi bir buluşma noktası, beraberlik odağı olması açısından çok önemli bir işlevi mevcut”.

DÖRTLÜ BALKAN ZİRVESİ

Cem, İstanbul’da önemli bir 4’lü toplantı da yapılacağını belirterek, Yunanistan ile birlikte, NATO üye adayları Romanya ve Bulgaristan ile bir araya

geleceklerini anlattı. Bu öneriyi Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'ya götürdüğünü, ardından da Romanya ve Bulgaristan dışişleri bakanlarıyla görüşüğünü belirten Cem, “Zannediyorum ayın 13’ünde bu 4’lü toplantıyı yapacağız. İki komşumuza nasıl katkı getireceğimizi görüşeceğiz. Gerekli görürsek bu toplantıların ikincisini Atina’da gerçekleştireceğiz” dedi. Cem, KKTC’nin toplantıya gözlemci statüsünde çağrılmasına ilişkin bir soru üzerine ise bu tarz toplantılarda her zaman olduğu gibi doğrudan doğruya iki büyük kuruluşun muhatap alındığını bildirdi. Tek tek ülkelere değil bu kuruluşlara yazı yazıldığını söyledi.

IRAKLI BAKAN GELİYOR

ABD’nin operasyon yapıp yapmayacağı yönünde gözlerin çevrildiği Irak’ın Dışişleri Bakanı Naci Sabri de zirve için yarın İstanbul’a gelecek. ABD ile ilgili görüşlerin bizzat birinci ağızdan açıklanması açısından Bağdat yönetiminden böylesine üst düzey bir ismin zirveye gelmesi, büyük önem taşıyor. Sabri zirvede ülkesinin ABD’ye bakışı, BM silah denetçilerine kapılarını neden açmadığı ve gelecek dönem ile ilgili planlarını anlatacağı bir konuşma yapacak.

Zirvede ikili görüşme patlaması

İKÖ-AB Ortak Forumu İstanbul’u Birleşmiş Milletler gibi bir buluşma noktası haline getirecek. Dışişleri Bakanı İsmail Cem’in verdiği bilgiye göre, katılımcılar arasında 100’e yakın ikili görüşme yapılacak. Cem, “Bu rakam bizim tahminlerimizi aştı. Bizden mekan ve zaman yaratmamızı istiyorlar. Toplantıda bakanlar arası, dışişleri bakanları arası 100’e yakın ikili görüşme olacak. Bu da müthiş bir rakam” dedi. Cem, kendisiyle ilgili 30 kadar ikili görüşme talebi olduğunu söyledi. Irak’tan talep gelip gelmediği sorusu üzerine “Şu ana kadar var mı bilmiyorum. Zannetmiyorum şu ana kadar olduğunu. Ben ev sahibiyim, eğer bir talep gelirse tabii ki görüşeceğim” dedi.

AB ve İKÖ ilk kez ortak bir forumda buluşuyor. 71 ülkeden 44’ü dışişleri bakanı olmak üzere 51 bakanı biraraya getirecek forumu izlemek üzere 190’ı yabancı kuruluşlardan toplam 618 medya mensubu başvuruda bulundu. Cem, ünlü düşünür Edward Said’in, kendisinin de çok istemesine karşın, sağlık sorunları nedeniyle gelemeyeceğini belirtti. Said’in ABD’de hastanede olduğunu, buraya bağlantı olanaklarının da araştırıldığını anlattı.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Цивілізації; провідні політики й мислителі мусульманського та християнського світу; Організація “Ісламська конференція”; спільний форум; теракти 11 вересня; напружені відносини між цивілізаціями;

сутичка, збройна сутичка; на ґрунті гармонії / злагоди; очільник, ініціатор; дводенна велика зустріч на вищому рівні; організувати прес-конференцію; люди світу; товариство, організація; бути членом (*чого-небудь*); єдність; стати місцем зустрічі; функція; чотиристороння зустріч балканських держав; зустрічатися (*з ким-небудь*); бути запрошеним на форум у статусі спостерігача; багдадська адміністрація / уряд; високопоставлена особа; військові комісари ООН; учасник; перевищило наші сподівання; простір, приміщення, резиденція; двосторонні зустрічі на рівні міністрів закордонних справ; жахливий (також у позитивному сенсі); представник засобів масової інформації; звертатися (*до кого-небудь*); відомий мислитель; Північно-Кіпрська Турецька Республіка.

Dipnot: У турецькій мові, особливо розмовній, а також в інших стилях (підстилях), наближених до розмовного, зокрема й газетному, доволі поширеним явищем є так звані асиндетичні речення¹. Під асиндетичними (*iç içe cümleler*), на відміну від складнопідрядних і простих поширених речень у турецькій мові, маються на увазі такі речення, між головною і сурядною частинами яких немає формального зв'язку (сполучників тощо), наприклад: *Görüyorum, bir şey anlayamadınız* – “Я бачу, що ви нічого не зрозуміли”. Асиндетичні речення можуть утворюватися лише на основі обмеженого ряду дієслів – це дієслова розумової діяльності (*düşünmek, sanmak, zannetmek* – “думати, вважати”, *anlamak* – “розуміти”, *anlaşılma* – “бути зрозумілим”), почуттів (*hissetmek* – “відчувати”), сприйняття (*görmek* – “бачити”, *duymak* – “чути, відчувати”), а також дієслова *demek*, яке слугує для утворення прямої мови. *Anlaşıldı, buraya bir daha geleceğiz* – “Зрозуміло, ми приїдемо сюди ще раз”; *Sanırım, yarın gelmeyecek* – “Я думаю, він завтра не прийде”.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

I. Кредитну угоду на п'ять мільйонів доларів США для фінансування проекту “Україна – розвиток через Інтернет” підписали міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко та директор Світового банку по Україні, Білорусі та Молдові Лука Барбоне. Метою проекту є підтримка зусиль уряду України з удосконалення процесу прийняття рішень,

---

¹ *Щека Ю.В.* Связь текста посредством нулевого члена и некоторые типы асиндетических сложноподчиненных предложений в турецкой разговорной речи // Советская тюркология. – 1988. – № 2. – С. 33-38.

стимулювання розвитку приватного сектора та зміцнення громадянського суспільства. Цього передбачається досягти шляхом впровадження новітніх моделей інформаційно-комунікаційних технологій.

Sözcükler:

фінансувати – *-i finanse etmek*

директор – *(mym) direktör*

удосконалювати – *-i geliştirmek*

стимулювати – *-i teşvik etmek, özendirme*

громадянське суспільство – *(mym) kamu düzeni*

інформаційно-комунікаційні технології – *bilgi ve iletişim teknolojileri*

II. Про можливість перегляду Євросоюзом своїх пріоритетів у СОТ, перехід від багатосторонніх рамкових домовленостей до двосторонніх торгових угод з країнами оголосив європейський комісар з торгівлі Паскаль Ламі. Підкресливши необхідність реформування методів роботи СОТ, він водночас висловився за збереження уже напрацьованих правил, “які дозволили перевести торгові відносини на правову основу замість колишнього переважаючого економічної потужності”.

Sözcükler:

переглядати – *-i yeniden ele almak / gözden geçirmek / incelemek*

Євросоюз – *Avrupa Birliği*

рамкова домовленість – *çerçeve sözleşmesi*

підкреслити – *-in altını çizmek, -i vurgulamak*

реформувати – *(reform yoluyla) değiştirmek*

висловитися за (що-небудь) – *-i savunmak*

економічна потужність – *ekonomik kapasite*

III. Керівництво Пакистану має намір закупити партію гелікоптерів типу Мі-24П в Україні. Як повідомили в Міністерстві оборони України, гелікоптери постачатимуться з арсеналів військового відомства. На цей час, за деякими даними, підходять до завершення переговори представників Пакистану з одним українським держпосередником, які тривали протягом 2002-2003 років.

Sözcükler:

гелікоптер типу Мі-24П – *Mi-24P tipi helikopter*

Міністерство оборони – *Savunma Bakanlığı*

арсенал – *silah ve askeri araç deposu*
посередник – *aracı*

ОДРАЗУ ДВА ПАСАЖИРСЬКИХ ЛІТАКИ АВІАКОМПАНІЇ “ЛЮФТГАНЗА” БУЛИ ЗМУШЕНІ ЗДІЙСНИТИ ЕКСТРЕНІ ПОСАДКИ ЧЕРЕЗ ТЕХНІЧНІ НЕСПРАВНОСТІ

Аеробус-300-600, який направлявся з Бейруту до Франкфурту-на-Майні з 259 пасажирами на борту, у четвер повернувся до аеропорту столиці Лівану через 35 хвилин після злету. У лайнера німецької авіакомпанії “Люфтганза” виникли проблеми в роботі одного з двигунів. У той самий день спрацювала сигналізація літака “Боїнг-737-300” цієї ж авіакомпанії, який направлявся з Франкфурту-на-Майні до французького міста Ліон. Через півгодини після злету датчики зафіксували задимлення у кабіні, і пілот запитав дозволу на екстрену посадку. Літак, на борту якого перебувало 107 пасажирів та п’ять членів екіпажу, приземлився у Штутгарті. Під час евакуації ніхто не постраждав.

А за день до цього аварійну посадку в аеропорті Глазго здійснив літак “Боїнг-737”, який належить мальтійській авіакомпанії “Ейр Мальта”. В авіалайнера, на борту якого перебувало 143 особи, під час злету лопнула шина шасі. Літак був змушений кружляти над аеропортом протягом трьох годин, щоб випрацювати пальне.

Sözcükler:

пасажирський літак – *yolcu uçağı*
авіакомпанія – *havacılık şirketi*
екстрена посадка – *acil iniş*
здійснити екстрену посадку (де-небудь) – *bir yere acil iniş yapmak*
направлятися – *sefer yapmak*
Ліван – *Lübnan*
Франкфурт-на-Майні – *Frankfurt, Frankfurt Allgemeine*
злет – *kalkış*
двигун – *motor*
сигналізація – *alarm sistemi, erken uyarı sistemi*
датчик – *gösterge*
екіпаж (літака) – *mürettebat*
лопнути (про шину) – *patlamak*
шина – *lastik*
шасі – *iniş takımı*
випрацювати пальне – *yakıt(i) tüketmek*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ФЕДЕРАЛЬНИМ АГЕНТАМ ВДАЛОСЯ БЕЗПЕРЕШКОДНО ПРОНЕСТИ ДО ЛІТАКА БОМБУ

На підозрілу сумку, яку засікла система автоматичного контролю, співробітники служби безпеки аеропорту навіть не звернули уваги

Після терактів 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку й Вашингтоні американські власті вклали десятки мільйонів доларів у вдосконалення системи безпеки в аеропортах США. Було встановлено найновіше коштовне обладнання, уведено жорсткі заходи контролю багажу, зокрема й ручного. Усього не перерахуєш. Однак практично кожна перевірка, яка проводилася з того часу різними спецслужбами, демонструє, що терористи зможуть, якщо захочуть, пронести на борт літака що завгодно – від ножа до вибухового пристрою.

У четвер увечері Федеральне агентство безпеки на транспорті США влаштувало секретну перевірку в міжнародному аеропорті Ньюарк (штат Нью-Джерсі). Два агенти здали в багаж сумку з бутафорською бомбою усередині. Муляж було зроблено максимально схожим на справжній вибуховий пристрій із детонатором, годинниковим механізмом та чисельними проводами.

Сумку “помітила” система автоматичного контролю багажу. “Бомба” висвітилася на екрані, але ніхто на це не звернув увагу! Співробітники служби безпеки аеропорту примудрилися не помітити підозрілий багаж, і він, як наслідок, опинився у багажному відсіку лайнера, що мав летіти до Амстердаму. Уже після посадки в пункті призначення федеральні агенти здали свій муляж місцевим поліцейським, щоб ті зафіксували подію в офіційному звіті.

Слід відзначити, що подібні проблеми із забезпеченням безпеки авіапасажирів існують не лише в Америці. Нещодавно антитерористичні вчення в паризькому аеропорті імені Шарля де Голля проводила французька поліція. Служителі закону загубили сумку із справжньою пластиковою вибухівкою. Очевидно, хтось із вантажників поставив вибухонебезпечний предмет на візок, який віз багаж до одного з літаків, що мав злітати. Довелося затримати 90 міжнародних рейсів. Пластид був без детонаторів, але поліція не хотіла ризикувати. Між іншим, вибухівку так і не знайшли.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Federal acente; başarmak; engelsiz, hiç bir engel olmadan; şüpheli; otomatik kontrol sistemi; havalimanının güvenlik görevlileri; hava limanlarındaki

güvenlik sistemi; sıkı bagaj kontrol önlemleri; özel polis güçleri; patlayıcı alet, bomba; New-Jercy Eyaleti; bagaja vermek; yalancı / yapmacık bomba; mulaj; patlatıcı alet, detonatör; saat mekanizması; uçağın bagaj kısmı; varış noktası; Paris; plastik bomba; (küçük) yük arabası; plastid; riske etmek.

Dipnot: У сучасній турецькій мові існують два класи слів, які мають назви “квантитиви” і “квалітативи”. До квантитивів належать слова й словосполучення, що позначають кількісну характеристику об’єкта (як-от: *bir bardak* – “одна склянка (чого-небудь)”, *bir kilo* – “один кілограм (чого-небудь)”, *iki fincan* – “дві чашки (чого-небудь) тощо); до квалітативів – слова й словосполучення, що позначають якісну характеристику об’єкта (*bu tip* – “(що-небудь) такого типу”, *bu çeşit* – “(що-небудь) такого роду” тощо). Відмінність цих слів (словосполучень), які за своєю частиномовною належністю є іменниками, полягає в тому, що вони використовуються (за дуже незначними винятками – щодо квалітативів) не в складі ізафету, як переважна більшість іменників, а в складі атрибутивного словосполучення, у якому квантитив (квалітатив) посідає перше місце, а означуване, яке позначає об’єкт, кількісна або якісна характеристика якого кваліфікується, – друге місце, наприклад: *bir bardak çay* – “склянка чаю”, *bir kilo patates* – “кілограм картоплі”, *iki fincan kahve* – “дві чашки кави”, *bu tür insanlar* – “люди такого типу”, *bu çeşit mallar* – “товари такого сорту / типу / виду”, *bu parti mal* – “ця партія товару”, *bir grup Kanadalı bilim adamları* – “група канадських учених” тощо.

Ders 6.

I. Saddam panikledi

Savaş korkusu yüzünden altınlarını Suriye’ye taşıyor, halka sempatik gözükmek için hapishaneleri boşaltıyor

DIŞ HABERLER SERVİSİ

Hazinesini kaçııyor

Irak lideri Saddam Hüseyin'in kişisel serveti içinde yer alan altın külçeleriyle paha biçilmez sanat eserlerini Bağdat ve Musul'daki saraylarından ve müzelerden, Suriye sınırındaki Ebu Kamil kasabasına naklettiği öne sürüldü. İddiaya göre Ürdünlü ve Suriyeli işadamları Ebu Kamil'de Saddam'ın koleksiyonunu inceliyor ve ardından Suriye'ye kaçırıyor. Fransa Basın Ajansı AFP'nin istihbarat raporlarını kaynak gösteren Alman Welt Am Sontag gazetesinden alarak dünyaya duyurduğu habere göre altın külçeleri ve sanat eserleriyle yüklü çok sayıda kamyon, ordu birliklerinin sıkı koruması altında Ebu Kamil'e getirildi.

Kamyon trafiği

Suriyeli ve Ürdünlü işadamlarının Ebu Kamil'de özellikle sanat eserleriyle ilgilendikleri iddia ediliyor. Şam'daki Avrupalı diplomatlar da geçtiğimiz haftalar içinde Suriye – Irak arasında her iki yönde de kamyon trafiğinde büyük bir artış olduğunu söylüyor.

Tüm mahkûmları affetti...

Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, 23 yıllık iktidarında ilk kez genel af çıkardı. Enformasyon Bakanı Muhammed Said El Sahaf'ın devlet televizyonunda okuduğu kararnamede, Saddam Hüseyin'in, siyasi suçlar dahil, çeşitli suçlardan tutuklu olanlar ile kaçak ve mahkûmlara geniş kapsamlı af çıkardığı belirtildi. Arap mahkûmları da kapsayan kararnameye göre, cinayetten tutuklu olanlar, kurbanların ailelerinin affetmeleri, hükümete ya da halka borçlarını ödemeleri halinde serbest bırakılacak.

Af kapsamında, cezaevlerindeki tutukluların serbest bırakılması işlemine başlandı. Irak televizyonları, başkent Bağdat'ın 35 kilometre batısında bulunan, ülkenin en büyük cezaevi Ebu Gurayb'dan salıverilen mahkûmların görüntülerini yayınladı. Cezaevinden çıkan mahkûmlar, “siyonizm ve ABD karşıtı” sloganlar attı. Affın, Saddam Hüseyin'in görevini sürdürmesi için geçen hafta düzenlenen referandumda tüm Irak halkının “Evet” oyu kullanmasından sonra, halka teşekkür etmek amacıyla çıkarıldığı ifade edildi.

Sözcükler:

paniklemek – панікувати, впасти в паніку

-e sempatik gözükmek – видаватися (кому-небудь) симпатичним

kişisel servet – особисте багатство

külçe – зливок

altın külçeleri – зливки золота

paha biçilmez – безцінний

nakletmek – перевозити, транспортувати
Ürdün – Йорданія
-i kaynak göstermek – посилатися на (що-небудь)
...ile yüklü çok sayıda kamyon – багато вантажних машин, завантажених (чим-небудь)
ordu birlikleri – армійські підрозділи
-nin sıkı koruması altında – під пильною охороною (кого-небудь)
Şam – Дамаск (столиця Сирії)
-i affetmek – амністувати (кого-небудь)
af (ffi) – амністія
genel af – загальна амністія
genel af çıkarmak – видати указ про загальну амністію
siyasi suç – політичний злочин
-den tutuklu – затриманий / заарештований за (що-небудь)
kaçak – дезертир
cinayet – тяжкий злочин, убивство
-i serbest bırakmak = salıvermek – звільняти, відпускати (кого-небудь)
cezaevi – в'язниця
karşıt – проти-, анти- (у складних словах, у складі відносного ізафету)
ABD karşıtı slogan – антимериканський лозунг
slogan atmak – вигукувати лозунги
“Evet” oyu kullanmak – проголосувати за (кого-небудь / що-небудь)

II. BUSH AB'YE BASKI YAPMALI

ABD'de yayınlanan muhafazakar eğilimli The Washington Times gazetesi, Türkiye'nin AB'ye üye olmasından ilgili herkesin yarar göreceğini belirterek, ABD Başkanı Bush'tan, Türkiye'ye tam üyelik müzakereleri tarihi vermesi için AB'ye baskı yapmasını istedi.

Gazetenin Türkiye'ye ayırdığı başyazısında, Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda, Batılı, ilerici ve serbest piyasa yanlısı politikaların Ortadoğu'ya uzanacağı ve Türkiye'nin bu evriminin birçok Ortadoğu ülkesi için kritik bir örnek niteliği kazanacağı vurgulandı. Bunun olmaması durumunda ise hem Türkiye, hem Avrupa, hem de ABD'nin bir fırsatı kaçıracağı belirtildi.

The Washington Times'ın başyazısında, “Başkan Bush yönetimi, hangi politikalara öncelik vereceğini düşünürken, aslında en büyük önceliklerden birini Türkiye'nin AB üyeliğine ayırmalı. Bush, başta İngiltere Başbakanı Tony Blair olmak üzere Avrupalı dostlarına dönerek, Türkiye'ye üyelik müzakerelerinin başlatılacağı resmi bir tarihin verilmesini istemeli. AB'nin, gerekli koşulları sağlamadan Türkiye'yi üyeliğe almaması normal, ancak AB, sonunda Türkiye'nin kulübe katılmasını istediğini göstererek, tarih vermeli” denildi.

Başyazıda, Türkiye'deki son siyasi gelişmeler ve erken seçim konusuna da değinildi. The Washington Times, 3 Kasım seçiminin sonucunda "Türkiye'nin ağırlık merkezinin Batı'ya mı, Ortadoğu'ya mı daha yakın olacağı ortaya çıkacak" yorumunda bulundu. Yazıda, "laik, ilerici partiler Türkiye'nin AB üyeliğine ivme kazandıracakken, İslamcı eğilimli bir partinin zaferi, Avrupa'nın üyelik konusundaki isteksizliğini artırabilecek. İnanılmaz bir şey, ancak bu kritik meselenin sonucu, büyük ölçüde politik egoların savaşıyla belirleniyor" denildi.

Gazete, İslamcı eğilimli olarak nitelendirdiği Adalet ve Kalkınma Partisi'nin anketlerde önde gitmesini, merkez sağ ve merkez sol partilerin ittifak yapamamasına bağlayarak, eski Devlet Bakanı Kemal Derviş'in de İsmail Cem'in ittifaka yanaşmamasından dolayı "akıllıca bir karar" Yeni Türkiye Partisi'ne girmediğini yazdı. Başyazıda, AKP'nin dünyadaki İslamcı partilerin çoğundan daha ılımlı bulunduğu, tek başına iktidara gelemeyeceği ve ancak bir koalisyona girebileceği, dolayısıyla bu partinin olası bir seçim zaferinin de, aslında "göründüğü kadar olumsuz olmayabileceği" yorumunda bulunuldu. The Washington Times, "yine de her durumda bu parti, Avrupa'nın istediği oranda ekonomik ve siyasi reformları gerçekleştirmeye hevesli olmayabilir. İngiltere gibi birçok AB üyesi de, Türkiye'nin üyeliğini acil bir mesele olarak görmediği için, bu partinin zaferi Türkiye'nin yükselişini ciddi şekilde yavaşlatabilir" dedi.

Sözcükler

muhafazakar – консерватор, консервативний; реакціонер, реакційний
eğilim – тенденція

muhafazakar eğilimli gazete – консервативна газета

-e üye olmak – стати / бути членом (чого-небудь)

-den yarar görmek – мати користь (з чого-небудь)

ABD Başkanı – Президент США

müzakere – переговори

tam üyelik müzakereleri – переговори про повне членство (Туреччини в Євросоюзі)

üyelik müzakereleri tarihi vermek – назвати дату переговорів про повне членство

-e baskı yapmak – чинити тиск (на кого-небудь)

başyazı – передова стаття, передовиця (у газеті)

batılı – прозахідний, орієнтований на Захід (партія, політика тощо)

ilerici – прогресивний (партія, політика тощо)

serbest piyasa – вільний ринок

yanlı – прихильник, прибічник

serbest piyasa yanlısı politikalar – політика прихильності до вільного ринку

Ortadoğu – Середній Схід

evrim – еволюція
fırsatı kaçırmak – втратити нагоду
Başkan Bush yönetimi – уряд (адміністрація) Президента Буша
-e öncelik vermek – надавати перевагу (*чому-небудь*), визнавати (*що-небудь*) пріоритетом / пріоритетним напрямком
gelişmeler – події
erken seçim – дострокові вибори
-e ivme kazandırmak – прискорювати (*що-небудь*), надавати імпульсу (*чому-небудь*)
İslamcı eğilimli bir parti – проісламська партія, партія ісламського напрямку
anketlerde önde gitmek – займати перше місце в соціологічних опитуваннях
merkez sağ parti – право-центриська партія
merkez sol parti – ліво-центриська партія
...ile ittifak yapmak – (*полім.*) створювати блок, вступати до блоку, блокуватися (*з ким-небудь*)
iktidara gelmek – приходити до влади
yorumda bulunmak – коментувати
ekonomik ve siyasi reformlar – економічні й політичні реформи
-e hevesli olmak – бути прихильним / охочим (*до чого-небудь*), сильно бажати

Kısaltmalar:

ABD – *Amerika Birleşik Devletleri* – Сполучені Штати Америки

AB – *Avrupa Birliği* – Європейський Союз

Yorum:

Оформлення афіксом родового відмінка суб'єкта розгорнутого додаткового звороту, утвореного на основі особового дієприкметника

Суб'єкт розгорнутого додаткового звороту, утвореного на основі особового дієприкметника (*-dik / -ecek*), завжди набуває афікса родового відмінка, однак у певних випадках цей афікс може не оформлюватися (імплікуватися, бути прихованим). Це відбувається у разі, коли слово-суб'єкт розгорнутого додаткового звороту: а) позначає неістоту; б) позначає невідомий одиничний (з артиклем *bir*) або кількісно неозначений об'єкт; в) перебуває у позиції безпосереднього прилягання до предиката розгорнутого додаткового звороту. При цьому всі три параметри мають бути наявні одночасно, наприклад: *Biz, konsere bilet kalmadığını duyduk* – “Ми чули, що

квитків на концерт не залишилося”; *Mehmet'ten şu ana kadar mektup gelmediğini biliyorum* – “Я знаю, що від Мехмета досі не прийшов лист / не прийшли листи”; *Yarın bizlere bir kitap getirileceğini biliyoruz* – “Ми знаємо, що завтра нам принесуть книжку”. Інколи, якщо позначуваний об’єкт є неозначено множинним, з метою підкреслення такої множинності може додаватися афікс множини, який, однак, не спричиняє експліцитне оформлення родового відмінка, наприклад: *Gazete, burada yeni binalar kurulacağını bildiriyor* – “Газета пише, що тут буде побудовано багато нових будинків”.

На противагу цьому, афікс родового відмінка завжди оформлюється в таких випадках: а) суб’єкт розгорнутого звороту позначає істоту або активного діяча; б) суб’єкт розгорнутого звороту позначає множинний об’єкт (з афіксом множини), на якого дія поширюється у повному обсязі; в) суб’єкт розгорнутого звороту позначає незліченний або абстрактний об’єкт, на якого дія поширюється у повному обсязі; г) в інших випадках, коли позначений суб’єктом розгорнутого звороту предмет (неістота) є означеним формально або контекстуально, відомим мовцям у даній комунікативній ситуації (пор. з випадками оформлення знахідного відмінка). Для оформлення родового відмінка необхідна наявність не всіх одночасно, а лише котрогось із перелічених параметрів.

Примітка: Під терміном “активний діяч” мається на увазі об’єкт, який повною мірою не належить до класу істот, але, тим не менш, виконує певну дію. Наприклад, у реченнях “Я ніколи не бачив, щоб дерево, яке дає плоди, засихало” і “Я не знав, що від Ахмета ще не прийшли новини” ми маємо справу з активним (у першому випадку) і пасивним (у другому випадку) діячами, оскільки новини, про які йдеться у другому зразку, насправді не самі “приходять”, а надсилаються кимсь (іншим діячем). Тому речення мають бути перекладені таким чином: 1) *Meuve veren bir ağacın taşlandığını hayatımda görmemiştim* і 2) *Ahmet'ten haber gelmediğini bilmiyordum*.

Додамо, що в розгорнутих додаткових зворотах з особовим дієприкметником завжди оформлюються афіксом родового відмінка займенники (зокрема й неозначені займенники *bir şey, bir kimse, herkes*), іменники, які позначають унікальні поняття (наприклад, *hava* – “погода”), іменники, які мають у своєму складі афікси присвійності (за винятком афікса присвійності третьої особи однини та множини, коли він є не показником належності, а релятивним формантом у складі відносного ізафету), коли суб’єкт позначений присвійним ізафетом.

Майже завжди суб'єкт розгорнутого додаткового звороту отримує афікс родового відмінка тоді, коли він виражений відносним ізафетом у множині, наприклад: “Мер повідомив, що на фестивалі будуть демонструватися важливі витвори мистецтва” – *Belediye Başkanı, festivalde önemli sanat zenginliklerinin sergileneceğini söyledi*. У таких випадках афікс родового відмінка теоретично може опускатися, коли йдеться про неозначені об'єкти й коли дія не поширюється на об'єкт у повному обсязі, однак на практиці це трапляється надзвичайно рідко.

У разі коли суб'єкт розгорнутого додаткового звороту позначений відносним ізафетом в однині, діють такі само чинники, що й у перелічених вище випадках: якщо суб'єкт розгорнутого додаткового звороту позначає одиничний (з артиклем *bir*) або кількісно неозначений об'єкт-неістоту, афікс родового відмінка звичайно не оформлюється, наприклад: *Gazeteler, AB'de ortak bir merkez bankası kurulacağını bildirdi* – “Газети повідомили, що в ЄС буде створено єдиний центральний банк”.

Оформлення родового відмінка в розгорнутих додаткових зворотах є факультативним, коли (знову ж таки йдеться лише про випадки безпосереднього прилягання суб'єкта розгорнутого звороту до предиката): а) предикат розгорнутого звороту позначений дієсловами *olmak*, рідше *bulunmak* у значенні “бути в наявності” (рос. “иметься”) – форма, корелятивна предикативним іменам *var / yok*. Наприклад: “Ми знаємо, що в пана Ахмета є троє дітей” – *Ahmet beyin üç çocuğu (nun) olduğunu biliyoruz*; б) предикат розгорнутого звороту позначений дієсловом *gerekmek* – “бути потрібним”, наприклад: “Я думаю, нам потрібно негайно піти туди” – *Oraya derhal gitmemiz (in) gerektiğini sanıyorum*. У двох перелічених випадках родовий відмінок звичайно не оформлюється.

Родовий відмінок також звичайно не оформлюється, коли суб'єкт і предикат розгорнутого додаткового звороту є стійким словосполученням, наприклад: *Tuğba ile İbrahim arasında imam nikahı kılındığını duyduk* – “Ми чули, що між Тугбою та Ібрагімом було укладено релігійний шлюб” (від *nikah kılmak* – “укладати шлюб”). Так само існують випадки, коли суб'єкт і предикат розгорнутого додаткового звороту утворені від одного кореня; у цьому разі родовий відмінок також найчастіше не оформлюється, наприклад: *Hava raporu, yarın şiddetli yağmurlar yağacağını bildirdi* – “У прогнозі погоди повідомили, що завтра йтимуть сильні дощі”.

Додамо, що коли в розгорнутому додатковому звороті наявні однорідні суб'єкти, поєднані післяйменником *ile* в його сполучниковому значенні, афікс родового відмінка додається лише до останнього з однорідних суб'єктів; коли ж однорідні суб'єкти поєднані сполучником *ve*, то афікс родового відмінка може додаватися як до останнього, так і до обох суб'єктів, порівняймо: *Dün akşamki gösteriye tiyatro sanatçılarıyla sinema sanatçılarının katıldığını duydum* і *Dün akşamki gösteriye tiyatro sanatçıları*

(nin) ve sinema sanatçılarının katıldığını duydum – “Я чув, що у вчорашній виставі брали участь актори театру й кіно”.

Дієприслівникова форма -ecekken

Афікс дієприслівника одночасної дії *-ken* може додаватися до дієприкметника-основи майбутнього категоричного часу (*-ecek*): *-ecekken*. Така форма позначає, що дія, виражена присудком речення, відбувається (відбулася / відбудеться) у той момент, коли могла б статися / була запланована до здійснення (семантика наміру) дія, позначена дієсловом у формі дієприслівника *-ecekken*; у цьому разі дієприслівник може супроводжуватися словом *tam* – “якраз...”, наприклад: *Ben tam evden çıkacakken telefon çaldı* – “Якраз коли я збирався вийти з дому, задзвонив телефон”. Афікс дієприслівника супроводжувальної дії у поєднанні з дієприкметником-основою майбутнього категоричного часу може мати своїми функціональними синонімами форми *-acağı zaman / sırada*, наприклад: *(Ben) Tam evden çıkacağıım zaman telefon çaldı* з аналогічним перекладом.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

'Alevi partisi değiliz'

Solda yeni bir siyasi parti kurma amacıyla başlatılan çalışmalara öncülük yapan Alevi Bektaşî Federasyonu'nun bir Alevi partisi kurma arayışında olmadığı belirtildi. Genel Başkan Balkız, "ABF'yi parti inşa örgütü ya da aracısı değil, moderatör dediğimiz işi kolaylaştırıcı bir yüklenici olarak görmek gerekir" dedi.

Cumhuriyet Gazetesi

İstanbul. Alevilerin bir süredir üzerinde çalıştığı solda yeni bir parti arayışı çerçevesinde aydın ve sanatçıların katılımıyla düzenlenen toplantıda konuşan Alevi Bektaşî Federasyonu¹ Genel Başkanı Ali Balkız, “Türkiye Birlik Partisi ve Barış Partisi deneyimi yaşanmışken ve bir inanca, bir kültüre ve bir etnisiteye dayalı parti kurma anlayışı bizim anlayışımıza ters iken bir Alevi partisi kurma çalışması içinde olmayacağız” dedi.

Balkız, ABF'nin bir parti inşa etme ve aracı örgütü olmayacağını, olsa olsa Türkiye'de sorun sahibi tüm kitlelerin içinde yer alacağı sol-sosyal demokrat bir

---

¹ *Alevi Bektaşî Federasyonu* – Федерація алавітських і бекташських організацій Туреччини.

partinin kuruluşunu kolaylaştırıcı, bu ortamı sağlayıcı bir rol üstleneceğini söyledi.

ABF tarafından başlatılan “Nasıl bir Türkiye istiyoruz” sorusuna yanıt aramak için başlatılan çalışmaların bir partileşme ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağı henüz kesinleşmemesine karşın bu yönde çalışmalar ve tartışmalar sürüyor. Türkiye’nin çeşitli illerinde önce Aleviler arasında başlatılan arayış toplantılarının ardından önceki gün yapılan toplantıda da aydın ve sanatçıların görüş ve önerileri alındı. İstanbul’da Makina Mühendisleri Odası’nda yapılan toplantıya katılan aydın ve sanatçılar, “Nasıl bir Türkiye istiyoruz” başlığını taşıyan kitapçıktaki görüşler üzerine düşüncelerini açıkladı.

‘Çalıştay’ın sonucundan umudumuz yok’

Toplantıyı açış konuşmasında Alevi Federasyonu Genel Başkanı Ali Balkız, 9 Kasım 2008 mitinginden sonra Türkiye’nin yeni bir sürece girdiğine dikkat çekerek, o mitingde barışçı bir söylemle dile getirilen Alevilerin taleplerinin hükümet tarafından başlatılan “Alevi Çalıştay”nda dile getirildiğini ancak bu çalıştay sonucundan bir umutları olmadığını söyledi. Alevilerin sorunlarının sistemden kaynaklandığını ve siyasi bir öz taşıdığını vurgulayan Balkız, “Siyasi bir öz taşıması nedeniyle Alevilerin sorunlarının siyasetle çözüleceği açıktır” diye konuştu.

Türkiye’de sadece Alevilerin değil, Kürtlerin, işçilerin, işsizlerin, emeklilerin, esnafın, işadamlarının ve kadınların da sorunları olduğunu ve bu sorunların da ancak siyasetle çözümlenebileceğini anımsatan Balkız, ancak Türkiye’de aslında çözümü çok kolay olan bu sorunları ortadan kaldıracak bir siyasi irade ve kararlılığın bulunmadığından yakındı. Solda yeni bir parti kurma ihtiyacını ve böyle bir partileşme için toplumsal talebin bulunduğunu dile getirdiği konuşmasında Ali Balkız, şunları söyledi:

“Türkiye bu sorunları yaşamaya müstahak değildir. Sol hiç değildir. Solun birikimi, amaçları budur, sol çıkıştır ama bunu birlikte başarmak yükümlülüğü vardır. Bunu birlikte başarabiliriz. Birbirimizle tartışarak, anlaşarak, birbirimize tahammül ederek, tahliller yaparak, tamiratlar yaparak, birbirimizin öğreticisi ve öğrencisi olarak ancak çıkış yolu bulabiliriz. Bu, sadece Alevilerin işi değil, bir Alevi partisi kurmayacağız.

Toplantıda konuşan işadamı Osman Kavala ise Türkiye’de kartopu etkisi yaratacak bir harekete ihtiyaç olduğunu, mazlum kesimlerin dinamikleri açısından bakıldığında Alevilerin böyle bir harekete önderlik etmesinin avantaj sayılabileceğini, ancak cılız bir hareket olarak ortaya çıkması halinde bundan önceki deneyimlerin akıbetine uğraması ihtimalinin de bulunduğunu belirtti.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Алавіти; керувати / здійснювати керівництво (*чим-небудь*), бути лідером (*у чому-небудь*); організація, яка створює (нові) партії; посередник; модератор; те, що полегшує / робить легшою справу; підрядник, той, хто бере на себе (*що-небудь*); інтелігент; Турецька партія єдності; Партія миру; експериментування, експеримент, опробування; етнічна / расова належність; щонайбільше, у крайньому разі, принаймні; усі прошарки населення, які мають проблеми; демократична партія лівої соціальної орієнтації; брати на себе; процес творення партії; завершитися / закінчитися (*чим-небудь*); остаточно з'ясуватися; у цьому напрямку; погляд, точка зору; пропозиція; Спілка машинобудівників (Туреччини); мати назву / заголовок; брошура; симпозіум, семінар; у нас немає надії (сподівання) на...; промова на відкритті (*чого-небудь*); мітинг; промова, риторика (як сукупність висловів), вимова; згадувати / говорити (*про що-небудь*); мати свою причину в системі, бути спричиненим системою; бути заполітизованим, бути політизованим по суті; безробітний; пенсіонер; ремісник, дрібний крамар, дрібний торговець, дрібний бізнес; бізнесмен; розв'язувати (*що-небудь, проблему*); знищувати, скасовувати (*що-небудь*); політична воля; рішучість; скаржитися (*на що-небудь*); потреба створити партію лівого толку; суспільна потреба; гідний, достойний, той, що отримав право (*на що-небудь*); накопичення; терпіти (*що-небудь*); аналізувати; *пр., перен.* ремонтувати; дидактичний, повчальний, учитель; створювати ефект сніжного клубка; злиденні прошарки населення; динаміка; керувати, здійснювати керівництво (*чим-небудь*); перевага; слабенький, куций; кінець, результат, наслідок, доля; вірогідність, імовірність.

3. Türkçeye çeviriniz:

I. У Саратовській області вчора під час випробувального польоту після заміни силової установки розбився бомбардувальник Ту-160. Останки чотирьох членів екіпажу знайдені, “чорні ящики” поки не виявлені. У ході навчальних польотів зброї на борту не було, цитують військових російські інформаційні агентства. Про жертви й руйнування на землі на час підписання номера до друку не повідомлялося.

Sözcükler:

силова установка – (*my*) *elektrik tesisati*

бомбардувальник – *bombardıman uçağı*

останки – *ceset*

екіпаж – *mürettebat, (my) pilotlar*

чорний ящик – *kara kutu*

борт – (*my*) *uçak*

II. Міністерство продовольства та сільського господарства Монголії отримало 150 тон цукру-піску, наданого урядом України як безкоштовна допомога. Допомога надається для усунення наслідків стихійних лих, зокрема посухи, які мали місце в Монголії в останні декілька років. Кошти, які надійдуть від реалізації цукру, будуть спрямовані на розвиток сільського господарства. Український уряд обіцяв згодом надати Монголії техніку та обладнання.

Sözcükler:

продовольство – *gıda, erzak, yiyecek*
Монголія – *Moğolistan*
цукор-пісок – *toz şeker*
посуха – *kuraklık*
обладнання – *donatı, teçhizat*

III. Грант у сумі 881,7 тисяч доларів США на підготовку проекту пенсійної реформи в Україні надав уряд Японії через Фонд розвитку стратегії та людських ресурсів Світового банку. Як зазначив на церемонії підписання угоди в Києві директор регіонального Представництва Світового банку в Україні, Білорусії та Молдові Лука Барбоне, грант розрахований на підготовку проектної документації упродовж 18 місяців. Наступним кроком буде інвестиційний проект на суму близько 100 мільйонів доларів на впровадження пенсійної реформи в Україні протягом 4-5 років.

Sözcükler:

грант – *(mym) parasal yardım*
фонд – *formasyon*
розрахований – *-e yönelik*
інвестиційний проект – *yatırım projesi*

IV. На Рава-Руській митниці співробітники Управління СБУ у Львівській області спільно з працівниками Західної регіональної митниці й прикордонниками запобігли спробі контрабандного ввозу до України великої партії синтетичних наркотиків. Як повідомили нашій газеті в прес-центрі СБУ, у багажному відділенні автобуса “Ікарус”, який слідував з Варшави до Львова, оперативники виявили близько кілограма амфітаміну (надзвичайно небезпечної психотропної речовини) і 660 таблеток “екстазі”. Наркотики знаходилися у кишені дорожньої валізи, схованої у дитячій

колясці. Для “конспірації” вони були перемотані скотчем та посипані кавою. За попередніми даними, загальна вартість конфіскованої партії на ринку наркотиків складає більше 20 тисяч доларів. Слідчим відділом УСБУ у Львівській області порушено кримінальну справу за ст. 305 ч. 3 Кримінального кодексу України (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів).

Sözcükler:

митниця – *gümrük*
співробітник – *(mym) yetkili; çalışan*
служба безпеки – *gizli sreviz; emniyet müdürlüğü; emniyet*
управління СБУ – *Ukrayna Emniyet Müdürlüğü*
Західна регіональна митниця – *Batı Bölge Gümrüğü*
прикордонник – *sınır muhafızı*
запобігти – *-i önlemek, -in önünü kesmek / almak, -in önüne geçmek*
контрабандний ввіз – *ülkeye kaçak (bir şey) sokma*
синтетичний наркотик – *sentetik uyuşturucu*
амфетамін – *amfitamin*
психотропна речовина – *psikotrop madde*
конспірація – *kamuflaj*
скотч – *yapıştırıcı bant*
конфісковувати – *-e el koymak*
слідчий відділ – *soruşturma idaresi*
порушити кримінальну справу – *(bir kimse aleyhine) dava açmak*
Кримінальний кодекс України – *Ukrayna Ceza Kanunu*
аналог – *benzeri*
прекурсор – *(mym) ham madde*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

У СВІЙ ПЕРШИЙ ПОЛІТ РЕАКТИВНИЙ ЛІТАК АН-148 ВІДПРАВІВСЯ З НОВОЮ ДЛЯ АНТОНОВЦІВ ЕМБЛЕМОЮ

До вчорашнього першого польоту реактивний пасажирський Ан-148, розроблений і побудований київським Авіаційним науково-технічним комплексом імені Олега Антонова, протягом півтора місяців успішно проходив наземні випробування. Рішення про початок льотних випробувань було прийнято на раді сімдесяти експертів. Зліт з аеродрому в київському Святошині було призначено на 11 годину ранку. На площостях машини встановили декілька відеокамер. На хвості Ана красувалася нова для антоновських літаків емблема – срібна ластівка. Виявилось, намалювати

ластівку придумав генеральний конструктор АНТК П.Б. Пташку малювали всю ніч перед викаткою машини з цеху.

На узбіччі злітної смуги зібралися декілька тисяч робітників авіаційної промисловості й журналісти. Усім довелося порядком померзнути – через хмарність дозвіл на підйом машини в повітря усе не давали. Майже через дві години низько над аеродромом пролетів літак-розвідник, і через пару хвилин льотчики-випробувальники ввімкнули двигуни Ан-148. На початку він здійснив пробну пробіжку, повернувся на вихідну точку і з другої спроби злетів у небо в супроводі того самого літака-розвідника. Через погану погоду програму першого випробувального польоту було вирішено скоротити на двадцять хвилин. Але в останній момент усе “переграли”: машина пробула в небі півтори години й благополучно приземлилася на аеродромі в Гостомелі під Києвом.

Екіпаж випробовувальників заявив на післяпільотній прес-конференції, що поки машина показує себе надійною в усіх відношеннях. Зараз завершується будівництво другого примірника Ан-148. На двох машинах протягом наступного року планують виконати весь комплекс льотних випробувань. Це близько 600 годин польотів. Значить, підніматися у повітря машина буде майже щоденно. Третій примірник Ан-148 будуть випробовувати в спеціальній лабораторії на граничні навантаження до повного зруйнування. Серійний випуск передбачають розпочати вже в 2006 році на київському заводі “Авіант” і в російському Воронежі. Комплектуючі для Ан-148 поставляють десятки заводів України, Росії та країн Заходу. Двигуни розроблені та побудовані в Запоріжжі – у конструкторському бюро “Івченко-Прогрес” та на заводі “Мотор-Січ”.

Цей літак належить до середньомагістральних, розрахований на перевезення 70-80 пасажирів на відстань 3600 кілометрів. Програма створення Ан-148 обійшлася приблизно в 200 мільйонів доларів і фінансувалася без участі держави. Крім того, Ан-148 – перший в Україні літак, повністю розроблений за допомогою комп’ютерних технологій.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Uçuş; jet, tepkili uçak; amblem; Oleg Antonov Bilimsel ve Teknik Uçak Kompleksi; yerde denenmek; havada denenmek; gümüş renkli kırlangıç; baş konstrüktör; pistin kenarında; uçak sanayii; bulutlar; hava limanı; keşif uçağı; deneme pilotu; motoru çalıştırmak; çıkış noktası, hareket noktası; havalanmak; -in refakatinde / eşliğinde; deneme uçuşu; 20 dakika azaltmak / kısmak; (yere) inmek, iniş yapmak; deneme pilotları, deneme pilotlarından oluşan mürettebat; uçuş sonrası basın toplantısı; güvenilir; özel laboratuvar; limit yük; seri üretim; yedek parça(lar); proje bürosu; orta mesafeli uçak; 200 milyon dolara mal oldu; -i finanse etmek; bilgisayar teknolojileri.

Ders 7.

1. Aşağıdaki yazıyı okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. ABD Kongresi, Savunma Bakanlığı Pentagon'un istediği 355 milyar 100 milyon dolarlık savunma bütçesini onayladı

ABD Başkanı George Bush'a, askeri olarak gereken ortamı yaratma şansı tanıyan son oylama, Amerikan Senatosu'ndan, 1'e karşı 93 oyla geçti. Yeni savunma bütçesi, 1 Ekim 2003'ten itibaren yapılacak harcamalar için isteniyor. Böylece Pentagon, yeni savaş gemileri, helikopterler, savaş ve askeri kargo uçakları ile yeni füze savunma programı için istediği bütçeye kavuşmuş oldu.

ABD Başkanı George Bush, bütçenin kongrede kabul edilmesinin ardından yaptığı açıklamada, "2003 savunma bütçesi tasarısının kongreden geçmesi, ABD'nin, özgürlüğü savunmak ve terörü yenmedeki kararlılığına ilişkin dünyaya önemli bir mesaj gönderiyor" dedi. Yeni bütçe, Bush'un imzalamasının ardından kabul edilmiş olacak. Bush, yeni savunma bütçesiyle Amerikan ordusunun, hak ettiği en iyi maaş, ekipman ve eğitime kavuşacağını da kaydetti. Savunma bütçesi, kongrenin alt kanadı Temsilciler Meclisi'nden de kısa süre önce 14'e karşı 409 oyla geçmişti.

BÜTÇEDE NELER VAR?

Yeni savunma bütçesi, 2002 yılı için de daha önce onaylanan bütçeye göre 34 milyar 400 milyon dolarlık bir ek destek getirdi. Yeni bütçede, Bush yönetiminin füze savunma programları için 7.4 milyar, Hava Kuvvetleri'ne 23 yeni F-22 Raptor savaş uçakları için 4.1 milyar, Müşterek Savaş Uçağı JSF (Joint Strike Fighter) programı için 3.5 milyar dolar, donanma için 46 adet F/A-18 Hornet savaş uçakları ile mevcut F/A-18 Hornet uçaklarının modernizasyonu için 3.2 milyar, Hava Kuvvetleri için 15 adet C-17 geniş kargo uçakları için 2.7 milyar, donanma için Virginia sınıfı bir saldırı denizaltısı için 1.5 milyar dolar, donanmaya 2 adet DDG-51 güdümlü füzesavar için 2.3 milyar dolar ayrılmış bulunuyor. Ayrıca, Başkan Bush'un seçim kampanyasından bu yana vurguladığı gibi, ordu mensuplarının maaşlarına 2003 mali yılından geçerli olmak üzere yüzde 4.1 maaş artışı getirilmesi de yeni bütçede yer aldı.

Sözcükler:

Savunma Bakanlığı – Міністерство оборони
savunma bütçesi – оборонний бюджет (частина державного бюджету, яка виділяється для фінансування потреб збройних сил)
100 milyon dolarlık savunma bütçesi – оборонний бюджет розміром у сто мільйонів доларів
-e (bir şeyi) yarpa şansı tanımak – надавати (кому-небудь) можливість / шанс зробити (що-небудь)
oylama – голосування
-den 1'e karşı 93 oyla geçmek – пройти (через парламент, палату парламенту тощо) 93 голосами “за” й одним – “проти”
harcamalar – видатки
savaş gemileri – військові кораблі
savaş ve askeri kargo uçakları – військові вантажні літаки
füze savunma programı – програма протиракетної оборони (ПРО)
tasarı – проект (закону, бюджету, контракту)
savunma bütçesi tasarısı – проект оборонного бюджету
özgürlüğü savunmak – захищати свободу
terörü yenedeki kararlılık – рішучість у боротьбі з тероризмом
ekipman – обмундирування
Kongrenin alt kanadı Temsilciler Meclisi – нижня палата Конгресу – Палата Представників
2002 yılı için onaylanan bütçe – бюджет на 2002 рік
ek destek getirmek – надати додаткову допомогу
Bush yönetimi – адміністрація Буша
Hava Kuvvetleri – військово-повітряні сили
savaş uçağı – винищувач
donanma – військово-морський флот
geniş kargo uçakları – вантажні літаки великої місткості
Virginia sınıfı bir saldırı denizaltısı – штурмовий підводний човен класу “Вірджинія”
güdümlü – керований (наприклад, про ракету)
füzesavar – протиракетна установка
ordu mensupları – військові, армійський персонал
yüzde 4.1 maaş artışı getirilmesi – підвищення заробітної плати на 4,1 %

II. ENFLASYON BEKLENTİSİ DÜŞÜYOR

Merkez Bankası Beklenti Anketi'ne göre yıl sonu enflasyon beklentisi TÜFE'de yüzde 32'ye indi. Dolar kuru beklentisi 1.690.000 lira, büyüme beklentisi ise, yüzde 4.5.

Merkez Bankası Beklenti Anketi'ne göre yıl sonu uygun ortalama enflasyon beklentisi, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) bazında yüzde 32'ye indi. Kasım ayının ilk anketinde yüzde 40 olarak belirlenen en yüksek yıl sonu tahmininde ise bir değişiklik olmadı. Merkez Bankası'nın her ayın birinci ve üçüncü haftalarında olmak üzere ayda iki kez yaptığı ve değişik sayıda katılımcıyla gerçekleştirdiği Beklenti Anketi'nin Kasım ayı ikinci anket sonuçları açıklandı. Anket, tüketici enflasyonu, faiz oranları, döviz kuru, cari işlemler dengesi ve gayri safi milli hasıla (GSMH) büyüme hızına ilişkin, mali ve reel sektörde karar alıcı ve uzman kişilerin beklentisinin saptanması amacını taşıyor.

Buna göre Kasım ayının ilk anketinde yüzde 29–40 aralığında seyreden yıl sonu TÜFE öngörüsü, Kasım ayının ikinci anketinde de değişmeden kaldı. Daha önce yüzde 32.3 olan yıl sonu uygun ortalama enflasyon beklentisi ise yüzde 32'ye düştü. Kasım ayının ilk anketinde yüzde 3.1 olan cari ayın TÜFE'ye göre uygun ortalama enflasyon beklentisi, ikinci anketinde yüzde 2.9'a geriledi. Kasım ayının ilk anketinde yüzde 1.5–4.0 aralığında seyreden cari ayın TÜFE beklentisi, ikinci ankette yüzde 1.7–4.5 aralığında oluştu.

2 AY SONRASI İÇİN TÜFE BEKLENTİSİ

Kasım ayının ikinci anket sonuçlarına göre, 2 ay sonrası için öngörülen TÜFE beklenti aralığı yüzde 1.0–4.1 olurken, ilk ankette yüzde 2.8 olan uygun ortalama enflasyon oranında bir değişiklik yaşanmadı. Kasım ayının ilk anketinde de, iki ay sonrasının TÜFE beklenti aralığı yüzde 1–4 aralığında gerçekleşmişti. Gelecek 12 aylık dönemin TÜFE beklentisi aralığı Kasım ayının ikinci anketinde yüzde 21.5–30.0 olurken, bu oranlar ilk anketinde yüzde 20–35 olarak belirlenmişti. Kasım ayının ilk anketinde, yüzde 26.5 olarak belirlenen gelecek 12 aylık dönemin TÜFE uygun ortalaması da, yüzde 26.2'ye geriledi.

FAİZ ORANLARI

Öte yandan Kasım ayının ikinci anketinde, aynı ayın ilk anketine göre cari ayın bileşik faiz oranı beklentisinde düşüş yaşandı. Buna göre, Kasım ayının ilk anket sonuçlarına göre yüzde 45–68 aralığında seyretmesi öngörülen cari ayın bileşik faiz beklentisi, ikinci anketinde yüzde 45–64 aralığında gerçekleşirken, uygun ortalama yüzde 52.3'den yüzde 48.0'e indi. Yıl sonu bileşik faiz beklentisi, Kasım ayı ikinci anket sonuçlarına göre yüzde 40–60 aralığında, uygun ortalama yüzde 46.6 olarak gerçekleşti. Bileşik faiz beklentisi, Kasım ayının ilk anket sonuçlarında, yüzde 40–65 aralığında ve uygun ortalamasının da yüzde 48.7 olması öngörülmüştü. Yıl sonu basit faiz oranı beklentisi ise Kasım ayının ikinci anketinde yüzde 34–47 uygun ortalama ise yüzde 41.1 olarak hesaplandı. Kasım ayının ilk anketinde bu oranlar sırasıyla yüzde 30–50 ve yüzde 41.2 düzeyindeydi.

DÖVİZ KURU BEKLENTİSİ

Bankalararası döviz piyasası dolar kuru çerçevesinde katılımcıların kur beklentilerinde, Kasım ayının ikinci anketinde cari ay sonu kur beklentisi aralığı 1,550,000–1,750,000 lira olurken, uygun ortalama 1,616.2 lira olarak belirlendi. Kasım ayının ilk anket sonuçlarında cari ay sonu kur beklentisi aralığı 1,600,000–1,800,000 olurken, uygun ortalama ise 1,684.600 bin lira olarak saptanmıştı. Bu arada katılımcılar, Kasım ayının ikinci anketinde yıl sonu dolar kuru beklentisi 1,550,000–2,400,000 lira olurken, uygun ortalama 1,690,1 liraya geriledi.

BÜYÜME BEKLENTİSİ ARTTI

Katılımcılar ayrıca Kasım ayının ikinci anketinde, yıl sonu GSMH'sinin yüzde 3 ile yüzde 7.4 aralığında artacağını, uygun ortalamanın da yüzde 4.5 olacağını öngördüler. Kasım ayının ilk anketinde, yıl sonu GSMH 2–7 aralığında uygun ortalama ise 4.3 olarak belirlenmişti. Kasım ayının ikinci anketinde, yıl sonu cari işlemler dengesinin eksi 4 milyar dolar ile 4 milyar dolar arasında seyredeceği öngörülürken, verilerin dağılımının çok düzensiz olması nedeniyle uygun ortalama hesaplanamadı. Kasım ayının ilk anketinde, cari işlemler dengesinin eksi 4 milyar dolar ile 5 milyar dolar arasında seyredeceği öngörülmüştü.

Sözcükler:

enflasyon beklentisi – прогноз (до сл.: очікування) рівня інфляції

Merkez Bankası – Центральний Банк (Туреччини)

yıl sonu enflasyon beklentisi – прогноз річного рівня інфляції

dolar kuru beklentisi – прогноз курсу долара

büyüme beklentisi – прогноз росту (валового національного продукту)

ortalama enflasyon – середня інфляція, середній рівень інфляції

yıl sonu tahmini – річний прогноз

MB'nin değişik sayıda katılımcıyla gerçekleştirdiği Beklenti Anketi – опит Міністерством фінансів різної кількості осіб (спеціалістів) щодо їхнього прогнозу

Beklenti Anketi – прогностична анкета (Міністерства фінансів)

tüketici enflasyonu – інфляція споживацьких цін

faiz oranları – рівень відсотків (по кредитах)

döviz kuru – курс валюти

cari işlemler dengesi – баланс поточних операцій

-e ilişkin – той, що стосується (чого-небудь)

mali sektör – фінансовий сектор

reel sektör – реальний сектор (економіки)
öngörü – (тум) прогноз, передбачення
cari ay – поточний місяць
gerilemek – знижуватися; регресувати; відставати; відступати
2 ay sonrası için öngörülen TÜFE beklenti aralığı = iki ay sonrasının TÜFE beklenti aralığı – (цифровий) відтинок, у межах якого прогнозується рівень зросту споживацьких цін через два місяці
12 aylık dönem – дванадцятимісячний період
öte yandan – з іншого боку, водночас (увідне словосполучення)
bileşik faiz oranı – рівень складних відсотків
-de düşüş yaşandı – у... спостерігається зниження / падіння
ortalama – усереднений показник
basit faiz oranı – рівень простих відсотків
...olarak hesaplanmak – бути розрахованим на рівні...
bankalararası döviz piyasası – міжбанківський валютний ринок
...olarak belirlenmek – бути визначеним на рівні...
...olarak saptanmak – бути визначеним на рівні...
 yıl sonu GSMH – ВВП наприкінці року / річний ВВП
verilerin dağılımının düzensiz olması – нерівномірне / безладне подання даних, різнобій у поданні даних

Kısaltmalar:

TÜFE – Tüketici Fiyat Endeksi – індекс споживацьких цін
GSMH – Gayri Safi Milli Hasıla – валовий національний продукт
MB – Maliye Bakanlığı – Міністерство фінансів

Yorum:

Перифрастичні та квазіперифрастичні (псевдо перифрастичні) форми

Перифрастичні форми турецького дієслова – це засоби уточнення видової (рідше модально-видової) характеристики (характеру протікання) дії, що утворюються шляхом поєднання однієї із турецьких дієприкметникових форм з допоміжним дієсловом *olmak*, рідше *bulunmak*. Виділяються шість основних перифрастичних форм з такими значеннями: 1) *-miş olmak / bulunmak* – перфектне значення; 2) *-ecek olmak / bulunmak* – інтентивне значення (намір); 3) *-ir olmak / bulunmak* – значення початку дії; 4) *-mez olmak / bulunmak* – значення закінчення дії; 5) *-mekte olmak / bulunmak* – тривале значення; 6) *-yor olmak / bulunmak* – континуальне значення. Суперечливим є питання про зарахування до розряду

перифрастичних деяких інших форм¹. Додамо також, що в зазначених перифрастичних формах допоміжне дієслово (*olmak / bulunmak*) може набувати будь-якої видо-часової, дієприкметникової, дієприслівникової, станової тощо форми.

1) Перифрастична форма *-miş olmak / bulunmak* завжди позначає дію, яка характеризується з погляду своєї завершеності, тобто дію перфектну, при цьому перфект найчастіше постає як статальний – позначення стану суб'єкта (об'єкта), який виник унаслідок певної минулої дії, наприклад: *Hava alanına gelmiş bulunuyoruz* – “Ми (вже) приїхали до аеропорту”; *Ben okuldan gelmeden annem öğle yemeğini pişirmiş oluyor* – “Я ще не прийшов зі школи – а моя мати вже приготувала обід”; *Lev Tolstoy tarafından yazılmış olan bu roman, tüm dünyada biliniyor* – “Цей роман, написаний Львом Толстим, відомий у всьому світі”; *Size vermiş olduğum kitabı pazartesiye kadar okursunuz* – “Книгу, яку я вам дав, прочитаєте до понеділка”. Відзначимо, що часто перифрастичні форми можуть поставати як дублетні звичайним (синкретичним) видо-часовим формам, але інколи виконують смислорозрізнявальну функцію на рівні позначення видової характеристики дії.

2) Перифрастична форма *-ecek olmak / bulunmak* позначає намір або спробу суб'єкта здійснити певну дію у майбутньому. Названа перифрастична форма в сучасній мові трапляється не дуже часто (наприклад, у формі *-ecek oldu* зі значенням наміру здійснити дію, яка так і не була реалізована – *İlk defa futbol maçına gidecek oldum, ama maç hava muhalefeti nedeniyle iptal edildi* – “Уперше (в житті) я зібрався було піти на футбольний матч, але матч через несприятливу погоду було скасовано”). Загалом дієприкметник *-ecek* часто можна побачити у формі дієприслівника супровідної дії (*-ken*), наприклад: *Bunları konuşmayacakken niçin geldiği* – “Навіщо він прийшов, якщо не збирався говорити про це”.

Примітка: 1) Дієприкметник майбутнього часу, який є стрижневим елементом перифрастичної форми *-ecek olmak / bulunmak*, у сучасній турецькій мові часто трапляється у супроводі післяйменника *gibi* і позначає стан готовності суб'єкта до виконання певної дії, що часто відповідним чином відтворюється і в перекладі, наприклад: *Ayşe hanım bunu görünce bayılacak gibi oldu* – “Побачивши це, пані Айше мало не знепритомніла (> готова була знепритомніти)”; *O anda sözlerini anlayacak gibi oldum* – “У той момент я начебто почав розуміти його слова”. Такі форми, зовні

---

¹ Див.: Михайлов М.С. Исследования по грамматике турецкого языка. Перифрастические формы турецкого глагола. – М., 1965; Сорокін С.В. Турецька мова в системі координат "ВИД–ЧАС–МОДАЛЬНІСТЬ". Монографія. – К., 2009.

схожі на перифрастичні, усередині яких наявний післяйменник *gibi* або інші зв'язувальні елементи, ми називаємо псевдоперифрастичними (квазіперифрастичними).

Загалом слід відзначити, що всі дієприкметники турецької мови часто використовуються у супроводі післяйменника *gibi*, а до їхньої основи може додаватися афікс присудковості абсентива-перфекта (минулого суб'єктивного часу) *-miş*: *-yor gibi / -yormuş gibi, -ir gibi / -irmiş gibi, -ecek gibi / -ecekmiş gibi*, при цьому із семантичного погляду істотної різниці між такими формами немає – афікс присудковості абсентива-перфекта швидше постає як зв'язувальний елемент, коли до дієприкметника необхідно додати особовий афікс¹. Перелічені форми звичайно використовуються у низці сталих квазіперифрастичних конструкцій, як-от: *-ir gibi oldu* (*Sözlerini anlar gibi oldum* – “Я начебто почав розуміти її слова”), *-ir gibi yap-* (*Ahmet okur gibi yapar* – “Ахмет вдає, що читає”), *-yor(muş) gibi yap-* (*Beni anlamıyor(muş) gibi yaptı* – “Він зробив вигляд, що не розуміє мене”), *-yor gibi geliyor / geldi* (*Bana, beni hiç anlamıyormuşsunuz gibi geldi* – “Мені здалося, що ви мене зовсім не розумієте”). Ще кілька прикладів з квазіперифрастичними формами, які використовуються в сучасній турецькій мові: *Bana, (sen) hastalandın gibi geliyor* – “Мені здається, що ти захворів”; *Bana (sen) hastalanıyormuşsun gibi geliyor* – “Мені здається, що ти хворієш (захворюєш)”; *Bu akşam yağmur yağacakmış gibi duruyor* – “Здається, що сьогодні ввечері піде дощ”; *Burada her mevsim yağmur yağar(muş) gibi duruyor* – “Здається, що тут увесь рік іде дощ”; *Sen hastalanıyor(muşsun) gibi duruyorsun* – “Здається, що ти хворієш (захворюєш)”.

До перифрастичних не слід зараховувати конструкції, утворені шляхом поєднання видо-часової форми й іменного заперечення *-değil*, наприклад: *Sözlerini anlamamış değilim* – “Не можна сказати, що я не зрозумів його слова”, *Bu işi yapmadım değil, yapmak istemedim* – “Не можна сказати, що я не зробив цю роботу, я не хотів робити”; *Sizi anlamıyor değil, anlamak istemiyor* – “Не те, щоб він не розумів вас – він просто не хоче розуміти”, *Bunu yapacak değilim* – “Я не збираюся це робити”. У таких випадках ми маємо справу не з перифрастичними формами (як це стверджували багато тюркологів – М.С.Михайлов, В.Г.Алієв), а зі звичайними фінітними формами – присудками речення.

---

¹ Докладніше про перелічені форми див.: *A. Sumru Özsoy. Türkçe. – İstanbul, 1999. – S. 283–284.*

2) Перифрастичними слід також вважати поширені у сучасній турецькій мові (насамперед текстах офіційно-ділового стилю) конструкції, утворені на основі дієприкметників з дієсловом *olmak* у формі дієприслівника-зв'язки – *olup*. Такі перифрастичні конструкції, з огляду на загальні функції дієприслівника-зв'язки, звичайно слугують для поєднання двох речень і перекладаються українською мовою за посередництвом сурядного сполучника “і / та” і простих речень, наприклад: *Yasa tasarısı parlamentoda kabul edilmiş olup, Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmak üzere sunulmuştur* – “Законопроект був прийнятий в парламенті й направлений на підпис президентові”; *Değişik mallar üretmekte (üretiyor) olup, Avrupa'nın neredeyse bütün ülkelerine ihraç ediyoruz* – “Ми виробляємо різні види продукції й експортуємо їх майже до всіх країн Європи”. У подібних конструкціях крім дієприкметників дієслову-зв'язці можуть передувати й іменники або прикметники, наприклад: *Bu belge on sayfa olup, noterden onaylıdır* – “Цей документ складається з десяти сторінок і є нотаріально завірений”. Відповідно такі форми не є перифрастичними.

3) Перифрастична форма *-ir olmak / bulunmak* позначає початок виконання певної дії; при цьому з огляду на семантику дієприкметника теперішнього-майбутнього часу, який є головною частиною цієї перифрастичної форми, йдеться про дію, яка стає регулярною / постійною, звичною для суб'єкта, наприклад: *Akciğer iltihabı geçirdikten sonra her gün spor yapar oldum* – “Після того, як я переніс запалення легенів, я кожного дня почав займатися спортом”.

4) Перифрастична форма *-mez olmak / bulunmak* є формою, повністю антонімічною попередній, тобто позначає закінчення виконання певної дії, наведено схожий на попередній приклад: *Akciğer iltihabı geçirdikten sonra sigara içmez oldum* – “Після того, як я переніс запалення легенів, я перестав курити”.

5) Перифрастична форма *-mekte olmak / bulunmak* позначає тривалу дію, яка наче “картинно” розгортається перед очима мовця; на відміну від попередніх перифрастичних форм, форми *-mekte olmak / bulunmak* і *-yor olmak / bulunmak* найчастіше не виконують істотної смислорозрізнявальної функції – їм насамперед властива функція уточнювальна. Приклади: *Sokakta oynamakta olan çocuk bana baktı* – “Хлопець, який грався на вулиці, подивився на мене”.

6) Перифрастична форма *-yor olmak / bulunmak* є синонімом попередньої перифрастичної форми, але функціонально використовується значно рідше і переважно невласлива офіційно-діловому (канцелярському) стилю.

Смислорозрізнювальне значення перифрастичних форм виходить на перший план насамперед у тих випадках, коли вони набувають афіксів тих граматичних форм, які є індиферентними з погляду темпоральних характеристик (наприклад, герундії, інфінітив) або з погляду своїх темпоральних характеристик належать лише до двох основних часових площин – теперішньої та простої минулої (наприклад, особовий дієприкметник *-dik*) і, таким чином, на відміну від власне видо-часових форм, не можуть реалізовувати весь спектр видо-часових відношень, властивий турецькій мові. Саме тому перифрастичні форми найчастіше набувають форми дієприслівників (конвербів), дієприкметників і набагато рідше – видо-часових форм, оскільки в останньому разі вони виконують частіше не смислорозрізнювальну, а уточнювальну функцію.

У контексті перифрастичних форм слід також згадати про функціональні відмінності між простими дієприкметниковими формами (*-miş, -ecek*) і перифрастичними дієприкметниковими формами (*-miş olan, -ecek olan*). Прості дієприкметникові форми звичайно використовуються у тому разі, коли слово, якому передує дієприкметник, позначає невідомий, неозначений, неідентифікований об'єкт (найчастіше перед таким словом стоїть неозначений артикль), наприклад: *Frak giymiş bir adam* – “Людина, одягнена у фрак”. Натомість перифрастичні дієприкметникові форми використовуються тоді, коли об'єкт, позначений словом, яке слідує за дієприкметником, є відомим, означеним, ідентифікованим (наприклад, йому передують указівні займенники або їхні похідні): *Frak giymiş olan bu genç adam* – “Цей юнак, одягнений у фрак”. Водночас слід пам'ятати, що про цю відмінність ідеться лише в контексті функціональності, тобто, описана закономірність є частотною, але не абсолютною – прості дієприкметники фактично завжди можуть бути використані замість перифрастичних дієприкметників (але не навпаки), оскільки фактичної семантичної різниці між ними немає – ця різниця є лише формальною.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Tarih için erken

AB liderleri Türkiye'ye tarih verilmesi konusunda görüşlerini ortaya koyuyor. Avusturya Başbakanı Schüssel tarih vermenin erken olduğunu söylerken, AB Komisyonu Başkanı Prodi, “Tarih verilmesini önermeyi düşünmüyoruz” dedi. Fransa ise, “Türkiye cesaretlendirilmeli” görüşünde. Avusturya Başbakanı Wolfgang Schüssel, Alman radyosu Deutschlandfunk'a verdiği demeçte Aralık ayında yapılacak Kopenhag doruğunda Türkiye'ye tarih vermek için erken olduğunu söyledi. Avusturya başbakanı, Türkiye'de reformlar

doğrultusunda bazı büyük adımlar atıldığını da anımsatarak, “Şimdi ise seçimler geliyor. Kimin kazanacağını bilmiyoruz. Reformlar için geçiş sürecine uyulup uyulmayacağını da bilmiyoruz” dedi. AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi ise zirve öncesinde düzenlediği basın toplantısında, “AB’nin Türkiye’yi cesaretlendirmekten daha ileri gideceğini umduğunu” söyledi, ancak AB Komisyonu’nun Türkiye’ye tam üyelik müzakerelerinin başlangıç tarihi verilmesini önereceğini düşünmediğini belirtti.

FRANSA: TÜRKİYE CESARETLENDİRİLMELİ

Fransa Dışişleri Bakanı Dominique de Villepin, Brüksel zirvesinden Türkiye’ye “cesaret verici net bir mesaj” gönderilmesi gerektiğini söyledi. Dominique de Villepin, “Türkiye büyük ilerlemeler kaydediyor, ancak henüz siyasi kriterleri tamamen yerine getirmedir” dedi. Brüksel zirvesinde, “Türkiye’nin çabalarını gereği gibi değerlendirmenin yöntemini bulmayı deneyeceklerini” söyleyen Fransız bakan, “15 AB ülkesinin, Türklere, iyi yolda olduklarını ve bu gidişi AB’nin desteklediğini açıkça ifade etmenin yolunu bulmaları gerektiğini” anlattı. Dominique de Villepin, “Kıbrıs sorununun, Kopenhag zirvesi öncesinde bir çözüme ulaştırılmasının esas olduğuna” değinerek, “Çözüm, Kıbrıs açısından, tam üyelik için bir önkoşul değil ama bir uzlaşmaya varmayı denememiz önem taşıyor” dedi. AB Komisyonu’nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen, “Türkiye’yi cesaretlendirmeye devam etmek gerektiğini” söyleyerek, “Türkiye ile ilişkilerde, Helsinki’de belirlediğimiz strateji çok başarılı oldu. Umulandan daha iyi sonuçlar aldık. Türkiye’yi cesaretlendirmeye devam etmek gerekiyor” dedi.

Brüksel zirvesinin taslak metninde tarih verilmesi yok

Dönem Başkanı Danimarka tarafından Brüksel zirve sonunda yayımlanması beklenen sonuç bildirisinin taslak metnindeki Türkiye paragrafında, “AB Komisyonu’nun son ilerleme raporunda belirtildiği gibi, Türkiye, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine ve AB müktesebatına uyum konusunda önemli adımlar attı. Bu adımlar, Türkiye’nin tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını yakınlaştırıyor” ifadeleri yer buluyor. Metinde, AB’nin, Türkiye’yi reform sürecine ve bu reformları uygulamaya sokmaya devam etmesi, bu yönde “somut adımlar atması” için “cesaretlendirdiği” belirtiliyor.

Türkiye’ye yaklaşımın, diğer adaylarla aynı ilke ve kriterler çerçevesinde olduğu öne sürülen paragrafta, Kopenhag zirvesinde, Türkiye’nin adaylığının bir sonraki aşamasına yönelik karar alınması, bu karar alınırken, AB Komisyonu’nun ilerleme raporundaki verilerin temel olarak görülmesi isteniyor. Metinde, Kıbrıs’ın AB’ye üyeliğinin, adadaki sorunların aşılmış haliyle gerçekleşmesinin tercih edildiği de ifade ediliyor. Taraflara çözüm çabalarını sürdürmeleri ve

fırsatları değerlendirmeleri çağrısı yapılırken, çözümsüzlük halinde, Kıbrıs Rum Kesimi'nin tam üyeliğine ilişkin kararın, Kopenhag zirvesinde, "Helsinki zirvesi sonuç belgesi ışığında" alınacağı ifade ediliyor.

Helsinki zirvesi belgesinde, Kıbrıs'ta sorunların çözülmesinin, tam üyelik için bir önkoşul olmadığı belirtiliyor, ancak Konsey'in, gelişmeler ışığında bir karar vereceği kaydediliyordu. Brüksel zirvesi sonuç bildirisinde taslağında, Kıbrıs'ın tam üyeliği halinde, özellikle Kuzey Kıbrıs'a yönelik maddi destekten söz ediliyor. Bu desteğin, 2004 yılında 39 milyon euro, 2005 yılında 67 milyon euro, 2006'da 100 milyon euro olacağı belirtiliyor.

Genişleme önündeki en büyük sorun Kıbrıs

AB'nin olağanüstü Brüksel zirvesinde, Aralık ayında yapılacak ve AB'nin 2004 yılı başında genişlemesine yeşil ışık yakması öngörülen Kopenhag zirvesi önündeki pürüzlerin kaldırılması hedefleniyor, ancak bu pürüzlerin sayısının giderek artması, özellikle Dönem Başkanı Danimarka'yı endişelendiriyor. En büyük sorun ise Kıbrıs'ın üyeliği olarak kabul ediliyor. AB'nin genişlemesi konusunda en büyük pürüzlerden biri ise Kıbrıs sorunu olarak not ediliyor. Başta Fransa, Hollanda, İngiltere ve Danimarka olmak üzere çok sayıda AB ülkesi, Kıbrıs sorununa çözüm bulunmadan Rum kesiminin üyeliğinin kabul edilmesinin büyük bir yanlış olacağını ifade ediyor.

YUNANİSTAN'IN VETO TEHDİDİ POKER BLOFÜ

Yunanistan ise Kıbrıs Rum kesiminin üyeliğinin engellenmesi halinde, genişleme sürecini, veto hakkını kullanarak durduracağı şantajını sürdürüyor. Brüksel'deki kaynaklar, Rum kesiminin, "sorun çözülme dahi" AB üyesi olacağına ilişkin açıklamaları ve Türkiye'nin sert tavrını, "Bunlar poker blöfleridir" sözleriyle değerlendiriyorlar ve gerçekte Kıbrıs'ın, "genişlemenin en büyük sorunu" olduğunu savunuyorlar. "Büyük bir sorumluluk altında olduğunu" kabul eden Dönem Başkanı Danimarka, Kopenhag zirvesinin endişesini yaşıyor. "Genişleme olmazsa Kopenhag bir başarısızlık olarak tarihe geçecek. Olursa ancak yanlış ve erken bir adım olduğu kısa sürede anlaşılırsa Kopenhag zirvesi (tarihi bir hata) olarak algılanacak" diyen Danimarkalı bir diplomat, böyle bir dönemde AB Dönem Başkanı olmalarını "talihsizlik" şeklinde nitelendirdi.

Kopenhag zirvesi Türkiye zirvesine dönecek

Kopenhag zirvesinin "Türkiye zirvesi" haline dönüşmesi endişesini de taşıyan Danimarka, Ankara'ya müzakere tarihi verilmemesi halinde, Türk hükümetinin ve kamuoyunun tepkisinin ne olacağı sorusunu gündemde tutuyor. "Türkiye sorununa" çözüm arayan AB'de, Kopenhag zirvesinde Ankara ile

müzakerelere yeşil ışık yakılmasından başka çare olmadığını savunanların sayısı giderek artıyor. En katı muhalifler arasında olduğu varsayılan Almanya'dan, tarih verilmesi gerektiği yönünde gelen işaretler “şaşırtıcı” olarak nitelendiriliyor. Türkiye dosyasını, “kazasız belasız geçiştirmek” isteyenlerin “en büyük korkusunun” ise “3 Kasım seçimlerinden istikrarlı bir hükümet çıkması” olduğu gözlemleniyor.

Türkiye dosyasının nasıl bir çözüm bulacağı sorusunu yanıtlayan bir AB Komisyonu yetkilisi, “Kopenhag’a kadar daha önümüzde 1200 saat var. Belki de Helsinki’de olduğu gibi, son dakikalarda Ankara’ya uçaklar, temsilciler göndermemiz gerekecek” dedi ve “AB’nin Türkiye’den vazgeçemeyeceğini, büyük riskler alacak konumda olmadığını” belirtti. Yetkili, “Tüm AB’nin, büyük bir ilgiyle, (Türkiye’de 4 Kasım manzarasını) görmeyi beklediğini” ifade etti.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Назвати Туреччині дату (переговорів про вступ до ЄС); висловлювати свої думки щодо... / свій погляд на...; канцлер Австрії; голова Єврокомісії; надихати, підбадьорювати, надавати сміливості; в інтерв’ю, яке він дав (*кому-небудь* / *чому-небудь*); зустріч на вищому рівні в Копенгагені; щодо реформ, які проводяться в Туреччині; вибори; перехідний період / процес; переговори про повне членство (в ЄС); дата початку (*чого-небудь*); підбадьорююче конкретне повідомлення; у Туреччині спостерігаються значні зрушення; виконувати політичні вимоги; зустріч на вищому рівні в Брюсселі; так, як потрібно; французький міністр; проблема Кіпру; знайти розв’язання (проблеми); торкатися (*якого-небудь* питання); передумова (для *чого-небудь*); досягти домовленості; комісар ЄС з питань розширення; ми отримали кращі результати, ніж сподівалися; проект тексту; Данія, яка зараз головує в ЄС; підсумкове комюніке; політичні та економічні критерії (вимоги); досягнення ЄС; процес реформ; проводити реформи; робити конкретні кроки в напрямку...; кандидат; принцип; кандидатура Туреччини; стадія; спрямований на (*що-небудь*); продовжувати (свої) спроби розв’язати (проблему); реалізовувати можливості (шанси); робити заклик; у разі нерозв’язання (проблеми); грецька частина Кіпру; у світлі (нових / останніх) подій; у проекті підсумкового комюніке зустрічі на вищому рівні в Брюсселі; Північний Кіпр; надзвичайний; на початку 2004 року; (*перен.*) запалити / дати зелене світло (*кому-небудь* / *чому-небудь*); ліквідація перешкод, які стоять перед...; тривожити (*кого-небудь*); відзначати, нотувати; багато / значна кількість країн ЄС; загроза Греції накласти вето (*на що-небудь*); блеф; перешкоджати (*кому-небудь* / *чому-небудь*); використовувати право вето; шантажувати відносно того, що...; жорстка позиція Туреччини; стати надбанням історії; історична помилка; сприймати (*що-небудь*) як...; датський дипломат; перетворитися на...; реакція

громадськості; шукати розв'язання (проблеми); немає іншого виходу, окрім...; опонент, противник; стабільний уряд.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

ЗАЯВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ ПОДІЙ У КЕРЧЕНСЬКІЙ ПРОТОЦІ

Останні події, пов'язані із ситуацією у Керченській протоці, викликали серйозне занепокоєння в українському суспільстві. Будівництво російською стороною гідротехнічної споруди в напрямку українського остова Тузла, розпочате без попереднього повідомлення та узгодження з відповідними державними органами України, може порушити дух добросусідських відносин між Україною і Російською Федерацією. Зведення гідротехнічної споруди в Керченській протоці може ускладнити процес делімітації кордону в Азовському морі, несе в собі загрозу непередбачуваних екологічних наслідків, осторонь чого не можуть залишатися ні Україна, ні Росія.

Верховна Рада України закликає Федеральні збори Російської Федерації втрутитися у ситуацію з метою негайного припинення будь-яких односторонніх дій, які суперечать принципам добросусідства й духу стратегічного партнерства між нашими державами й можуть бути спрямовані на порушення державного суверенітету України, її територіальної недоторканості. У наших спільних інтересах розв'язувати проблеми українсько-російських відносин у дусі співпраці, довіри й взаємної поваги, збереження традиційно дружніх зв'язків між нашими народами. У разі коли згадані роботи в Керченській протоці триватимуть і надалі, Верховна Рада України залишає за собою право ініціювати всі передбачені нормами міжнародного права заходи, спрямовані на збереження суверенітету України, її територіальної цілісності.

Sözcükler:

заява – *açıklama*

з приводу – *konusunda / ile ilgili*

Керченська протока – *Kerç Boğazi*

останні події – *son gelişmeler*

викликати – *-e yol açmak / sebebiyet vermek*

суспільство – *kamuoyu*

гідротехнічна споруда – *hidroteknik tesis*

державні органи – *resmi makamlar*

Російська Федерація – *Rusya Federasyonu*

делімітація кордону – *sınır çizme (işlemi)*
Азовське море – *Azak Denizi*
Федеральні збори – *Federal Meclis*
втручатися – *-e müdahale etmek*
односторонній – *tek taraflı*
дух стратегічного партнерства – *stratejik ortaklık havası*
державний суверенітет – *egemenlik*
територіальна цілісність / недоторканість – *toprak bütünlüğü / dokunulmazlığı*
у наших спільних інтересах... – *her ikimizin yararınadır*
залишати за собою право – *-me hakkını saklı tutmak*
ініціювати – *başlatmak / için girişimde bulunmak / -e başvurmak*
норми міжнародного права – *uluslararası hukuk*

II. У МЗС України підтвердили, що в ніч з 10 на 11 листопада в протоці Босфор сіло на міліну судно “Святий Пантелеймон”, яке здійснювало рейс із Тунісу до України під прапором Грузії і належало українській компанії “Ф. Шиппінг” міста Маріуполь. Усі 25 членів екіпажу, які є громадянами України, врятовані. Поранених немає. Моряки перебувають в одному з готелів Стамбула. Генконсульство України в Стамбулі разом із турецькими властями опрацьовують питання повернення наших співвітчизників на батьківщину.

Sözcükler:

МЗС України – *Ukrayna Dış İşleri Bakanlığı*
сісти на міліну – *karaya oturmak*
святий – *Hazret, Hz.*
Туніс – *Tunus*
екіпаж (судна) – *gemi tayfaları*
громадянин України – *Ukrayna vatandaşı, Ukrayna uyruklu*
опрацьовувати – *(mum) ...üzerinde / konusunda çalışmak, ...için uğraş vermek*
повернення – *iade*

Dipnot: У турецькій мові існує два семантичних типи розгорнутих обставинних зворотів, утворених на основі субстантивованого особового дієприкметника й післяйменників *gibi* або *göre* – *-diği gibi / -diğine göre*. Перший тип має семантику порівняння, другий – посилення на джерело. Розрізнення цих типів є істотним з погляду оформлення афіксом родового відмінка суб’єкта

розгорнутого обставинного звороту. Коли йдеться про звороти із семантикою порівняння, афікс родового відмінка ніколи не оформлюється, натомість у зворотах із семантикою посилення на джерело афікс родового відмінка при суб'єктові звороту оформлюється завжди, порівняймо: *Ahmet bu işi yapmak istemediği gibi ben de istemiyorum* – “Я не хочу виконувати цю роботу так само, як і Ахмет”; *Ukrinfom Haber Ajansı'nın bildirdiği gibi dün Pakistan'da şiddetli bir deprem meydana geldi* – “Як повідомило агентство “Інтерфакс”, учора в Пакистані стався сильний землетрус”.

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

“НАФТОГАЗ УКРАЇНИ” РОЗРОБЛЯТИМЕ НАФТОВІ ТА ГАЗОВІ РОДОВИЩА В РОСІЇ, АФРИЦІ ТА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Це дозволить компанії реалізувати історичну мету незалежної України – диверсифікувати поставки енергоресурсів

Україна докладас значних зусиль для розвитку національного нафтогазового сектора, а також рішення найбільш актуальних проблем ПЕК. Як наслідок, уже сьогодні наша країна активно завойовує позиції на міжнародних енергетичних ринках. Інтереси НАК “Нафтогаз України” поширюються на десятки країн, навіть тих, що знаходяться на інших континентах. Це дозволить нарешті реалізувати історичну мету незалежної України – диверсифікувати поставки енергоносіїв. Нагадаймо, що минулого року компанія виграла тендер на розробку родовищ у Лівії і вже приступила до роботи. Днями було підписано угоду про розвідку та видобуток НАК “Нафтогаз України” енергоресурсів в еміраті Фуджейра (Об'єднані Арабські Емірати).

Унікальність даного проекту полягає у тому, що українська компанія створить в ОАЕ вертикально інтегрований комплекс із розвідки, видобутку, переробки, транспортування та збуту продукції. Тобто, окрім розробки родовищ, українська компанія реконструює нафтопереробний завод в еміраті Фуджейра і побудує нафтопровід “Хабшан-Фуджейра”. Як повідомив заступник голови правління НАК “Нафтогаз України”, сьогодні компанія веде підготовку більш ніж сотні перспективних проектів у багатьох країнах світу. Деякі з них вже набули реальної форми й стартують найближчим часом.

Зокрема, одним з проектів, стратегічно найважливіших для зниження енергозалежності України, є розробка нафтових родовищ у Калмикії.

Особливість цього проекту полягає у тому, що ця республіка володіє величезними природними ресурсами, які поки що не використовуються, як на суходолі, так і на шельфі Каспійського моря. Причому нафтові пласти перебувають на глибині всього 500-700 метрів. Для порівняння: глибина залягання нафтових запасів в Україні складає 4-5 тисяч метрів, тобто в 6-10 разів більше, ніж у Калмикії. Природно, що вартість видобутку сировини там буде вдвічі-втричі нижче, ніж на вітчизняних родовищах. За розрахунками геологів, у ході проведення геологорозвідувальних робіт буде відкрито три нафтових родовища із загальним запасом 20 мільйонів 500 тисяч тон. Максимального рівня видобутку буде досягнуто до 2013 року; він складе 1 мільйон 400 тисяч тон на рік. У період з 2011 по 2018 роки річний видобуток перевищить мільйон тон, що складає 30-40 відсотків від річного видобутку нафти в Україні.

Видобуток і реалізацію сировини планують розпочати в 2006 році. Інвестиції НАК “Нафтогаз України” на першому етапі складуть 35 мільйонів доларів. Варто відзначити, що всі видатки, а це близько 163 мільйонів доларів, бере на себе українська компанія. Планується, що затрати окупляться вже на сьомому році експлуатації калмицьких родовищ. Крім того, уже найближчим часом буде запущено ще низку цікавих і прибуткових проектів у Сирії, Ірані, Єгипті, Боснії і Герцеговині. Сьогодні активно ведуться переговори, а закордонні банки вже готові фінансувати перспективні проекти.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Petrol ve gaz yataklarını işlemek; Yakın Doğu; bağımsız Ukrayna'nın tarihî amacını gerçekleştirmek; çeşitlendirmek / enerji kaynaklarının sayısını arttırmak; enerji kaynaklarının teslimi; ...için çaba harcamak / gayret sarfetmek; ülkenin petrol ve gaz sektörü; (Ukrayna'nın) yakıt ve enerji sektörü; uluslararası enerji piyasalarında yer kazanmak; kıta; ihaleyi kazanmak; Libya; enerji kaynaklarının arayış ve çıkarımı sözleşmesi; emirlik; Birleşik Arap Emirlikleri; eşsizlik, benzersizlik; petrol ve gaz arama, çıkarma, işleme ve nakletme entegre kompleksi; yeniden kurmak / yeniden yapılandırmak; petrol işleme fabrikası; petrol boru hattı döşemek; Yönetim Kurulu Başkanı; uzun vadeli proje; Ukrayna'nın enerji kaynakları açısından bağımlılığını azaltacak, strateji bakımından önemli projeler; doğal kaynaklar; hem karada hem de Hazar Denizi sahanlığında; petrol tabakası; Ukrayna'da petrol rezervlerinin derinliği; ham madde çıkarma maliyeti; jeolog; jeoloji ve arama çalışmaları; rezervleri 20 milyon ton olan petrol yatakları; yıllık petrol çıkarımı; hammadde satışı; ilk aşamada; giderler, masraflar; gelir sağlayacak birkaç proje; Bosna ve Hersek.

Ders 8.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. SAVAŞIN ÇİRKİN YÜZÜ

Amerikan Hava Kuvvetleri'nin Taliban'a yönelik saldırıları Taliban'ın konuşlandığı Kuzey Afganistan'ın Hocabahauddin ve Daşt-ı-Kale yakınlarında dün başladı. ABD ve İngiltere'nin Afganistan'a yönelik saldırıları sürerken, Kuzey İttifakı ile Taliban arasındaki çatışmalar da şiddetleniyor. Kabil başta olmak üzere Taliban'ın elinde bulunan başlıca kentlere, gece boyunca süren Amerikan saldırıları, sabahın erken saatlerinde yeniden başladı. Sabaha karşı yapılan bombardımanda 8'i aynı aileden 15 sivil yaşamını yitirdi. Görgü tanıklarının ifadelerine göre ölenlerin birçoğu, 3'ü bebek olmak üzere çocuklardı. Kabil'e atılan 4 bombadan biri Şar Kala mahallesindeki evlere isabet etti. 3 evin yıkıldığı patlamada 8'i çocuk 12 kişi yaşamını yitirdi. Ölenlerden 8'i aynı ailedendi. Gül Ahmed ve 7 çocuğu evlerine isabet eden bombayla yaşamlarını yitirdi. Ahmed ailesinden patlamadan kurtulan tek kişi anneleri oldu.

“BOMBA EVİME İSABET ETTİ”

Patlamada iki bebeğini kaybeden, Ahmed ailesinin komşusu Ahib Dad (45), patlama anını “Bir uçak sesi duydum ve evden çıkıp neler olduğuna bakmak istedim. O an bomba evimize düştü. İki oğlum öldü” diye anlattı. Bombaların bir minibüse isabet etmesi sonucu da 2 kişinin öldüğü ifade ediliyor. Kabil'in yaklaşık 80 kilometre kuzeydoğusunda Taliban karşıtı güçlerin elinde olan bir köye de hedefini şaşıran bombaların isabet ettiği, burada ise 1 ölü, 7 yaralı olduğu belirtiliyor. Fransız haber ajansı Agence France Press (AFP), 7 Ekim'de başlayan hava hareketinde ölenlerin sayılarının dün itibariyle 37'ye ulaştığını bildirdi. Öte yandan Cezayir gazetesi El Youm'da Pazar günü yayınlanan açıklamalarında Taliban lideri Molla Ömer “henüz asıl savaşa başlamadıklarını” söyledi. Molla Ömer, “Amerika'nın teknolojik üstünlüğünden dolayı asıl savaşa başlamadık. Ama Amerikalılar'a Ruslar'a verdiğimizden daha acı bir ders vereceğiz” dedi.

PAKİSTAN'DA KALAŞNİKOF LA KİLİSE TARADILAR: 16 ÖLÜ

Pakistan'ın doğusundaki Bahavulpur'da bir kiliseye düzenlenen silahlı saldırıda 16 kişi öldü. Polis, Multan kentinin yaklaşık 100 kilometre güneyindeki Bahavulpur kentinde Katolik kilisesine düzenlenen saldırıda 16 kişinin öldüğünü açıkladı. Ölenler arasında kadınların da bulunduğunu belirten polis, çok sayıda kişinin yaralandığını ve yaralılardan bazılarının durumunun ağır olduğunu kaydetti.

POLİS UYUDU!

Görgü tanıkları, 3 motosikletle Saint Dominik Kilisesi'ne gelen 6 kişinin, çantalarındaki Kalaşnikof tüfeklerini çıkararak, kiliseye girmeden önce burada nöbet tutan 2 polisi vurduğunu söylediler. Saldırganlar kiliseye geldiğinde polislerin uyuduğunu ve vurulan polislerden birinin öldüğünü belirten görgü tanıklarına göre, silahlı kişilerden 2'si dışarıda beklerken, 4'ü içeri girerek pazar ayini için toplanan kalabalığa ateş açtı. Pakistan'ın Ketta kentinde bir otobüste meydana gelen patlamada ise, 2 kişinin öldüğü bildirildi. Polis kaynakları, Ketta kentinde otobüste meydana gelen patlamada, 18 kişinin de yaralandığını açıkladı.

PAPA DA KINADI

Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref yaptığı yazılı açıklamada, “Bu terörist saldırı, Hıristiyanlar ile Müslümanların her zaman barış ve karşılıklı saygı içinde yaşadığı Pakistan'ı bölmeye yönelik bir eylemdir” dedi. Ölenlerin ailelerine başsağlığı dileyen Müşerref, “Saldırıdan büyük üzüntü duydum” dedi ve olayla ilgili soruşturma başlatıldığını söyledi. Saldırı Papa II. Jean Paul tarafından da şiddetle kınandı. Vatikan'ın Pakistan Büyükelçisi Alessandro D'Ericco'ya gönderdiği telgrafta Papa'nın bu trajik saldırıyı şiddetle kınadığı ve ölenlerin ailelerine taziyelerini sunduğu belirtildi.

Sözcükler:

Amerikan Hava Kuvvetleri – американські військово-повітряні сили

konuşlanmak – розміщуватися, дислокуватися

-e yönelik saldırılar – (тут) повітряні нальоти (на що-небудь)

Kuzey İttifakı – (афганський) Північний альянс

çatışmalar – (збройні) сутички, бої

Kabil – Кабул (столиця Афганістану)

başlıca – головний, основний

yaşamını yitirmek – померти, загинути

görgü tanıkları – очевидці

ifade – свідчення

-e isabet etmek – потрапляти в ціль (про бомбу, ракету, м'яч, стрілу тощо)

patlama – вибух

hedefini şaşırان bomba – бомба (ракета), яка не потрапила в ціль

hava harekatı – повітряні операції

dün itibariyle – станом на вчорашній день

teknolojik üstünlük – технологічні переваги, переваги в технологічному оснащенні

taramak – (перен.) прочісувати

silahlı saldırı – збройний напад

-nin yaklaşık 100 kilometre güneyinde – на відстані приблизно 100 кілометрів на південь від...

Kalaşnikof tüfekleri – автомати Калашникова

-de nöbet tutmak – чергувати (де-небудь)

saldırgan – нападник, агресор; агресивний

pazar ayını – недільна меса

-e ateş açmak – відкрити вогонь по...

kınamak – засуджувати

açıklama yapmak – давати інтерв'ю, робити заяву

terörist saldırı – терористичний акт

barış ve karşılıklı saygı içinde yaşamak – жити в мирі та повазі один до одного

-e başsağlığı dilemek – висловлювати співчуття (кому-небудь)

...ile ilgili soruşturma başlatmak – розпочати слідство (розслідування, дізнання) у зв'язку з (чим-небудь)

Vatikan Büyükelçisi – папський нунцій

-e taziyelerini sunmak – висловлювати співчуття (кому-небудь)

II. Avrupa Konseyi Türkiye'yi kutladı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, TBMM'nin idam cezasını kaldırmasını büyük bir memnuniyetle karşıladığını açıkladı. Bakanlar Konseyi adına büyükelçiler seviyesinde toplanan delegeler komitesinde alınan kararda, TBMM'nin gerçekleştirdiği son reformlardan övgüyle bahsedildi.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ndeki daimi temsilcisi Büyükelçi Numan Hazar, yaptığı konuşmada, TBMM'deki reformlarla ilgili olarak delegeler komitesine ayrıntılı bilgi verdi. Hazar, reformlarla birlikte Türkiye'nin, idam cezasını kaldıran Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6 no'lu protokolünü imzalama aşamasına geldiğini hatırlattı. Büyükelçi Hazar, reformların Türk halkının evrensel özgürlükler ve haklarla ilgili standartları yakalama ve AB'ye katılım arzusunu yansıttığını ifade etti. Hazar, reformların en kısa zamanda idari eylemler ve mahkeme kararlarıyla günlük hayata yansıtacağını belirtti. Türkiye'nin, AİHS'nin 6 no'lu protokolünü şu ana kadar imzalamayan tek Avrupa Konseyi ülkesi olması, Ankara ve Strasbourg arasında uzun zamandır sorun yaratıyordu. Avrupa kıtasının idam cezasından tamamen

ариндірılmış бiр кiта олması іçин yoğun çaba gösteren Avrupa Konseyi, ABD'ye de bu konuda giderek artan biçimde baskı yapıyor.

Sözcükler:

-i kutlamak – привітати (кого-небудь)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi – Комітет Міністрів Ради Європи

idam cezasını kaldırmak – скасувати смертну кару

-i büyük bir memnuniyetle karşılamak – з великою радістю зустріти (що-небудь)

Bakanlar Konseyi adına – від імені Ради Міністрів

büyükelçiler seviyesinde toplanan delegeler komitesi – представницький комітет на рівні Надзвичайних і Повноважних Послів

-den övgüyle bahsetmek – з похвалою відгукуватися про (кого-небудь / що-небудь)

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ndeki daimi temsilcisi – постійний представник Туреччини в Раді Європи

büyükelçi – Надзвичайний і Повноважний Посол

-e ayrıntılı bilgi vermek – надати (кому-небудь) детальні відомості

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6 no'lu protokolünü imzalama aşaması – стадія підписання 6-го протоколу Європейської хартії прав людини

evrensel özgürlükler ve haklarla ilgili standartları yakalamak – досягти стандартів щодо глобальних свобод і прав

AB'ye katılım arzusu – бажання приєднатися / вступити до Євросоюзу

idari eylemler – адміністративні заходи

Avrupa kıtası – європейський континент

-den arındırılmış – очищений від (чого-небудь)

...için yoğun çaba göstermek – докладати інтенсивних зусиль для того, щоб...

-e baskı yapmak – тиснути / справляти тиск на (кого-небудь / що-небудь)

Kısaltmalar:

TBMM – *Türkiye Büyük Millet Meclisi* – Великі турецькі національні збори

AİHM – *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* – Європейська хартія прав людини

Yorum:

Знахідний відмінок

Однією з найбільш дискусійних проблем граматики турецької мови є знахідний відмінок (акузатив), а точніше випадки його конкретної мовленнєвої реалізації з погляду обов'язковості чи факультативності оформлення прямого додатка формальним показником знахідного відмінка.

Як відомо, існує дві діаметрально протилежні теорії щодо сутності знахідного відмінка. Згідно з першою з них, знахідний відмінок визначається на основі формальних показників, тобто його вбачають лише в тих випадках, коли прямий додаток має у своєму складі формант акузатива (-i); у разі коли прямий додаток не має у своєму складі формальних відмінкових показників, ідеться про основний відмінок як відмінок прямого додатка. Відповідно до другої теорії, турецькій мові властивий знахідний відмінок, який має подвійну природу й може виявлятися як оформлений чи неформований (нульовий) залежно від комунікативної ситуації. У цьому разі в основі диференціації знахідного відмінка лежать синтаксичний та семантичний критерії. Ми дотримуємося другого погляду.

Випадки використання знахідного відмінка зводяться, в основному, до трьох позицій: 1) випадки обов'язкового оформлення знахідного відмінка; 2) випадки обов'язкового використання нульового знахідного відмінка; 3) випадки факультативного використання знахідного відмінка (тобто ситуація, коли з рівною мірою вірогідності може бути використаний як оформлений, так і нульовий знахідний відмінок). Обов'язкове чи факультативне оформлення знахідного відмінка залежить від міри визначності об'єкта дії, позначеного прямим додатком, комунікативної ситуації, індивідуальної інтерпретації мовцем позначуваної ситуації.

Випадки обов'язкового оформлення знахідного відмінка бувають обумовлені формально й контекстуально. У першому випадку йдеться про наявність перед прямим додатком або в його складі формальних засобів, які вказують на облігаторність афікса акузатива. Отже, прямий додаток обов'язково оформлюється афіксом знахідного відмінка в таких випадках:

1. Прямий додаток позначається власним іменем (імена, прізвища людей, клички тварин, географічні назви тощо), наприклад: *Bugün Ola'yu gördün mü?* – “Ти сьогодні бачив Олю?”, *İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı...* – “Я слухаю Стамбул із закритими очима...”.

2. Прямий додаток позначає унікальний, єдиний у своєму роді предмет (*güneş* – “сонце”, *dünya* – “світ”, *hava* – “повітря, атмосфера” тощо).

3. Прямий додаток виражений особовим (*ben, sen, o, biz, siz, onlar*) або вказівним (*bu, şu, o*) займенником, похідними від них займенниками (*bura, ora, şura*) або питальним займенником *kim*, наприклад: *Seni seviyorum* – “Я тебе люблю”, *Onu bilmiyorum* – “Я цього не знаю”.

Примітка: На відміну від питального займенника *kim* питальний займенник *ne* може оформлюватися або не оформлюватися афіксом знахідного відмінка за загальними правилами й залежно від комунікативної ситуації.

4. Перед прямим додатком наявний указівний займенник (*bu, şu, o*), питальний займенник *hangi* наприклад: *Şu kalemi verir mesin?* – “Дай мені, будь-ласка, он ту ручку”.

5. У складі прямого додатка є афікс присвійності котроїсь особи (*мій, твій, його* тощо), наприклад: *Vana kitabını ver* – “Дай мені твою книгу”.

6. Прямий додаток входить до складу присвійного (двоафіксного ізафету), наприклад: *Ben Ahmet'in ablasını tanıtıyorum* – “Я не знаю сестру Ахмета”.

Примітка: Афікс присвійності третьої особи (*-si / -i*) як релятивний показник у складі відносного (одноафіксного) ізафету не є чинником, який робить обов'язковим оформлення знахідного відмінка. Відносні ізафети в складі речення (висловлення) функціонують так само, як окремі слова з деякими неістотними відмінностями (докладно див. ур. 2).

7. Перед прямим об'єктом наявний локативний прикметник (*-deki*), наприклад: *Köyün ortasındaki evi yıktılar* – “Вони зруйнували будинок посередині села”.

8. Об'єкт, позначений прямим додатком, відомий мовцям у даній комунікативній ситуації, тобто: а) є єдиним у даній ситуації, наприклад: *Kapıyı aç* – “Відчини двері”; б) відомий мовцям з попереднього контексту або з попереднього досвіду.

9. Дія, позначена дієсловом (присудком, предикатом розгорнутого звороту, вербальним центром словосполучення), поширюється на об'єкт в повному обсязі, наприклад: *Balıği yedim* – “Я з'їв (усю) рибу” (порівняймо: *Balıktan yedim* – “Я з'їв трохи риби”; висхідний відмінок демонструє, що дія поширюється лише на частину об'єкта).

10. Перед прямим додатком стоїть означення, яке однозначно виділяє об'єкт з класу йому подібних об'єктів (наприклад, прикметник у найвищому ступені, дієприкметники, хоча використання останніх не завжди вказує на означеність об'єкта), наприклад: *En güzel evi satın almak istiyorum* – “Я хочу купити найгарніший дім”; *Mehmet'in oturduğu evi görmedim* – “Я не бачив будинку, в якому мешкає Мехмет”.

11. Прямий об'єкт, який стоїть в однині, позначає всі об'єкти даного класу як єдине ціле (пор. укр. “Людині властиво помилятися”, англ. *The tiger lives in Africa* тощо). Такий випадок використання знахідного відмінка є

порівняно нечастотним, наприклад: *Kadını kırmak zor değildir* – “Образити жінку неважко”.

В усіх перелічених вище конкретних використаннях об’єкт, позначений прямим додатком, сприймається мовцями як означений (відомий, конкретний), і тому прямий додаток ніколи не приймає у препозицію неозначений артикль *bir*.

Крім цього, існують ситуації, коли в препозиції до прямого додатка стоїть неозначений артикль, однак прямий додаток усе одно отримує формант знахідного відмінка. У цьому разі прямий додаток позначає один неозначений об’єкт – предмет або істоту – з числа відомих комунікантам об’єктів, причому ці об’єкти постають у вигляді обмеженого замкненого ряду, який є означеним з погляду мовця (у деяких наукових працях з граматики цей випадок називається “неідентифікована означеність”¹): *Başkanlığa bir Türk’ü seçelim* – “Оберімо президентом турка”. Також, коли перед прямим додатком наявний локативний прикметник (*-deki*), дієприкметник, який вказує не на одиничність об’єкта, а на його належність до певного обмеженого означеного класу об’єктів, знахідний відмінок завжди оформлюється, наприклад: *Köyün ortasındaki bir evi yıktılar* – “Вони зруйнували якийсь будинок посеред села”; *Ahmet’in yazdığı bir romanı okudum* – “Я прочитав один з романів, написаних Ахметом”. У цьому разі прямий додаток має імпліковану семантику: “один неозначений / невідомий об’єкт з низки означених / відомих об’єктів”.

Окрім перелічених випадків, знахідний відмінок може поставати як формальний засіб збереження смислу, коли його оформлення обов’язкове й жодним чином не пов’язане з комунікативною ситуацією:

1) Прямий додаток перебуває на відстані від дієслова (у дистантній позиції) – відділений від нього другорядними членами речення, наприклад: *Viskiyi fazla içme* – “Не пий багато віскі”; *Çiçekleri Taksim meydanındaki bir dükkandan aldım* – “Квіти я купив в одній крамничці на Таксимі”.

2) Прямий додаток виражений прикметником (дієприкметником), і в цьому разі знахідний відмінок найчастіше постає як засіб субстантивзації, наприклад: *Çocuklar tatlıları sever* – “Діти любляють солодке”.

Прямий додаток завжди оформлюється **нульовим** афіксом знахідного відмінка в таких випадках:

1. Прямий додаток позначає одиничний об’єкт, який жодним чином не виділяється з класу йому подібних об’єктів і вперше вводиться у комунікативну ситуацію, наприклад: *Sokakta bir köpek gördüm* – “На вулиці

---

¹ Юхансон Л. Определённость и актуальное членение в турецком языке // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 19. Тюркология. – М., 1987; Нилсон Б. Определённость и референтность в связи с аккумулятивом в турецком языке // Там само; Иванов С.Н. Курс турецкой грамматики. Ч. 1. Грамматические категории имени существительного. – Л., 1975.

я побачив собаку”; *Dün çok ilinç bir kitap okudum* – “Учора я прочитав дуже цікаву книжку”. У цьому разі прямому додаткові завжди передують неозначений артикль.

2. Прямий додаток у формі однини без неозначеного артикля позначає кількісно неозначений об’єкт, наприклад: *Çocuk elma uiyor* – “Дитина їсть яблуко / яблука”; *Taş toplama zamanı geldi* – “Прийшов час збирати каміння”. У разі коли мовець хоче підкреслити множинність об’єкта, він додає до прямого додатка афікс множини, причому якщо об’єкт неозначений, знахідний відмінок також не оформлюється: *Orada neler gördüm neler* – “І чого я там лише не бачив”.

Примітка: Прямому додаткові можуть передувати означення – якісні та відносні прикметники, числівники, неозначені займенники (*çok, birçok, birkaç* тощо), які самі по собі не є такими, що виділяють об’єкт із класу йому подібних і, таким чином, не впливають на оформлення знахідного відмінка. Якщо перед прямим додатком наявне котресь із перелічених означень, але немає інших диференціювальних означень і, водночас, комунікативна ситуація не вказує на означеність об’єкта, прямий додаток звичайно не оформлюється афіксом акузатива, наприклад: *Birkaç kalem al* – “Візьми кілька ручок”; *Hayatımda çok kitap okudum* – “У своєму житті я прочитав багато книжок”. Неоформлений знахідний відмінок також дуже часто використовується у сталих виразах, як-от: *zorluk çekmek* – “відчувати труднощі”, *vakit geçirmek* – “проводити час”, *tedbir almak* – “вживати заходів”, які загалом підпадають під правила використання нульового знахідного відмінка, перелічені вище.

Оформлення прямого додатка експліцитним або нульовим афіксом знахідного відмінка факультативне в таких випадках:

1. Прямий додаток позначає об’єкт на рівні сигніфіката (тобто не реальний одиничний об’єкт – предмет чи істоту, а абстрактний уявний об’єкт, який репрезентує увесь клас однорідних об’єктів) – у цьому разі перед прямим додатком наявний неозначений артикль, наприклад: *Bir insanı yaratmak sadece Allah’a mahsustur* – “Створити людину міг лише Аллах”; *Bir imamı kandırmak çok zor* – “Обдурити імама дуже важко”; *Şu halde para kazanmanın tek yolu, bir bankayı soymak* – “У даній ситуації єдиний шлях заробити гроші – це пограбувати банк”. У подібних випадках може використовуватися й нульовий знахідний відмінок; перевага оформленому акузативу віддається тоді, коли мовець хоче особливо акцентувати увагу слухача на цьому об’єкті, поставити на ньому логічний наголос. Загалом ми можемо відзначити, що в деяких випадках, коли навіть позначений прямим

додатком об'єкт є неозначеним, мовець може оформити його знахідним відмінком з метою його логічного виділення (акцентування).

2. а) Об'єкт, позначений прямим додатком, означений з погляду мовця, тобто розцінюється мовцем як відомий комунікантам, хоча на це явно не вказують ані формальні, ані комунікативні чинники; б) мовець хоче спеціально підкреслити, що дія, позначена присудком або вербальним елементом, поширюється на об'єкт у повному обсязі; в) перед прямим додатком наявне означення, яке з погляду мовця є таким, що виділяє об'єкт з класу йому подібних. Ці три випадки безпосередньо пов'язані й перетинаються одне з одним і загалом тлумачаться в межах антропоцентричного підходу (“чинник людини в мові”)¹. Приклади: *Ziya Barbut ismindeki hırsız, bir bankayı soyduktan sonra İstiklal caddesinde polis tarafından yakalandı* – “Злодій на ім'я Зія Барбут після того, які він пограбував банк, був схоплений поліцією на проспекті Істікляль”, *Bu böcekler, açıklanması çok zor bir faaliyeti gerçekleştirirler* – “Ці комахи здійснюють діяльність, яку дуже важко пояснити”. У подібних випадках перед прямим додатком завжди наявний неозначений артикль й опущення знахідного відмінка не спричиняє істотних семантичних зсувів і зумовлене суб'єктивно.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ABD'ye Suriye uyarısı

Daha Irak savaşı devam ederken ABD'nin Suriye'yi hedef alan açıklamalarda bulunması AB'yi rahatsız etti. AB, Washington'dan “sıra size de gelebilir” gibi açıklamalarını yumuşatmasını istedi.

ABD Başkanı George Bush, Suriye'nin Iraklı yetkilileri veya kimyasal silahları barındırıyor olabileceğini kaydetmişti. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld de Şam yönetimini, devrik Saddam Hüseyin hükümetini desteklemek ve üst düzey Irak liderlerinin Suriye'ye girmesine yardımcı olmakla suçlamıştı.

ABD'YE AÇIKLAMALARINI YUMUŞAT UYARISI

Avrupa Birliği Ortak Savunma ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana, Washington yönetimine, Suriye ile ilgili sert açıklamalarını

---

¹ Штелиг Д.А. Грамматическая семантика английского языка: Фактор человека в языке. – М., 1996; Кубрякова Е.С., Шахнарович А.М., Сахарный Л.В. Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. – М., 1991; Сорокін С.В. Турецька й українська мови в системі координат «ВИД – ЧАС – МОДАЛЬНОСТЬ». – К., 2009. – С. 32–41.

“yumuşatması” çağrısında bulundu. Solana, “Bölge zor bir süreçten geçiyor ve bölgedeki durumu yumuşatmak için yapıcı açıklamalar yapılması sanırım daha iyi olur” dedi. AB üyesi ülkelerin dışişleri bakanları, toplantıda, Irak’ın yapılması konusunda AB’nin rolünü tartışacak, ancak Solana, toplantının sonunda önemli kararların alınmasını beklemediğini kaydetti.

SURİYE: HİÇBİR LİDER BAŞVURUDA BULUNMADI

Suriye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Buteyna Şaban ise, Suriye’nin Irak rejimiyle tarihteki ilişkilerinin hiçbir zaman samimi olmadığını, ancak Irak halkına karşı her zaman kuvvetli duygular beslediklerini belirtti. Amerikalı yetkililerle sürekli diyalog içinde olduklarına inandığını kaydeden Suriyeli Bakan, “Sorun şu ki, Suriye’ye yönelik tüm suçlamalar İsrail’den kaynaklanıyor. İsrail, Suriye-ABD ilişkilerini zayıflatan ana kışkırtıcıdır, ancak İsrail’in bu girişimlerinde başarılı olacağına inanmıyorum” dedi.

İNGİLTERE SAVUNMA BAKANI: OPERASYON PLANIMIZ YOK

İngiltere Savunma Bakanı Geoff Hoon, Suriye ve İran’a karşı askeri operasyon planlarının olmadığını söyledi. İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw ise, Suriye hükümetiyle diyalog kurulması gerektiğini belirtti ve “Suriye için önemli olan, Irak’tan Suriye’ye kaçanlar, yasadışı kimyasal silah programları gibi sorunlarla ilgili tam işbirliği yapması” dedi. Suriye’nin bu tür silahları üretip üretmediği yönündeki soruyu yanıtlayan Straw, “Emin değilim, bu yüzden onlarla oturup bu konuyu konuşmalıyız” dedi.

ESAD, İNGİLTERE DIŞİŞLERİ BAKAN YARDIMCISI İLE GÖRÜŞTÜ

ABD tarafından Iraklı yetkilileri ve kimyasal silahları barındırmakla suçlanan Suriye’nin Devlet Başkanı Beşşar Esad, başkent Şam’da bulunan İngiltere Dışişleri Bakan Yardımcısı Mike O’Brien ile Irak konusunu görüştü. Diplomatik kaynaklar, görüşmede ABD’nin Suriye’ye yönelik suçlamalarının ele alınıp alınmadığını belirtmedi.

AMR MUSA: AMERİKAN SUÇLAMALARI ANLAŞILIR GİBİ DEĞİL

Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa, ABD’nin Suriye’yi hedef alan suçlamaları için “Anlaşılır gibi değil” dedi. ABD’nin Suriye’yi kimyasal silah bulundurmakla suçladığını anımsatarak, “Bu tür sözler, bölgedeki durumu daha da vahimleştirir” diye konuştu. Musa, “Süpergüçler, güçlerini Filistin sorununun

çözümüne yönelmeli, Suriye ya da başka bir Arap devletine değil... Umarız, bu tür yıkıcı söylemler, başka bir Arap devletine karşı fiiliyata dökülmez” ifadesini kullandı.

FRANKS’IN İDDİASI: SURİYELİ PARALI ASKERLER SAPTADIK

General Franks, “Irak’ta son nefesine kadar savaşmaya kararlı yabancılar olduğunu biliyoruz. Bu kişileri bulduk ve kimliklerini saptadık. Son aylarda Irak’a gelen ve intihar saldırıları da yapma amacını taşıyan bu kişilerin ücreti, Iraklılar tarafından ödendi” dedi.

İSRAİL, İSTEKLER LİSTESİ VERMEYİ PLANLIYOR

Öte yandan İsrail Savunma Bakanı Şaul Mofaz, Maariv gazetesiyile yaptığı mülakatta, Irak savaşından sonra Ortadoğu’da yeni gerçeklerin ortaya çıktığını, İsrail’in sınırlarında Suriye’den kaynaklanan potansiyel tehdidi uzaklaştırmak için bunu fırsat olarak gördüğünü söyledi. Mofaz, Suriye’den isteneceklerle ilgili uzun bir listeleri olduğunu, bunun Amerikalılar kanalıyla iletilmesinin en doğru yol olacağını kaydetti.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Сирія; попередження; війна в Іраку; бути націленим на (*кого-небудь / що-небудь*), мати своєю ціллю (*кого-небудь / що-небудь*); пом’якшувати; іракські посадовці; хімічна зброя; (*тут*) переховувати, давати притулок; Дамаск; скинутий уряд Саддама Хусейна; Верховний представник ЄС з питань спільної оборони та зовнішньої політики; жорсткі заяви; переживати складний процес; конструктивні заяви; країни-члени ЄС; розбудова Іраку; звертатися до (*кого-небудь*); речник Міністерства закордонних справ; іракський режим; близький, щирий, дружній; підтримувати постійний діалог з (*ким-небудь*); проблема в тому, що ...; усі звинувачення, спрямовані на Сирію; основний підбурювач; ініціатива, спроба, намагання; план проведення військової операції проти Ірану; налагодити діалог / увійти в діалог з (*ким-небудь*); незаконні програми з виробництва хімічної зброї; Сирія, яку звинувачують у приховуванні хімічної зброї; дипломатичні джерела; звинувачення США, спрямовані на Сирію; розглядати (питання); не зовсім зрозуміло; Ліга арабських держав; нагадувати (*про що-небудь*); ускладнювати (*що-небудь*); суперсила; арабська держава; деструктивні заяви; реалізуватися, бути впровадженим у життя; наймані вояки, найманці; іноземці, рішуче налаштовані воювати до останнього подиху; встановлювати (*чию-небудь*) особу; дати інтерв’ю (*кому-небудь*); Середній

Схід; потенційна небезпека, яка виходить із Сирії; розцінювати (що-небудь) як шанс.

Dipnot: Афікс віддієслівного прикметника (-*yıcı*), що утворює прикметники від основ дієслів, у сучасній турецькій мові вважається малопродуктивним – трапляється насамперед у деяких сталих (таких, що входять до основного словникового фонду) словах, як-от: *yarıcı* – “конструктивний” (*yarıcı bir görüşme* – “конструктивні преговори”), *yıkıcı* – “деструктивний, руйнівний” (*yıkıcı faaliyet* – “підривна діяльність”), *yaratıcı* – “креативний”. Інколи трапляються випадки субстантивації дієприкметників, утворених за допомогою згаданого афікса, наприклад: *sağlayıcı* – “провайдер”, *yüklenici* – “підрядник”. Віддієслівні прикметники можуть використовуватися у реченні у функції означення перед іменником, а також присудка: *İsrail, Suriye-ABD ilişkilerini zayıflatan ana kıskırtıcıdır* – “Ізраїль – це основний підбурювальний чинник, який псує стосунки між США й Сирією”. Незважаючи на невисоку частотність функціонування інколи можна натрапити на використання афікса -(*y*)*ıcı* для творення оказіональних віддієслівних прикметників. Важливою рисою віддієслівних прикметників (насамперед оказіональних) є те, що вони, як і будь-яке віддієслівне ім’я в турецькій мові (масдар, герундій, інфінітив), мають як іменні (прикметникові), так і дієслівні властивості – можуть мати при собі прямий додаток. Зауважимо водночас, що останім часом у турецькій мові спостерігається тенденція до все частотнішого використання розглядуваного афікса.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

ТУРЕЦЬКІ АВТОБУСИ З ЦЕХІВ АВТОКРАЗУ

Кременчуцькі автомобілебудівники та їхні колеги з турецької компанії “Карсан”, яка виготовляє економічні мікроавтобуси, давно придивлялися одне до одного, а нещодавно їхні добрі наміри переросли і в перші добрі справи. Згідно з меморандумом про співпрацю і комерційною угодою про поставку, складання і дистрибуцію першої партії турецьких мікроавтобусів в Україні відтепер кременчуцький автовелет одержав право складати в своїх цехах ці популярні транспортні засоби з доставлених машинокомплектів.

Проект розрахований на плідну довготривалу співпрацю й передбачає, що вже в 2004 році в цехах АвтоКрАЗу складуть першу тисячу “Карсанів”. Водночас турецькі партнери зацікавилися великотоннажними кременчуцькими автомобілями підвищеної прохідності “КрАЗ-650568” і “КрАЗ-6322”, які можуть згодитися туркам не лише в господарсько-будівельних роботах, а й для використання у військових підрозділах.

Sözcükler:

економічні мікроавтобуси – *ekonomik minibüsler*
придивлятися одне до одного – *birbirini incelemek*
меморандум – *sözleşme*
комерційна угода – *ticaret sözleşmesi*
поставка – *teslim, teslimat*
складання – *montaj*
дистрибуція – *dağıtım*
автовелет – *dev otomobil şirketi*
транспортний засіб – *araç*
машинокомплект – *otomobil parçaları*
розрахований – *-e yönelik*
великотоннажний автомобіль – *yüksek tonajlı kamyon*
автомобіль підвищеної прохідності – *arazi aracı, arazi otomobili*
згодитися (стати в пригоді) – *-nin işine yaramak*
військовий підрозділ – *askeri birlik*

УЧОРА НАШІ МИРОТВОРЦІ ЗАПОБІГЛИ ВЕЛИКОМУ ТЕРАКТОВІ В ІРАКСЬКОМУ МІСТІ ЕС-СУВЕЙРА

Як повідомили в прес-службі Міністерства оборони України, зранку під час патрулювання районів міста Ес-Сувейра механізований патруль на чолі зі старшим лейтенантом С.Д. виявив установлений вибуховий пристрій – фугас із крупнокаліберних артилерійських снарядів з детонатором дистанційної дії. Фугас було закладено біля центрального ринку й мечеті, де значна кількість місцевих мешканців готувалися до традиційного п’ятничного намазу.

Миротворці одразу ж доповіли про знахідку командуванню українського батальйону, організували евакуацію населення й оточили район, після чого знешкодили детонатор пристрою пострілом зі снайперської гвинтівки. Після цього інженерно-саперний підрозділ місцевого загону територіальної оборони зняв фугас. За оцінками спеціалістів, вибух фугасу такої потужності міг значно пошкодити

навколишні споруди й спричинити загибель десятків людей. Представники місцевої влади почали розслідування інциденту.

Sözcükler:

миротворець – *barış gücü askeri*

патрулювання – *devriye (gezme)*

механізований патруль – *mekanize devriye birliği*

вибуховий пристрій – *bomba*

фугас – *tahrip bombası*

крупнокаліберний артилерійський снаряд – *büyük çaplı top mermisi*

детонатор дистанційної дії – *uzaktan kumandalı patlatıcı alet*

батальйон – *tabur*

оточити – *kuşatmak, -in etrafını almak*

знешкодити – *-i etkisiz duruma getirmek*

снайперська гвинтівка – *nişancı tüfeği*

інженерно-саперний підрозділ – *istihkam birliği*

спричинити – *-e yol açmak*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

РІЧАРД ГІР, ШЕРОН СТОУН ТА АНДЖЕЛІНА ДЖОЛІ ПРИБУЛИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ ДО ДАВОСУ

Швейцарський гірськолижний курорт тимчасово перетворено на неприступну фортецю

Учора в Давосі почав роботу щорічний міжнародний Економічний форум. Цього разу самміт проходить під гаслом “Прийняти на себе відповідальність за важкі рішення”. Заявку на участь у форумі подали 2500 політиків, бізнесменів, громадських діячів. Має намір відвідати Давос і президент України Віктор Ющенко. До складу української делегації входять декілька осіб, зокрема й відомий бізнесмен і меценат Віктор Пінчук.

Запрошені на форум прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер, канцлер Німеччини Герхард Шрєдер, президент Франції Жак Ширак, президент Грузії Михайл Саакашвілі. США будуть представлені десятьма сенаторами й одним членом президентської адміністрації. Джордж Буш до Давосу летіти не захотів. Несподівано відмовилася від участі у форумі Росія, яку мав представляти радник президента з економічних питань Андрій Ілларіонов. Він анулював заявку, пояснивши, що робить це на знак протесту проти цензури, уведеної організаторами форуму. Очевидно, ідеться про відбір обговорюваних тем і жорсткий регламент. Розклад

самміту дійсно жорсткий. Давоський форум триватиме п'ять днів. Зустрічі й дискусії починаються відразу ж після раннього сніданку й закінчуються пізно вночі. Часто час проведення тих чи інших заходів перетинається з графіком обідів, ланчів та вечерь. Так що учасникам доведеться відмовлятися від одного чи іншого. Але ж вхідний квиток на будь-яку з конференцій коштує 12 тисяч доларів.

Цього року в Давосі як ніколи багато зірок кіно та поп-музики. Американський актор Ричард Гір має намір привернути увагу до проблеми тибетських монастирів. Красуня Шерон Стоун обговорюватиме проблеми СНІДу. Анджеліна Джолі прибула до Давосу як посол доброї волі ООН, а французька кіноактриса Кароль Буке говоритиме про проблеми голоду й злиденності в країнах Африки. Ірландський рок-музикант Боно, соліст групи "U-2", підтримає президента ЮАР Табо Мбеки та його нігерійського колегу Олусегуна Обасаньо в дискусії "Велика "вісімка" й Африка – слова чи дія?", у якій Захід будуть представляти Білл Клінтон і Білл Гейтс.

Антиглобалісти, які раніше незмінно влаштовували масові акції протесту, цього року вирішили залишити учасників форуму в спокої. Однак швейцарські власті, пам'ятаючи про терористів, усе ж таки посилили заходи безпеки. Відомий гірськолижний курорт перетворено на неприступну фортецю, чому сприяє його географічне положення. Патрулюється навіть повітряний простір над Давосом. Віддано наказ збивати будь-який літальний апарат, який ризикне з'явитися в небі над курортом без санкції властей.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Ekonomik forum; İsviçre; kayak yeri; geçici olarak; ulaşılmaz bir kale haline getirilmiş; her yıl yapılan; ...sloganı ile (yapılan); -nin sorumluluğunu üstlenmek / üstüne almak; istek, istem, dilekçe; hayırsever; senatör; Cumhurbaşkanlığı; ekonomiden sorumlu Cumhurbaşkanı danışmanı; iptal etmek; -e karşı protesto ederek; sansür; sert düzen; eylemler; kesişmek; sinema ve pop-müzik yıldızları; Tibet manastırları; AIDS; BM elçisi olarak; açlık ve sefalet sorunları; Güney Afrika Cumhuriyeti; Nijerya; G-8 ülkeleri; globalleşmeye karşı çıkanlar; kütleli protesto eylemleri düzenlemek; güvenlik önlemlerini artırmak; coğrafya, coğrafi konum; uçağı düşürmek; yetkililerin izni olmadan.

Ders 9.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. Pentagon'a balon ağı

ABD, kamikaze saldırılarına karşı Beyaz Saray ve Pentagon binasını İngilizler'in 50 yıl önce kullandığı yöntemle korumayı düşünüyor. Havada asılı duracak 4 balon arasına çelik ağ gerilecek. Kaçırılan uçaklar bu ağa çarpacak. Amerikan Savunma Bakanlığı (Pentagon) uzmanları Beyaz Saray'ı kamikaze saldırılarından korumak amacıyla bir balon ağı kurmayı planlıyor. Plana göre, bina üzerinde uçan balonlar arasına çelik halatlardan örümcek ağına benzer bir ağ örülecek. Beyaz Saray'a düşürülmek istenen uçaklar bu çelik ağa takılarak havada infilak edecek. Aynı şekilde, Beyaz Saray'a havadan atılan bombalar da bu ağa takılarak etkisiz hale getirilecek. Forbes dergisinin haberine göre Savunma Bakanlığı uzmanları şu anda harıl harıl bu projenin üzerinde çalışıyor. Çeşitli üniversitelerle işbirliği yapan uzmanlar ağlarda ne tür malzemeler kullanılması gerektiğini araştırıyor.

UÇAKLAR YANDAN VURAMAZ!

Hem ucuz hem de kurulması kolay olan bu balon ağlarının Pentagon, Kongre, nükleer santraller, barajlar ve diğer stratejik binaların üzerine de kurulması planlanıyor. Peki teröristler yolcu uçaklarıyla binaya yandan çarpamaz mı? Forbes dergisi bu soruya şu cevabı veriyor: Ağ, binaların belirli yüksekliğinde olacak. Çok alçaktan uçamayan yolcu uçaklarının bu ağın altına inip ardından binaya çarpmasını sağlayacak manevra kabiliyeti yok. Bu manevra kabiliyeti yalnızca helikopterler ve savaş uçaklarında bulunuyor. Ağ sayesinde 11 Eylül saldırıları bir daha yaşanmayacak. Balon ağı ilk olarak 1'inci ve 2'nci Dünya Savaşları'nda İngilizler tarafından başarıyla kullanılmıştı. Savaş boyunca Londra'daki Başbakanlık ve Parlamento binaları ile bakanlıkları Alman uçaklarının saldırılarından bu balonlar korumuştur. İngiliz savaş gemilerine de benzer balonlar eşlik etmişti. Gemilerin üzerinde uçan balonlar bir saldırı durumunda yükselerek düşman uçaklarının gemiye yaklaşmasını engellemiştir. Çok rüzgarlı havalarda ise balonların görevini büyük uçurtmalar üstlenmişti.

Sözcükler:

balon – повітряна куля

kamikaze saldırıları – терористичні акти за участю терористів-самогубців (смертників)

çelik ağ – металева сітка

germek – натягувати

halat – канат

örümcek ağı – павутиння

infilak etmek – вибухати, розриватися; запалюватися; підривати; запалювати

harıl harıl çalışmak – дуже інтенсивно / наполегливо працювати

ne tür malzemeler kullanılması gerektiğini araştırıyor – ...досліджує, які матеріали потрібно використовувати

nükleer santral – атомна електростанція

baraj – гребля, загата

stratejik binalar – стратегічні об'єкти

manevra kabileyeti – маневреність

11 Eylül saldırıları bir daha yaşanmayacak – теракти 11 вересня більше не повторяться

Başbakanlık – Адміністрація прем'єр-міністра

uçurtma – повітряний змій

II. Ürküten rapor: İstanbul'daki 20 köprü ve viyadük risk altında

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zemin ve Deprem İnceleme Müdürü Mahmut Baş, kentte olası büyük bir depremde yıkılma riski yüksek 20 köprü ve viyadük bulunduğunu kaydederek, “Bunlar içinde en yüksek riski Haliç Köprüsü taşıyor” dedi. Mahmut Baş, Büyükşehir Belediyesi olarak olası büyük bir depremde İstanbul'da insanların enkaz altında kalmamasını sağlamanın yanı sıra, şehrin güvenliği, deprem sonrasında su, elektrik, doğalgaz ve en önemlisi ulaşım hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için çalışmalar yaptıklarını söyledi.

Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile “Mikro Bölgeleme Dahil Afet Önleme, Azaltma Temel Planı” çalışması kapsamında kentteki toplam 479 köprünün her olasılığa karşı incelendiğini anlatan Baş, “Buna göre İstanbul'da, olası depremde yıkılma olasılığı yüksek 20 köprü ve viyadük var. Bunlardan ise 4'ü çok ağır hasar, 16'sı ağır hasar görecek. En yüksek riski de Haliç Köprüsü taşıyor. Diğer 4 köprü ve viyadükte ise düşük hasar bekleniyor” diye konuştu.

İstanbul için 6.9, 7.4, 7.5 ve 7.7 gibi 4 farklı deprem senaryosu hazırladıklarını ifade eden Baş, şunları kaydetti: “7.5-7.7 arasında bir deprem olursa, 50-60 bin civarında ağır hasarlı bina bekliyoruz. Su borularında 1400 noktada, doğalgaz hatlarında ise 11-13 noktada kırılma, 30 gaz servis kutusunda hasar, yaklaşık 16 yerde aynı anda yangın bekliyoruz”. Mahmut Baş, kentteki binaların elden geçirilmesiyle insan kaybı ve yaralı sayısının çok aza indirgenebileceğini vurguladı.

Yapılan hesaplamalara göre, olası büyük bir depremde İstanbul'un 50 milyar dolar maddi kayba uğrayacağını, ölü ve yaralıların kaybının yanı sıra dolaylı kayıplarla bunun katlanacağını dile getiren Baş, “10 milyar dolar harcayarak şehri 10 yılda depreme hazırlayabiliriz. Dolayısıyla 50 milyar dolar ile

o kadar insanın hayatını da kurtarmış oluruz. Bir yatırıp 5 alacaksınız... Ayrıca inşaat sektörü büyük bir hareketliliğe girerek, işsizliğe de olumlu katkı sağlanacak” dedi.

DÜNYA BANKASI’NDAN KREDİ

Zemin ve Deprem İnceleme Müdürü Mahmut Baş, Büyükşehir Belediyesi’nin kendi binalarını güçlendirdiğini, İSKİ’nin barajları gözden geçirdiğini ve İSKİ ile İGDAŞ’ın altyapı yatırımlarında çok az hasar beklediklerini anlatarak, “Diğer kurumlar da bu işi hızlandırmalı. Okul, hastane, köprü gibi hayati öneme sahip bina ve yapılar başta olmak üzere, İstanbul’da risk taşıyan tüm binalar bir an önce elden geçirilmeli” diye konuştu. Belediye olarak kentteki riskli bazı binaların güçlendirilmesinde kullanılmak üzere Dünya Bankası ile 2 yıldır kredi görüşmelerinin sürdüğünü ve olumlu gelişmeler kaydedildiğini belirten Baş, “Eğer başarılırsa, 2004’ün sonunda gelecek ve 300-400 milyon dolar civarında bir kredi söz konusu olacak” dedi.

Sözcükler:

-i ürkütmek – лякати (кого-небудь)

rapor – звіт

viyadük – віадук, шляхопровід

İstanbul Büyükşehir Belediyesi – Мерія (муніципалітет) міста Стамбула

olası büyük bir deprem – вірогідний великий землетрус

-nin yıkılma riski – ризик руйнування (наприклад, будівлі)

Haliç Köprüsü – міст над затокою Золотий Ріг

-nin yanı sıra – поряд з... (увідна конструкція)

şehrin güvenliği – безпека міста

deprem sonrasında su, elektrik, doğalgaz ve ulaşım hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi – безперебійне надання таких послуг, як транспортне забезпечення, подання води, електрики, газу після землетрусу

çalışmalar yapmak – проводити роботи

...kapsamında – у межах (чого-небудь)

her olasılığa karşı – про всяк випадок

hasar görmek – зазнати пошкоджень

düşük – низький, незначний, невеликий

ağır hasarlı bina – будівлі, які зазнали / можуть зазнати значних пошкоджень (наприклад, під час землетрусу)

su boruları – водопровід

doğalgaz hattı – газопровід

kırılma – розрив (наприклад, газопроводу); розлом (наприклад, гірської породи)

gaz servis kutusu – газорозподільний пункт (ГРП) / газорозподільна станція (ГРС)

insan kaybı – людські жертви

-i aza indirgemek – зменшити / знизити до мінімуму

yapılan hesaplamalara göre – згідно з проведеними підрахунками / розрахунками

maddi kayba uğramak – зазнати матеріальних збитків

-i dile getirmek – говорити / згадати (*про що-небудь*)

inşaat sektörü – будівельний сектор

büyük bir hareketliliğe girmek – почати виявляти значну активність

işsizlik – безробіття

-e katkı sağlamak – робити внесок (*у що-небудь*)

-i güçlendirmek – посилювати (*що-небудь*)

baraj – гребля, загата

altyapı – інфраструктура

yatırım – внесок, капіталовкладення, інвестиція

hayati öneme sahip bina ve yapılar – життєво важливі об'єкти

risk taşıyan tüm binalar – усі будівлі, які перебувають у зоні (групі) ризику

olumlu gelişmeler kaydedildi – досягнуто позитивних зрушень

Kısaltmalar:

İSKİ – *İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi* – Управління водно-каналізаційного господарства м. Стамбула

İGDAŞ – *İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.* – АТ Промислово-торгівельне підприємство “Стамбульська газорозподільна компанія”

Yorum:

Умовні форми й конструкції

У турецькій мові окрім умовних конструкцій, утворюваних за допомогою афікса умовності *-sa / -se* (у вітчизняних джерелах вони традиційно об'єднуються під назвами “умовний спосіб” та “умовна модальність”, або “умовний період”¹) існує також низка конструкцій, які

¹ Кононов А.Н. Условный период // Грамматика современного турецкого литературного языка. – М.; Л, 1956; Кузнецов П.И. Условный период турецкого языка. – М., 1950; Айляров Ш.С. Развёрнутые члены предложения в современном турецком языке. – М., 1974; Сорокін С.В. Категорія “умовності” в сучасній турецькій мові (на прикладі мови роману Орхана Памука “Біла Фортеця”) // Вісник Київського національного

використовуються для реалізації поняття умовної дії та слугують еквівалентами українських складнопідрядних речень з підрядними умови. Такі конструкції утворюються на базі вербоїдів (насамперед герундія) і субстантивного особового дієприкметника (-dik /-ecek): а) *-ması halinde / durumunda*; б) *-dığı durumda / takdirde / taktirde*. Основна відмінність названих конструкцій від тих, що утворюються за допомогою афікса умовності *-sa / -se*, полягає у сферах функціонування – умовні конструкції, що описуються, є надбанням насамперед офіційно-ділового (канцелярського) стилю, тобто трапляються переважно в економічних і юридичних документах. Умовні конструкції, утворені на основі слова *durum* інколи можна побачити також у текстах газетно-інформаційного жанру. Розглядувані конструкції рідко трапляються у розмовній мові та художній літературі, а утворені на основі слова *takdir* у сучасній мові не трапляються майже ніколи – їх можна побачити швидше в текстах двадцятирічної і більше давності. Приклади: *TBMM seçimleri vaktinde tahakkuk etmediği takdirde yeni seçim tarihi tesbit edilecektir* – “Якщо вибори до Турецьких великих національних зборів не відбуваються вчасно, визначається нова дата виборів”; *Malzeme vaktinde teslim edilmediği durumda yeni silahın yapımını da vaktinde bitiremeyiz* – “Якщо матеріал не буде поставлено вчасно, ми не зможемо вчасно завершити розробку нової зброї”.

Слід звернути увагу на те, що в умовних конструкціях, утворених на основі субстантивованого особового дієприкметника, суб’єкт (слово, яке позначає виконавця дії), завжди ставиться в основному відмінку, тоді як у конструкціях, утворених на основі герундія й іменників, суб’єкт завжди перебуває у родовому відмінку, наприклад: *Gerekli yatırımların yapılmaması halinde / durumunda şirketimiz istediğimiz gibi gelişemez* – “Якщо не будуть зроблені відповідні інвестиції, наша компанія не розвиватиметься так, як ми того хочемо”. Інколи замість герундія може використовуватися інша іменна форма (наприклад, іменник): *...bir saldırı durumunda / bir saldırı halinde* – “у разі нападу”.

До умовних конструкцій належать також і ті, які складаються з герундія (іменної частини) і слів *koşuluyla / şartıyla / kaydıyla* – “за умови, (як)що”, наприклад: *Firmalar İstanbul Valiliğ’in den faaliyet belgesi almak şartıyla yurt dışında faaliyette bulunabilirler* – “Компанії можуть здійснювати господарську діяльність за кодом за умови, якщо вони візьмуть витяг з торговельного реєстру з Адміністрації губернатора Стамбула”; *Yabancı vatandaşların gerekli bütün evrakları teslim etmeleri koşuluyla...* – “За умови, якщо іноземні громадяни подадуть усі необхідні документи...”.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Ruslar, Antalya'daki Kremlin için şimdiden kuyruğa girdi

World Of Wonders (WOW) Oteller Zinciri, üç yıl önce Antalya'da açtığı Topkapı Palas'ın yanında 2003'ün Nisan ayında da Kremlin Palace'ı hizmete sokuyor. Ruslar, 100 milyon dolara mal olan Kremlin'de tatil yapmak için kuyruğa girdi. Kremlin Palace, Moskova'daki Kremlin Sarayı'nın tüm mimari özelliklerini taşıyor.

TÜRKİYE'nin ilk temalı oteli Topkapı Palace'ı üç yıl önce Antalya'da açan World Of Wonders (WOW) Oteller Zinciri, 2003 Nisan ayında Kremlin Palace'ı hizmete açtıktan üç ay sonra da Beyaz Saray'ı turizmin hizmetine sokacak. 75 milyon dolara mal olan Topkapı Palace'ın yurt dışında çok rahat pazarlanmasından yola çıkan WOW Oteller Zinciri, 100 milyon dolar yatırımla kurduğu ikinci temalı oteli Kremlin'i daha açılmadan Rusya ve Doğu Bloku ülkelerinde satmaya başladı bile... WOW Zinciri Satış ve Pazarlama Koordinatörü Vadi Karatopraklı, üçüncü temalı otel Beyaz Saray'ın da zincire katılmasının Antalya'yı turistler için çok daha cazip hale getireceğini söyledi. 2008'de 20 bin yatak kapasitesine ulaşmayı hedeflediklerini söyleyen Vadi Karatopraklı ile WOW Oteller Zinciri'nin yeni yatırımlarını konuştuk.

Turizm sektöründeki faaliyetleriniz neler?

– MNG Holding Turizm Grubu'na bağlıyız. Turizmde tur operatörlüğü ve otelcilik olarak iki ayağımız var. Bentur International, Almanya ve Moskova'dan yılda 100 bin turisti Antalya ve Bodrum'a getiriyor. 1999 yılında Topkapı Palace ve Bodrum Resort otelleriyle birlikte otelcilik faaliyetlerine başladık. Arkasından Bodrum'da WOW Beach Club adıyla bir tesis kiraladık. Topkapı Palace'tan sonra Kremlin Palace'ı inşa ediyoruz. Kremlin'i açtıktan üç ay sonra da Beyaz Saray'ı faaliyete sokacağız. Bu üçü yan yana tesisler olacak.

Kremlin Palace ne zaman açılacak?

– Bu tesisimizi Nisan 2003'te faaliyete geçireceğiz. Kremlin'e 100 milyon dolar harcıyoruz. Topkapı Palace da 75 milyon dolara mal olmuştu.

Otellerinizi pazarlamada temalı olmanın yararını görüyor musunuz?

– Avrupalı turistlerin bizi tercih etmesinde Antalya'daki otelimizin temalı olması da etkili oluyor. Topkapı Palace'ın Topkapı Sarayı'nın mimari

özelliklerini, Kremlin, Kremlin Sarayı'nın mimari özelliklerini taşıyor. Beyaz Saray da aynı şekilde Washington DC'deki Beyaz Saray'ın mimari özelliklerini taşıyacak. Bu, insanların bizi tercih etmesini sağlıyor. Turistler bu ortamı görmek, bu hava içinde tatil yapmak istiyor.

Yeni açılacak Kremlin Sarayı'nın özellikleri neler?

– Rus mimarisinin en görkemli örneği kabul edilen Kremlin Sarayı ve onu oluşturan üç ana bina, Tarih Müzesi, Büyük Kremlin Sarayı ve St. Basil Kilisesi'nden oluşuyor. Kızıl Meydan'ın giriş kapısı olan Diriliş Kapısı, WOW Kremlin Palace'ın da giriş binası. Kızıl Meydan'ın Tarih Müzesi, otelin ana binası. St. Basil Kilisesi'nin özelliklerini taşıyan binada ise otelin tüm restoranları yer alacak. Kremlin'de 870 oda bulunacak. Bunların 700'ü standart, 100'ü aile odası, 15 oda ise ayrı bir katta özel suitler olacak. Bu odalar 500-800 dolar arasında satılacak. Rezervasyon yaptırdığınız andan itibaren o suitin sorumlusu sizinle ilgilenecek ve tatilinizin sonuna kadar özel hizmet görevliniz olacak. Kremlin'de Rus kıyafetli personel hizmet verecek. 100-200 Rus personel çalışacak.

Kremlin'e nasıl bir ilgi bekliyorsunuz?

– Doğu Bloku ülkelerinde insanların kafasında bir Kremlin merakı var. Bu ülkelerde reklam ve tanıtım çalışmalarına başladık. Rusya, Yugoslavya ve Romanya'da insanlar daha açılmadan rezervasyon yaptırıyor.

WOW Oteller Zinciri'nin yatak kapasitesi nasıl?

– Halen 3 bin 500 olan yatak sayımız Kremlin Sarayı açıldıktan sonra 5 bin 500 olacak. Beyaz Saray açıldıktan sonra 7 bin 500'e çıkacak. 2003 yılında 7 bin 500 yatağa ulaşacağız. Hedefimiz 2008 yılında 20 bin yatağa ulaşmak. Bodrum'da turizme hazır arazilerimiz ve başlanmamış hazır bir projemiz var. Bunlar 2004 yılında bitirilir diye düşünüyorum.

Antalya'da başka projeleriniz olacak mı?

– Kremlin Sarayı'nın hemen karşısındaki arazi de bizim. Buraya bir dört, bir de beş yıldızlı iki kule otel ile bunların arasında 3 bin kişilik kongre merkezi projemiz var. 2003 yılı içinde ona da başlayacağız.

Yurtdışında proje var mı?

– Grubun yurtdışında bir takım turizm yatırımları var. Kazakistan’da 5 otel projemiz var. Rusya’da St.Petersburg’da ve Moskova’da otel yapılması için yerel yönetimlerle anlaşmalar imzalanması son aşamasında.

Bu okula, 1.70’den kısa ve güler yüzlü olmayan alınmıyor

ANTALYA’nın Aksu ilçesinde Topkapı Palace ve Kremlin Palace’ın tam ortasında kurulan MNG Uygulamalı Turizm ve Otelcilik Eğitim Merkezi, 16 Eylül’de açılıyor. World Of Wonders Oteller Zinciri Satış ve Pazarlama Koordinatörü Vadi Karatopraklı, “Bu okula kabul edilebilmenin ön koşulları 1.70 boy, belirli bir kilo ve en önemlisi güler yüzlü olmak” diyor. Bir yıl boyunca yatılı olarak ve ücretsiz eğitim verecek olan okulun mezunları, iki yıl süreyle WOW Oteller Zinciri’nde çalışmak zorunda. Her yıl 100-120 öğrenci alacak olan MNG Turizm Eğitim Merkezi, yiyecek ve içecek servisi, ön büro, kat hizmetleri ve mutfak olmak üzere dört ana bölümden oluşuyor. Genel derslerin ardından mesleki dersler ve haftada 14 saat birinci dil, haftada 6 saat de ikinci yabancı dil eğitimi verilecek.

ABD’nin Beyaz Saray’ı 150 milyon dolara Antalya’ya

Beyaz Saray’a ne kadarlık bir yatırım yapılacaktır?

– Beyaz Saray da Kremlin’in hemen ardından, Ağustos ya da Eylül 2003 tarihlerinde açılacak. Beyaz Saray’la birlikte 18 delikli bir de golf sahası yapacağız. Beyaz Saray’a yapılacak yatırım golf sahasıyla birlikte 150 milyon doları bulur.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Кремль; вишикуватися у чергу; мережа готелів; здати в експлуатацію (наприклад, будівельний об’єкт) – 4 *варіанти*; обійтися у 100 мільйонів доларів; відпочивати / проводити відпустку в...; архітектурні особливості; тематичний готель; за кордоном; маркетинг; країни Східного блоку; координатор з продажу й маркетингу; зробити ще привабливішим; кількість місць; туристичний сектор; туроператор; готельні послуги; (будівельний, промисловий) об’єкт; брати в оренду; будувати, споруджувати; європейські туристи; середовище; у цій атмосфері; Кремлівський палац, який вважається найбільш пишним зразком російської архітектури; три основних будівлі; історичний музей; собор Святого Василя Блаженного; Червона Площа; сімейний номер (у готелі); номер-люкс із спеціальним сервісом; резервувати / бронювати (номер у готелі); персонал у російському (національному) одязі; інтерес до Кремля; рекламні роботи; Румунія; земля, територія;

готель-башта; конгрес-хол; ціла низка інвестицій у сферу туризму; Казахстан; Санкт-Петербург; місцева влада; стадія; усміхнений; прикладний, практичний; передумови зарахування / прийняття до цієї школи; (навчання) на повному пансіоні; протягом двох років; передпокій у готелі (*reception*); послуги покоївок; професійно-орієнтовані дисципліни, уроки професійної майстерності; поле для гольфу.

3. *Türkçeye çeviriniz:*

УНАСЛІДОК ВИБУХУ ГРАНАТИ В САМОМУ ЦЕНТРІ ПРАГИ БУЛО ПОРАНЕНО 18 ОСІБ, ЗОКРЕМА ІНОЗЕМНІ ТУРИСТИ

У неділю опівдні на Вацлавській площі в Празі пролунав вибух. Унаслідок 18 осіб отримали поранення. Серед постраждалих громадяни США, Німеччини, Ірландії, Словаччини та британські піддані. Вацлавська площа розташована в центрі чеської столиці. Це улюблене місце місцевих жителів і туристів. Тут багато затишних кав'ярень, ресторанчиків, магазинів.

Власті Чехії запевнили, що недільний вибух не є терором. Поліція схильна вважати його наслідком кримінальних розбірок. Очевидці стверджують, що бачили, як якийсь чоловік кинув ручну гранату під припаркований на площі автомобіль. Машина злетіла в повітря. Припускають, що це був або замах на господаря одного з празьких казино, або своєрідне попередження йому кимсь із конкурентів. Як повідомляє британська телерадіокомпанія Бі-Бі-Сі, ігорний бізнес у Празі контролюють переважно ізраїльські бізнесмени. Як відомо, у самому Ізраїлі казино заборонені законом.

Тимчасом стали відомі нові подробиці трагедії у Бельгії. Як повідомлялося раніше, там у п'ятницю вибухнув магістральний газопровід, що спричинило сильну пожежу на газовому заводі в місті Ат. За уточненими даними, причиною аварії стали необережні дії робітників. Ремонтна бригада, яка намагалася ліквідувати витік газу, зафіксований на глибині 6 метрів, пробила трубопровід. У результаті загинуло 18 осіб – 15 було знайдено в перший день на місці аварії, ще троє померли пізніше в лікарні. Разом травми й опіки отримали більш ніж 120 осіб.

Sözcükler:

ручна граната – *el bombası*
вибух гранати – *bombanın patlaması*
Прага – *Prag*
іноземні туристи – *yabancı turistler*

опівдні – *öğleyin*
Німеччина – *Almanya*
Ірландія – *İrlanda*
британські піддані – *Britanya vatandaşları*
чеський – *Çek* (у складі релятивної іменникової словосполуки)
місцеві жителі – *yerliler, kent sakinleri*
кримінальна розбірка – *suç örgütlerinin çatışmaları*
очевидець – *görgü tanığı*
паркувати (автомобіль) – *-e park etmek*
припускати – *-diğini ileri sürmek*
замах – *süikast*
казино – *kumarhane*
конкурент – *rakip*
ігорний бізнес – *kumarhanecilik*
ізраїльські бізнесмени – *İsraili iş adamları*
Бельгія – *Belçika*
магістральний газопровід – *ana gaz boru hattı*
ремонтна бригада – *tamir ekibi*
витік газу – *gaz sızıntısı*
місце аварії – *kaza yeri*
той, хто отримав опік – *yanık olan*

У ПІВДЕННІЙ ОСЕТІЇ ОБСТРІЛЯЛИ ДЕЛЕГАЦІЮ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖДУМИ

Цього тижня різко загострилися стосунки між Москвою і Тбілісі. У середу в другій половині дня в південноосетинському селі Сарабук зазнала обстрілу російська делегація на чолі з депутатом Державної думи А.К., який очолює постійний думський комітет зі справ СНД. Кокошин стверджує, що стріляли з позицій, які займають спецсили МВС Грузії. Міліція Південної Осетії змушена була відкрити зустрічний вогонь, що дозволило автоколоні російських миротворців, у складі якої була й машина депутата, відійти до безпечного місця. Депутат заявив, що заздалегідь попередив Тбілісі про свої плани побувати в Сарабуку. Крім того, на всіх автомобілях була символіка російських миротворців. Тому, вважає голова думського комітету, про випадковість чи помилку не йдеться. Грузинські власті назвали цю заяву провокацією. У Тбілісі стверджують, що першими вогонь відкрили осетини. Також представники уряду Грузії підкреслюють, що нічого не знали про поїздку російської делегації.

Інцидент у Південній Осетії збігся з різкими заявами, які прозвучали з вуст грузинського президента Михаїла Саакашвілі. Він повідомив, що віддав наказ обстрілювати всі судна з російськими туристами, які без

узгодження з Тбілісі намагатимуться підходити до берегів Абхазії. Саакашвілі вважає це порушенням державних кордонів Грузії. Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров відповів не менш жорстко. Він заявив, що Михайл Саакашвілі “втратив відчуття реальності” та попередив, що будь-які дії Грузії, які можуть завдати шкоди російським громадянам, одразу ж отримають відсіч.

Sözcükler:

Південна Осетія – *Güney Osetleri Cumhuriyeti, Güney Osetya*
обстріляти – *-i ateşe tutmak, -e ateş açmak*
загостритися – *gerginleşmek*
загострення напруги – *gerginliğin tırmanışı*
Тбілісі – *Tiflis*
зазнати обстрілу – *ateşe tutulmak*
російська делегація на чолі з депутатом Державної Думи К. – *Rus Devlet Duması milletvekili K. 'in başında bulunduğu Rus heyeti*
постійний думський комітет зі справ СНД – *Rus Devlet Duması'nın BDT işlerinden sorumlu daimi komitesi*
позиція (військ.) – *mevzi*
МВС Грузії – *Gürcüstan İç İşleri Bakanlığı*
зустрічний вогонь – *karşı ateş*
спецсили – *özel güçler*
міліція – *milisler*
автоколони російських миротворців – *Rus barış gücü askerlerinin arabaları*
символіка російських миротворців – *Rus barış gücü sembolleri*
провокація – *provokasyon*
інцидент – *olay*
без узгодження з Тбілісі – *Tiflis yetkililerine haber vermeden*
Абхазія – *Abhazistan*
порушення державних кордонів Грузії – *Gürcistan'ın sınırlarını ihlal / bozma*
втратити відчуття реальності – *gerçeklik duygusunu keybetmek*
відсіч – *misilleme*

Kısaltma:

BDT – Bağımsız Devletler Topluluğu – Співдружність незалежних держав (СНД)

ЛІДЕРА ІРАКСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО КОНГРЕСУ ЗААРЕШТОВАНО ЗА ЗВИНУВАЧЕННЯМ У ВИГОТОВЛЕНІ ФАЛЬШИВИХ ГРОШЕЙ

У неділю іракський суддя виписав ордер на арешт лідера партії “Іракський національний конгрес” Ахмеда Чалабі та його небожа Салема Чалабі, який очолює спеціальний трибунал, що розглядає справу Саддама Хусейна. Під час обшуку в будинку Ахмеда Чалабі було знайдено підробні динари старого зразка, які політик обмінював на нові іракські динари. Поліція вважає, що про це дізнався один з керівників Міністерства фінансів Хайтем Фадхіль. І тоді Салем Чалабі організував фізичне знищення високопоставленого чиновника.

Ахмеда Чалабі звинувачують у виготовленні підробних грошей, Салема – у вбивстві. Однак дядько й небіж, які відкидають подібні звинувачення, переконані, що справа має винятково політичне підґрунтя. Не так давно Ахмед Чалабі, який вважався одним з головних претендентів на посаду прем’єр-міністра Іраку, був запідозрений американцями у зв’язках із консервативними колами в сусідньому Ірані. У західних засобах масової інформації з’явилися повідомлення, що іракський політик передавав Тегерану секретні відомості про плани США й коаліційних сил. Салему Чалабі загрожує смертна кара, оскільки в неділю було оголошено про відновлення в Іраку цього виду покарань.

Sözcükler:

Іракський національний конгрес – *Irak Milli Kongresi*

заарештувати (кого-небудь) за звинуваченням у вбивстві – *-i adam öldürmek suçundan / suçuyla tutuklamak*

фальшиві гроші – *sahte para*

виписати ордер на арешт (кого-небудь) – *-i tutuklama emri vermek / çıkartmak*

очолювати спеціальний трибунал – *özel mahkemede başkanlık yapmak*

справа Саддама Хусейна – *Saddam Hüseyin davası*

обшук – *arama*

динари старого зразка – *eksi örnek dinarlar*

обмінювати (що-небудь / на що-небудь) – *-i / -e değiştir(mek)*

Міністерство фінансів – *Maliye Bakanlığı*

організувати фізичне знищення (кого-небудь) – *-i öldürtmek*

звинуватити (кого-небудь) у вбивстві – *-i (adam) öldürmekle suçlamak*

відкидати (що-небудь) – *-i reddetmek*

запідозрити (кого-небудь) у зв’язках з (ким-небудь) – *...ile bağlantısı olduğundan şüphelenmek / kuşulanmak*

консервативні кола – *muhafazakar çevreler*
західні засоби масової інформації – *Batı kitle iletişim araçları, Batı medyası*
Тегеран – *Tahran*
коаліційні сили – *koalisyon güçleri*
смертна кара – *idam / ölüm cezası*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

УКРАЇНА ЗАЦІКАВЛЕНА В АКТИВНІЙ ПРИСУТНОСТІ НА ЛІВІЙСЬКОМУ РИНКУ

Дев'ять українсько-лівійських документів підписано в державній резиденції лідера Великої Вересневої революції Муаммара Аль-Каддафі в ході державного візиту до цієї країни президента України, повідомила Укрінформу прес-служба президента. На офіційній церемонії підписання спільних документів були присутні керівники обох держав.

Зокрема, підписані Угода між Україною і Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про співпрацю у сфері геологічних досліджень, Угода між Кабінетом Міністрів України і Секретаріатом Вищого народного комітету Лівії про співпрацю у галузі працевлаштування, Угода між урядом України і Секретаріатом Вищого народного комітету Лівії про співпрацю у сфері науки та технологій. Також було підписано Консульську конвенцію між Україною і Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про взаємне надання правової допомоги, Угоду між Україною і Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про співпрацю у галузі ветеринарії, Угоду між Міністерством аграрної політики України і Департаментом виробництва Секретаріату Вищого народного комітету Лівії про співпрацю у галузі карантинного захисту рослин, Угоду між Міністерством аграрної політики України і Департаментом виробництва Секретаріату Вищого народного комітету Лівії про співпрацю у галузі випробування та охорони сортів рослин.

Національний банк України і Центральний банк Лівії підписали меморандум про співпрацю. Також меморандум про співпрацю підписали НАК “Нафтогаз України” і Національна нафтова компанія Лівії. У ході державного візиту президента України було досягнуто домовленості про будівництво нового приміщення українського посольства в Тріполі, для чого лівійська сторона виділяє ділянку. Глава Української держави у зв'язку з цим підкреслив, що Україна зацікавлена в розвитку двосторонніх відносин та активній присутності на лівійському ринку. Спількуючись із

журналістами, президент України висловив задоволення своїм візитом до Лівійської Джамагирії та результатами переговорів. Оцінюючи зустрічі з Муаммаром Аль-Каддафі, президент України назвав їх корисними, оскільки він вважає лівійського лідера філософом, який до багатьох проблем підходить не лише з погляду сьогодення, а й з урахуванням історії розвитку людства. Президент підкреслив, що становище України в глобальному вимірі не є простим, тому для нас дуже важливим є пошук ринків збуту для українських виробників, а Лівію, Північно-Африканський регіон він вважає надзвичайно цікавим для України в цьому плані. Охарактеризувавши Лівію як ворота до Африканського континенту, український президент назвав Муаммара Аль-Каддафі визнаним лідером на Африканському континенті, відомим в арабському світі політиком.

Глава Української держави зазначив, що в ході зустрічей сторони не обійшли жодної світової проблеми, зокрема й ситуації навколо Іраку. При цьому президент України підкреслив: “У лівійського лідера своє бачення, відмінне від мого. Однак, – наголосив він, – те, що Україна відправила батальйон – це абсолютно правильне стратегічне рішення з погляду майбутнього нашої країни”. Президент України також узяв участь у церемонії відкриття представництва Будівельної асоціації “Інтербудмонтаж” та представництва НАК “Нафтогаз України” у столиці країни місті Тріполі.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

İlgi göstermek, ilgilenmek; varlık; pazar; saray, makam; resmi ziyaret / gezi; basın servisi; tören; ortak; iş bulma / sağlama, istihdam; kurul, komite; sözleşme, konvansiyon; veterinerlik; Tarım Politikaları Bakanlığı; bitki karantinası; bitki cinslerinin denenmesi ve korunması; anlaşmaya varıldı; arsa tahsis etmek / ayırmak; -in altını çizmek, -i vurgulamak; yararlı, her iki tarafın / ülkenin yararına olan; küresel; kıta; görüş; Trablus; Ulusal Anonim Şirket.

Ders 10.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

Taliban'ı öperek karşıladılar

Afganistan'ın kuzeyindeki Kunduz kentinde korkular olmadı ve kenti Kuzey İttifakı'na teslim eden Taliban askerleri hiçbir işkence ile karşılaşmadı. Kentin yüzde 70'ini İttifak'a devreden 1700 Taliban askeri silahlarıyla teslim olurken, İttifak askerleri düşmanı “Hoşgeldiniz” sloganlarıyla karşıladı. Düşman

askerlerin çoğu birbirlerini öperek kutladı. Bir Taliban askeri, “Onlar kardeşimiz. Burası hepimizin ülkesi” dedi. Mezar-ı Şerif’te ise dün iki tatsız olay yaşandı. Bir esir, cebinden çıkardığı el bombasını patlattı. Saldırıda 2 Taliban esiri öldü. 1 İttifak askeri ile ITN muhabiri Andrea Catherwood yaralandı.

Mezar-i Şerif’te isyan

İttifak askerlerinin silah ve bombalarını ele geçiren 500 Taliban esiri ise dün akşam ayaklandı. İttifak askerleri, isyanı 2 saat içinde bastırdı. Ancak yüzlerce esirin öldüğü belirtiliyor. 40 ABD komandosu Mezar-ı Şerif’e geldi ancak çatışmaya girmede.

Aslanlar gibi direndi

Dünya, Taliban’a karşı direnen Kabil kahramanı aslanı alkışlıyor. Adı Marjan, 45 yaşında iki gözü kör bir aslan. Ve, Afganistan’da Taliban’a karşı direnişin sembol ismi olarak tarihe geçti. Üç yaşındayken geldiği Kabil Hayvanat Bahçesi’nin gözbebeği idi. Bakımı ve beslenmesi için özel görevliler tutuldu, çiftleşmesi için yurt dışından dişi aslanlar bile getirtildi... Ancak Marjan’ın krallığı 1996’da Taliban’ın başkent Kabil’i ele geçirmesiyle birlikte sona erdi. Ve zulüm dolu yıllar başladı... Taliban askerlerinin attığı el bombaları Marjan’ın iki gözünü birden kör etti. Aç kaldı, susuz bırakıldı ve hastalıklarla boğuştu. Taliban’ın bütün işkencelerine rağmen hayatta kalmak bir yana, ülkesindeki rejime karşı adeta tek başına direnişe geçti. İki ay önce de Taliban lideri Molla Ömer’i pençeleyerek omuzundan yaraladı. Şimdi Kabil’in, Taliban’dan temizlenmesinin ardından bir halk kahramanı oldu.

Bu zulme dayanılmaz

Marjan, bir başkaldırı sembolü olarak dünya gündemine yerleşti. Cefakar aslan, 1999’da kafesine girip kendisine eziyet etmek isteyen bir Taliban askerinin kolunu kopararak yedi. Taliban’ın intikamı acı oldu... Ölen askerin kardeşi ertesi gün Marjan’ın kafesine el bombaları fırlattı. Bombalar zavallı hayvanın bir gözünü kör etti. Kısa süre sonra bir grup Taliban askeri de sırf eğlence için Marjan’ın kafesine bir kez daha el bombaları attı. Patlayan bombalar aslanın öteki gözünü de kör etti, vücudunda ölümcül yaralar açtı. Marjan, yiyecek zannederek yediği iki patlamamış el bombasını ise hâlâ midesinde taşıyor. Dün, bu yürekli aslanın tedavisi için İngiltere’den bir veteriner ekibi yola çıktı...

Afgan barışına ilk imza atıldı

Afganistan'da savaşın gölgesinde barışın ilk temeli atıldı. Taliban'ın son kalesi Kandahar'a Amerikan bombardımanı dün de sürerken, Bonn'da tarafların uzlaştıkları ve bugün barış anlaşmasına imza atacakları açıklandı. Geçici hükümetin başına eski Kral Zahir Şah yanlılarının getirilmesi ve bakanlıkların diğer gruplar arasında paylaşılması konusunda anlaşmaya varıldı. Görüşmelere Kuzey İttifakı adına katılan, isminin açıklanmasını istemeyen bir yetkiliye göre, konferansa katılan 4 heyet önceki gece boyunca çalışarak BM tarafından kaleme alınan, 8 maddelik bir taslakta uzlaştı. Kuzey İttifakı lideri Burhaneddin Rabbani, geçici Afgan yönetiminin liderliğine olası 4 adaydan birini kabul etmeye karar verdi. Rabbani'nin sözcüsü Necibullah Haşimi, "Rabbani, geçici yönetimin başkanı konusunda BM önerilerini onayladı ve Bonn'daki heyeti yetkilendirdi. Liderliğe Hamid Karzai, Abdüssettar Sırat, Sibgetullah Mocadeddi ve Seyid Ahmed Geylani'den birisinin seçilmesi bekleniyor" açıklamasını yaptı.

İşte taslak

Peştun lider Hamid Karzai ve Geylani devrik kral Zahir Şah yanlısı, Özbek lider Abdülsettar Sırat eski Adalet Bakanı ve Mocadeddi ise 1992'deki geçici Afgan hükümetinin ilk devlet başkanı. 7 sayfalık tasarının maddeleri şöyle sıralanıyor:

6 ay süreyle geçici bir hükümetin görev yapması, daha sonra 1.5 yıllık süre için ikinci bir geçici düzen oluşturulması. Afganistan'da ilk genel seçimlerin en erken 2004 yılı ilkbaharında yapılması öngörülüyor;

6 ay süreyle görev yapacak olan geçici hükümetin bir başbakan, 5 başbakan yardımcısı ve 23 bakandan oluşması;

21 üyeden oluşması öngörülen bir özel komisyonun Loya Jirga'nın (Büyük Meclis) oluşturulması için hazırlıklar yapması, bu özel komisyonun 2002 yılı ilkbaharında kurulması;

Loya Jirga daha sonra ikinci bir geçici hükümet belirleyecek. Bu hükümet, bir buçuk yıllık geçiş döneminde görev yapacak. Loya Jirga ayrıca yeni bir anayasa ve seçim yasası hazırlayacak;

Geçiş dönemi süresi içerisinde bir Yüksek Mahkeme kurulması;

Yaklaşık 2 yıllık geçiş döneminden sonra seçimler düzenlenmesi ve yasal bir hükümetin kurulması öngörülüyor;

Geçiş dönemi süresinde ihtiyaca göre BM Barış Gücü Afganistan'da görev yapacak. Barış gücünün görev süresi ve görev kapsamı daha sonra belirlenecek. Geçiş döneminde BM önemli rol oynayacak.

Sözcükler:

Kuzey İttifakı – Північний афганський альянс

-i / -e teslim etmek – здавати (кому-небудь / що-небудь)

teslim olmak – здаватися
slogan – лозунг
düşman askerler – ворожі солдати
esir – полонений, військовополонений
el bombası patlatmak – підірвати ручну гранату
isyana – повстання
-i ele geçirmek – захоплювати (що-небудь)
ayaklanmak – повстати
isyana bastırmak – придушити повстання
komando – боєць загону спеціального призначення; бойовик
-e karşı direnmek – опиратися (кому-небудь / чому-небудь)
-i alkışlamak – аплодувати (кому-небудь)
tarihe geçmek – стати надбанням історії
gözbebeği – зіниця ока
çiftleşmek – спарюватися (про тварин)
zulüm dolu yıllar – роки, повні страждань / гніту
...ile boğuşmak – боротися (з ким-небудь / чим-небудь)
adeta – майже
başkaldırı sembolü – символ опору / повстання
...olarak dünya gündemine yerleşmek – стати відомим світові як...
cefakar – страждалець
-e eziyet etmek – завдавати страждань / болю (кому-небудь)
temel atmak – закладати підвалини
Taliban'ın son kalesi – останній оплот талібів
barış anlaşmasına imza atmak – підписати мирну угоду
geçici hükümet – тимчасовий уряд
yanlı – прихильник, прибічник
-de uzlaşmak – дійти згоди (щодо чого-небудь)
geçici Afgan yönetimi – тимчасова афганська адміністрація
-i yetkilendirmek – уповноважувати (кого-небудь)
peşun – пуштун
devrik kral – скинутий король
6 ay süreyle – терміном на шість місяців
görev yapmak – функціонувати, виконувати свої обов'язки
genel seçimler – загальні / всенародні вибори
2004 yılı ilkbaharında – навесні 2004 року
özel komisyon – спеціальна комісія
geçiş dönemi – перехідний період
seçim yasası – закон про вибори
BM Barış Gücü – миротворчі сили ООН

Dilbilgisi yorumu:

Герундіальні конструкції

У сучасній турецькій мові існує низка сталих граматичних конструкцій, утворених на основі герундіїв (усіченого інфінітива, рідше інших віддієслівних імен), які завжди є предикативним ядром розгорнутого члена речення і мають різноманітні значення. Найбільш поширені з таких конструкцій:

а) *-masına rağmen / karşın* має допустове значення (“незважаючи на те, що”, “хоча..., але”) і, відповідно, є однією з найчастотніших допустових форм. Цікаве те, що, на відміну інших герундіальних конструкцій, підмет такого розгорнутого звороту в сучасній мові найчастіше ставиться в основному відмінку, наприклад: *Cumhurbaşkanı(nın) bu gerçeği bilmesine karşın ne başbakan ne de milletvekilleri bir şey yapabildiler* – “Незважаючи на те, що президент знав цю істину, ні прем’єр-міністр, ні депутати нічого не змогли зробити”¹.

б) *-ması için / amacıyla / maksadıyla* має значення мети (“для того, щоб хто-небудь міг зробити що-небудь”); суб’єкт конструкції отримує родовий відмінок: *İşin vaktinde bitirilmesi amacıyla elimizden geleni yapmamız gerekiyor* – “Нам потрібно докласти всіх зусиль для того, щоб роботу було виконано вчасно”. У безособових і неозначено-особових конструкціях із семантикою мети, а також у разі коли суб’єкт розгорнутого звороту й підмет речення кореферентні, використовується не герундій, а інфінітив, наприклад: *Sana yardımcı olmak amacıyla / için / üzere geldim* – “Я прийшов, щоб допомогти тобі”.

в) *-masından önce* і *-masından sonra* мають часове значення (відповідно “до того, як хто-небудь зробив / зробить що-небудь” і “після того, як хто-небудь зробив / зробить що-небудь”) й еквівалентні конструкціям *-madan önce* та *-dikten sonra*, при чому між цими еквівалентними конструкціями немає різниці ані в значенні, ані у функціонуванні. Водночас герундіальні конструкції звичніші для офіційно ділового стилю.

Слід також звернути увагу на те, що форм **-dikten önce*, **-meden sonra*, **-diğinden önce*, **-diğinden sonra*, які інколи студенти виводять шляхом апріорних логічних побудов, насправді в сучасній турецькій мові немає.

г) *-ması nedeniyle / sebebiyle* має причинне значення (“через те, що”) і фактично є функціональним дублетом конструкції *-diği için*, наприклад: *Kanunun Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmaması nedeniyle içinde öngörülen reformlar yapılamadı* – “З тієї причини, що закон не був підписаний президентом, реформи, передбачені в ньому, не були проведені”. До

¹ Докладніше про допустові конструкції див. ур. 15.

конструкцій із причинною семантикою належить також герундіальна конструкція *-ması yüzünden*: *Trenin gecikmesi yüzünden görüşmeye katılamadım* – “Я не зміг взяти участь у переговорах через те, що потяг спізнився”. Зазначимо, однак, що герундіальні конструкції з причинною семантикою з функціонального погляду не є частотними в сучасній турецькій мові і на них можна, швидше, натрапити в текстах офіційно-ділового стилю. Додамо також, що конструкція *-ması nedeniyle*, так само, як і слово *nedeniyle* у поєднанні з будь-яким іменником, може використовуватися у значенні “з нагоди чого-небудь”: *Başbakan Zafer Bayramı nedeniyle kuvvet komutanlarını tebrik etti* – “Прем’єр-міністр привітав командирів різних родів військ з нагоди Дня Перемоги”.

д) *-ması suretiyle* – конструкція із семантикою способу дії (яким чином? як?), є порівняно нечастотною для сучасної турецької мови й найчастіше замінюється на відповідні дієприслівники з аналогічною семантикою (*-erek*, *-meden*, редуплікований дієприслівник *-e..-e*): *Müstantik, Nihat’a evvela ihtiyar kadının sadece yaralı olduğunu söylemek suretiyle hakikati itiraf ettirmişti* – “Слідчий змусив Ніхата зізнатися, сказавши спочатку, що літня жінка була лише поранена”. Інколи в сучасній турецькій мові можна натрапити також на конструкцію *-ması yoluyla* з аналогічною семантикою: *...sözleşmenin imzalanması yoluyla...* – “шляхом підписання угоди”. У разі коли конструкція є безособовою або неозначено-особовою, замість герундія використовується інфінітив: *...sözleşmeyi imzalamak suretiyle / yoluyla...* з аналогічним перекладом.

є) *-masıyla birlikte* має часове значення і позначає другорядну дію, яка сталося безпосередньо перед дією, позначеною присудком. Фактично, названа конструкція дає таке саме значення, як і дієприслівники *-ince*, *-diğinde*, *-diği zaman* і відмінність між ними пролягає швидше не на семантичному, а на синтаксичному рівні: заміна розглядуваної конструкції одним з названих дієприслівників можлива лише в разі певної синтаксичної трансформації речення: *Ancak Marjan’ın krallığı 1996’da Taliban’ın başkent Kabil’i ele geçirmesiyle birlikte sona erdi* – “Однак царське життя Маржана скінчилося, коли / як тільки / щойно таліби захопили столицю Кабул”.

Різновидом конструкції, описаної вище, є конструкція *-masıyla... -ması bir oldu*, яка також має часове значення й підкреслює миттєву послідовність (майже одночасність) двох дій, наприклад: *Tokatı yemesiyle adamın denize uvarlanması bir oldu* – “Отримавши ляпас, чоловік одразу ж упав у море”¹.

ж) *-ması üzerine* має часове значення – слідування головної дії після другорядної, позначеної названою конструкцією (“услід за...”, “у відповідь на...”): *Konstantiniyye’nin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi üzerine Bizans*

¹ Див. також: Кузнецов П.И. Учебник турецкого языка. Завершающий курс. – М., 2000. – С. 142–144.

İmparatorluğu'nun varlığına son verilmiştir – “Після завоювання Константинополя турками, Візантійська імперія перестала існувати”.

У цьому контексті згадаймо також про форму *-mesine*, яка використовується з допустовим значенням у незмінній формі незалежно від особи, наприклад: *Geldim gelmesine ama, arkadaşımı bulamadım* – “Прийти то я приходив, але друга свого не застав”.

Конструкція *-mek bir yana*

Конструкція *-mek bir yana* у сучасній турецькій мові часто використовується зі значенням “не лише, але й...”, наприклад: *Taliban'ın bütün işkencelerine rağmen hayatta kalmak bir yana, ülkesindeki rejime karşı adeta tek başına direnişe geçti* – “Незважаючи на всі знущання талібів, він не лише залишився живий, але й фактично самотужки перейшов до опору проти режиму в своїй країні”.

2. *Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:*

KARTAL'IN GÖZÜ BÜYÜK LOKMADA: 0-0

Beşiktaş, 3-1'in rövanşında dondurucu soğuğa rağmen Dinamo Kiev'e vize vermedi, tarihinde ilk kez 4. tura yükseldi. Bu sezon bileği bükülmeyen Kartal, UEFA Kupası'na da kilitlendi.

Ukrayna'nın iklimini anlatmaya gerek yok! Hayatımda böyle bir soğuk görmedim. Oturduğumuz yer camekan... Üstümüzde her türlü önlem var. Kazağından tutun, kürküne kadar. Her geçen dakika ayaklarımız ve ellerimiz buz tuttu! Varın, dördüncü tura kanat çırpan Beşiktaşlı futbolcuları düşünün... Soğuk adamın yüzüne kamçı gibi iniyor, iki dakika dışarda durana helal olsun... Dinamo Kiev, her ne kadar eldivenlerle sahaya çıkmışsa da iklime alışmış. Üstelik iki haftadır maç oynamadan Beşiktaş maçına hazırlanmış. Galatasaray derbisinden galibiyetle çıkan ve moral bulan Beşiktaş'ta sahaya sürülen ilk on bir bizce sürpriz olmadı. Taktik ise belliydi. Rakibi orta alanda durduracaksın, çok adamla savunmada direneceksin. Kartal, bu stratejiyi sahaya yayarken, oyunun son bölümleri hariç, rakibe ahım-şahım pozisyon vermedi.

Beşiktaş, tarihinde UEFA'da ilk kez dördüncü tura kanat çırparken, bir anlamda Kartal 16 yıllık rövanşı da aldı Dinamo Kiev'den. Elbette, 90 dakikalık mücadelede sıkıntılı anlar geçirdi. Aslında bize göre maçın kader anı 3. dakika idi. Cordoba'nın yumrukladığı ve kısa düşen topa Leko sert vurdu, boş kaleye süzülen topu Ronaldo son anda yükselerek çizgi üzerinden kafayla uzaklaştırdı. Ronaldo'nun bu kurtarışı Kartal'ın direniş gücünü artıran en büyük faktördü. İlk

yarı boyunca Beşiktaş kalesine yüklenen Dinamo Kiev bu pozisyonun dışında fazla üretken olmadı.

İkinci yarıda taktiğinde değişiklik yapmayan Beşiktaş, 48. dakikada yine kalesinde tehlike yaşadı. Leko'nun şutu, Cordoba'da kaldı. İkinci kade anı yine bize göre 64. dakikaydı. Kartal'ın kalesinde büyük karambol yaşandı. Diogo vurdu, Cordoba tokatladı, dönen topa bu kez Leko sert vurdu, Zago çizgi üzerinde ayak koydu. Devreye Shatskikh girdi, sağ çarprazdan sert vurdu, altı pasta Cordoba topu üstten kornere tokatladı. Beşiktaş da zaman zaman rakip alana indi, ancak savunmada disiplini elden bırakmadı. 89. dakikada Diogo ceza alanı dışından şutladı, top Cordoba'da kaldı. Uzatma dakikalarında topu iyi çeviren Beşiktaş, dördüncü tura kanat çırparken, Lucescu'nun akıllı taktiğiyle Dinamo Kiev'i 90 dakika adeta uyuttu.

Luce'ye polis engeli

Rumen teknik adam, maç sonunda basın toplantısı yapacağı bölüme güvenlik gerekçesiyle sokulmadı

DİNAMO Kiev zaferinin ardından Teknik Direktör Mircea Lucescu, mutluluk ile kızgınlığı bir arada yaşadı. Rumen teknik adam, basın toplantısını yapacağı bölüme güvenlik gerekçesiyle emniyet güçleri tarafından sokulmadı. Bir süre bekleyen Lucescu, anlamsız tavrın devam etmesi üzerine sinirlendi ve basın toplantısını yapmadan staddan ayrıldı. LUCESCU, Kiev'in soğuk havasından şikayetçi oldu. Rumen hoca, "Konuşmanın bile zor olduğu bu şartlar altında her şey istediğimiz gibiydi. Böyle havaya alışık değiliz. Savunma ağırlıklı bir oyun çıkarmak zorundaydım. Cordoba harikaydı. Zeki, disiplinli ve hırslıydılar. Oyuncularımı tebrik ediyorum. İstediklerim oldu" diye konuştu.

MECBUREN ISITILAR

Dinamo Kievli yöneticilerin sinsi planını UEFA bozdu. Stadın ısıtma sisteminin bozuk olmadığı tespit edildi, maçtan kısa bir süre önce zemindeki buzlar eritildi.

Eksi 8 derece. DİNAMO Kievli yöneticilerin maçtan bir gün önce yaptığı "Stadın ısıtma sistemi bozuk. Buzlu zeminde oynayacağız" açıklamasının oyun olduğu ortaya çıktı. UEFA yetkililerinin devreye girmesi üzerine saha zeminini ısıtan mekanizma kontrol edildi. Herhangi bir sorunun olmadığı belirlendi. UEFA'nın emriyle maçtan yarım saat önce ısıtma açıldı ve sahanın buzları eridi.

Askeri koruma

TRIBÜNLERDE yaklaşık 500 Türk taraftarının desteklediği Beşiktaş, Kiev’de özel koruma altına alındı. Siyah–Beyazlılar’ı taşıyan otobüs stada gelene kadar askeri birlikler tarafından korundu. Soğuk hava nedeniyle Lucescu, takımı iki saat önceden stada getirip, ısıtmaya başladı. 87 bin kişilik stada soğuk nedeniyle ev sahibi takımın taraftarları ilgi göstermedi.

“Toplantı yaptı”

STADA gitmeden önce Lucescu’nun otelde futbolcularıyla toplantı yaptığı öğrenildi. Rumen hocanın, “İlk 20 dakikada ne yapıp edin topu kaleye yaklaştırmayın” uyarısında bulunduğu öğrenildi. Öte yandan maçın 23. dakikasınca stadın skorboardu ve saati de dondu. Siyah-Beyazlı yöneticiler, “Bu şartlarda önemli bir zafer yakaladık. Takımla gurur duyuyoruz” dediler.

Kartal’ın buzda zafer dansı

Beşiktaş, üçüncü tur rövanş maçına 3-1’in avantajıyla çıktı. İlk yarı rakibine göz açtırmadı. Dinamo Kiev karşısında 90 dakika boyunca savaştı. İstedikini aldı. Hedeflediği finale bir adım daha yaklaştı.

Ukrayna temsilcisi ikinci yarı çok bastırdı. Cordoba kalesinde adeta devleşti. Rakibe geçit vermedi. Ronaldo ve Zago sahanın yıldızlarından oldu. Beşiktaş 100 yıllık tarihinde ilk defa 4. tura yükseldi. BEŞİKTAŞ, UEFA Kupası’nda dördüncü tura kaldı, hedeflediği finale bir adım daha yaklaştı. Kartal soğuk havaya rağmen iyi mücadele etti, Cordoba kalesinde devleşti. Siyah beyazlılar kendisinden beklenen sonucu aldı: 0-0.

İstanbul’da yapılan 3. tur ilk maçında rakibini 3-1 yenen Beşiktaş, bu avantajını koruyabilmek için, karşılaşmanın ilk yarısında öncelikle gol yememe düşüncesinde göründü. Oyunu kendi yarı alanında kabul eden ve kalabalık savunma yapan siyah-beyazlı takım, Dinamo Kiev’e gol pozisyonlarına girme şansı tanımadı. 4. dakikada Dinamo Kiev’in soldan kullandığı köşe atışında, kaleci Cordoba boşa çıkınca, top Peev’in önünde kaldı. Bu futbolcunun ceza alanı çizgisi üzerinden şutunda, Ronaldo son anda topu gol çizgisinden çıkardı. 30. dakikada Husin’in ceza alanına ortaladığı top, Cordoba’yı geçti. Ancak Ahmet Yıldırım, yerinde bir müdahaleyle Shatskikh’ten önce topu uzaklaştırmayı başardı. 43. dakikada Peev’in sağdan ceza alanına ortaladığı top, Beşiktaş savunmasından sekti. Dönen topa ceza alanı çizgisi üzerinden Leko iyi vuramadı ve ilk yarı 0-0 sonuçlandı.

Dinamo Kiev çok bastırdı

İkinci yarıda evsahibi takım topla daha çok oynadı. Tehlikeli ataklar geliştirdi. Ancak Beşiktaş defansı rakibe gol şansı tanımadı. 48. dakikada Peev'in ceza alanı dışından şutunda, top kaleci Cordoba'da kaldı. 65. dakikada Leko'nun sağdan penaltı noktası üzerine çıkardığı topa, Rincon vurdu. Kaleci Cordoba'yı geçen topu, Zago gol çizgisinden çıkardı. Dönen topa Peev'in vuruşunda bu kez Cordoba gole izin vermedi. 67. dakikada Gavrancic'in soldan ceza alanına ortalamadığı topa, Rincon kafayı vurdu. Meşin yuvarlak kaleci Cordoba'da kaldı. 73. dakikada Beşiktaş ceza alanına gelen topu, Gavrancic kafayla arka direğe indirdi. Shatskikh son derece uygun durumda topa vuramadı.

Rekor prim

DİNAMO Kiev karşısında tura adını yazdıran Beşiktaşlı futbolculara, Başkan Serdar Bilgili ve yöneticiler rekor prim verme kararı aldı. Galatasaray zaferi sonrasında 15'er bin dolar alan Siyah-Beyazlı oyunculara, UEFA Kupası'na gösterilen süper performans nedeniyle 40'ar bin dolar ödeneceği bildirildi.

Kurallar çekiliyor

UEFA Kupası'ndaki temsilcilerimiz Beşiktaş ve Denizlispor'un dördüncü turdaki rakipleri ve çeyrek finale çıkmaları durumunda oynayacakları muhtemel rakipleri bugün İsviçre'nin Nyon kentindeki UEFA Merkez Bürosu'nda çekilecek kura çekimi ile belirlenecek. TSİ 13.00'te başlayacak kuralarda her iki temsilcimiz de seribaşı olmadığından muhtemelen güçlü rakiplerle eşleşecekler. UEFA Kupası'nda dördüncü tur maçları 20-27 Şubat'ta, çeyrek final karşılaşmaları ise 13-20 Mart'ta oynanacak.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Реванш; сильний мороз; не дати (кому-небудь) можливості (зробити що-небудь); вийти в четвертий тур / четверте коло; (спор.) сезон; непохитний / незламний Картал; Кубок УЄФА; (перен.) зачепитися (за що-небудь); скляна вітрина / перегородка, скляна частина (чого-небудь); від светрів і до хутряного одягу; покриватися льодом; намагатися зробити (що-небудь), націлитися (на що-небудь); наче батіг; перемога; (спор.) середина поля; опиратися (чому-небудь); (спор.) гольовий / небезпечний момент; дати (кому-небудь) момент для того, щоб забити гол; вирішальний момент матчу; (спор.) вибити кулаками (м'яч); (спор.) м'яч, який відскочив прямо перед (голкипером); (спор.) ворота; (спор.) вибити м'яч головою з лінії воріт; (спор.) тайм (половина матчу); продуктивний; (спор.) удар; (спор.) хрестовина (воріт); (спор.) передача низом; (спор.) вибити м'яч на кутовий;

(спор.) половина поля суперника; оборона; (спор.) ударити з-за меж штрафного майданчика; (спор.) компенсований час; румунський тренер; з міркувань безпеки; сили безпеки; скаржитися (на що-небудь); (спор.) грати від оборони; Кордоба був чудовий; вимушено; керівники київського “Динамо”; таємний план; система обігріву стадіону; представники УЄФА; ґрунт (футбольного) поля; фан, уболівальник; взяти під особливу охорону; військові підрозділи; за будь-яку ціну; табло стадіону; пишатися (ким-небудь / чим-небудь); танок перемоги; (перен.) не дати (кому-небудь) продихнути; (перен.) не давати (кому-небудь) проходу; “Бешикташ”, який переміг свого суперника з рахунком 3:1; зберегти (свою) перевагу; (спор.) зустріч; (спор.) пропустити гол; (спор.) насичена / щільна / глибокоешелонована оборона; не дати (кому-небудь) шанс забити гол; (спор.) кутовий удар; (спор.) воротар, голкіпер; не увінчатися (позитивним) результатом; (спор.) ударити з лінії штрафного майданчику; (спор.) навісити / прострілити м’яч у штрафний майданчик; команда-господар поля; (спор.) оборона / захист “Бешикташа”; відмітка 11-метрового штрафного удару / пенальті; (спор.) лінія воріт; (спор.) шкіряна куля; рекордна премія; показник / результат; продемонструвати (високі) показники / результат; (спор.) вийти в півфінал; вірогідний суперник; штаб-квартира УЄФА; визначатиметься жеребкуванням; (спор.) зустрічатися (з ким-небудь); півфінальні зустрічі.

Kısaltma:

TSİ – Türk saati ile – за турецьким часом

Dipnot: У розмовній турецькій мові провідні футбольні команди турецької Прем’єр-ліги мають такі назви: *Beşiktaş – Kartal, Fenerbahçe – Fener, Galatasaray – Cimbom.*

3. Türkçeye çeviriniz:

ПРЕЗИДЕНТ ДЖОРДЖ БУШ: “ТЕРОРИСТИ НЕ ПЕРЕСТАЮТЬ ДУМАТИ, ЯК ЗАВДАТИ ШКОДИ НАШІЙ КРАЇНІ ТА ЇЇ НАРОДОВІ. Я Й МОЯ АДМІНІСТРАЦІЯ ТАКОЖ”

Виступаючи в четвер перед керівництвом американського військового відомства, президент США Джордж Буш припустився прикрої помилки. Він заявив: “Терористи – головні вороги Америки. Вони не перестають думати про те, як би зашкодити нашій країні та її народові. Я й моя адміністрація також не перестаємо про це думати!”. Військові пропустили повз вуха цю тезу про спільні цілі “Аль-Каїди” і Білого дому. Але журналісти не могли

поставитися до перлів президентського красномовства так само недбало. І довелося прес-секретареві Білого дому Скотту Маккелану відбувати за чужі помилки. Він виступив зі спеціальною заявою для преси: “Обмовитися можуть навіть прямі й відверті люди. Але американський народ знає, що його президент говорить ясно й переконливо. Та й терористам відома позиція президента не на його словах, а на справі...”

Унаслідок помилка, якої припустився Буш, затьмарила саму тему його виступу, в якому йшлося про прийняття нового воєнного бюджету США. У четвер господар Білого дому підписав відповідний закон. Пентагон отримає в 2005 році 417,5 мільярди доларів! “Ніхто з наших ворогів не повинен сумніватися в тому, що в нас є ресурси для перемоги”, – підкреслив Буш. На воєнні потреби Америка збирається витратити наступного року на 22 мільярди доларів більше, ніж у поточному році.

Sözcükler:

завдати шкоди (кому-небудь) – *-e zarar vermek*

припуститися помилки – *hata yapmak, yanlış yapmak; (mym) dili sürçmek*

пропустити повз вуха – *-i kulak ardı etmek*

теза – *(mym) sözler*

перли президентського красномовства – *başkanın belagat incileri*

недбало ставитися (до чого-небудь) – *-i ihmal etmek, -i gör(me)mezlikte gelmek*

відбувати за – *-nin ceremesini çekmek*

заява – *açıklama*

преса – *(mym) medya mensupları, gazeteciler*

позиція – *(mym) tutum*

не на словах, а на справі – *lafta değil gerçekte / fiiliyatta*

затьмарити – *-i gölgede bırakmak*

ресурси – *kaynaklar, rezervler*

підкреслити (непен.) – *-i vurgulamak, -in altını çizmek*

ЧЕРГОВИЙ ПЕРЕГЛЯД СПІЛЬНОГО ПРОЕКТНОГО ПОРТФЕЛЯ

Днями в Києві представники Світового банку й Уряду України розпочали черговий перегляд проектного портфеля України у Світовому банку. Перший день засідання відбувся під головуванням міністра економіки та з питань європейської інтеграції України Валерія Хорошковського та директора Світового банку по Україні, Білорусі та Молдові Луки Барбоне. Як повідомили редакції в управлінні зв'язків з

громадськістю Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, сторони приділили значну увагу обговоренню питань щодо підвищення ефективності підготовки та впровадження проектів розвитку економіки України, що підтримується Світовим банком, а також обговоренню плану підготовки проекту “Програмна системна позика” (ПСП-2). Валерій Хорошковський запропонував сконцентрувати роботу на скороченні термінів підготовки проектів, зробивши більш ефективними комунікації під час підготовки та запровадження проектів.

Sözcükler:

перегляд – *-i gözden geçirme*

спільний проектний портфель – *ortak proje portfolyosu*

представники Світового банку – *Dünya Bankası yetkilileri*

представники Уряду України – *Ukrayna hükümet yetkilileri*

під головуванням (кого-небудь) – *-in başkanlığında*

міністр економіки та з питань європейської інтеграції України – *Ukrayna Ekonomi ve Avrupa Entegrasyonu Bakanı*

директор Світового банку по Україні, Білорусі та Молдові – *Dünya Bankası'nın Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova Direktörü*

управління зв'язків з громадськістю – *halkla ilişkiler idaresi*

сконцентрувати (що-небудь / на чому-небудь) – *yoğunlaştırmak (-i, -e)*

запровадження проектів – *projelerin uygulanması / gerçekleştirilmesi*

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕРЕД ПАРЄ ТРЕБА ВИКОНАТИ ДО ЧЕРВНЯ

Слухання “українського питання”, а саме виконання Україною зобов'язань, взятих перед Радою Європи, відбудеться в червні, повідомив голова постійної делегації Верховної Ради України в Парламентській Асамблеї Ради Європи Борис Олійник на прес-конференції за підсумками участі українських парламентаріїв у роботі першої частини сесії 2003 року ПАРЄ. За словами Бориса Олійника, на сьогодні із 48 зобов'язань Україна не виконала ще п'ять пунктів. Це стосується, насамперед, ухвалення парламентом Цивільно-процесуального і Кримінально-процесуального кодексів, Закону про ратифікацію Хартії регіональних мов, упорядкування законодавства щодо функціонування пенітенціарної системи України й урегулювання правової бази в частині прокурорського нагляду. Члени української делегації констатували, зокрема, що проведені в Страсбурзі зустрічі з Генеральним секретарем РЄ Вальтером Швіммером й офіційними доповідачами по Україні комітету ПАРЄ з питань моніторингу Ренате

Вольвенд і Ханне Северінсен дають підстави говорити про толерантне ставлення до нашої країни.

Sözcükler:

зобов'язання – *yükümlülük*

ПАРС – Парламентська Асамблея Ради Європи – *Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi*

виконати – *-i yerine getirmek*

прес-конференція – *basın toplantısı*

Цивільно-процесуальний кодекс – *Medeni Muhakeme Usulleri Kanunu*

Кримінально-процесуальний кодекс – *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu*

ратифікація Хартії регіональних мов – *Yerel Diller Sözleşmesinin onaylanması*

пенітенціарна система – *hapishane sistemi*

Генеральний секретар РЄ – *AK Genel Sekreteri*

моніторинг – *gözetim, gözetleme*

толерантне ставлення – *hoşgörü ile karşılama*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

“КОЛИ ДЕРЖАВА ПРОДАЄ, А ПОТІМ СКАСОВУЄ РЕЗУЛЬТАТИ ПРИВАТИЗАЦІЇ – ЦЕ НАЙГІРША СИТУАЦІЯ ДЛЯ ДЕРЖАВИ Й НАЙГІРШЕ, ЩО ПРОВОКУЄ ПАНІКУ”

У Львові президент України, розповідаючи про перші кроки нової влади, серед іншого заявив, що перелік приватизованих підприємств, які підлягають ревізії, поповнюватися не буде. Цього разу президент не назвав точної цифри таких підприємств, хоча двома днями раніше стверджував, що незабаром буде представлено “вичерпний” список з майже тридцяти підприємств, приватизація яких потребує ревізії. Однак наступного дня після виступу глави держави перед іноземними інвесторами прем'єр-міністр країни заявила, що уряд вирішив ініціювати перегляд приватизації понад... трьох тисяч підприємств й аж ніяк не декількох десятків.

Розходження у заявах глави уряду й президента, який стверджує, що перегляд приватизації низки об'єктів дозволить розв'язати завдання поповнення бюджету й не є націоналізацією, може викликати паніку серед інвесторів. В авторській програмі радіо Бі-бі-сі директор Інституту проблем приватизації О.Рябченко заявив: “Коли йшлося про незначну кількість підприємств – про “Криворіжсталь” і, можливо, ще якісь об'єкти, – значної загрози не було. Була лише необхідність у прозорості й аполітичності

рішень уряду. Коли ж ідеться про стрімкий ріст кількості таких підприємств, то, безумовно, це викличе значне занепокоєння в інвесторів. Акціонери думатимуть про те, що робити з акціями: чи не продати їх якомога швидше? А той, хто планував прийти на український ринок, чекатиме на завершення цих подій”.

Утім, в О.Рябченка занепокоєння викликає інше: “Коли прем’єр-міністр каже про тисячі підприємств, то, швидше за все, вона має на увазі порушення, скоєні не лише покупцями, але й продавцями цих об’єктів. Продавцем була держава – через регіональні фонди державного майна. Це значить, що йдеться про системні порушення. Це найгірше, що може бути в реприватизаційних операціях. Коли держава продає, а потім та сама держава каже, що були порушення, і ми скасовуватимемо результати приватизації – це найгірша ситуація для держави й найгірше, що провокує паніку”. Що вона спричинить – невідомо. Але експерти побоюються, що уряд, швидше за все, хоче провести не стільки реприватизацію, скільки націоналізацію майна в Україні.

Радник президента О.Пасхавер в інтерв’ю “Німецькій хвилі” назвав наміри прем’єр-міністра про перегляд приватизації тривожними для інвесторів. На думку О.Пасхавера, їх можна прирівняти до лозунгу: “Ми все повертаємо в державну власність і відроджуємо Радянський Союз”. Адже, за даними Фонду державного майна, заяви про реприватизацію трьох тисяч об’єктів позначають, що фактично потрібно переглянути 42 відсотки всеукраїнської приватизації за останні п’ять років.

Інший позаштатний радник президента, російський політик Б.Немцов в інтерв’ю радіо “Эхо Москвы” заявив: “Питання про перегляд наслідків приватизації у масовому обсязі, коли йдеться про три тисячі підприємств, ставить під питання результати цілого етапу перетворень в Україні, спричинить відтік капіталу з країни й те, що інвестори серйозно думатимуть перед тим, як вкладати гроші. Подібного роду рішення про масову націоналізацію дуже небезпечні”.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

İptal etmek (-i); özelleştirme; paniğe yol açmak; özelleştirilmiş işletmeler; revizyona tabi olmak; yabancı yatırımcılar; başlatmak; devletleştirme, kamulaştırma; hükümet(in) kararlarının saydam ve politika dışı olması gereği; yatırımcıların endişesine yol açmak; hissedar; hisse, hisse senedi; bir an önce satmak; Ukrayna piyasası; ihlal, bozma; Yerel Kamu Malı İdareleri; bilirkişi; Devletbaşkanı Danışmanı; endişe verici; slogan; Kamu Malı Müdürlüğü; kadro dışı danışman; özelleştirme sonuçlarının revizyonu / yeniden gözden geçirilmesi; sermayenin yurt dışına akımı; para yatırmak / yatırım yapmak.

Ders 11.

Arafat'a 10 füze

Hamas militanlarının 26 kişinin ölmesine neden olan bombalı eylemine misilleme: İsrail ordusu Arafat'ın konutunu, karargahını ve helikopterlerini füzelerle vurdu. İsrail ordusu dün akşam Filistin lideri Yaser Arafat'ın Gazze'deki karargahına ve evine füze yağdırdı. Hamas militanlarının Cumartesi gecesi ve Pazar sabahı düzenledikleri, 26 kişinin ölümüne yol açan eylemlere misilleme olarak gerçekleşen saldırılar dün saat 16.30'da başladı. 4 Apache helikopteri, Arafat'ın Gazze'deki karargahının çevresine havadan karaya füzeler attı. Yarım saat süren operasyon sonucu Arafat'ın karargahına 10 füze isabet etti. İddialara göre 2 ölü, en az 18 yaralı var.

YATAK ODASI BİLE VURULDU

İsrail füzeleri karargahtaki helikopter pistinde bulunan Filistin yönetimine ait 2 helikopteri de imha etti. 1 helikopter de kullanılamaz hale geldi. Füzelerden biri Arafat'ın karargah içindeki konutundaki yatağını yerle bir etti. Filistin lideri, operasyon sırasında Gazze'deki konutunda değil, Batı Şeria'ya bağlı Ramallah kentindeydi. Aynı dakikalarda başka İsrail helikopterleri de Gazze'nin kuzeyindeki polis karargahlarına 10 füze gönderdi. Filistin polisi ise makineli tüfeklerle helikopterleri uzaklaştırmaya çalıştı. Yarım saat süren saldırının ardından helikopterler kentin üzerinde uzun süre devriye gezmeye devam etti.

ORDU SÖZCÜSÜ: BU SON UYARI

Alevlerin yükseldiği karargahta bulunanlar dumandan boğulmamak için balyozlarla duvarları kırarak dışarı çıktı. Füzelerin Gazze'nin çeşitli bölgelerinde de yangınlara neden olduğu bildirildi. Saldırının ardından İsrail ordusu sözcüsü Ron Kitriy, atılan füzelerin Filistin lideri Yaser Arafat'a "son uyarı" niteliğinde olduğunu söyledi. Askeri kaynaklar Batı Şeria'ya bağlı Ramallah kentinde bulunan Arafat'ın bulunduğu yerden ayrılmasına izin verilmeyeceğini söyledi.

SİZ SAVAŞMAZSANIZ BİZ SAVAŞIRIZ

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un sözcüsü Ranan Gissin de operasyonun Arafat'ı hedefleyen geniş çaplı bir hareket olmadığını, sadece uyarı niteliği taşıdığını bildirdi. Gissin, "Arafat'a, 'terörle kendiniz savaşmazsanız biz savaşırız' mesajını verdik. Filistinli militanlara karşı gerekli adımları atmaması halinde bu saldırılar tekrarlanacak" dedi.

AMERİKA'DAN İSRAİL'E TAM DESTEK

Gazze'deki saldırıdan bir saat sonra da İsrail'in bu seferki hedefi Batı Şeria oldu. İsrail F-16'ları, Batı Beytüllahim ve Cenin'deki Filistin karakollarını vurdu. 15 dakika süren bombardımanın ardından F-16'lar üslerine geri döndü. Batı Şeria'da yaralı sayısının 20'yi bulduğunu açıklayan Filistin yönetimi, Amerika'dan da beklediği desteği bulamadı. İlk kez İsrail'e açık ve tam destek veren ABD Gazze hareketini "İsrail'in kendini savunma hakkı" olarak değerlendirdi. ABD'li diplomatların saldırının durdurulmasını isteyen Filistinliler'e "Üzerinize düşeni yapın. Terörü ortadan kaldırmak için çalışın" dediği bildirildi. Hamas örgütü ise, İsrail'e dün akşamki saldırıları "pahalya ödetme" tehdidinde bulundu.

İSRAİL KABİNESİ KELLESİNİ İSTİYOR

İsrail tarihinin en kritik Bakanlar Kurulu toplandı. Yedi bakan, Yaser Arafat'ın devrilmesini istiyor. Filistin lideri Yaser Arafat'ın evinin vurulmasının planları dün sabah hazırlandı. İsrail Savunma Bakanı Ben Eliezer'in planı, ABD'den alelacele dönen Başbakan Ariel Şaron'a sunuldu. Şaron onayı verdi ve operasyon gerçekleşti. Operasyon sonrası bir ulusa sesleniş konuşması yapan Şaron, "Yaşananların sorumlusu Arafat'tır. Tüm olanaklarımızla karşılık vereceğiz" dedi ve İsrail tarihinin en kritik Bakanlar Kurulu toplantısına başkanlık etti.

"BİZE 4 GÜN VERİN"

Kuruldaki 14 bakandan 7'si, Arafat'ın devrilmesini istiyor; hem de ne pahasına olursa olsun... Diğer 7'si ise sert bir misilleme yapılmasını ancak Arafat'ın saf dışı bırakılmamasını savunuyor. Kıran kırana geçen toplantılar sonunda, basına yalnızca "misilleme" yapılacağı kararının alındığı açıklandı. Ancak misillemenin neyi kapsadığı belirtilmedi. Pazar günü intihar saldırılarının ardından İsrail'de "intikam" sesleri yükselince Filistin yönetiminden Muhammed Raşid ve Muhammed Dahlan, İsrail Dışişleri Bakanı Peres'i aradı. Raşid telefonda "Saldırmayın. Bize 4 gün verin. Tüm militanları yakalayacağım" diye konuştu. Peres ise "Ciddi olduğunuza niye inanayım?" diyerek, teklife sıcak bakmadığını gösterdi.

ECEVİT, ARAFAT İLE TELEFONDA GÖRÜŞTÜ

İsrail ile Filistin arasında tırmanan gerginlik Ankara'da tedirginlik yarattı. Başbakan Bülent Ecevit, Filistin Devlet Başkanı Yaser Arafat ile dün bir telefon

görüşmesi yaptı. İsrail'in misilleme hareketinin ardından Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le görüşen Ecevit, kaygı verici gelişmeler başladığını belirterek şöyle konuştu: "İsrail harpten, savaştan bahsediyor. Sayın Arafat ile telefonla görüştüm, masaya oturmaya hazır. Norveç'te düzenlenen toplantının yapılmasını istiyor. Saldırılarla ilgili 100'den fazla kişiyi tutukladığını söylüyor. Yarın (bugün) da Sayın Şaron'la da görüşeceğim. Durum ciddi".

Sözcükler:

füze – ракета, снаряд

-e füze yağdırmak – скидати ракети на (що-небудь)

havadan karaya füzeler atmak – скидати ракети з повітря на землю

Hamas militanları – бойовики "Хамасу"

-e neden olmak – ставати причиною (чого-небудь)

bombalı eylem – терористичний акт (з використанням вибухового пристрою)

misilleme – відплата

-e misilleme olarak – як відплата за (що-небудь)

karargah – штаб

Gazze – Газза

-e yol açmak – ставати причиною (чого-небудь), спричиняти (що-небудь) – у негативному сенсі

-e isabet etmek – влучати в ціль (про ракету, кулю тощо)

helikopter pisti – злітно-посадкова площадка для гелікоптерів

Filistin yönetimi – палестинська адміністрація

-i imha etmek – знищувати (що-небудь)

kullanılamaz hale gelmek – стати нефункціональним, вийти з ладу

-i yerle bir etmek – зрівняти із землею (що-небудь)

Batı Şeria – Західний берег річки Йордан

makineli tüfek – автомат

devriye gezmek – патрулювати

-i hedeflemek – мати на меті (що-небудь)

geniş çaplı bir hareket / operasyon – широкомасштабна операція

uyarı niteliği taşımak – мати характер попередження

karakol – поліцейська дільниця

üs (ssü) – (військова) база

-i bulmak – досягати (якоїсь цифри)

-e, -i rahatsızya ödetmek – примусити (кого-небудь) дорого заплатити (за що-небудь)

-te tehdidinde bulunmak – погрожувати тим, що...

kabine – кабінет міністрів

İsrail kabinesi – Кабінет Міністрів Ізраїлю

-in kellesini istemek – (перен.) вимагати (чийо-небудь) голову
bir ulusa sesleniş konuşması yapmak – звернутися до народу з промовою
ne pahasına olursa olsun – за будь-яку ціну
-i saf dışı bırakmak – (перен.) виводити (кого-небудь) зі строю
-e sıcak bakmak – ставитися з прихильністю (до чого-небудь)
kaygı verici gelişmeler – тривожні події
masaya oturmak – сідати за стіл переговорів

Dipnot: Існує кілька варіантів перекладу слова (словосполучення) "спричиняти" ("ставати причиною") турецькою мовою: *-e yol açmak*, *-e sebep / neden olmak*, *-e sebebiyet vermek*. Перше з перелічених сталих словосполучень (*-e yol açmak*) використовується переважно в негативному сенсі, наприклад: "стати причиною землетрусу" (*depreme yol açmak*), "спричинити падіння ВВП" (*GSMH'nin düşüşüne yol açtı*) тощо. Щодо інших словосполучень, то вони теоретично можуть використовуватися як у позитивному, так і в негативному сенсі, проте слід зауважити, що коли йдеться про спричинення певного явища (події тощо) позитивного характеру, найчастіше вдаються не до одного з перелічених словосполучень, а до дієслова *sağlamak* – "стати причиною, забезпечити", наприклад: "Розумна політика уряду протягом останнього року стала причиною росту ВВП" – *Hükümetin son bir yıl içerisinde gerçekleştirmekte olduğu akıllıca politikalar, GSMH'nin artmasını sağladı*.

Yorum:

Дієприкметникові конструкції *-ir / -mez hale / duruma gelmek*

Дієприкметник теперішнього-майбутнього часу, частіше його заперечна форма, нерідко використовується у поєднанні з іменником *hal* (рідше *durum*) у давальному відмінку й дієсловами *gelmek / getirmek*. Подібні конструкції позначають те, що суб'єкт набуває такого стану, коли дія, позначена дієприкметником, стає постійною ознакою цього суб'єкта¹; такі конструкції потрібно перекладати за контекстом, наприклад: *Helikopter kullanılamaz hale geldi* – "Гелікоптер вийшов з ладу"; *Düşman, helikopterlerimizi kullanılamaz hale getirdi* – "Ворог вивів з ладу наші гелікоптери". Приклади з позитивною формою дієприкметника

¹ Порівняймо зі схожою конструкцією *-ecek duruma gelmek*, розглянутою в ур. 1.

теперішнього-майбутнього часу: *Tercüman, çeviriyi anlaşılır hale getirdi* – “Перекладач зробив переклад зрозумілішим”. У таких конструкціях також можуть використовуватися не лише дієприкметники, але й прикметники, наприклад: *bombayı etkisiz hale getirmek* – “знешкодити бомбу”.

Додаткові значення кон’юнктива

Дієслова в кон’юнктиві¹ мають, окрім власне значення ірреальної, гіпотетичної (малореальної) та реальної умови, низку додаткових значень, а саме: 1) у супроводі питальних слів (*kim, ne, nasıl, nerede, nereye, nereden, ne zaman* тощо) часто в поєднанні із займенником *her* умовні конструкції мають узагальнювальне значення; в українській мові їм відповідають звороти “хто б не (зробив)”, “куди б не (пішов)”, “де б не (був)” тощо, наприклад: *Bu işi her kim yapsa itirazım yok* – “Хто б не зробив цю роботу, я не маю (жодних) заперечень”; *Her ne söylesen beni ilgilendirmez* – “Що б ти не сказав, мене це не цікавить”; *Ne zaman oraya gitsek hiç kimseyi bulamıyoruz* – “Коли б ми туди не пішли, нікого не можемо знайти”. Як ми бачимо з наведених прикладів, дієслова в кон’юнктиві, утвореному за допомогою приєднання афікса кон’юнктива до основи дієслова, мають атемпоральну (позачасову) семантику, тобто чинні для будь-якого відтинку часу, або спрямовані в майбутнє, на відміну від схожих кон’юнктивних конструкцій, у яких афікс умови додається до будь-якої часової форми й охоплює той відтинок часу, якого звичайно ця часова форма стосується, наприклад: *Her ne yaptımsa artık bir şey değiştiremedim* – “І що б я не робив, я вже нічого не зміг змінити”; *Her ne söylüyorsan haklı değilsin* – “Що б ти не казав, ти не правий”. Зауважимо також, що коли в подібних конструкціях використовується теперішній-майбутній час, звичайно умовна форма супроводжується формою дезидератива (бажального способу) або імператива (наказового способу), при цьому слово *her* найчастіше не використовується, наприклад: *Ne söylersen söyle bir şey değiştiremezsin* – “Що б ти не казав, ти нічого не зможеш змінити”; *Ne olursa olsun kararımdan vazgeçmeyeceğim* – “Що б не сталося, я не зміню свого рішення”; *Ne kadar hızlı koşarsam koşayım sana yetişemem* – “Як би швидко я не біг, я не зможу тебе наздогнати”. Кон’юнктив, утворений на основі теперішнього-майбутнього часу (аориста), з умовними словами так само, як і кон’юнктив, утворений за схемою “основа дієслова + афікс кон’юнктива”, охоплює або всі відтинки часу (атемпоральна дія) або спрямований в майбутнє.

2) Форми кон’юнктива від основи часу (*-yorsam, -dıysam, mişsam* тощо) з питальними словами використовуються також зі значенням

---

¹ Кон’юнктив – граматична категорія дієслова, яка поєднує в собі всі граматичні форми та конструкції на позначення умови.

порівняння, зіставлення, наприклад: *Ben seni ne kadar seviyorsam o da seni o kadar seviyor* – “Він любить тебе так само, як і я”; *Sen bu yazıyı ne kadar iyi çevirdiyse ben de onu o kadar iyi çevirdim* – “Я переклав цю статтю так само добре, як і ти”.

3) Редуплікована форма кон’юнктива від основи дієслова завжди позначає припущення, наприклад: *Bu saatte gelse gelse Osman gelir* – “Якщо хтось і може прийти о цій годині, то це Осман”; *Bu işi yapsa yapsa baban uyarar* – “Якщо хтось і може зробити цю роботу, то це твій батько”. Редуплікований кон’юнктив від дієслова *olmak (olsa olsa)* позначає приблизність ("приблизно", "щонайменше", "максимально" тощо): *Ankara-Antalya arası olsa olsa 500 kilometre* – “Відстань між Анкарою та Анталєю приблизно 500 кілометрів”.

4) Питальна форма кон’юнктива від основи дієслова позначає звертання за інструкціями й у переважній більшості випадків синонімічна питальній формі бажального способу, наприклад: *Acaba bugün işe gitmesem mi?* – “Може мені сьогодні не йти на роботу” (порівняймо еквівалентні українські речення “А що як я сьогодні не піду на роботу?”); *Çok yorulduklar, biraz oturup dinlemeseler mi?* – “Вони дуже втомилися, може їм трохи посидіти, відпочити?”; *Çocuğu doktora götürsek mi acaba?* – “Може відвести дитину до лікаря?”

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

YENİ HEDEF SURIYE

ABD Dışişleri Bakanı Powell, Suriye’yi “Sıra size’de gelebilir” diye uyarırken, Bush “Bizimle işbirliği yap” çağrısında bulundu.

Bush Yönetimi’nin Saddam’ı indirmesinden sonra komşu Suriye de atış menziline girmeye başladı. ABD Dışişleri Bakanı Powell, ülkeden kaçan Irak lider kadrosuna kucak açmakla suçladığı Suriye’ye “Sıra size de gelebilir” mesajı gönderdi. Başkan Bush ise Suriye’ye, “bizimle işbirliği yap” uyarısında bulundu. Irak’taki Saddam rejimini devirip askeri harekatı da tamamlama aşamasına gelen ABD Yönetimi, şimdi gözünü Suriye’ye dikti. Yakın gelecekte bu ülkeye “Irak’ın kitle imha silahlarını ve kaçakları teslim et” şeklinde sert bir ultimatom verilmesi bekleniyor. Savaşın ilk günlerinde Irak’a silah göndermekle suçlanan, ancak yine de “vurulacaklar listesinde” olmadığı söylenen Suriye’nin topun ağzında olduğu iyice ortaya çıktı.

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, BBC’ye yaptığı açıklamada, Suriye’nin Iraklı yetkililere yardım etmemesi gerektiğini, bu kişilerin yakalanarak yargı önüne çıkarılacağını söyledi. Suriye’nin uzun zamandan beri bir endişe

kaynağı olduğunu belirten Powell şöyle konuştu: “Suriye yıllardır terörizme destek veren ülkeler listesinde. Bu konuyu Suriyeli’lerle defalarca konuştuk. Geçen yıllar içinde bazı malzemelerin Suriye üzerinden Irak’a kaçırıldığını biliyoruz. Bunu Suriyeli’lere doğrudan, açık seçik söylüyoruz. Uygun bir yanıt vermelerini bekliyoruz. Ayrıca Suriye’nin ansızın Iraklı kaçak liderlerin limanı haline getirilmesinin de akılsızlık olacağını düşünüyoruz.”

BUSH’TAN UYARI

ABD Başkanı George Bush ise dün Beyaz Saray’da gazetecilere yaptığı açıklamada, “Suriye hiçbir Baasçıya, hiçbir Iraklı askeri yetkiliye, dikkate alınması gereken hiç kimseye sığınak olmamalı” dedi ve “bizimle işbirliği yap” uyarısında bulundu. Bush, ülkesinin “şer eksenli ülkeleri” arasında saydığı İran, Suriye ve Kuzey Kore’ye yönelik bir uyarı olarak, “Irak örneği, kitle imha silahlarının yayılmasını durdurma konusunu ne kadar ciddiye aldığımızı gösteriyor” dedi. Suriye’de kimyasal silah bulunduğuna inandıklarını da söyleyen Bush, Suriye liderliği ile bugün temasa geçerek, bu ülkeye yönelttiği uyarıları doğrudan iletebileceğini de belirtti. Bush, Kuzey Kore’nin nükleer silah programına da değinerek, “bu sorun ile ilgili çok taraflı diplomatik müzakerelerin olumlu sonuç vermesi konusunda iyimserim” dedi.

NE İSTEDİĞİNİ BİLMİYOR

Suriye Dışişleri Bakanı Faruk el Şara ise Saddam rejimine yardım ettikleri yolundaki Amerikan iddialarının “temelden yoksun” olduğunu belirterek, “Bazen Amerika ne istediğini bilmiyor. Bize kanıt gösterebilirler” diyerek meydan okudu. Suriye’nin uzun zamandan beri Saddam rejimiyle dost olmadığını söyleyen El Şara “Biz Amerikan halkıyla iyi ilişkiler kurmak istiyoruz” diye konuştu.

HİZBULLAH FAKTÖRÜ

İngiliz The Observer Gazetesi, ABD’nin teröre karşı açtığı savaşın bundan sonraki aşamasında Lübnan’daki Hizbullah örgütünün hedef alınacağını, bu çerçevede Beşar Esad Yönetimi’nin askeri operasyon tehdidi altında olduğunu yazdı.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Держсекретар США; закликати (кого-небудь / до чого-небудь); наблизитися на відстань пострілу; (перен.) розкривати обійми (кому-небудь); попередити (кого-небудь / відносно чого-небудь); завершальна стадія; зброя масового ураження; постати перед судом; джерело тривоги; говорити

відверто; брати до уваги; притулок; країни “вісі зла”; Північна Корея; сприймати серйозно; хімічна зброя; програма розроблення ядерної зброї; багатосторонні дипломатичні переговори; безпідставні твердження; кидати виклик (*кому-небудь*).

3. *Türkçeye çeviriniz:*

НЕ МЕНШЕ 90 ОСІБ ЗГОРІЛИ ЗАЖИВО ПІД ЧАС ЗІТКНЕННЯ БЕНЗОВОЗУ З ШІСТЬМА ПАСАЖИРСЬКИМИ АВТОБУСАМИ

Страшна автокатастрофа сталася в Ірані на південній автомагістралі між містами Бам і Захедан. Бензовоз із 18 тисячами літрів палива втратив керування і зіштовхнувся із шістьма переповненими пасажирськими автобусами, які стояли на поліцейському контрольно-пропускному пункті (цим маршрутом часто користуються наркокур’єри). Унаслідок потужного вибуху не менше 90 осіб згоріли заживо (медики непокояться, що ця цифра може зрости до 200). Тіла багатьох загиблих настільки спотворені вогнем, що їх неможливо ідентифікувати. Не менше 114 осіб отримали травми й опіки різних ступенів тяжкості. Мер міста Захедан Алі Наураї заявив, що така кількість жертв пояснюється тим, що на місці катастрофи не було достатньої кількості засобів гасіння пожежі. “До приїзду пожежників минуло забагато часу”, – сказав він. Це вже друга подібна катастрофа в Ірані. У лютому майже 300 осіб загинули, коли потяг, який перевозив паливо й хімікати, спалахнув і вибухнув на північному сході країни.

Sözcükler:

згоріти заживо – *diri diri yanmak*
зіткнення – *çarpışma*
зіткнутися – *...ile çarpışmak, -e çarpmak*
бензовоз – *benzin taşıyan kamyon*
автокатастрофа – *trafik kazası, kaza*
автомагістраль – *otoyol*
втратити керування – *-in kontrolünü kaybetmek, yönetilmez hale gelmek*
переповнений (про транспорт) – *ağzına kadar dolmuş*
поліцейський контрольно-пропускний пункт – *polis karakolu*
наркокур’єр – *uyuşturucu satan, uyuşturucu satıcısı*
медики – *sağlık görevlileri*
непокоїтися – *telaşlanmak / telaş etmek, endişelenmek, kaygılanmak*
спотворювати – *(mym) değiştirmek*
ідентифікувати (особу) – *-nin kimlik ve kişiliklerini tespit etmek*
отримати травми – *sakatlanmak*

опік – *yanık*
отримати опік – *yanmak*
мер (міста) – *belediye başkanı*
засоби гасіння пожежі – *yangın söndürme araçları*

З ЯДЕРНОГО ЦЕНТРУ В ЛОС-АЛАМОСІ ЗНИКЛИ ДВА КОМП'ЮТЕРНІ ДИСКИ З НАДСЕКРЕТНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Роботу американського ядерного центру в Лос-Аламосі повністю паралізовано. Науковцям довелося призупинити всі дослідження, які вони виконують. Таке відбувається уперше за всю історію існування центру, в якому було створено першу атомну бомбу, скинуту 1945 року на Японію. З того часу Лос-Аламос відіграє ключову роль у ядерних військових дослідженнях, які виконує уряд США. Причиною призупинення всіх наукових робіт стало таємниче зникнення двох комп'ютерних дисків, на яких зберігалася суворо засекречена інформація. Американські ядерники навіть бояться натякнути, якого характеру це були дані. Територію центру в Лос-Аламосі одразу ж заповнили агенти Секретної служби США та ЦРУ. До кожного співробітника центру приставлено охорону. Як повідомляє телекомпанія Сі-Ен-Ен, спецслужби вважають, що диски поки знаходяться в Лос-Аламосі. Спроби винести їх за межі центру були б зафіксовані. Залишається додати, що центр розташований на території майже 70 квадратних кілометрів, у ньому працюють близько 12 тисяч осіб.

Sözcükler:

ядерний центр – *nükleer merkez*
зникнути – *(ortadan) kaybolmak*
комп'ютерний диск – *CD*
секретна інформація – *gizli bilgi*
роботу було паралізовано – *iş durdu / durduruldu; (birşey) çalışamaz hale geldi*
науковці – *bilim adamları*
призупинити (що-небудь) – *-e ara vermek*
дослідження – *araştırmalar*
атомна бомба – *atom bombası*
скинути (бомбу на що-небудь) – *-e bomba atmak*
відігравати ключову роль – *en önemli / en büyük rolü oynamak*
таємниче (зникнути) – *esrarengiz bir biçimde (ortadan kaybolmak)*
натякнути (на що-небудь) – *-i ima etmek*
ЦРУ – *CIA*
співробітник – *çalışan*

приставити охорону (до кого-небудь / чого-небудь) – *-i koruma altına almak*

квадратний кілометр – *kilometre kare*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ВИБОРИ В ІРАНІ: РОЗУМНІ СИЛИ СТАВЛЯТЬ НА МУСАВІ

Колишній президент Ірану Мохаммад Хатамі підтримав кандидатуру політика реформатського толку экс-прем'єра Мір-Хосейна Мусаві на майбутніх виборах президента країни. Голосування відбудеться 12 червня, виборча кампанія набирає обертів.

Нагадаємо, що 16 березня 2009 року агентство Reuters повідомило, що сам Мохаммад Хатамі зняв свою кандидатуру з президентських перегонів, при цьому говорилося, що колишній президент Ірану відмовляється від участі у виборах на користь іншого кандидата, ім'я якого буде названо найближчим часом. Тепер це ім'я названо.

На той момент повідомлення Reuters здавалося несподіваним, оскільки саме Хатамі називали одним з основних суперників діючого президента Махмуда Ахмадінеджада. Крім Ахмадінеджада й Хатамі на президентських виборах 2009 року були зареєстровані такі кандидати: Мехді Каррубі, представник Партії національної довіри, спікер Ісламської консультативної ради в 1989–1992 роках, Мір-Хосейн Мусаві, останній прем'єр-міністр Ірану, й Акбар Еламі, депутат від Тебриза в меджлісі 6-го й 7-го скликань.

Мусаві вже встиг заявити, що в разі своєї перемоги він дотримуватиметься "політики розрядки" у стосунках із рештою світу. Виступаючи на мітингу в Тегерані, Хатамі піддав критиці економічну політику нинішнього керівництва й закликав іранців підтримати на виборах Мусаві. Передвиборча кампанія, у ході якої іранське телебачення проведе серію теледебатів за участю усіх чотирьох кандидатів, завершиться 11 червня.

Основний суперник кандидата-реформатора Мусаві (інші називають його "помірним консерватором") – нинішній президент Ірану Махмуд Ахмадінежад. Він розпочав свою виборчу кампанію також у суботу з виступу на мітингу в Тегерані. Ахмадінежад накинувся з критикою на якихсь примарних "ворогів Ірану", порівнявши їх із собаками. Він відкинув критику своєї економічної політики з боку опозиції і говорив про останні досягнення Ірану в опануванні передовими технологіями.

Водночас, виступаючи в Дамаску на сесії ради міністрів закордонних справ країн-членів Організації ісламської конференції, міністр закордонних справ Російської Федерації Сергій Лавров заявив, що мирне врегулювання іранської ядерної проблеми має враховувати інтереси Ірану й усіх країн

regionu Persykoï zatoqi. "Poslidovno dobivatimemoşya ureguluvannya situacii navkolo iranşkoï yadernoi programi vyniatkovo polityko-diplomatychnymi zasobami z urahuvanniam usix aspektiv, vključno z interesami Iranu y usix kraïn regionu y sferi bezpeki y ekonomychnogo rozvytku", – skazav Lavrov. "Dobre vidomi naşı propozicii şodo formuvannya systemy bezpeki v zoni Persykoï zatoqi", – doдав rosійşkyi miniştr.

MidEast.RU, 24 Travnya 2009

Aşğıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Seçimler; (mym) desteklemek; İran'nın eski (devlet) başkanı; aday(lık); reform yanlısı politikacı / siyasetçi; müstakbel devletbaşkanlığı seçimleri; oylama; seçim kampanyası; seçime katılmaktan vazgeçmek; beklenmedik, umulmadık; rakip; kaydedilmek; İslam Danışma Kurulu; yumuşatma politikaları; miting; -in ekonomik politikalarını eleştirmek; televizyon tartışmaları; reformcu; "ılımlı muhafazakar"; -e eleştiri yağdırmak; belirli belirsiz; eleştiriye reddetmek; İran'ın ileri teknolojiler geliştirme alanındaki başarıları; İslam Konferansı Örgütü; İran nükleer probleminin barışçı yolla çözülmesi / çözüme bağlanması / halledilmesi; -in ilgilerini göz önüne almak; Basra Körfezi; adım adım; İran'ın Nükleer Programı; politika ve diplomasi yoluyla.

Ders 12.

1. Aşğıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. ABD: Türkiye başaracak

Türkiye'nin ABD ile stratejik ortak olduğunu söyleyen ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson, Washington'da dün başlayan Amerikan-Türk Konseyi (ATC) toplantısı öncesinde, "ABD Türkiye'nin ekonomik programının başarılı olacağına inanıyor" mesajı verdi. Bir süredir Ankara'da koalisyonu oluşturan siyasi parti liderleri ile sık sık biraraya gelen ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson, Türkiye'nin yeni ekonomik programının başarılı olacağına inandıklarını söyledi.

Washington'da dün başlayan Amerikan-Türk Konseyi (ATC) toplantısı öncesinde ABD'nin en büyük 13 eyaletini kapsayan Appalachia bölgesi ile Türkiye arasında doğrudan ticaret ve yatırımı destekleyen Apalachia-Türkiye Ticaret Projesi konferansına katılan Pearson, ABD hükümetinin Türkiye'ye tam destek verdiğini söyledi. Organizasyonunu ABD Ticaret Bakanlığı'nın yaptığı

proje, ABD ticaret ve iş çevreleriyle Türk işadamları arasında doğrudan bağlantı kurulmasını öngörüyor. Projenin tanıtıldığı panelde konuşan Pearson, Appalachia-Türkiye Ticaret Projesi'nin, büyük bir potansiyelin sadece başlangıcı olduğunu, ABD'nin Türkiye'de yatırımları teşvik ettiğini söyledi. Pearson, şöyle dedi:

“ABD, Türkiye’yi desteklemeye devam ediyor. Hazine Bakanı Paul O’Neill’in kısa süre önce söylediği gibi, Türkiye, ABD için önemli bir dost ve müttefik ülke. ABD, Türkiye’nin İMF ile programına da destek veriyor. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, bu program Türkiye’nin programıdır. Türk hükümeti şimdi işçi sendikaları ve özel sektöre danışarak desteklerini sağlamlaştırdığı yoğun bir sürece girdi. Bankacılık reformları, serbest piyasa ekonomisi üzerinde çalışılıyor. Biz, yeni programın başarılı olacağına inanıyoruz” diye konuştu.

Türk halkının da programın başarısını istediğini ve bu çerçevede mali disiplinin hayati önem taşıdığını ve borsada güvenin sağlanması gerektiğini kaydeden Pearson, Türkiye’nin bu konuda Atatürk’ün reformlarını rehber almasının önemine işaret ederek, “ABD’nin bu reformları öz değerler olarak gördüğünü” söyledi. Ekonomik fırsat eşitliği, yasalar önünde eşitlik, yolsuzlukla mücadele, şeffaf ekonomi ve şeffaf toplumun önemini vurgulayan Pearson, bu çerçevede İçişleri Bakanı Saadettin Tantan’ın düzenlediği başarılı operasyonları överken, Başbakan Bülent Ecevit hükümetinin, sorunlarla başa çıkabildiğini kaydetti. Pearson, “ABD ve Türkiye stratejik ortaklardır. Biz, aynı değerleri ve hedefleri paylaşıyoruz” dedi.

Schröder, Türkiye için destek arıyor

Almanya Başbakanı Gerhard Schröder’in, önümüzdeki perşembe günü ABD’ye yapacağı ziyarette, Başkan George Bush’tan, Türkiye için destek isteyeceği bildirildi. Der Spiegel Dergisi’nde yer alan haberde, Türkiye ile ilgili şu görüşlere yer verildi: “Geçen şubat ayında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında geçen mantıksız tartışmayla Türk ekonomisi krize girdi. Sermaye, kaçarcasına ülkeyi terk etti, devlet ve özel bankalar da iflasın eşiğine geldi. Schröder, Washington’a yapacağı ziyarette, Türkiye’nin ekonomik çöküntüden kurtarmak için Amerika ile Avrupalılar’ın köhnemiş Türk devlet bankalarına 30 milyar dolara kadar kredi vermeleri için destek arayışında bulunacak. Schröder, verilecek büyük krediyi iyi bir yatırım olarak değerlendiriyor. Türkiye’nin ekonomik açıdan batması, siyasi kaosu da beraberinde getirecektir ve bu durum Avrupa için de bir kabus olacak”.

Sözcükler:

stratejik ortak – стратегічний партнер

ABD'nin Ankara Büyükelçisi – Надзвичайний і повноважний посол США в Анкарі (Туреччині)

koalisyonu oluşturmak – створити коаліцію

siyasi parti liderleri – лідери політичних партій

...ile biraraya gelmek – зустрічатися з (ким-небудь)

eyalet – штат (наприклад, у США)

doğrudan – безпосередньо

ticaret ve iş çevreleri – торговельні та ділові кола

...ile bağlantı kurmak – налагоджувати зв'язки з (ким-небудь)

panel – публічна дискусія

yatırımları teşvik etmek – заохочувати інвестиції

müttefik ülke – країна-союзник

işçi sendikaları – профспілки робітників

bankacılık reformları – реформи банківського сектору

serbest piyasa ekonomisi – ринкова економіка

bu çerçevede – у межах цього

borsa – біржа

-i rehber almak – керуватися (чим-небудь), брати за зразок (що-небудь)

fırsat eşitliği – рівність можливостей

yasalar önünde eşitlik – рівність перед законом

yolsuzlukla mücadele – боротьба з беззаконням

şeffaf ekonomi – прозора економіка

İçişleri Bakanı – міністр внутрішніх справ

...ile başa çıkmak – справитися з (ким-небудь / чим-небудь), подолати (кого-небудь / що-небудь)

Almanya Başbakanı – канцлер Німеччини

-e yer vermek – відводити місце (для чого-небудь), згадувати (про що-небудь), наприклад, у газетній статті

mantıksız tartışma – алогічна суперечка

sermaye – капітал

iflasın eşiğine gelmek – опинитися на межі банкрутства

ekonomik çöküntü – економічний занепад

köhnemiş – застарілий, ветхий

-i ...olarak değerlendirmek – оцінювати (що-небудь – як)

siyasi kaos – політичний хаос

-i beraberinde getirmek – принести з собою, також спричинити (що-небудь)

II. YATIRIM FONLARI VE BONO

Kamunun 2003 şubat sonu itibariyle konsolide borç stoğu toplamı 157.4 milyar dolar. Yüksek reel faizlerden etkilenen iç borç stoğu ise 48.4 milyar dolar.

48.4 milyar dolar, ekonomi yönetimine güven olduğu takdirde rahatlıkla çevrilebilecek bir büyüklük. Irak hareketi sona erdi. Şimdi sırada normalleşme sürecinin hızla tamamlanması var. Zaman içerisinde sürecin giderek soğuması ve normalleşmenin sağlanması ihtimali daha yüksek görünüyor. Bundan sonra piyasalarda belirleyici unsur ekonomik gelişmeler olacak. Borç stoğunun yönetilebilirliği ise gündemin birinci maddesi.

2003 yılı bütçesi oldukça uzun bir gecikmeyle açıklandı. Ek finansman bulma umutları suya düşünce IMF tarafından da kabul gören, tasarruf ve gelir arttırıcı önlemlerle desteklenen, yüksek faiz dışı fazla hedefleyen bir bütçe gündeme getirildi. İlk aylar itibariyle bütçe performansının hedeflerin üzerinde olduğu görülüyor. Diğer taraftan hedeflerin çok üzerinde rakamlara ulaşan vergi barışı, bu yıl hızlı olacağı düşünülen özelleştirme çalışmaları 2003 bütçesi gerçekleştirmelerine yönelik iyimserliği arttırıyor. Eğer harcama tarafında da dengeler tutturulur ve iktidar imajını biraz değiştirebilirse bu durum güveni yukarı taşıyacaktır.

Borçlanmanın maliyeti ve enflasyon

Devletin piyasadaki iç borçlanmasında faiz oranları bir süredir yıllık bazda yüzde 60'ların üzerinde. Piyasalar faiz oranlarının yüzde 60'ın altına gerilemesini beklemekle birlikte bu gelişmenin ne vadede gerçekleşeceğini zaman gösterecek. Nisan ayından itibaren aylık enflasyon oranlarının düşmeye başlaması faiz oranlarını aşağı yönde etkileyecek bir unsur olabilir. İzleyen yaz ayları mevsimsel olarak enflasyon açısından avantajlı.

Faizleri aşağı yönde itebilecek bir diğer unsur ise MB kısa vadeli borçlanma kotasyonunda yapılacak bir ayarlama olabilir. Ancak faiz oranlarını aşağıya taşıyabilecek en önemli gelişmeler ise, temel gerekçeler olacaktır. Nasıl faiz yükselişinde tek gerekçe savaş değil ise savaşın sona ermesi de tek başına faizleri tekrar yüzde 50'lerin altına taşıyamaz. IMF programına bağlılık, dış ilişkilerde akılcı bir politika izlemek ile piyasalara güven gelebilir, ülkenin risk primi düşebilir.

Kamunun eli oldukça kuvvetli

Türkiye'nin 2003 şubat sonu itibariyle konsolide borç stok toplamı 157.4 milyar dolar. Bunun 48.4 milyar doları iç piyasaya, 45 milyar doları kamu kesimine, 30.3 milyar doları dış piyasaya, 20.2 milyar doları IMF'ye ve 13.5 milyar doları da yabancı resmi kuruluşlara olan borçlardan oluşuyor. Toplam borç stoğunun yüzde 31'i iç piyasaya yüzde 29'u ise kamu kesimine. Yüksek reel faize muhatap olan iç borç, toplam borç stoğu içerisinde nispeten küçük bir paya sahip. Yüzde 30 reel faiz tüm borç stoğu için geçerli değil. Ancak reel faizlerin uzun süre yüksek seyretmesi bu payın giderek artmasına neden oluyor.

Kamu bankaları rahat

Toplam borç stoğunun önemli bir kısmının gerek dış borç gerekse döviz cinsi veya dövize endeksli iç borçlardan oluşması ve bu borçlara uygulanan reel faiz düzeyinin oldukça düşük olması kamunun toplamda ödediği reel faizin aslında makul noktalara taşınmasına neden oluyor. İç borç stoğunun çok büyük bir kısmının da yine kamu kesimine olması Türkiye'nin borç stoğunun çevrilebilmesi için kamunun elini güçlendiriyor. Çünkü kamu bankaları da mali açıdan rahat ve likit.

Sözcükler:

yatırım fonları – инвестиційні фонди

bono – боргове зобов'язання, вексель

kamu – держава; державний (у складі відносного ізафету)

2003 şubat sonu itibariyle – станом на кінець лютого 2003 року

kamunun konsolide borç stoğu toplamı – консолідований державний борг

reel faizler – (реальні) відсотки (наприклад, по облігаціях внутрішньої

позики)

iç borç stoğu – внутрішній (державний) борг

ekonomi yönetimi – управління економікою

büyüklik – (мат., екон.) величина

normalleşme süreci – процес нормалізації

piyasalarda belirleyici unsur – визначальний елемент на ринках

borç stoğunun yönetilebilirliği – керованість (державного) боргу

gündemin birinci maddesi – (є) першим пунктом на порядку денному

2003 yılı bütçesi – бюджет на 2003 рік

ek finansman bulma umutları suya düşünce... – коли зникла надія знайти додаткові джерела фінансування...

tasarruf – економія

gelir arttırıcı önlemler – заходи із збільшення надходжень (до бюджету)

fazla – профіцит

bütçe performansı – бюджетні показники, показники бюджету

vergi barışı – (тут) стягнення податків

harcamata tarafı – видаткова частина (бюджету)

denge – баланс, сальдо

imaj – імідж

borçlanma – позика

maliyet – собівартість

iç borçlanma – внутрішня позика

faiz oranları – відсоткові ставки

vade – термін, період

aylık enflasyon oranları – місячний показник інфляції

izleyen yaz ayları – наступні літні місяці

mevsimsel – сезонний

faizleri aşağı yönde itebilecek bir unsur – чинник, який може знизити

відсотки

kısa vadeli borçlanma kotasyonu – квота (обмеження) на відсотки по короткострокових облігаціях внутрішньої позики

ayarlama – (тум) регулювання

faiz oranlarını aşağıya taşıyabilecek gelişmeler – події, які можуть знизити відсотки

IMF programına bağlılık – дотримання програми МВФ

dış ilişkilerde akılcı bir politika izlemek – дотримуватися розумної політики в зовнішніх зв'язках

risk primi – (тум) рівень (індекс) ризику

kamu kesimi – державний сектор (економіки)

dış piyasa – зовнішній ринок

iç piyasa – внутрішній ринок

yabancı resmi kuruluşlar – іноземні офіційні установи

toplam borç stoğu – загальнодержавний борг

nispeten – порівняно, відносно

küçük bir paya sahip – володіє незначною часткою

geçerli – чинний (наприклад, закон)

kamu bankaları – державні банки

dış borç – зовнішній борг

döviz cinsi – валюта

döviz endeksli iç borçlar – внутрішні борги, проіндексовані відповідно до (курсу) валюти

düşük – низький

makul – прийнятний

likit – ліквідний

Kısaltmalar:

MB – Maliye Bakanlığı – Міністерство фінансів

Yorum:

Система дієприслівників з часовим значенням у турецькій мові

Система дієприслівникових форм (конвербів) у турецькій мові надзвичайно розгалужена. Найскладнішим є те, що наявна значна кількість

дієприслівників і дієприслівникових конструкцій, які відносяться одне до одного як повні або часткові синоніми. Дієприслівники в турецькій мові поділяються на такі основні класи: 1) дієприслівник-зв'язка й дієприслівники способу дії (-*ip*, -*erek*, -*meden*, -*meyerek*, -*meksizin*, -*e...-e*)¹; 2) дієприслівники часу (-*ince*, -*diği zaman / vakit / sırada / sıra / sıralar*, -*diğinde*, -*dikten sonra*, -*diğinden beri*, -*irken*, -*eli*, -*dikçe*); 3) дієприслівники причини (-*diği için*, -*diğinden*). Крім цього, традиційно виділяється також і дієприслівник порівняння -*cesine*, а також низка інших дієприслівникових форм та конструкцій². У цьому уроці ми докладно зупинимося лише на основних формах, які позначають часові відношення.

а) Дієприслівник -*ince*, який додається до основи дієслова, має два основних значення: 1) позначає другорядну дію, яка сталася безпосередньо перед дією, позначеною головним присудком речення, і, одночасно, причинно-наслідковий зв'язок між цими двома діями. Таким чином, названий дієприслівник у цьому значенні відповідає одразу ж на два питання – *коли?* і *чому?*, наприклад: *Çocuk annesini görünce gülmeye başladı* – “Дитина, побачивши матір, засміялася”; *Yağmur yağınca bütün trafik aksadı* – “Після того, як пройшов дощ, почалися ускладнення у транспортному русі”; 2) значення причинності інколи може частково або повністю нейтралізуватися, і тоді дієприслівник -*ince* позначає швидку зміну дій – другорядної, позначеної дієприслівником, і головної, позначеної присудком речення, наприклад: *Ankara'ya gelince beni ara* – “Коли приїдеш до Анкари, подзвони мені”.

б) Дієприслівник -*diğinde* є частковим синонімом попереднього дієприслівника. Його основне значення – часове: позначення другорядної дії, яка завершилася до головної дії і яка існує у вигляді результату, на фоні якого розгортається головна дія, позначена присудком речення (перфектність), наприклад: *Parayı aldığımda size borcumu ödeyeceğim* – “Коли я отримаю гроші, я заплачу вам свій борг”; *Ankara'ya geldiğinde beni ara* – “Коли приїдеш до Анкари, подзвони мені”. Крім цього, дієприслівник -*diğinde* може позначати багаторазову регулярну дію, яка завершується до головної дії і на фоні результату якої розвивається головна дія. Дієприслівник -*diğinde* у своєму другому значенні може супроводжуватися прислівником *her*, який указує на регулярність дії, наприклад: *Okulun*

¹ Про дієприслівник-зв'язку і дієприслівники способу дії докладніше див. ур. 3.

² Див. докладніше: *Gencan T.N. Dilbilgisi*. – İstanbul, 1966; *Koç N. Yeni Dilbilgisi*. – Ankara, 1996; *Ediskun H. Türk Dilbilgisi*. – İstanbul, 1985; *Gencan T.N. Dilbilgisi*. – Ankara, 2001; *Hengirmen M. Türkçe Dilbilgisi. Turkish Grammar For Foreign Students*. – Ankara, 1999; *Özsoy A.S. Türkçe*. – İstanbul, 1999; *Кононов Н.А. Грамматика турецкого языка*. – Стамбул, 1995; *Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка*. – М.; Л., 1956. *Сорокін С.В. Турецька й українська мови в системі координат «ВИД – ЧАС – МОДАЛЬНІСТЬ»*. – К., 2009. – С. 222–250.

önünden her geçtiğimde, mutlu çocukluk günlerini hatırlıyorum – “Кожного разу, як я проходжу повз школу, я згадую щасливі дні дитинства”.

в) Дієприслівник *-diği zaman / vakit* (другий варіант вважається застарілим) є повним синонімом попереднього дієприслівника в його першому значенні. Типовою помилкою багатьох студентів, які вивчають турецьку мову, є сприйняття описуваного дієприслівника як такого, що позначає другорядну супроводжувальну дію (тобто таку другорядну дію, на фоні якої розгортається головна дія). Зверніть увагу на те, що цей дієприслівник, так само як і дві попередні форми, позначає другорядну дію, яка **перед**є дії головній¹, наприклад: *Sınıfa girdiğim zaman sınav başladı* – “Коли я увійшов до аудиторії, почався іспит”; *Tam sokağa çıktığımız zaman, kar yağmaya başladı* – “Якраз тоді, коли ми вийшли на вулицю, почався сніг”. Зауважте, що дві останні розглянуті форми можуть мати значення як минулої, так і майбутньої дії – це визначається за контекстом, наприклад: *Ali üniversiteyi bitirdiği zaman (bitirdiğinde) iyi bir iş bulmayı istiyor* – “Алі хоче після закінчення університету знайти хорошу роботу”. Щодо форми *-eseği zaman (sıra / sırada)*, то вона позначає дію з відтінком інтенції, наміру, бажання; у цьому значенні названа форма часто використовується у супроводі прислівника *tam*, має значення “якраз у той момент, коли (хто-небудь збирався зробити що-небудь)” і є функціональним дублетом форми *tam... -ecekken*, наприклад: *Tam odadan çıkacağı zaman (sırada) telefon çaldı* – “Якраз у той момент, коли я збирався вийти з кімнати, задзвенів телефон”.

Примітки: 1. Фактично єдиним нормативним винятком, коли дієприслівники *-diğinde, -diği zaman* можуть позначати супроводжувальну (одночасну головній) другорядну дію, спостерігається тоді, коли названі дієприслівники утворені від дієслів *olmak / bulunmak*, хоча таке використання й не є частотним, наприклад: *Ben öğrenci olduğumda sık sık kötü notlar alırdım* – “Коли я був студентом, я часто отримував погані оцінки” (більш правильний варіант *Ben öğrenciyken...*).

2. Дієприслівникова форма *-diği sıra / sırada / sıralar* може бути синонімічною як формам *-diği zaman / -diğinde*, так і дієприкметникові *-ken* (насамперед *-diği sıralar*), наприклад: *Tam sokağa çıktığımız sırada, kar yağmaya başladı* – “Якраз коли ми вийшли на вулицю, почав іти сніг”; *Ders çalıştığım sırada, kapının zili çaldı* – “Коли я робив уроки, подзвонили в двері”; *Okula gittiğimiz sıralar, bir kitapçada çalışıyordum* – “Коли ми ходили до школи, я підпрацьовував у книжковій крамниці”².

¹ Див. нижче п. 2 приміток.

² *Hengirmen M. Türkçe Dilbilgisi. – Ankara, 1996. – S. 259.*

г) Дієприслівник *-ken*, на відміну від усіх інших дієприслівникових форм (за винятком *-cesine*) утворюється шляхом додавання відповідного афікса не до основи дієслова, а до основи часу (теперішнього-майбутнього – це найчастотніше використання, минулого суб'єктивного, теперішнього дійсного способу й майбутнього категоричного) або імені. Дієприслівник *-ken* є дієприслівником супроводжувальної дії, тобто завжди позначає таку другорядну дію, на фоні якої розвивається дія головна. Водночас, залежно від основи часу, до якої додано дієприслівник *-ken* можливі певні варіації значення. Так, значення супроводжувальної дії властиве насамперед дієприслівникові *-ken*, утвореному від теперішнього-майбутнього часу, наприклад: *Okula giderken bir gazete aldım* – “По дорозі до інституту я купив газету”; *Bize gelirken çocukları da getirin* – “Коли йтимете до нас, візьміть із собою також дітей”.

У разі коли цей дієприслівник утворено від минулого суб'єктивного часу, йдеться про розгортання головної дії на фоні результату другорядної дії, яка сталася раніше головної: *İstanbul'a gitmişken Boğaz'da bir gezinti yap* – “Коли ти поїдеш до Стамбулу, прогуляйся Босфором”. Найчастіше дієприслівник *-mişken* використовується у значенні “раз уже...”, часто в супроводі прислівника *hazır*, наприклад: *İşler hazır bitmişken biraz uyumak istiyorum* – “Раз уже (оскільки) робота закінчилася, я хочу трохи поспати”. Дієприслівник *-ken*, утворений від теперішнього часу дійсного способу, позначає розгортання головної дії на фоні теперішньої другорядної дії; *-yorken* і є функціональним синонімом *-irken* при позначенні другорядної теперішньої дії, однак частотніший для розмовного стилю мовлення, наприклад: *Motor çalışıyorken bunu yapmayı dene* – “Спробуй зробити це, коли мотор працює”. Крім цього, дієприслівник *-yorken*, часто в супроводі прислівника *hazır*, також має значення “(ну) раз уже”, наприклад: *Hazır yıkıyorken kirli çoraplarımı da yıka* – “Раз уже ти переш, випери й мої брудні шкарпетки”.

Дієприслівник *-ken* (*-irken* / *-yorken*) може мати протиставне значення, наприклад: *Geçen yıl ülkemizde 200.000 araba üretilirken bu yıl bu rakam iki katına çıkmış bulunuyor* – “Тоді як минулого року в нашій країні виготовляли 200000 автомобілів, цього року ця цифра збільшилася вдвічі”; *Çocuklar güzel güzel oyun oynuyorken niçin birdenbire kavga etiler?* – “Чого це діти раптом почали битися, якщо вони так мило гралися?”

Дієприслівник *-ken*, утворений від майбутнього категоричного часу, позначає розгортання головної дії на фоні наміру (інтенції), бажання мовця виконати дію другорядну. Найчастіше ця дієприслівникова форма трапляється у супроводі прислівника *tam*, наприклад: *Tam evden dışarıya çıkacakken telefon çaldı* – “Якраз коли я збирався вийти з дому на вулицю, задзвонив телефон”.

д) Дієприслівник *-dikçe* має кілька значень: 1) значення другорядної дії, яка поступово розвивається і на фоні якої відбувається головна дія (“у міру того, як”), наприклад: *İnsanlar okudukça bilgileri artar* – “У міру того, як люди читають, зростають їхні знання”; 2) значення другорядної регулярної дії, часто в супроводі прислівника *her*, наприклад: *Bu filmi her seyrettikçe ağlarım* – “Я плачу кожного разу, коли дивлюся цей фільм”. У цьому значенні дієприслівник *-dikçe* є функціональним дублетом дієприслівника *-diğinde* у значенні другорядної регулярної дії; 3) значення інтенсифікації дії, позначеної присудком речення, у разі коли дієприслівник *-dikçe* і дієслово, що є присудком речення, утворені від однієї основи, наприклад: *Ahmet koştukça koşuyordu* – “Ахмет усе біг і біг”. 4) заперечна основа дієприслівника *-dikçe* має обмежувально-умовно, рідше обмежувально-часове значення¹ (“доки не”), наприклад: *Yağmur dinmedikçe dışarı çıkmayacağız* – “Ми не вийдемо на вулицю, доки не припиниться дощ”. У такому разі дієприслівник *-dikçe* є граматичним синонімом дієприслівника *-meden*, який використовується у такому самому значенні, однак позначає дію більш жорстко прескриптивного характеру, наприклад: *Kanun, cumhurbaşkanı tarafından imzalanmadan geçersizdir* – “Закон не набуває чинності доти, доки його не підпише президент”. У реченнях з обмежувально-умовно-часовим значенням головний присудок речення завжди перебуває у заперечній формі. Зверніть увагу, що в обмежувально-умовно-часовому значенні ніколи не використовується заперечна форма дієприслівника *-ince*, яка традиційно трапляється лише в деяких приказах і прислів’ях, наприклад: *Gece olmayınca yıldızlar görülmez* – “Доки не настала ніч, зірок не видно”. Зазначимо, що заперечна форма дієприслівника *-ince* використовується лише в основному значенні, властивому цій дієприслівниковій формі, а саме часовому (швидка зміна дій) і причинно-наслідковому, наприклад: *Sen gelmeyince bu işi bitiremedik* – “Ти не прийшов – і ми не змогли закінчити цю роботу”.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

IMF Avrupa Direktörü Kiekens umut verdi

Uluslararası Para Fonu Avrupa Bölgesi İcra Direktörü Willy Kiekens, IMF'nin ekonominin gelecek yıl yeniden büyüme ivmesi kazanacağına inandığını bildirdi.

---

¹ Див. також граматичні коментарі до ур. 14.

Kiekens, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rıfat Hisarcıklioğlu'nu ziyaret ederek yaklaşık yarım saat görüştü. Kiekens, görüşmeden sonra yaptığı açıklamada, görüşmede 3 konuyu ele aldıklarını belirterek, bunlardan birincisinin iç talebin yetersizliği, ikincisinin finansal yeniden yapılandırma, üçüncüsünün de vergi sisteminde yapılabilecek reformlar olduğunu söyledi.

KIEKENS ECEVİT İLE GÖRÜŞTÜ

Başbakan Bülent Ecevit, Uluslararası Para Fonu (IMF) Avrupa Bölgesi İcra Direktörü Willy Kiekens'i makamında kabul ederek görüştü. Yaklaşık yarım saat süren görüşmenin ardından açıklama yapılmazken, toplantıya katılan Devlet Bakanı Kemal Derviş, "Bir değerlendirme yapabilir misiniz?" şeklindeki soruya "Henüz erken" yanıtını verdi. Görüşmeye IMF Türkiye Masası Şefi Juha Kahkonen ve IMF Türkiye Temsilcisi Odd Per Brekk de katıldı. İcra Direktörü Kiekens, hükümetin başarılı uygulamaları sonucunda ekonomide iyiye doğru işaretler alınmakta olduğunu belirterek, özellikle kamu bankalarındaki yeniden yapılandırmanın son derece başarılı olduğunu ifade etti.

Görüşmelerin şu anda zorluk çeken şirketlerin yeniden yapılandırılması konusunda yoğunlaştığını belirten Kiekens, görüşmelerinde vergi sisteminin nasıl geliştirileceği konusunu da ele aldıklarını kaydetti. Willy Kiekens, ekonominin ihtiyacı olan yabancı doğrudan yatırımın artırılması konusunda yapılabilecekler konusuna da değindiklerini bildirdi. İcra Direktörü Kiekens, IMF heyetiyle ekonomi yetkilileri arasında devam eden görüşmelerin gelecek haftaya kadar sonuçlandırılması konusunda ümitli olduklarını da sözlerine ekledi.

HİSARCIKLIOĞLU: ULUSLARARASI DESTEK GELEBİLİR

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rıfat Hisarcıklioğlu, Türkiye'ye uluslararası finans kuruluşlarından destek gelebileceğini söyledi. Hisarcıklioğlu, IMF Avrupa Bölgesi İcra Direktörü Willy Kiekens ile yaptığı görüşmeden sonra gazetecilerin sorularını yanıtladı. Bir gazetecinin "Reel sektöre destek için IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlardan bir destek talebiniz oldu mu?" sorusuna karşılık Hisarcıklioğlu, "Uluslararası finans kuruluşlarından destek gelebilecek. Ben bu konuda Kiekens'dan destek istedim" dedi. Hisarcıklioğlu, "Vergide yeni sistemden söz edildi. Bu KDV'lerin düşürülmesi anlamında mı?" şeklindeki bir soru üzerine, 30 Kasım'da hazırlanan TOBB raporunun içinde her şeyin bulunduğunu, hem verginin tabana yayılması, hem vergi oranları konusunda, hem de acil olması konusunda yapmış oldukları çalışmaların yer aldığını ve Kiekens'in de bu raporun kendileri tarafından takdir edildiğini ve devam edilmesi gerektiğini söylediğini anlattı.

“Hükümetten güven mektubu ile ilgili bir talep oldu mu?” sorusuna karşılık da Hisarcıklıoğlu, “Bizim aramızda yok öyle bir şey. IMF ile hükümet arasında varsa onu da bilmemiz mümkün değil. Yanlış bugün sabah başbakan yardımcısı öyle birşey olmadığını ifade etti ama hükümet niyet mektubunu verecek herhalde” dedi.

EK KAYNAK

Hisarcıklıoğlu, “Ek kaynak konusu gündeme geldi mi?” şeklindeki soruya da, “Hayır gelmedi” yanıtını verdi. Bir gazetecinin “Reel sektör paketi ile ilgili Kiekens yorumunda bulundu mu?” sorusu üzerine, reel sektörün dinamik ve aktif olduğunu ve bu krizde ayakta durabildiği için reel sektörü tebrik ettiğini ve Türk reel sektörünün bu krizi aştıktan sonra önünün daha açık olduğunu ifade ettiğini kaydetti. Hükümet ile varmış oldukları mutabakat zaptını Kiekens’a verdiğini ifade eden Hisarcıklıoğlu, “Bu konularda da mutabıkız ve bunun da takipçisi olacağız” dedi. Bir gazetecinin “Yeni hazırlanacak niyet mektubunda veya stand-by düzenlemesinde yer almasını istediğiniz hususlar neler?” şeklindeki sorusu üzerine, iç talebin yetersizliği, finansman sorunu ve vergi sorunlarının bulunduğunu anlatan Hisarcıklıoğlu, bu üç sorunun oda ve borsalarda yapmış oldukları anketlerden çıkan sonuçlardan elde edildiğini kaydetti.

Hisarcıklıoğlu, “Aslında bu üç sorunu aşabilirsek zaten reel sektörün önünü bir nebze olsun açmış olacağız” dedi. Yabancı sermaye ve doğrudan yatırıma ihtiyaç bulunduğuna işaret eden Hisarcıklıoğlu, şöyle konuştu: “Sadece spekülasyon amaçlı sıcak para girişini istemiyoruz. Yatırım yapacak yabancı sermayenin önünü açmamız lazım. Tabi bu yabancı sermayenin önünü açarken Türk sermayesinin de önünü açmış olacağız. Bütün bu beklentilerimiz niyet mektubu içinde mutabık olduk her halde bu konulara da değinecekler. Enflasyon muhasebesi daha önce IMF niyet mektubu içinde var”.

KIEKENS, YARIN İSTANBUL’DA

Kiekens, yarın İstanbul’da reel sektör temsilcileriyle biraraya gelerek, reel sektörün sorunları konusunda görüşecek. Kiekens’in, perşembe günü İstanbul’daki temaslarını tamamlayarak Türkiye’den ayrılması bekleniyor. Bu arada, Türkiye masası şefi Juha Kahkonen başkanlığındaki IMF heyetinin de haftasonunda Türkiye’den ayrılacakları kaydediliyor.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Міжнародний валютний фонд; виконавчий директор Міжнародного валютного фонду в Європейському регіоні; Спілка палат і бірж Туреччини; брак внутрішнього попиту; фінансова реструктуризація, реструктуризація

фінансів / фінансового сектору; податкова система; реформи, які можуть бути здійснені в податковій системі; прийняти (*кого-небудь*) у своїй резиденції; державний міністр, міністр без портфеля, міністр Кабінету міністрів; робити оцінку, оцінювати; державні банки; зосереджуватись (*на чому-небудь*); збільшення прямих / безпосередніх інвестицій; торкатися (проблеми, питання); завершувати, закінчувати; міжнародні фінансові установи; реальний сектор; Світовий банк; податок на додану вартість (ПДВ); знижувати ПДВ; гарантійний лист; віце-прем'єр-міністр; лист про наміри; додаткові джерела; постати на порядку денному, бути винесеним на обговорення; тлумачити, коментувати; бути динамічним та активним; (*перен.*) встояти на ногах під час кризи; подолати кризу; погоджувальний протокол; (суворо) дотримуватися (*чого-небудь*); іноземний капітал; надходження “гарячих” грошей (винятково) зі спекулятивною метою; відкрити шлях для іноземних інвестицій; очікування; розрахунок (рівня, індексу) інфляції; зустрічатися з (*ким-небудь*).

3. Türkçeye çeviriniz:

ЦВК ОХОРОНЯТИМЕ МЕТАЛЕВИЙ ПАРКАН

Учора ударними темпами почали зводити металевий паркан навколо будівлі Київської обласної державної адміністрації, відомої також як місце розташування Центральної виборчої комісії. Кореспондент нашої газети, який побував на місці події, переконався, що ця огорожа – конструкція доволі велика, близько 2,5 метри заввишки, з металевих зварних конструкцій із загостреними кінцями, забетонована в асфальт. Можливо, вона там залишиться назавжди.

Для чого її зводять – зрозуміло. Деякі політичні сили збираються перетворити площу перед ЦВК у місце проведення акцій протесту під час підрахунку голосів. Минулої суботи відбулася свого роду генеральна репетиція цього дійства, коли під стінами комісії вночі почалася бійка з участю прибічників одного з кандидатів у президенти, а потім деякі депутати увірвалися у приміщення і намагалися завадити прийняттю ЦВК рішення про створення виборчих комісій за кордоном. Унаслідок постраждали восьмеро людей. Цілком логічно, що визріло рішення роз'єднати емоції натовпу й членів комісії не лише ЗМОП (ОМОН)ом і спецназом, але й певною технічною спорудою, щоб у разі загострення ситуації у названих структур не виникло потреби застосовувати до протестантів жорсткі заходи.

Sözcükler:

ЦВК – *Merkez Seçim Kurulu*
металевий паркан – *metal(den) duvar*
навколо – *-in çevresinde / etrafında*
Київська обласна державна адміністрація – *Kiev Valiliği*
місце події – *olay yeri*
переконатися – *-e kanaat getirmek, ikna olmak; inanmak*
з металевий зварних конструкцій – *kaynaklı metal parçalardan*
акції протесту – *protesto eylemleri*
підрахунок голосів – *oyların sayımı*
генеральна репетиція – *genel prova*
прибічник (кого-небудь) – *-in yanlısı*
кандидат у президенти – *cumhurbaşkanlığı / devletbaşkanlığı adayı*
завадити – *-i engellemek, -e engel / mani olmak*
виборча комісія – *(yerel) seçim kurulu*
за кордоном – *yurt dışında, Ukrayna(nın) dışında*
емоції натовпу – *kalabalığın heyecanı*
ЗМОП (ОМОН) і спецназ – *özel polis güçleri ve komandolar*
загострення ситуації – *durumun gerginleşmesi*
виникати (про потребу) – *(ortaya) çıkmak*
застосовувати жорсткі заходи – *sert önlemler almak*

МОГИЛА ЧЕ ГЕВАРИ СТАЛО ЗЛІТНО-ПОСАДКОВОЮ СМУГОЮ

Через 37 років після смерті відомого латиноамериканського революціонера Че Гевари в Аргентині було розсекречено поліцейське досьє № 3524272, заведене на героя, який народився у цій країні. 18 документів проливають світло на відносини влади з цією людиною, а також відкривають імена тих, хто шпигував за Че під час його перебування на батьківщині. Крім того, у досьє міститься низка документів, пов'язаних з його навчанням на медичному факультеті університету й службою в армії, характеристика від 27 березня 1953 року для поїздки до Венесуели, Гватемали, Панами і Колумбії, а також низка рапортів дипломатичних відомств, які стосуються революціонера й останніх років його життя.

Як виявилось, у вересні 1966 року ЦРУ надіслало запит до аргентинських спецслужб для отримання інформації, пов'язаної з тим періодом, коли Че Гевара мешкав у Аргентині, і його дактилоскопічні дані. Однак їх у заведеному в 1947 році досьє не виявилось. Відбитки пальців Че Гевари були поміщені в досьє лише після його смерті з ампутованих кистей рук, які були надані аргентинській поліції властями Болівії. Пізніше заспиртовані кисті були переправлені на Кубу. Крім того, було розкрито правду про місце поховання Че Гевари, якого захопили урядові війська

Болівії у ході спецоперації, підтриманої США. Че Гевару було поранено, захоплено в полон і вбито 9 жовтня 1967 року. Через два дні тіла Че й двох його соратників були поховані в братській могилі, яку зрівняли із землею й покрили асфальтом на злітно-посадковій смузі аеродрому поблизу селища Вальє-Гранде.

Sözcükler:

могила – *mezar*

злітно-посадкова смуга – *pist, uçak pisti, iniş-kalkış pisti*

революціонер – *devrimci*

розсекретити – *-i açığa vurmak*

поліцейське досьє – *polis dosyası*

заводити (досьє) – *dosya tutmak*

проливати світло на (що-небудь) – *-e ışık tutmak*

влада – *yönetim; iktidar*

шпигувати за (ким-небудь) – *-i gözetlemek*

низка документів – *bir dizi belge / döküman*

медичний факультет – *Tıp Fakültesi*

служба в армії – *askerlik*

характеристика – *referans mektubu*

Венесуела – *Venezüella*

Гватемала – *Guatemala*

Панама – *Panama*

Колумбія – *Kolombiya*

дипломатичні відомства – *diplomasi kuruluşları*

у вересні 1966 року – *1966 yılı Eylül ayında*

запит – *istek*

аргентинські спецслужби – *Arjantin istihbarat birimleri*

дактилоскопічні дані – *parmak izleri*

ампутовані кисті рук – *kesilmiş eller*

Болівія – *Bolivya*

спирт – *ispirto*

Куба – *Küba*

розкрити правду – *gerçeği ortaya çıkarmak*

місце поховання – *-in gömülmüş olduğu yer*

спецоперація – *özel operasyon*

соратник – *silah arkadaşı*

братська могила – *ortak mezar*

зрівняти із землею – *-i yerle bir etmek*

покрити асфальтом – *üstüne asfalt dökmek*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ІМПІЧМЕНТ ПАКСАСА – БЕЗПІДСТАВНИЙ

Суд визнав экс-президента невинним, але взяти участь у виборах він не зміг

Перший імпічмент на пострадянському просторі виявився фарсом. Суд Литви вчора визнав головне звинувачення відносно экс-президента країни Роланда Паксаса, на підставі якого 6 квітня парламент країни змістив його з посади, безпідставним. Під час політичного скандалу, який спалахнув рік тому, Паксас наполягав на своїй невинності. Головною причиною, через яку Паксаса позбавили посади президента, було звинувачення його в розголошенні державної таємниці. За твердженням Генеральної прокуратури Литви, у березні 2003 року Паксас повідомив громадянина Росії Ю.Б., що департамент державної безпеки Литви прослуховує його телефонні розмови. Ю.Б. був головним спонсором передвиборчої президентської кампанії Паксаса.

Якби суд визнав докази Генпрокуратури вагомими, то, згідно литовському законодавству, за ці дії Паксасу погрожувало позбавлення волі терміном до трьох років або штраф. Сторона звинувачення не вимагала ув'язнення, а згодна була на призначення Паксасу штрафу в розмірі 9375 літів (майже 3 тисячі євро). Головним же було те, що в разі засудження, Паксасові була б закрита дорога до великої політики. Цього не сталося. Вільнюський окружний суд не знайшов у діях колишнього президента складу злочину й повністю виправдав його. У вирокі говориться, що Генпрокуратура не надала вагомих доказів того, що Паксас попередив російського бізнесмена про прослуховування його телефону. Виправдувальний вердикт пролунав після завершення у країні парламентських виборів. Приголомшливу перемогу на них отримав блок етнічного росіянина Віктора Успасских "Трудова партія". Ця партія отримала в сеймі найбільшу кількість місць – 39. Правляча коаліція Соціал-демократичної партії і Партії соціал-лібералів "Новий союз", яку очолюють прем'єр-міністр країни Альгірдас Бразаускас і голова сейму Артурас Паулаускас, прийшла до фінішу другою – 27 місць.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Azledilme; gerekçesiz; seçimler; eski Sovyetler Birliği devletleri; suçlama; ülkenin eski başkanı; -diği gerekçesiyle; -i görevden çıkarmak; siyasi skandal; -de ısrar etmek; -i gizli bilgiyi açığa vurmakla suçlamak; Başsavcılık; Litvanya; Emniyet Müdürlüğü; -nin telefon konuşmalarını dinlemek; seçim kampanyası; -e karar / hüküm vermek; önemli delil; Litvanya mevzuatı gereğince; 3 yıla kadar

hapis cezası; para cezası; iddia makamı; Vilna Şehir Mahkemesi; suç unsuru; beraat ettirmek, aklamak, -nin beraatına (beraatine) karar vermek; iş adamı; beraat kararı; parlamento seçimleri; şaşırtıcı; Rus asıllı; koalisyon hükümeti; Sosyal-Demokrat Parti; Sosyal-Liberal Parti; -nin başında bulunmak.

Ders 13.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. FP ve DYP ile olmaz

Parti içi muhalefetten gelen “Hükümetten istifa” çağrılarını yanıtlayan MHP lideri Devlet Bahçeli, “Meclis’teki 5 partiden üçü koalisyon ortağı. Zaten diğer ikisiyle de hükümet kurulmaz, koalisyon olunmaz” dedi. Bahçeli, alternatifi olmadığını öne sürdüğü koalisyonla yola devam edeceklerini söyledi. MHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli, koalisyonun alternatifi bulunmadığını ifade ederek, muhalefetten gelen istifa çağrılarına, “Meclis’teki 5 partiden üçü koalisyon ortağı. Zaten diğer ikisiyle de hükümet kurulmaz, koalisyon olunmaz. Hükümet istifa edecek de başka bir hükümet alternatifi mi var?” karşılığını verdi. Bahçeli, partisinin Antalya’da düzenlenen 3’üncü bölge toplantısının basına kapalı bölümünde yaptığı konuşmada, herkesin MHP’yi kendisine ve çıkarına göre şekillendirmek istemesinden yakındı.

MHP HAMUR MUDUR Kİ İSTEYEN ŞEKİL VERSİN

Bahçeli, “MHP hamur mudur ki; isteyen istediği şekli verebilsin. Kim ne derse desin, kim ne yaparsa yapsın biz sabırla, istikrar içinde yolumuza devam edeceğiz” dedi. 57’nci hükümetin Türkiye’de siyasi istikrarı sağladığını savunan MHP lideri, şöyle konuştu: “Bazı köşe yazarları ve bazı dernekler istedi diye kabinede revizyona gidersek; bu kritik dönemde ekonomik kriz daha da derinleşir ve siyasi istikrarı tehdit eder hale gelir. Bu görüşü savunanlar Türkiye’yi paramparça etmek mi istiyorlar. Bir köşe yazarı, bir dernek çıkıp hükümet kurup hükümet yıkıyor. Şu şu bakanlar istifa etsin, görevlerinden alınsın istiyorlar. Bu anlayış koskoca Osmanlı cihan devletini yıktı. Geçmişte düşülen bu yanlışlara biz düşmeyeceğiz. Çözüm bakan değiştirmekte değil”.

HİÇ KİMSE KENDİNİ TÜRK TOPLUMUNDAN AKILLI GÖRMESİN

“Birbirinden çok farklı ideolojik ve kültürel kamp mensuplarının MHP’yi ortak hedef seçmeleri boşuna değil. Ancak, onlar konuşup yazdıkça, MHP’nin stratejik değeri ve duruşu daha iyi anlaşılıyor. Hangi maske, kiske altında olursa olsun ülkemizin ve partimizin dirliğini hedef tahtası yapanların hevesleri kursaklarında kalacak. Tarihi hasımlık yanında krizi bulunmaz fırsat algılayanlar, topluma ve siyasete değişik elbiseler dikmek için siyaset terzisi misyonuna soyunuyorlar. Hiç kimsenin, kendini Türk toplumundan daha akıllı ve kararlı zannederek durumdan vazife çıkarmasına gerek yok”.

Sözcükler:

parti içi muhalefet – внутрішньопартійна опозиція

çağrı – заклик

-i öne sürmek – висувати (гіпотезу, припущення, ідею)

bölge toplantısı – регіональний конгрес

basına kapalı toplantı – збори (форум, конгрес), закритий для преси

konuşma yapmak – виголошувати промову

-den yakınmak – скаржитися (на що-небудь)

siyasi istikrarı sağlamak – забезпечувати політичну стабільність

görevinden alınmak – бути звільненим зі своєї посади

cihan devleti – світова держава

hedef tahtası – трамплін

kursak – (тум) глотка

hasım (smi) – ворог, супротивник

...misyonuna soyunmak – брати на себе місію...

Kısaltmalar:

FP – *Fazilet Partisi* – Партія добродетності

DYP – *Doğru Yol Partisi* – Партія правильного шляху

MHP – *Milliyetçi Hareket Partisi* – Партія націоналістичного руху

II. Yargıtay’dan Susurluk itirazına onay

Yargıtay Ceza Genel Kurulu oy çokluğuyla, Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu’nun ‘eksik soruşturma’ gerekçesiyle davanın bozulmasına yönelik itirazını yerinde buldu.

İlk toplantıda çoğunluğu sağlayamayan heyet, bugünkü ikinci toplantıda oy çokluğuyla itirazı yerinde buldu. Karar uyarınca, eksik soruşturma gerekçesiyle düşen Susurluk Davası, 8. Ceza Dairesi’nde yeniden ancak bu kez esastan görüşülecek. Yargıtay Birinci Başkanvekili Mater Kaban, itirazın 9’a karşı 16

üyenin oyuyla kabul edildiğini bildirdi. Genel Kurul, geçen hafta yaptığı toplantıda, yasa gereği aranan 3'te 2 çoğunluğu sağlayamadığı için görüşme bugüne ertelenmişti. Bugünkü oylamada ise sadece oyçokluğu gerekiyordu. Genel Kurul'un bugünkü kararı gereği Yargıtay 8. Ceza Dairesi bu kez dosyayı esastan inceleyecek.

8. Ceza Dairesi, İstanbul 6 Nolu DGM'nin verdiği mahkumiyet kararını onaylarsa sanıkların olağanüstü kanun yolu olarak bilinen "karar düzeltme" isteminde bulunma hakları var. Ancak, bu istemin öncelikle, daha önce cezanın onanmasını isteyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca kabul edilmesi gerekiyor. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, hükmü bu kez esastan bozarsa Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Kanadoğlu'nun bu karara da itiraz hakkı bulunuyor. Bu itiraz da Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nda karara bağlanacak.

GİZLİLİĞE İTİRAZ

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 14 sanıklı Susurluk Davası'nı "eksik soruşturma" gerekçesiyle ve oybirliğiyle bozmuştu. Daire, eksik soruşturma olarak "bazı sanıkların gizli celse istemleri konusunda bir karar verilmemesini ve Ömer Lütfü Topal'ın öldürülmesine ilişkin dava sürecine ilişkin bilgi alınmamasını" göstermişti. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu, bu karara itiraz etmişti. Kanadoğlu, davanın, kazanın meydana geldiği ilçenin adıyla özdeşleşerek "Susurluk Davası" adıyla kamuoyuna mal olduğunu, Türkiye'nin temiz toplum özleminin simgesi haline geldiğine dikkati çekmişti. Başsavcı Kanadoğlu, duruşmaların aleniyetinin sanıkların güvencesini sağlayan bir ilke olduğunu, duruşmaların aleniyetinin "asıl", yaş durumu dışında gizliliğin "istisna" olduğunu vurgulamıştı. "Gizliliğin ihlali" gibi bir kavramın Ceza Usul Hukuku'nda bulunmadığına işaret eden Kanadoğlu, "Yüksek Daire'nin bozma ilamına dayanak yaptığı 'savunma hakkı' ve 'olayların aydınlanması' ölçütlerine göre gizlilik kararı verilmesi kanunen mümkün değildir" demişti.

KANADOĞLU ZAMANAŞIMI İÇİN UYARMIŞTI

Kanadoğlu, sürecin uzamasının davayı zamanaşımına uğratacağına da dikkati çekmişti. Ömer Lütfü Topal'ın öldürülmesine ilişkin davanın bu davayla bir ilişkisinin bulunmadığını ifade eden Kanadoğlu, sanıklar hakkında suç işlemek için teşekkül oluşturmaktan dava açıldığını, bu suçun oluşması için ayrıca bir suç işlenmesinin aranmayacağını belirtmişti. İstanbul 6 No'lu DGM, sanıklardan İbrahim Şahin ve Korkut Eken'i TCK'nın 313 / 2-3-4. maddeleri gereğince 6'şar yıl, diğer sanıklar Oğuz Yorulmaz, Ayhan Çarkın, Ercan Ersoy, Enver Ulu, Mustafa Altunok, Abdulgani Kızılkaya, Ziya Bandırmalıoğlu, Ayhan Akça, Yaşar Öz, Ali Fevzi Bir, Sami Hoştan ve Haluk Kırıcı'yı da 4'er yıl ağır hapis cezasına mahkum etmişti.

Sözcükler:

Yargıtay – Вищий касаційний суд Туреччини

Ceza Genel Kurulu – Палата з кримінальних справ (Вищого касаційного суду Туреччини)

oy çokluğuyla – більшістю голосів

Cumhuriyet Başsavcısı – Генеральний прокурор Турецької Республіки
'eksik soruşturma' gerekçesiyle – на підставі недостатнього розслідування

davanın bozulması – припинення судового провадження (у справі);
(*тут*) повернення справи на дорозслідування

-e yönelik itiraz – (прокурорський) протест щодо (*чого-небудь*)

-i yerinde bulmak – визнавати (*що-небудь*) доречним, доцільним, таким, що має відношення до справи

heyet – судова колегія

karar uyarınca – згідно з рішенням

düşen Susurluk davası – справа Сусурлук, що розстроїлася / розпалася

8. *Ceza Dairesi* – Восьмий відділ у кримінальних справах (Вищого касаційного суду Турецької Республіки)

davayı esastan görüşmek – розглядати справу по суті

başkanvekili – заступник голови

yasa gereği aranan 3'te 2 çoğunluk – більшість у $\frac{2}{3}$ голосів, яка вимагається згідно із законом

-i / -e ertelemek – відкладати (*що-небудь / на який-небудь термін*)

oylamada – під час голосування

İstanbul 6 no'lu DGM – 6-й Суд державної безпеки м. Стамбула

mahkumiyet kararı – рішення про ув'язнення

sanık – підсудний

karar düzeltme – оскарження рішення касаційного суду

-me isteminde bulunmak – вимагати (*що-небудь*), надсилати запит
(відносно *чого-небудь*)

gizlilik – закритість (наприклад, судових засідань)

gizli celse – закрите (судове) засідання

...ile özdeşleşmek – ототожнюватися з (*чим-небудь*)

kamuoynuna mal olmak – стати надбанням громадськості

Türkiye'nin temiz toplum özlemi – прагнення Туреччини до “чистого” суспільства

simge – символ

duruşma – (судове) засідання, слухання (судової справи)

aleniyet – відкритість (наприклад, судових засідань)

Ceza Usul Hukuku – Кримінально-процесуальне право

Yüksek Daire – (тум) вища судова інстанція
ilam – рішення / вирок суду
dayanak – підстава
ölçüt – критерій
zamanaşımı – термін давності (стосовно злочину)
davayı zamanaşımına uğratmak – анулювати справу за терміном давності
uzama – затягнення (термінів розгляду) справи
biri hakkında / aleyhine ... -maktan dava açmak – порушити кримінальну справу (проти кого-небудь) через підозру (в чому-небудь)
suç işlemek için teşekkül oluşturmak – створювати організовану групу для здійснення злочину
TCK'nin 313 / 2-3-4. maddeleri gereğince – згідно з п. 2-3-4 ст. 313 Кримінального кодексу Туреччини
4 yıl ağır hapis cezasına mahkum etmek / çarptırmak – засудити до 4 років ув'язнення в колонії посиленого режиму

Kısaltmalar:

DGM – *Devlet Güvenlik Mahkemesi* – Суд державної безпеки
TCK – *Türk Ceza Kanunu* – Кримінальний кодекс Туреччини

2. Susurluk ve Ergenekon Davalarıyla ilgili birer rapor hazırlayın.

Yorum:

Конструкції на позначення мети (розгорнуті обставини й підрядні речення мети)

У сучасній турецькій мові існує низка сталих синтаксичних конструкцій, які реалізують загальне значення мети:

1) Інфінітив і герундій у супроводі низки службових і повнозначних лексем, як-от: *-mek için, -mek üzere, -mek amacıyla / maksadıyla, -mesi için, -mesi amacıyla / maksadıyla*. На основі цих конструкцій утворюються розгорнуті неособові (з інфінітивом) та особові (з герундієм) розгорнуті звороти, наприклад: *Bu işi vaktinde bitirebilmek için çok çaba harcamak gerek* – “Для того, щоб закінчити цю роботу вчасно, треба докласти значних зусиль”; *Afrika ülkelerinde açlık ve sefalet hakkında konuşmak üzere bu toplantıya katıldım* – “Я взяв участь у цьому самміті, щоб говорити про голод та злиденність в африканських країнах”; *Yolsuzluk olaylarının üstünden gelmek amacıyla mahkeme bu kararı aldı* – “Суд прийняв це рішення, щоб подолати випадки порушення закону”; *Bu kanunun gereği gibi işlemesi için*

parlamentonun birkaç kanun daha kabul etmesi gerekir – “Для того, щоб цей закон працював як слід, парламент має прийняти ще декілька законів”.

2) Підрядні речення мети в турецькій мові утворюються за допомогою запозиченого з перської мови сполучника *ki*, при цьому порядок слідування підрядних речень у складнопідрядному реченні залишається таким, як в еквівалентному українському реченні (тобто зворотній звичайному для турецького речення порядку) – головне перед підрядним. Присудок головного речення може стояти в будь-якій фінитній формі, тоді як присудок підрядного речення завжди перебуває у формі імператива (наказового способу) – звичайно для другої і третьої осіб або дезидератива (бажального способу) – для першої особи. Приклади: *MHP hamur mudur ki isteyen şekil versin* – “ПНР – не тісто, щоб кожний надавав їй тієї форми, якої заманеться”; *İstiyorum ki, bu iş bir an önce sonuçlandırılınsın* – “Я хочу, щоб ця робота була завершена якомога швидше”.

3) Підрядні речення мети також можуть утворюватися за допомогою поліфункціонального слова *diye*, при цьому порядок слідування підрядних речень у межах складнопідрядного речення відповідає загальним вимогам щодо слідування компонентів у турецькому реченні (другорядне перед головним); присудок головного речення може перебувати в будь-якій фінитній формі, а присудок підрядного речення так само, як у попередньому випадку, набуває форм або імператива, або дезидератива, наприклад: *Rakip firmanın temsilcileri ile görüşmeler yapсын diye onu o firmanın ofisine gönderdik* – “Ми послали його в офіс конкуруючої фірми, щоб він провів переговори з її представниками”.

Примітка: Форми дезидератива другої і третьої осіб в підрядних реченнях мети в сучасній турецькій мові фактично не трапляються, що відповідає загальній тенденції у використанні дезидератива другої й третьої осіб, які збереглися лише в низці сталих форм, як-от: *Mevla rahmet eyliye* – “Хай земля йому буде пухом”.

4) Існує також незначна низка випадків, коли складнопідрядне речення з підрядним мети може утворюватися асиндетичним способом (тобто без наявності формальних з'єднувальних елементів). Ці випадки суворо обмежені лексичним значенням дієслова-присудка головного речення; тут насамперед ідеться про дієслово *istemek*, яке є найчастотнішим з погляду функціонування у таких синтаксичних конструкціях, а також незначний клас дієслів, які позначають бажання, наприклад: *Görevinden alınsın istiyorlar* – “Вони хочуть, щоб його зняли з посади”.

3. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Çocuğa da idam cezası istenecek

Washington ve çevresinde tek kurşunla 10 kişiyi öldüren üç kişiyi de yaralayan keskin nişancı John Allen Muhammed ve suç ortağı John Lee Malvo hakkındaki ilk dava Maryland'deki Montgomery Bölge Savcılığı tarafından açıldı. Virginialı yetkililer, 17 yaşındaki Malvo'yu da idam edebilmek için davayı kendileri görmek istiyorlar.

Keskin nişancı cinayetlerinin altısının işlendiği Maryland eyaletinin Montgomery Bölge Savcılığı, her iki zanlıyı da birinci derece ve altı ayrı cinayete resmen suçlayan ilk resmi makam oldu. Cinayetlerin yaşandığı diğer bölgelerin de suçlamaları bekleniyor. Montgomery Savcılığı, Muhammed için idam cezası isteyecek. Maryland eyalet yasaları, küçük yaştakilere idamı engellediği halde Malvo'yu da yetişkin kabul ederek yargılayacak. Virginialı yetkililer ise kendi yasalarında böyle bir engel bulunmadığı için her iki sanık hakkında da ayrı ayrı idam cezası isteyecekler. Adalet Bakanlığı, henüz sanıkların nerede yargılanacağı tartışması konusunda görüş belirtmedi.

ESKİ BİR CİNAYET

Washington'daki polis yetkilileri, 16 Şubatta Tacoma'da Kenya Cook adlı bir adamın öldürülmesi olayıyla da sanıkların bağlantısını kurmaya çalışıyorlar. Akrabaları, Cook'un Muhammed'i tanımadığını söyledilerse de sanık, Cook'un teyzesinin ve amcasının yakın arkadaşıydı. Tacoma polis müdürlüğünden Jim Mattheis, "Perşembe günü Muhammed ve Cook cinayeti arasında bağlantı olduğuna dair bilgilere ulaştık. Bunun soruşturulması gereken bir durum olduğuna inanıyoruz. Muhammed ve Cook'un teyzesi arasında bir anlaşmazlık olduğunu öğrendik ve bunu soruşturuyoruz" dedi.

ÜÇÜNCÜ TUTUKLU

John Muhammed ve Malvo'nun sorgulama sırasında polis yetkilileriyle işbirliği yapmadıkları ve konuşmayı reddettikleri bildirildi. Musevi karşıtı olarak bilinen "İslam Ulusu" adlı örgütün lideri Louis Farrakhan ise, yıllar önce din değiştirerek Müslüman olan John Muhammed'in "üyeleri olduğunu" açıkladı. Ancak Farrakhan, Muhammed'in mahkemede suçlu bulunması halinde örgütten atılacağını kaydetti. FBI, Muhammed ve Malvo'nun uyurken yakalandıkları Chevrolet marka otomobilin sahiplerinden birini de buldu. Reggae şarkıcısı olmaya hazırlanan 26 yaşındaki Jamaikalı Nathaniel Osbourne'un New Jersey-

Camden'deki evinden 960 kilometre uzaktaki Michigan'ın Flint kentinde tutuklandığı belirtildi. Osbourne, otomobili 10 Eylül'de Trenton'daki bir ikinci el otomobil satıcısından ortaklaşa 250 dolara almıştı. FBI, cinayetle suçlanmayan Osbourne'dan "görgü tanığı" olarak bilgi toplamayı amaçlıyor.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Вимагати смертної кари для (кого-небудь); снайпер; окружна прокуратура; стратити (кого-небудь); розглядати справу; убивство, тяжкий злочин; скоїти злочин; (американський) штат Мериленд, у якому було скоєно (ці) злочини; підозрюваний; офіційно звинуватити у вчиненні вбивства першого ступеня; неповнолітні; повнолітній; судити (кого-небудь); представники поліції; управління поліції; розслідування; розслідувати (що-небудь); дізнання, допит; відмовлятися розмовляти; антисемітська організація; визнавати винним; співак стилю реггі; Ямайка; у місті Флінт, що в штаті Мічиган, яке знаходиться на відстані 960 км від його дому; продавець потриманих машин; спільно, у складчину; збирати інформацію.

4. Türkçeye çeviriniz:

У Туреччині заарештовані більше 20 підозрюваних у спробі заколоту

Турецька поліція 13 квітня заарештувала 21 особу за підозрою у підготовці державного перевороту

Серед заарештованих професор і власник приватного турецького університету, а також двоє інших університетських викладачів. Повідомляється також про те, що поліція провела обшуки в редакції телеканалу "Каналь-Б" і в штаб-квартирах антиклерикальної "Асоціації на підтримку сучасного способу життя". Заарештованих підозрюють у тому, що вони намагалися організувати народні виступи, щоб колишні воєначальники змогли захопити владу в країні.

Нагадаємо, що турецька влада звинувачує групу відставних генералів у спробі скинути уряд. Разом з початку 2007 року у зв'язку з розслідуванням підготовки кількох спроб перевороту було заарештовано понад 200 осіб, яких підозрюють у належності до таємної організації "Ергенекон". Представники влади стверджують, що до числа змовників входили високопосадові офіцери, поліцейські, журналісти, а також освітяни й науковці.

86 підозрюваних перебувають під судом. Водночас прибічники заарештованих називають арешти політичними: на їхню думку, уряд, що

складається із поміркованих ісламістів, таким чином намагається придушити проєвропейськи налаштовану опозицію. Дехто із заарештованих дійсно раніше брав участь в акціях протесту і звинувачував правлячу Партію справедливості й розвитку в намаганнях замінити правові основи світської держави на норми шаріату.

Sözcükler:

заарештувати – *-i tutuklamak*
заарештований – *tutuklu*
більше 20 – *20'nin üstünde, 20'den fazla / çok*
підозрюваний – *zanlı, sanık*
заколот – *komplo, (mym) hükümet darbesi*
за підозрою у... – *... zanlısı olarak*
викладач – *öğretim üyesi, öğretim görevlisi*
провести обшуки – *arama yapmak, aramak*
штаб-квартира – *karargah, (nepen.) merkez*
антиклерикальний – *(mym) laik*
асоціація – *dernek*
народні виступи – *halk eylemleri*
воєначальник – *komutan*
захопити владу – *iktidarı ele geçirmek*
відставний генерал – *emekli general*
скинути уряд – *hükümeti devirmek / düşürmek*
переворот – *hükümet darbesi*
таємна організація – *gizli örgüt*
представники влади – *hükümet yetkilileri*
змовники – *komplocu, komplo kuran kimse*
високопосадовий офіцер – *üst düzey subay*
поміркований ісламіст – *ılımlı islamcı*
придушити – *bastırmak*
проєвропейськи налаштована опозиція – *Avrupa yanlısı muhalefet*
акції протесту – *protesto eylemleri*
світська держава – *laik devlet*
норми шаріату – *şeriat*

“АГЕНТУРА ЗАХОДУ ЗАВАЖАЄ НАМ ДРУЖИТИ”

Переконаний колишній розвідник Володимир Путін

Президент Російської Федерації Володимир Путін під час останньої зустрічі в Криму з українським колегою Леонідом Кучмою, куди прибув морем на яхті, заявив, що “агентура західних країн” намагається

скомпрометувати інтеграцію двох країн. “Об’єднуючись, ми підвищуємо нашу конкурентоспроможність. Це розуміємо не лише ми, але й серйозні люди, наші партнери за кордоном. Їхня агентура і всередині наших країн, і поза їхніми межами всіляко намагається скомпрометувати інтеграцію Росії і України... Всіляко намагається завдати збитків нашому рухові назустріч одне одному”, – цитують слова президента РФ “Інтерфакс”. У той самий час, як повідомляє агентство, він підкреслив, що “Росія та Україна не повинні протиставляти себе Заходові”, оскільки “ми об’єктивно є частиною світової економічної системи”.

Як ми повідомляли раніше, напередодні стало також відомо про Указ Леоніда Кучми, в якому глава держави корегує Військову доктрину України: пункт про євроінтеграцію викладено без формулювання про вступ до НАТО та Європейського Союзу, як це планувалося раніше. У деяких ЗМІ названий пункт в Указі президента України було розтлумачено як відмову від інтеграції України в ЄС та НАТО взагалі. Неправильність таких роздумів підтвердив учора голова Національного банку України Сергій Тигіпко: “Якщо говорити про євроінтеграцію, то все-таки ЄС і НАТО є кінцевою метою”, – відзначив він і додав, що для самої України “остаточною метою є покращенні рівня життя людей” і “говорити про щось інше неможливо”.

Sözcükler:

агентура – *ajanlar*

заважати (кому-небудь) – *-e engel / mani olmak*

бути переконаним (у чому-небудь) – *-den emin olmak*

розвідник – (тут) *ajan*

яхта – *yat*

скомпрометувати (кого-небудь) – *-in itibarını kırmak, -i lekelemek*

інтеграція – *entegrasyon*

підвищувати конкурентоспроможність – *rekabetgücünü arttırmak*

рухатися назустріч одне одному – *birbirine doğru adım atmak / yürümek, birbirine yaklaşmak*

цитувати (чиї-небудь) слова – *-in .... sözlerine yer vermek / sözlerini aktarmak*

протиставляти себе (кому-небудь) – *kendini bir başkasına karşı çıkarmak*

об’єктивно – *nesnel olarak*

напередодні – *...öncesinde*

скорегувати – *değiştirmek, düzeltmek*

Військова доктрина України – *Ukrayna'nın Askeri Doktrini*

пункт – (тут) *madde*

євроінтеграція – *Avrupa entegrasyonu*
формулювання – *(mum) hüküm*
вступ до НАТО – *NATO üyeliği*
ЗМІ (засоби масової інформації) – *kitle iletişim araçları*
розтлумачити – *(mum) -i ... olarak değerlendirmek*
рівень життя людей – *insanların hayat seviyesi*

Азербайджан критикує Туреччину за відновлення дипломатичних відносин з Вірменією

У Баку вважають, що відкриття турецько-вірменських кордонів в односторонньому порядку поставить під питання можливість встановлення миру й стабільності в регіоні. "Як ми неодноразово зазначали, визначення відносин однієї держави з іншою є суверенним правом цієї держави. Однак нормалізація взаємин між Туреччиною і Вірменією до виводу вірменських військ з окупованих азербайджанських територій впадає у пряму суперечність з інтересами Азербайджану і затьмарює дух братерських стосунків між Азербайджаном і Туреччиною", – сказано в заяві МЗС Азербайджану.

Нагадаємо, що глави МЗС Вірменії і Туреччини Едвард Налбандян і Ахмет Давутоглу 10 жовтня в Університеті Цюріха підписали Протокол про встановлення дипломатичних відносин і Протокол про розвиток двосторонніх відносин. Документи після підписання мають бути схвалені парламентами обох країн.

Водночас прем'єр-міністр Греції Георгіус Папандреу, який головує в ОБСЄ, привітав підписання Туреччиною і Вірменією протоколів про встановлення дипломатичних відносин і розвиток двосторонніх зв'язків. "Це в інтересах усієї Європи", – відзначив він у заяві, текст якої у неділю поширила прес-служба ОБСЄ.

Sözcükler:

критикувати – *-i eleştirmek*
відновити – *yenilemek*
дипломатичні відносини – *diplomatik ilişkiler*
Вірменія – *Ermenistan*
Баку – *Bakü*
в односторонньому порядку – *tek taraflı olarak*
стабільність – *isatıkrar*
суверенне право – *ayrılmaz hak*
нормалізація – *normalleşme*

вивід військ з окупованих територій – *işgal altındaki topraklardan askerlerin çıkarılması*

впадати в суперечність з – *ile çelişkiye düşmek*

інтереси Азербайджану – *Azerbaycan'ın ilgileri / menfaatleri*

затмарювати – *gölgelemek, -e gölge düşürmek*

протокол – *protokol, tutanak*

одночас – *aynı zamanda*

привітати – *(mym) takdir etmek*

прес-служба – *basın servisi*

Kısaltma:

ОБСЄ – Організація з безпеки і співпраці у Європі – *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE)*

5. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

У ПАЛЕСТИНІ СПАЛАХНУЛА РЕВОЛЮЦІЯ

У блокованій ізраїльськими військами Палестинській автономії – повстання. Тисячі людей вийшли на вулиці багатьох міст сектору Газза та Західного берегу Йордану, вимагаючи відставки Ясира Арафата. Це те, про що давно мріє Ізраїль. Проте в цьому випадку вороги палестинського лідера з числа арабських радикалів – для євреїв альтернатива не з приємних. Усе почалося у п'ятницю із захоплення декількох заручників у місті Газза. Бойовики радикального угруповання “Бригади мучеників Дженіна” викрали під Газзою міського начальника поліції, а колишні палестинські копи, вимагаючи поновлення на роботі, взяли в полон командувача служби військового зв'язку. Спочатку радикали не заїкалися про відставку Арафата. Головною їхньою умовою була зміна корумпованих палестинських чиновників і силовиків. “Людям набридла ситуація, що склалася... Арафат усе ще є символом боротьби палестинців, але його методи вже вичерпали себе”, – заявив з приводу останніх подій заступник міністра внутрішніх справ Палестинської автономії й член ФАТХу (партія Арафата) Софійн абу-Заїда, який також підтримує вимоги повсталих.

Уночі з п'ятниці на суботу заручників, які не зазнали жодних пошкоджень, було звільнено, оскільки Арафат пообіцяв розпочати перетворення у країні. Він взявся за силовиків: у суботу вісім спецслужб були об'єднані в три відомства – національну поліцію, Службу загальної безпеки, яка виконує функції армії, та розвідку. Попередніх керівників цих організацій було звільнено. Але на ключові пости Арафат призначив своїх людей. Головою служби безпеки став його двоюрідний брат Муса Арафат, а

шефом палестинської поліції – близька до палестинського лідера людина, бригадний генерал Саїб аль-Аджес.

Нові призначення ані рядовим громадянам, ані радикальному крилу правлячої партії ФАТХ – “Бригадам мучеників аль-Акси” не сподобалися. На вулиці палестинських міст висипали невдоволені араби й тисячі озброєних радикалів, які вимагають відставки Арафата. Лідер палестинців одразу ж увів у секторі Газа надзвичайний стан. Однак він поки що малоефективний – бойовики “Бригади мучеників” у ніч на неділю підпалили штаб палестинської військової розвідки у місті Хан Юніс (південь сектору Газа), перед цим роззброївши охорону й звільнивши в’язнів. Дехто з палестинського керівництва вже зробив висновки з останніх подій: прем’єр-міністр автономії Ахмет Куреї та командувач палестинської морської поліції генерал Джумаа Галі подали у відставку. Арафат відставку Куреї не прийняв і вчора спробував умовити прем’єра продовжувати виконувати свої обов’язки.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Filistin; devrim çıktı / başladı; İsrail askerlerince bloke edilmiş Filistin Özerk Cumhuriyeti; isyan, ayaklanma; sokaklara dökülmek / akın etmek; Gazze; Batı Şeria; -in istifasını istemek; rehine ele geçirmek; kaçırmak; -i esir etmek / esir almak; rüşvetçi Filistinli memurlar; Filistinli’lerin mücadele sembolü; gizli servis; Genel Güvenlik Servisi; istihbarat; salıvermek, serbest bırakmak; en önemli görevler / konumlar; -i atamak / tayin etmek; Filistin polis şefi; sıradan vatandaşlar; iktidar başında bulunan FATH partisi; olağanüstü hal, sıkı yönetim; cefakeş; Filistin Askeri İstihbarat Karargahı; -i silahsızlandırmak; Filistin Deniz Polisi Komutanı; istifa etmek; -i bir şey için ikna etmek, -i razı etmek.

Ders 14.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca’ya çeviriniz:

BOMBARDIMAN LADIN YAKALANANA KADAR SÜRECEK

İngiltere Savunma Bakanı Geoff Hoon, ABD’deki terörist saldırıların baş sorumlusu Usame Bin Ladin bulununcaya kadar Afganistan’da seçilmiş hedeflerin bombalanmasının süreceğini söyledi. Hoon, Özbekistan’dan BBC radyosuna verdiği demeçte, Bin Ladin’in yakalanacağına inandığını belirterek, “Kesinlikle Usame Bin Ladin’i yakalamaktan vazgeçmeyeceğiz ve güneydeki Taliban rejimi onu korumayı sürdürürse askeri hedeflerin bombalanması sürecektir” diye konuştu. Hoon, Afganistan’ın dağlık kesimlerinde saklanmaya çalışan

Ladin'i ele geçirmenin kolay olmayacağını, ancak eninde sonunda Taliban içinden birinin Bin Ladin'i teslim edeceğine inandığını söyledi.

LADİN'İN YAKALANMASI AN MESELESİ

Amerikan United Press International'ın (UPI) İslamabad çıkışlı haberinde, Kuzey İttifakı'nın, Afganistan'ın kuzeyinde art arda kazandığı zaferlerden sonra Kandahar'a doğru ilerlediği ve batılı diplomatların, Bin Ladin'in yakalanmasını an meselesi olarak gördüğü belirtildi. UPI'a konuşan İslamabad'daki batılı bir diplomat, "Kabil'in düşmesi, Bin Ladin ve koruyucularının kaderini de belirledi. Artık yakalanmaları an meselesi" dedi. Aynı diplomat, Kandahar'da yakında, Bin Ladin ve Taliban lideri Molla Muhammed Ömer'in yakalanarak, muhalefet güçlerine verilmesi için bir ayaklanma çıkmasının kendilerini şaşırtmayacağını da söyledi. Haberde, Amerikan istihbarat yetkililerinin Afganistan'da, muhalefet güçleri ve güneydeki Peştunlar ile birlikte çalışarak, Bin Ladin ve Molla Ömer'i canlı yakalamaya çalıştıkları belirtildi. Batılı diplomat, kızgın muhalefet güçlerinin, yakalar yakalamaz Bin Ladin ve Molla Ömer'i öldürmesinden endişe edildiğini söyledi.

Sözcükler:

terörist saldırı – терористичний акт

-in baş sorumlusu – головний відповідальний за (що-небудь)

-e demeç vermek – давати інтерв'ю (кому-небудь)

Taliban rejimi – талібський режим

-in dağlık kesimleri – гірські райони (чого-небудь)

-i ele geçirmek – захопити (кого-небудь)

eninde sonunda – врешті-решт

an meselesi – питання часу

Kuzey İttifakı – Північний афганський альянс

art arda – один за одним, поспіль

batılı diplomatlar – західні дипломати

-e konuşmak – давати інтерв'ю (кому-небудь)

Kabil'in düşmesi – падіння Кабулу

koruyucu – захисник

ayaklanma – повстання

ayaklanma çıktı – вибухнуло повстання

istihbarat yetkilileri – співробітники розвідки / розвідслужби

muhalefet güçleri – сили опозиції

Peştunlar – пуштуни

-i canlı yakalamak – схопити (кого-небудь) живим

-mesinden endişe etmek – хвилюватися, що (хто-небудь зробиць що-небудь)

II. Esrarengiz gaz, kimyasal silah

Rus güvenlik güçlerinin tiyatro baskınında attıkları gazın, Kızıl Ordu'nun Afganistan'da kullandığı BZ adlı bir kimyasal silah olduğu iddia ediliyor

Moskova'da işgal edilen tiyatroya düzenlenen baskında ölen rehine sayısı 120'ye yaklaşırken, Rus güvenlik güçlerinin operasyonda kullandığı gazın "kimyasal silah" sınıfına giren "BZ" olduğu iddia edildi. Rusya Sağlık Bakanlığı, önceki gün sabah saatlerinde düzenlenen operasyon ardından hastaneye kaldırılan 400'e yakın kişiden durumları ağır olan 28'inin daha hayatını kaybettiğini, ölen toplam rehine sayısının 118'e yükseldiğini açıkladı. Rus NTV kanalı, dün ölen biri 13 yaşındaki iki yaralının gazdan zehirlendiğini bildirdi.

Yasaklanmıştı

İzvestiya, Moskovskiy Komsomolets ve RBK sitelerindeki haberlerde, operasyonda kullanılan gazın ya sinir sistemini etkileyen valium maddesini içerdiği ya da BZ gazı olduğu belirtildi. ABD tarafından geliştirilen BZ gazını Sovyetler Birliği Afganistan'da kullanmıştı. 1997 yılında kimyasal silahların yasaklanmasıyla ilgili anlaşmayı imzalayan Rusya, BZ türü gazları kullanmayacağı güvencesi vermişti. BZ, kişinin hallüsinasyon görmesine yol açıyor ve hemen uyutuyor. ABD'li uzman Jonathan Tacker, "Eğer Rus güvenlik kuvvetleri BZ ya da benzer bir gaz kullandıysa, bu kimyasal silah kullandıkları anlamına gelir" dedi.

Moskovskiy Komsomolets, "Binaya hangi gaz verilmiş olursa olsun, kabul edilir miktarın üzerinde olduğu kesin" dedi. Bazı uzmanlar da, Rusya'nın şu ana kadar Batı'da bilinmeyen bir gaz kullanmış olabileceğini söyledi. Rusya İçişleri Bakan Yardımcısı Vladimir Vasilyev, gazın zehirli olmadığını savunmuştu. Oysa televizyon görüntülerinde, Çeçen kadın intihar komandolarının uyurken öldüğü görülüyor ve vücutlarında kurşun izi ya da kan lekesi bulunmuyor.

Doktorlar şaşkın

Rehineler arasındaki iki vatandaşı kaybolan, biriye hastanelik olan ABD'nin Moskova Büyükelçiliği yetkilileri, gazın içeriği hakkında bilgi almak için Rus makamlarına başvurdu. Ancak Ruslar ABD elçiliğine bu konuda bir bilgi vermedi. Rus medyası Moskova hastanelerinde bazılarının durumu çok ağır 546 gaz kurbanının yattığını öne sürüyor. Operasyonda kullanılan gazın içeriği

konusunda hiçbir bilgiye sahip olmayan doktorlar ise hastalara ne tür bir tedavi uygulayacakları konusunda tam bir kafa karışıklığı içinde. Bu arada İsrail'in başkenti Kudüs'teki Hadassah Hastanesi anestezi uzmanlarından Profesör Yoel Donchin, Rus güçlerinin operasyon sırasında büyük olasılıkla sinir gazı kullandığını söyledi.

Gaz maskelerini takamadılar

Kurtulanlar, içeriye aniden gaz verilmesi sonucu Çeçenlerin yanlarında getirdikleri gaz maskelerini kullanamadan öldüklerini anlattı

57 saat süren baskından kurtulmayı başaran rehinelere, Çeçen işgalcilerin gaz saldırısı olasılığını hesaplayarak yanlarında gaz maskesi bulundurduğunu, ancak kullanmadığını söyledi. Rehinelere anlattıkları ve yetkililerin açıklamaları birleştirildiğinde, operasyonun titiz şekilde planlandığı anlaşılıyor. Binanın bodrum katına yeraltı tünellerinden ulaşan güvenlik kuvvetleri operasyonun başlamasından bir süre önce içeriye gaz verdi. O sırada içeride bulunan bir rehine baskın anını şöyle anlattı:

“Çırpınmaya başladı”

“Gaz kokusunu hissetmeye başladığımızda gözümün salonun sahne bölümünde bulunan teröriste takıldı. O anda oturuyordum. Hemen ayağa kalktım ve gaz maskesine yöneldim. Maske çok yakındı ama o, ulaşamıyordum. Çırpınmaya başladım. Sonunda maskeye ulaştım ve takmaya çalıştım ama o anda yere düştüm”. Söz konusu rehine, Çeçenlerin böyle bir saldırıya hazır olduğunu, ancak içeriye aniden yoğun gaz verilmesi sonucu kendilerini korumayı başaramadıklarını belirtti.

Sözcükler:

esrarengiz – таємничий

kimyasal silah – хімічна зброя

Rus güvenlik güçleri – російські сили безпеки

baskın – (тур) штурм

-e baskın düzenlemek – влаштувати штурм (чого-небудь)

gaz atmak – подавати газ (куди-небудь)

Kızıl Ordu – Червона / Радянська Армія

işgal etmek – захоплювати

rehine – заручник

“kimyasal silah” sınıfına giren “BZ” gazı – газ БЗ, який входить до класу хімічної зброї

Rusya Sağlık Bakanlığı – Міністерство охорони здоров'я Росії
hayatını kaybetmek – померти, загинути
ölen toplam rehine sayısı – загальна кількість загиблих заручників
gazdan zehirlenmek – отруїтися газом

site – інтернет-сайт

sinir sistemini etkileyen valium maddesini içermek – містити речовину

валіум, яка впливає на нервову систему

ABD tarafından geliştirilen BZ gazı – газ БЗ, розроблений США

kimyasal silahların yasaklanması – заборона хімічної зброї

BZ türü gazlar – гази типу БЗ

güvence – гарантія

hallüsinasyon görmek – бачити галюцинації

uyutmak – присипляти

kabul edilir miktarın üzerinde – понад припустиму кількість

Rusya İçişleri Bakan Yardımcısı – заступник міністра внутрішніх справ

Росії

zehirli gaz – отруйний газ

televizyon görüntülerinde – на телевізійних кадрах

kadın intihar komandoları – жінки-смертниці

kurşun izi – сліди від куль

kan lekesi – плями крові

gazın içeriği – уміст газу

makamlar – органи державної влади

Rus medyası – російські засоби масової інформації

gaz kurbanı – жертва газової атаки

Kudüs – Єрусалим

sinir gazı – нервово-паралітичний газ

gaz maskeleri – протигази

gaz maskesi takmak – надягати протигаз

Çeçen işgalciler – (тум) чеченські терористи

gaz saldırısı – газова атака

-i hesaplamak – прораховувати (що-небудь)

yanında gaz maskesi bulundurmak – брати із собою протигаз

operasyonun titiz şekilde planlandığı anlaşılıyor – стає зрозуміло, що операція була ретельно спланована

binanın bodrum katı – підвальні приміщення будівлі

yeraltı tünelleri – підземні тунелі

çırpmak – корчитися / битися у конвульсіях

sahne – сцена

aniden yoğun gaz verilmesi sonucu – унаслідок несподіваної подачі значної кількості газу

Yorum:

Дієприслівникові комплекси з лімітним (обмежувальним) значення

У турецькій мові наявна низка дієприслівникових конструкцій, які мають обмежувально-часове та обмежувально-умовне значення і перекладаються українською мовою за допомогою конструкції “до того моменту, коли” або “доки не”. До таких конструкцій належать:

1) *-inceye kadar / dek / değin*: дієприслівник *-ince*, основним (прототипним) значенням якого є часове (швидка зміна дій – другорядної та головної) і (не завжди, але найчастіше) причинно-наслідкове (головна дія відбувається унаслідок другорядної) використовується у давальному відмінку в поєднанні з котримсь із післяйменників, що мають лімітне значення. Зауважмо, що в розглядуваній конструкції прототипне значення фактично нейтралізується і сама конструкція має дві сфери використання: а) обмежувально-часове – дія, позначена головним присудком, тривала, триває або триватиме до того моменту, доки (не) здійсниться дія, позначена дієприслівником; звичайно дієслово–головний присудок перебуває у стверджувальній формі, однак не є неможливими випадки, коли воно перебуває в заперечній формі (у котрійсь з минулих видо-часових форм), наприклад: *Yemek pişinceye kadar gazete okuyayım* – “Я прочитаю газету, доки приготується їжа”; *Ben gelinceye kadar burada bekleyin* – “Почекайте тут, доки я прийду”; *Bu kitabı okuyuncaya kadar şirden pek zevk almazdı* – “Він не отримував задоволення від віршів, доки не прочитав цю книгу”; *Gözleri iyice bozuluncaya kadar doktora gitmedi, şimdi çok pişman* – “Він не ходив до лікаря, доки його очі істотно не зіпсувалися, і зараз він дуже шкодує”; б) обмежувально-умовне – у разі, коли присудок речення перебуває в заперечній формі, конструкція має обмежувально-умовне значення (головна дія не станеться доти, доки не відбудеться дія, позначена дієприслівником; у цьому разі розглядувана конструкція фактично синонімічна дієприслівникам *-madıkça / -meden*), наприклад: *Eve gidinceye kadar hiç bir şey yemek istemiyorum* – “Я нічого не хочу їсти, доки не йду додому”, *Evin büyüğü başlayuncaya kadar kimse yemeğe el sürmez* – “Ніхто не торкається їжі доти, доки не почне старший у сім’ї”; *Param bitinceye kadar kredi almak istemiyorum* – “Я не хочу брати кредит, доки у мене не закінчатся гроші”. Слід звернути увагу на те, що дієприслівник у названій конструкції завжди перебуває у позитивній формі, але дуже часто українською мовою перекладається заперечною формою.

Інколи розглядувана конструкція може бути синонімічною дієприслівнику *-meden (önce)*, наприклад: *Kırgızistan’a gidinceye kadar biraz Kırgızca öğrenmek istiyorum (Kırgızistan’a gitmeden (önce) biraz Kırgızca*

öğrenmek istiyorum) – “Я хочу трохи підучити киргизьку до того, як поїду до Киргизії”; *Kütüphaneye gidinceye kadar İnternetten istediğin bilgileri alabilirsin* (*Kütüphaneye girmeden (önce) İnternetten istediğin bilgileri alabilirsin*) – “До того, як підеш до бібліотеки, можеш отримати необхідні тобі відомості з Інтернету”. У цьому разі йдеться про одноразову дію (“вивчити”, “можеш отримати” тощо), яка відбудеться (може відбутися) раніше, ніж другорядна дія, позначена дієприслівником.

2) Крім того, існує дві конструкції, до складу яких також входять лімітні післяйменники і які інтегровані на основі а) дієприкметника теперішнього-минулого часу (-an / -en) у давальному відмінку: *-ene kadar / dek / değin*; б) непродуктивний дієприкметник *-ası / -esi* у давальному відмінку: *-asıya kadar / dek / değin*. Зазначені конструкції повністю синонімічні конструкції, описані у п. 1. Приклади: *Üniversiteyi bitirene kadar çok sıkıntı çektim* – “Я пережив дуже багато проблем, доки закінчив університет”; *Babam ölene kadar geçim sıkıntısının ne demek olduğunu bilmiyordum* – “Доки не помер мій батько, я не знав, що таке проблеми з грошима”; *Emekli olana kadar hep aynı yerde çalıştı* – “Доки він не вийшов на пенсію, він працював в одному й тому самому місці”; *Geceleri uyuyana kadar ışıkların söndürülmesini istemez* – “Він просить не виключати світло доти, доки не засне”; *Çocuk oyuncakçuya gidene kadar ağlayıp durdu* – “Дитина весь час плакала, доки не потрапила до іграшкового магазину”; *Film bitene kadar kanalı değiştirmeyin* – “Не перемикайте канал доти, доки не закінчиться фільм”; *Yemekler bitesiyeye kadar kimse sofradan kalkmadı* – “Доки не закінчилася їжа, ніхто не вставав з-за столу”; *Zavallı adamcağız ölesiye kadar maden ocağında çalıştı* – “Бідний чоловік до смерті працював на шахті”.

Конструкції на позначення швидкої зміни дій

У турецькій мові існує декілька дієприслівникових і квазідієприслівникових (квазі-дієприслівникових) конструкцій, які позначають швидку зміну дій – головна дія слідує безпосередньо за другорядною, при цьому між двома діями немає інших видів зв'язку (причинно-наслідкового тощо), окрім власне часового. До таких конструкцій належать: 1) *-ir... -mez* (редуплікація однієї й тієї самої дієслівної основи у стверджувальній та заперечній формах теперішнього-майбутнього часу), наприклад: *Vazo yere düşer düşmez kırıldı* – “Ваза, щойно впала на підлогу, розбилася”; *Sen gelir gelmez bu yazıyı tercüme ederiz* – “Ми перекладемо цю статтю, щойно ти прийдеш”; 2) *-di mi* (питальна форма від минулого категоричного часу; якщо в попередньому випадку сама конструкція є безособовою, тобто вимагає наявності підмета, то в даній конструкції на особу вказують предикативні афікси другої категорії, так само як і власне в минулому категоричному часі – *geldim mi, geldin mi*

тощо), наприклад: *Film bitti mi televizyonu kapat* – “Вимкни телевізор, як тільки закінчиться фільм”; *İşi bitirdiniz mi eve gidebilirsiniz* – “Ви зможете йти додому одразу, як закінчите роботу”; 3) *-diği gibi* (основні значення цієї форми – порівняльне та значення посилання на джерело інформації), наприклад: *Öğretmen sınıfa girdiği gibi ders başladı* – “Щойно викладач зайшов до аудиторії, почався урок”. Перелічені форми синонімічні (дублетні) з відмінністю лише на рівні частотності використання – перша з них є найчастотнішою, остання ж трапляється доволі рідко. Водночас, поняття “частотність” стосовно трьох названих форм відносно, оскільки вони використовуються переважно в розмовному стилі мови, коли йдеться про конотації (емоційну забарвленість мовлення); 4) форми *-dikten hemen sonra*, *-mesinden hemen sonra*, *-mesinin hemen ardından*, наприклад: *Trenden indikten hemen sonra, bir gazete aldım* – “Я купив газету одразу, як зійшов з поїзда”. Ці форми є синонімічні й фактично дублетні дієприслівникові *-ince* у його другому значенні (швидка зміна дій без наявності причинно-наслідкового зв’язку).

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Kendime 100 puan verdim

Bakanlık koltuğuna oturduktan iki gün sonra ilk uluslararası zirve deneyimini yaşayan ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan, “Kendime 100 üzerinden 100 verdim” dedi.

G20 Bakanlar toplantısına katılmak için Hindistan’ın başkenti Yeni Delhi’ye giden Babacan, Viyana üzerinden Ankara’ya dönerken zirvede yaşadığı deneyimi uçakta gazetecilerle paylaştı. “Uluslararası alanda ilk sınavınızı nasıl buluyorsunuz?” sorusu üzerine Babacan, kendisine 100 verdiğini söyledi. Dünyanın en büyük ekonomik gücünü oluşturan G7 ülkelerinden 6’sının ekonomi ve maliye bakanlarıyla resmi görüşme yapan ve Kanadalı bakanla 10 dakikalık bir gayriresmi buluşma gerçekleştiren Babacan, “G7 ülkelerinin hepsiyle ve IMF Birinci Başkan Yardımcısı Anne Kruger ile görüştim. Onlara programımızı ve acil eylem planını anlattım. Hepsi yapacaklarımıza çok olumlu bakıyor. Fransız bakan da etkilendiğini söyledi” diye konuştu.

Japonca ve Almanca konuştu

Babacan, Alman Maliye Bakanı ve Japonya Maliye Bakan Yardımcısı ile görüşmeleri sırasında bir süre Almanca ve Japonca konuştu. Kendisinin daha önce bu iki dilde ders aldığını söyleyen Babacan, G7 ülkelerinin bakanlarıyla

arasında gözle görülür bir yaş farkı olduğunun söylenmesi üzerine, “Genç oluşumu, dinamik olunacağı, çalışılacağı, canlı bir ortam yaratılacağı şeklinde yorumladılar” dedi. Kruger görüşmesinde karşılıklı ilk tanışmaların yaşandığını söyleyen Babacan, “Çok olumlu yaklaştı. Mevcut programın iyi yolda gittiğini söyledi” dedi. IMF ile görüşmelerin bayramdan bir iki gün önce başlayacağını, aralarında Avrupa Direktörü Depller’inde bulunduğu üst düzey yetkililerin yapacağı ön ziyaretten sonra teknik heyetin geleceğini söyleyen Babacan, “IMF ile görüşmeler Ocak ayı ortalarına doğru tamamlanacak” diye konuştu. Babacan, “Birçok şeyin değiştiğini göreceksiniz” dedi.

Zırhlı araç ve koruma istemiyorum

İlk resmi gezisinde yanına koruma almayan Babacan, “Yanımda koruma götürmek istemiyorum. Ancak uzun süreli gezilerde bir yardımcıya ihtiyacım olacak. Bunun koruma olması şart değil. Asistan da olabilir” dedi. Bakan olduğunda ilk gün kendisine zırhlı makam aracı gönderildiğini belirten Babacan, arabayı kullanmadığını söyledi. Arabaya bindiğinde benzin ibresinin hızla indiğini gördüğünü söyleyen Babacan, “4.5 tonluk araç benzin yiyor. Her bakanın iki makam aracı varmış. Ben de 2 tonluk zırhsız olanı kullanmayı tercih ediyorum” dedi. Bazı bakanların görevleri gereği zırhlı araca ihtiyacı olduğunu ve kendisinin şu anda ihtiyaç duymadığını belirten Babacan, “Bu hiç zırhlı araca binmeyeceğim anlamına gelmiyor. Ama genel yaklaşımım binmemekten yana” diye konuştu.

Eşi evde çeviri yapıyor

Babacan ailesi ve kişisel zevkleriyle ilgili olarak da şunları söyledi: Spor olarak evdeki koşu bandında çalışıyorum. Amerika günlerimde golf oynardım. Futbolla milli maçlar dışında ilgilenmiyorum. Fırsat buldukça kayak yapmaya gidiyorum. Geçen yıl oğluma öğrettim. Hemen öğrendi, iyi bir kayakçı olacak. Eşim mütercim, tercümanlık mezunu. Evde çalışıyor. Aktif olarak tercümanlık yapıyor. Bir süre pilotluk eğitimi aldım. Ama brövem yok. Büyük yolcu uçaklarıyla çok ilgiliyim. (Babacan, İstanbul’dan Zürih’e uçarken bir süre kokpitte kalarak pilota uçağın sistemleri hakkında sorular sordu.) Ankara’ya gitmek için Viyana’da uçağını yolcu salonunda bekleyen Babacan, uçağın rötör yapması nedeniyle yolcularla uzun uzun sohbet etti. Babacan, eski hükümetin uygulamalarından şikâyet eden bir yolcuya, “Ne yaptıklarını bilmiyorlardı” dedi.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Дати / поставити (кому-небудь) певну кількість балів; обійняти / посісти крісло міністра; міжнародна зустріч на вищому рівні; досвід; мати

перший досвід (у чому-небудь); державний міністр / міністр кабінету міністрів / міністр без портфеля, відповідальний за економічні питання; Я поставив собі 100 балів зі ста; Індія; Новий Делі (столиця Індії); країни великої сімки; міністр фінансів; проводити з (ким-небудь) офіційні переговори; канадський міністр; проводити неофіційну зустріч; перший заступник голови МВФ; план термінових дій; дивитися позитивно на (що-небудь); бути враженим; під час його переговорів з...; різниця у віці, помітна неозброєним оком; під час зустрічі з пані Крюгер; йти добре / правильним шляхом; службовці вищого рангу / вищої ланки; попередній візит; ближче до середини січня; броньований автомобіль; охорона, тілоохоронець; офіційний візит / офіційна поїздка; службовий автомобіль; стрілка індикатора рівня бензину; службова необхідність / у силу службової необхідності; виконувати переклади; особисті / індивідуальні смаки; бігова доріжка; матчі національної збірної; перекладач (переважно усний / синхроніст) / тлумач; активно; свідоцтво, диплом; дуже цікавитися (чим-небудь); Цюрих; кабіна пілота (у літаку); Відень (столиця Австрії); запізнаватися (про літак, поїзд тощо).

3. Türkçeye çeviriniz:

ІТАЛІЙСЬКА ПОЛІЦІЯ ЗНЕШКОДИЛА МІЖНАРОДНУ ЗЛОЧИННУ ОРГАНІЗАЦІЮ, ЯКА ЗАЙМАЛАСЯ ТОРГІВЛЕЮ БОЛГАРСЬКИМИ НЕМОВЛЯТАМИ

Вдалу операція, під час якої було заарештовано шестеро осіб, було проведено в італійському місті Паденоне. До того ж, було затримано молоду жінку, яка отримала гроші за свою дитину. Як повідомляють італійські газети, злочинці налагодили канал поставки новонароджених з Болгарії. Схема виглядала доволі просто. Спочатку в болгарських містах і селах знаходили вагітних, яких умовляли продати майбутню дитину бездітним італійським сім'ям. Запропоновані ціни коливалися від 4 до 17 тисяч євро. Хлопчики були дорожчими.

Якщо жінка погоджувалася, їй робили туристичну візу до Італії, куди вона приїздила незадовго до народження немовляти. Народжувала в одній з італійських клінік. Коли дитина з'являлася на світ, до лікарні приходив її італійський "батько". Це був покупець. Він заявляв, що жінка завагітніла від нього, і він готовий визнати немовляту своїм. Оформлювалися всі необхідні документи, мати відправлялася назад до Болгарії, а її дитина залишалася в Італії. Поліція звернула увагу на те, що таких випадків останнім часом було зареєстровано доволі багато. Щоб викрити злочинців, поліцейські працювали в Паденоне під прикриттям як лікарі-гінекологи.

Sözcükler:

знешкодити (кого-небудь / що-небудь) – *-i etkisiz hale getirmek*

злочинна організація – *suç örgütü*

займатися торгівлею немовлятами – *bebek ticaretini yapmak / bebek satmak*

заарештувати (кого-небудь) – *-i tutuklamak*

затримати (кого-небудь) – *-i göz altına almak*

налагодити канал поставки новонароджених з Болгарії – *Bulgaristan'dan yeni doğan bebekleri teslim kanalı*

схема – *şema, mekanizma*

вагітна – *hamile, gebe (-e)*

ціни коливалися від 4 до 17 тисяч євро – *fiyatlar 4 ile 17 bin Euro (Avro) arasında değişiyordu*

погоджуватися (на що-небудь) – *-i kabul etmek*

туристична віза – *turist vizesi*

завагітніти – *hamile kalmak*

оформлювати всі необхідні документи – *gerekli bütün belgeleri düzenlemek*

zareєструвати (факт) – *kaydetmek*

викрити злочинців – *suçluları bulmak*

лікар-гінеколог – *jinekolog*

БАСАЄВ ОСОБИСТО ЗАХОПИВ СКЛАДИ МВС ІНГУШЕТІЇ “ФІЛЬМ” ПРО ЦЕ ВІН ПРОКРУТИВ ПО ВСЬОМУ СВІТОВІ

Увечері в понеділок були розвіяні всі сумніви про керівництво операцією з нападу на силові об'єкти Інгушетії 22 червня, коли загинуло більше 90 осіб і близько 120 осіб було поранено. На сайті чеченських сепаратистів з'явився відеозапис нападу на Інгушетію та передачі захопленої зброї. На першій плівці виступає Шаміль Басаєв, який перебуває, за його словами, у приміщенні складів МВС Інгушетії. Він красується на фоні ящиків з набоями та озброєних бойовиків у масках. “Милістю Аллаха чеченські й інгушські моджахеди провели операцію по всій території Інгушетії. У ній задіяні більш ніж 570 моджахедів. Ми захопили близько 700 автоматів, більш ніж 800 пістолетів, близько мільйона патронів, екіпіровку. Єдина наша проблема – брак транспорту для їхнього вивозу,” – говорить Басаєв, який єдиний перебував на складі без маски. Наприкінці він заявляє: “Я висловлюю подяку керівництву за те, що зберегли для нас ці боеприпаси (на задньому фоні крики “Слава Аллаху!”) у гарному стані. Ми забрали те, що забрали в нас”. На другій плівці Басаєв передає захоплену

зброю президенту невизнаної республіки Ічкерія Аслану Масхадову. Російські силовики поки ніяк не прокоментували відеозаписи.

Sözcükler:

особисто – *kendi, şahsen, bizzat*

захопити (що-небудь) – *-i ele geçirmek*

склад – *depo*

МВС – *İç İşleri Bakanlığı*

розвіяти сумніви – *kuşkuları / şüpheleri dağıtmak*

відеозапис – *film*

сайт – *site*

чеченські сепаратисти – *Çeçen bölücüler*

напад – *saldırı*

Інгушетія – *İnguşetya / İnguşistan; İnguşya Cumhuriyeti*

плівка – *film*

на фоні ящиків з набоями – *cephane sandıkları önünde*

озброєні бойовики в масках – *maske takmış silahlı militanlar / mücahitler*

моджахед – *mücahit*

провести операцію – *operasyon yapmak / gerçekleştirmek*

бути задіяним (у чому-небудь) – *(mym) katılmak*

автомат – *makineli tüfek*

пістолет – *tabanca*

патрон – *kurşun*

екіпіровка – *ekipman*

брак транспорту – *taşıt yetersizliği*

боєприпаси – *cephane*

“Слава Аллаху!” – *Allah Akbar*

силовики – *İç İşleri, Savunma ve Acil Durumlar Bakanları*

ВІТЧИЗНЯНІ ПІДПРИЄМСТВА ВТРАТИЛИ 290 МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕРНІ ВІРУСИ

З кожним роком комп'ютерні віруси завдають усе більших збитків економіці розвинених країн. Не минула ця доля й Україну. За даними експертів, збитки вітчизняних підприємств склали 290 мільйонів гривень, або 54 мільйони доларів. Причому за рік збитки збільшилися на 30 відсотків. Найбільших збитків завдали Інтернет-черв'яки, лідерами серед яких стали поштові віруси, а також мережеві (сітьові) черв'яки. Більш “скромними” виявилися “троянські” програми, лідерами серед яких стали віруси типу “Бекдор”.

Ці віруси володіють широким спектром шкідливих функцій, включаючи різні методи крадіжки інформації, протидії антивірусним програмам та міжмережевим екранам. До того ж, використовуючи спеціальні технології, вони можуть обходити захист міжмережевих екранів і відправляти конфіденційну інформацію своїм власникам. Варто визнати, що збитки вітчизняних компаній порівняно незначні. Шкода, якої зазнали найбільші закордонні підприємства від вірусів та хакерських атак лише за останні два роки перевищила 80 мільярдів доларів і, за прогнозами експертів, лише за поточний рік складе аналогічну суму.

Sözcükler:

підприємство – *işletme*
комп'ютерний вірус – *bilgisayar virüsü*
завдати збитків (кому-небудь) – *-e zarar vermek*
економіка розвинених країн – *gelişmiş ülkelerin ekonomisi*
збільшитися на 30 відсотків – *% 30 artmak*
мережевий (сітьовий) черв'як – *ağ kurdu*
вірус типу "Бекдор" – *BACKDOOR tipi virüs*
володіти широким спектром шкідливих функцій – *bir dizi zararlı işleve sahip olmak*
антивірусна програма – *antivirüs programı, virüs karşıtı program*
міжмережевий екран – *ağlararası ekran*
конфіденційна інформація – *gizli bilgi*
порівняно незначний – *oranla az*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

ДЕЯКІ ІЗРАЇЛЬТЯНИ ТАНЦЮВАЛИ

У четвер вранці офіційне й остаточне оголошення про смерть лідера Палестинської автономії Ясира Арафата поклато кінець фарсу під назвою "Арафат – живий чи мертвий?", який тривав протягом певного часу. Почалося все з Яхуда Яарі, коментатора у справах арабів другого каналу ізраїльського телебачення, який невдовзі після госпіталізації Арафата до паризької лікарні сказав з посиланням на паризькі джерела, що Арафат помер. Протягом наступного тижня політики, лікарі, аналітики й усі, хто дотягнувся до мікрофонів, змагалися, хто швидше оголосить про смерть Арафата.

Піком замішання в ізраїльській сторони став виступ глави військової розвідки генерал-майора Аарона Зеєва Фаркаша, від якого чекали конкретної інформації і який зрештою вимовив на прес-конференції

глибоку за змістом фразу: “Арафат живий. Або мертвий”. А палестинців засмутила розбірка між осиротілою палестинською верхівкою і дружиною Арафата Сухою, яка відмовилася відключати чоловіка від апаратів штучного життєзабезпечення й звинувачувала “корумпованих лідерів ПА” в тому, що вони збираються “закопати Абу-Амара живцем”, тоді як він живий і невдовзі повернеться додому.

Ходили чутки, що Арафата отруїли наближені до нього люди. Або ізраїльтяни. Коли чутки про отруєння були спростовані, Ізраїль усе одно звинуватили в його смерті – через тяжкі умови вимушеної блокади в Мукаті. Безпілотний літак армії оборони Ізраїлю планерував над Мукатою, транслюючи кадри про життя Арафата спеціальному підрозділові армії оборони Ізраїлю. Скільки людей його оточувало, скільки в них зброї, хто заходить і виходить, де спить та обідає раїс – на випадок, якщо буде дано наказ про його депортацію або ліквідацію. З ізраїльського боку відверто злорадствував ультраправий табір, деякі представники якого навіть поспішили відзначити вість про смерть Арафата буйними танцями в Єрусалимі.

У Рамаллі народ готувався до новин обережно. На деяких магазинах вивісили портрети раїса з патріотичними цитатами: “Я обіцяв боротися за Ель-Кудс і я стримаю своє слово”. У центрі Рамалли вечорами проходили мляві демонстрації проти висловлювань Сухи Арафат, за вибори й у підтримку Арафата. Навпроти Мукати, резиденції Арафата, де він провів останні роки, десятки представників іноземних телекомпаній по-діловому споруджували подіуми, щоб зняти поховальну процесію. Дахи навколишніх будинків було здано в оренду ще два тижні тому.

Поки Арафат лежав у паризькій лікарні, життя в Рамаллі йшло своїм звичаєм – на ринку торговці зваблювали покупців шкарпетками, активісти ФАТХа продовжували малювати на стінах графіті, порівнюючи ізраїльську окупацію з нацистським режимом, а у вуличних кафе, незважаючи на місяць Рамазан, у дальніх кутках сиділи любителі кави й морозива. Дехто й радів – коли випадковий дощ зібрав перехожих під навісом магазину, одна з жінок кинула: “Тепер, коли його немає, після засухи нарешті з’явилося благо – дощ”. Інша потискає плечима: “Абу-Амар жив для палестинців і для революції, але не все залежало від нього. Добре, мені час іти, а то оголосять триденну жалобу, усе буде зачинено й слід заpastися продуктами”.

“Чому люди не вийшли на вулиці до офіційного оголошення його смерті, хоча всім було зрозуміло? – перепитує Гасан Абдалла, академік, член палестинської коаліції за мир. – Хоча культ особи не пестували, він тут був єдиним лідером. Без нього не було людини, яка могла б дати наказ усім виходити на вулиці, і всі розгубилися. Ніхто не хотів бути першим, кого звинуватять у тому, що він планує стати наступником при живому раїсі. Не бачу нічого незвичного в тому, що ізраїльські праві танцювали, коли він

помер. Думаєш, у Рамаллі не було б танців, коли б Шарон помер? При цьому Арафат – непогана людина. Він, звичайно, був Макіавеллі, але він не перший такий. Але люди вірили, що він менш ніж хто-небудь інший здатний на поступки, знали, що він витримає тиск американців й ізраїльтян. Думаю, заміни йому немає, він був надто масштабною особистістю. Хтось якось підрахував, скільки офіційних посад у раїса, і з'ясувалося, що їх у нього 34, включаючи посаду голови в якомусь товаристві інженерів. Про це навіть анекдоти ходили. Причому це було не номінальним членством – він дійсно приймав рішення, у нього була феноменальна пам'ять, він пам'ятав людей, місця. Молоде покоління, яке виросло при ньому, не уявляє собі світ без Арафата. Навіть ті, хто виступав проти його політики, поважали його на особистісному рівні. Він піклувався про хворих, давав стипендії для навчання. Його любили й ненавиділи”.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Filistin Özerk Cumhuriyeti; Arap işleri yorumcusu; hastaneye kaldırmak; -e atıfta bulunarak / atfen; analist; mikrofon; doruk noktası; tuğgeneral; somut bir bilgi; öksüz kalmış Filistinli yöneticiler; rüşvetçi; söylenti, rivayet; -i yalanlamak; mecburi abluka; pilotsuz uçak; İsrail ordusu; görüntü vermek; reis; yurt dışı etmek; -i öldürme emri; aşırı sağcı; Kudüs; Ramallah; yurtseverlik sloganları; uyuşuk yürüyüşler; podyum; cenaze töreni; Nazi rejimi; beklenmedik bir yağmur; gelip geçenler; siper; kuraklık; omuz silkmek; yas, matem; tedarik etmek; akademisyen; barış koalisyonu; veliaht; ödün, taviz; -den ödün / taviz vermek; Amerikan baskısına dayanmak; resmi görev / konum; mühendisler sendikası; nominal üyelik; olağanüstü bellek; Arafat'sız bir dünyayı düşünemiyorlar; -e karşı çıkmak; burs.

Ders 15.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

ABDULLAH: MOLLA ÖMER VE BİN LADİN SAVAŞ SUÇLUSU

Kuzey İttifakı Dışişleri Bakanı Abdullah Abdullah, Usame Bin Ladin ve Taliban yönetiminin lideri Molla Muhammed Ömer'i yakalamaları halinde, bu kişilerin savaş suçlusunu olarak yargılanması gerektiğini söyledi.

PAKİSTAN'A KAÇTI İDDİASI

Rusya'nın resmi RIA Haber Ajansı, Tacikistan başkenti Duşanbe'de bulunan Afgan elçiliği kaynaklarına dayanarak Taliban Lideri Molla Ömer'in Kabil'in düşmesinden sonra yakın adamlarından oluşan bir grup ile ülkeyi terk ederek Pakistan'a kaçtığını duyurdu. RIA Ajansı'na "Molla Ömer kaçtı" haberini veren Afgan elçiliği diplomatı Muhittin Mehdi'nin ABD'nin Afganistan'da aradığı bir numaralı terörist Ladin'in bu grup içerisinde yer alıp almadığı konusunda herhangi bir bilgi vermediği de belirtiliyor.

İRAN: GÜVENDE VE İYİ

İran resmi haber ajansı İrna ise Molla Ömer ve Ladin'in "güvende ve iyi" olduklarını bildirdi. Ajansa göre Molla Ömer'in talimatıyla Taliban güçleri güneye çekildi. Molla Ömer, adamlarından "uzun süreli gerilla savaşına" hazır olmalarını istemiş.

TALİBAN, KANDAHAR'DA İTTİFAK'I BEKLİYOR

Taliban milislerinin, büyük kentlerden taktik gereği çekilmesinden sonra Kandahar önlerinde toparlanmaya başladığı ve yeni bir plan oluşturduğu öne sürüldü. Taliban'ın İslamabad Büyükelçi Yardımcısı Süheyl Şahin, yaptığı açıklamada, "Bölgelerin hiçbirinde çatışma yok. Bu, bütün bölgelerden stratejik ve taktik gereği bir çekilme. Kabil'de sivillerin yaşamını korumak istedik ve onların yaşamlarının güvenliği için Kabil'den çekildik" dedi. Şahin, Taliban milislerinin yeniden toparlandığını, yeni bir plan üzerinde çalıştıklarını da söyledi. Eski Afgan Kralı Zahir Şah yanlısı Hamid Karzayi de Taliban'ın Kandahar kentini savunmaya hazırlandığını belirterek, "Son aldığım haberlere göre, Taliban güçleri Kandahar civarında savunma hattı oluşturdu" dedi.

GERİLLA SAVAŞI İŞARETİ

Rus ordusunun Zırhlı Birlikler Komutanı Mayev, yaptığı açıklamada, "Taliban önde gelen kentlerden hızla çekiliyor. Bu da, silah ve asker gücünü korumaya çalıştığını kanıtıyor. Böylece gerilla savaşını yürütebilecek güçleri olacak" dedi.

GEVŞEMEYİN

Orgeneral Mayev, Kuzey İttifakı birliklerinin "gevşememesi" gerektiğini, en ciddi çatışmaların ileride yaşanacağını savundu. Sovyetler döneminde Afganistan'daki savaşa katılan Mayev, "Bu savaş, birkaç yıl sürer" dedi.

İTTİFAK İLERLİYOR, CELALABAD DA DÜŞTÜ

Kabil'in ardından Celalabad'ı ele geçiren Kuzey İttifakı güçleri, ilerleyişine devam ediyor. Güneye yönelen ittifak askerleri Kunduz ve Kandahar'a saldırı için hazırlanıyor.

Sözcükler:

savaş suçlusı – військовий злочинець
yargılanmak – бути засудженим
yargılama – судовий процес
haber ajansı – інформаційна агенція
Afgan elçiliği – афганське посольство
-e dayanarak – спираючись на, з посиленням на (кого-небудь / що-небудь)
Kabil'in düşmesi – падіння Кабулу
-diğini duyurmak – повідомляти, що...
Afgan elçiliği diplomatı – дипломат з афганського посольства
bir numaralı terörist Bin Ladin – терорист номер один Бен Ладен
güvende – у безпеці
-in talimatıyla – за (чисю-небудь) інструкцією
çekilmek – відступати
uzun süreli gerilla savaşı – довготривала партизанська війна
milisler – міліція, міліціонери; народне ополчення
çatışma – (збройна) сутичка, бій
Zahir Şah yanlısı – прихильник Захір Шаха
savunma hattı oluşturmak – створити лінію оборони
Zırhlı Birlikler Komutanı – командувач бронетанковими військами
önde gelen kentler – найголовніші міста
orgeneral – генерал армії
gevşemek – розслаблятися
ilerleyiş – наступ

II. Hedef: 2007'de AB üyeliği

Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz, ilk kez net tarih verdi: “2003'te müzakerelerin başlaması, 2007'de Avrupa Birliği'ne tam üyelik”

Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreciyle ilgili olarak ilk kez net bir tarih vererek, “Hedefimiz 2003'te müzakerelere başlamak, 2007'de de tam üye olmak. AB ütopyik görse de biz buna yetişiriz” dedi. Yılmaz, 1 Mart'ta yapılacak Avrupa Konvansiyonu Toplantısı öncesinde AB Genel Sekreterliği'nde partilerin grup başkanvekilleri, Meclis'in

ilgili komisyonlarının temsilcileri ve milletvekilleriyle dün bir araya geldi. Türkiye'nin konumu ile tam üyeliği arasında bağ olduğunu anlatan Yılmaz, “Çünkü Avrupa Parlamentosu, 2004'teki seçiminden önce 10 adayın tam üye olmasını istiyor. Sonra da 2009'da AP için seçim yapılacak. AP'nin 2009'daki seçimlerine katılırız. Tam üyelik müzakerelerine 2003'te başlayıp hızlı gitmek istiyoruz. Bizden istenen 30 kadar önemli başlığın bir kısmını tamamladık” diye konuştu.

Sezer ve Bumin'den vize

Yılmaz, tartışma yaratan idam konusunun TCK'da yapılacak değişikliklerle çözüme bağlanacağını bildirdi. AB'nin savaş suçları dışında idamın kaldırılmasını istediğini hatırlatan Yılmaz, Anayasa'da bulunan hükmün idamın tümüyle kaldırılmasını engellemediğini, TCK'da yapılacak değişikliklerle bunun gerçekleşebileceğini söyledi. MHP Grup Başkanvekili İsmail Köse'nin, “Biz sizin gibi düşünmüyoruz. Terör, yakın savaş tehlikesinde idam kaldırılamaz” sözleri üzerine Yılmaz, “Anayasa'da bu durumlar dışında idam cezası verilemeyeceği düzenleniyor. Bunlarda idam cezası verileceği kesin hükmü yok. Cumhurbaşkanı ve Anayasa Mahkemesi Başkanı da böyle yorumluyor” şeklinde konuştu.

Dayatma yok

AB'nin devletin resmi dili dışında yayın ve eğitim yapılması gibi bir dayatmasının olmadığını belirten Yılmaz, “AB, vatandaşların dernek ve kurslarla kendi kültürlerini geliştirecek seminerler yapmasını yeterli görüyor” dedi.

“Referanduma sunulmalı”

Yılmaz, AB'ye üye ülkelerin konsey kararlarını farklı mekanizmalarla kabul ettiğini belirterek, bazı ülkelerin halkoyuna sunduğunu, bazılarının parlamentolarından karar çıkardığını belirterek, “Türkiye'nin AB üyeliği de ilerde halkoyuna sunulmalıdır” dedi. Yılmaz, AİHM'ye başvurular konusunda da “Suç işleyenin cezasını bizzat ödemesine ilişkin düzenlemede uzlaşma sağlandı” diye konuştu.

Sözcükler:

AB üyeliği – членство в Євросоюзі

Başbakan Yardımcısı – віце-прем'єр-міністр

net tarih vermek – назвати остаточну дату

müzakereler – переговори

Avrupa Birliği'ne tam üyelik – повне членство в ЄС
AB'ye tam üyelik süreci – процес вступу до ЄС
-i ütopyik görmek – вважати (що-небудь) утопічним / нереальним
AB Genel Sekreterliği – Генеральний секретаріат ЄС
partilerin grup başkanvekilleri – заступники голів партійних фракцій (у парламенті)
milletvekilleri – депутати
...ile bir araya gelmek – зустрічатися (з ким-небудь)
Türkiye'nin konumu – положення / становище Туреччини
bağ – зв'язок
AP için seçim yapılacak – проводитимуться вибори до ЄП
tam üyelik müzakereleri – переговори про повне членство (в ЄС)
bizden istenen 30 kadar önemli başlık – приблизно 30 вимог (критеріїв), які висуваються щодо нас
tartışma yaratan idam konusu – проблема скасування смертної кари, яка спричинила багато дискусій
-de değişiklik yapmak – вносити зміни (до чого-небудь)
-i çözüme bağlamak – прийняти рішення (щодо чого-небудь)
savaş suçları dışında – окрім військових злочинів
idam – страта, смертна кара
Anayasa'da bulunan hüküm – положення конституції
idamın tümüyle kaldırılması – повне скасування смертної кари
MHP Grup Başkanvekili – заступник голови парламентської фракції

ПНР

yakın savaş tehlikesinde – перед небезпекою близької війни
bu durumlar dışında – окрім цих випадків
Anayasa Mahkemesi Başkanı – голова Конституційного суду
-i yorumlamak – тлумачити, інтерпретувати (що-небудь)
yaşın yapmak – (тут) надавати інформаційно-видавничі послуги
eğitim yapmak – (тут) надавати освітні послуги
dayatma – наполягання, сувора вимога
dernek – товариство
-i yeterli görmek – вважати (що-небудь) достатнім
referanduma sunulmak – бути винесеним на референдум
AB'ye üye ülkeler – країни-члени ЄС
kararlarını farklı mekanizmalarla kabul etmek – приймати рішення різними механізмами
halkoyuna sunulmak – бути винесеним на всенародне обговорення
suç işleyen – злочинець

Kısaltmalar:

AP – Avrupa Parlamentosu – Європейський парламент
TCK – Türk Ceza Kanunu – Карний / Кримінальний кодекс Туреччини
AİHM – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi – Європейський суд з прав людини

Yorum:

Допустові конструкції

Допустовими називаються такі конструкції, відповідниками яких в українській мові є підрядні допустові речення зі сполучниками “хоча..., але” або “незважаючи на те, що...”. У турецькій мові існують такі допустові конструкції (за мірою частотності використання):

1) *-diği halde – Bütün ay çok çalıştığı halde sınavda başarılı olamadı* – “Хоча він і працював інтенсивно протягом місяця, він не зміг скласти іспит”; *Parası çok olduğu halde çok bencil biri* – “Незважаючи на те, що в нього багато грошей, він дуже жадібний”. Під час інтеграції подібних допустових конструкцій слід мати на увазі такі особливості: а) суб’єкт допустової конструкції, як і будь якого розгорнутого обставинного звороту, утвореного на основі субстантивованого особового дієприкметника (*-dik / -ecek*), ставиться в основному відмінку¹; 2) допустові конструкції не слід плутати зі структурно схожими на них, але відмінними за значенням умовними конструкціями, як-от *-diği takdirde / -ması halinde / -ması durumunda*, що є доволі частотною помилкою тих, хто вивчає турецьку мову;

2) *-masına rağmen / karşın – Kanun parlamento tarafından daha bir ay önce kabul edilmesine karşın henüz uygulanmaya başlanmadı* – “Незважаючи на те, що закон був прийнятий парламентом ще місяць тому, він не почав працювати”. Специфічною особливістю цієї конструкції є оформлення суб’єкта афіксом родового відмінка. Відомо, що суб’єкт будь-якого розгорнутого звороту, утвореного на основі герундія (“усіченого інфінітива”), на відміну від обставинних конструкцій, описаних у попередньому пункті, завжди оформлюються родовим відмінком (за тим лише винятком, коли суб’єкт розгорнутого звороту одночасно є й підметом речення). Допустова конструкція описуваного типу становить виняток з цього правила, оскільки в сучасній турецькій мові існує стала тенденція до того, щоб її суб’єкт не оформлювався афіксом родового відмінка. На

---

¹ Виняток становлять лише ввідні розгорнуті звороти *-diği gibi* та *-diğine göre* у разі, коли вони використовуються у значенні “посилання на джерело інформації”, наприклад: *İTERFAKS Haber Ajansa'nın bildirdiği gibi, Molla Ömer Pakistan'a kaçtı* – “Як повідомило інформгентство “Інтерфакс”, мулла Омар утік до Пакистану”.

сьогодні обидва варіанти можуть вважатися такими, що відповідають мовній нормі.

3) *-se de – Kanunu ihlal ettiyse de serbest bırakıldı* – “Хоч він і порушив закон, але його відпустили”; *Uçuyorsan da kuş değilsin* – “Хоч ти й літаєш, але ти не птах”. Як ми бачимо з прикладів, афікс кон’юнктива (умовності) може додаватися до будь-якої простої часової форми, яка необхідна за смислом (це може бути минулий категоричний або минулий суб’єктивний часи, теперішній або теперішній тривалий часи, теперішній-майбутній або майбутній часи). Водночас, якщо афікс кон’юнктива додається не до основи часу, а до основи дієслова, значення допустовості нейтралізується й активується умовне значення – “навіть якщо” (у цьому разі замість енклітики *-da / -de* може використовуватися прислівник *bile* – “навіть”), наприклад: *...kesintisiz ağrı kesici ilaç alsalar da ağrıları geçmez* – “Навіть якщо вони безперервно вживатимуть знеболювальне, їхній біль не мине”; *Gelsen de / bile seni içeri sokmayacağım* – “Навіть якщо ти й прийдеш, я тебе не впусчу”, *Uçsan da kuş değilsin* – “Навіть якщо ти злетиш – (усе одно) ти не птах”.

4) *-makla beraber / birlikte – Hava güzel olmakla beraber sokağa çıkmayacağım* – “Хоча погода й гарна, але я не піду на вулицю”. Ця конструкція порівняно нечастотна; її відмінністю від усіх попередніх є насамперед те, що вона сама не містить афікс присвійності (як конструкції 1 і 2) чи предикативності (як конструкція 3), які вказували б на суб’єкта-виконавця другорядної дії. Не слід плутати описувану допустову конструкцію зі схожою на неї конструкцією *-masıyla birlikte / beraber*, яка виступає у реченні у функції обставини часу, позначаючи безпосереднє слідування головної дії за другорядною, позначеною названою конструкцією, наприклад: *Ermenistan’ın DTÖ’ne girmesiyle beraber ülkedeki yatırım ortamı hissedilir bir şekilde iyileşti* – “Зі вступом Вірменії до ВТО (після вступу Вірменії до ВТО) інвестиційний клімат у країні відчутно поліпшився”.

5) *Gerçi... fakat / ama – Gerçi her şeyi biliyorsun fakat sana yüksek not vermeyeceğim* – “Хоч ти все й знаєш, але я не поставлю тобі високої оцінки”. Ця конструкція є калькою з індоєвропейських мов і не має жодних істотних відмінностей від складнопідрядних допустових речень в українській мові.

6) Крім перелічених вище конструкцій, значення допустовості може передаватися за допомогою енклітики *-da /-de* й відповідного інтонаційного оформлення речення. Енклітика ставиться після того слова (форми), яка власне й містить допустове значення, наприклад: *Her şeyi biliyorum da sana yardım etmeyeceğim. Kendi çalışman gerekiyor* – “Хоч я все й знаю, але не допоможу тобі. Тобі треба самому працювати”.

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

Çakan: İran fiyatı cazip hale getirdi

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Zeki Çakan, varılan mutabakatla İran'ın, doğalgaz kullanımını hem fiyat hem de miktar esnekliği yönünden cazip hale getirdiğini ifade etti. Yönetim kurulları onayladıktan sonra doğalgaz ihracına başlanacağı belirtilirken fiyat açıklanmadı. Çakan, İran dönüşü Esenboğa Havalimanı'nda yaptığı açıklamada, İran'dan alınan indirim tüketicie nasıl yansıtacağına, Kasım ayından itibaren devreye girecek olan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu ve BOTAŞ¹'in karar vereceğini kaydetti.

“İNDİRİMİN YANSIMASINA EPDK² VE BOTAŞ KARAR VERECEK”

Çakan, İran'dan alınan indirim tüketicie nasıl yansıtacağına Kasım ayından itibaren devreye girecek olan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) ve BOTAŞ'ın karar vereceğini kaydetti. Mutabakat çerçevesinde Türkiye'nin 2005 yılına kadar İran'dan yapacağı doğalgaz giderlerinden önemli ölçüde tasarruf sağlayacağını anlatan Çakan, ayrıca gelecek doğalgazın mutabakattaki değerlere uygun olacağını bildirdi. Zeki Çakan, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumdan dolayı arz talep dengesinin bozulma ihtimalinden hareketle doğalgaz alım anlaşmalarının gözden geçirilme zorunluluğunun ortaya çıktığını belirterek, şunları söyledi:

“Göreve geldiğim günden bu yana bu konuya ağırlık verilmiş ve doğalgaz alım anlaşmaları ilgili ülkeler ve şirketlerle karşılıklı olarak ele alınmaya başlandı. Bu konuda ilk sonuç Rus şirketi Gazexport'la sağlanmıştır. Görüşmeler sonucunda geçtiğimiz Ağustos ayında mutabakata varılmış ve doğalgaz alım fiyatında yüzde 9 indirim sağlanmıştır. Anlaşma çerçevesinde fiyat indirimine ilave olarak yıllık alım miktarının oranı olan al ya da öde yüzdesi de düşürülmüştür. Bunun anlamı Türkiye'nin Gazeksport şirketinden almakta olduğu doğalgaza da al ya da öde riskinin azaltılması ve doğal gaz alım miktarlarında Türkiye lehine esneklik sağlanmasıdır”.

280 MİLYON DOLARLIK TASARRUF

¹ BOTAŞ – Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi – *Акціонерне товариство з експлуатації нафтопроводів і транспортування нафтопродуктів "БОТАШ" (АТ "БОТАШ")*

² EPDK – Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu – *Рада із регулювання ринку електроенергії (Туреччини)*

Çakan, şöyle devam etti: “Sonuç olarak Gazexport ile yapılan anlaşmalar sonucunda varılan mutabakat çerçevesinde Türkiye’nin 2005 yılına kadar sağlanmış olduğu tasarruf yaklaşık 280 milyon dolardır. Mavi Akım projesinde 2003 yılında alınan doğalgazın miktarı yarı yarıya azaltılarak 4 milyon metreküpten 2 milyon metreküpe çekilmiştir”.

İNDİRİM NASIL SAĞLANDI?

Bakan Çakan, batı hattından alınan 6 milyar metreküp Rus gazında 3 dolar, 8 milyar metreküp gazda da 5 dolar indirim sağlandığını, alınan gazın üzerine Turusgas’ın koyduğu 10 doların da 4 dolara indirilerek yüzde 9 indirim sağlandığını, bunun da vatandaşa yüzde 6 oranında yansıtıldığını anlattı.

ANLAŞMA YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLDİ

Türk ve İran heyetlerinin gözden geçirerek yenilediği anlaşmaya Enerji Bakanı Çakan, BOTAŞ Genel Müdürü Gökhan Bildacı ve BOTAŞ Genel Müdür Yardımcısı Fuat Çelebi ile İran Petrol Bakanı Bican Namdar Zengene ve İran Milli Gaz Şirketi yetkilileri imza koydu. Bakan Çakan imza töreninde yaptığı açıklamada, “Daha önce Türkiye İran’dan doğalgaz almaya başlamıştır ve bir müddet sonra doğalgaz alımına ara verilmiştir. Daha önce yapılan anlaşma, bu seyahatim sırasında İran Petrol Bakanı Zengene ile yapılan görüşmelerde gözden geçirilmiş ve iki ülkenin yararına olacak şekilde bazı değişiklikler yapılmıştır” dedi.

DOĞALGAZIN FİYATI AÇIKLANMIYOR

Doğalgazın fiyatı konusunda bir açıklama yapmasının söz konusu olmadığını kaydeden Çakan, “Türkiye doğalgaz ithalatını yaparken, Avrupa’da rekabet edilebilir bir ortamda doğalgaz fiyatlarını göz önüne alarak ithalatına özen göstermektedir. Aynı zamanda doğalgaz ihraç eden ülkeler de serbest piyasada rekabet edilebilir fiyatları dikkate almak zorundadır dedi. Çakan, “Şartnameler gereğince gazın kompozisyonunun belirli şekli var, bu kompozisyonda, yapılan anlaşmalar gereği zaman zaman belirli sapmalar söz konusu olabilir. Bunlar dikkate alınarak bu doğalgaz alımı durduruldu. En kısa sürede anlaşmalar çerçevesinde kompozisyonda da gerekli düzeltmeler yapılacaktır” diye konuştu.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Зробити (*що-небудь*) привабливим; міністр енергетики та природних ресурсів; досягти згоди; природний газ; гнучкість цін; з погляду...; рада директорів (підприємства); затверджувати, ратифікувати; експорт природного газу; знижка; споживач; відображуватися на (*кому-небудь*); почати працювати / діяти; рада з регулювання ринку електроенергії; у межах (досягнутих) домовленостей; видатки; значною мірою; економія; баланс між попитом і пропозицією; угода про купівлю природного газу; від (певної дати) і до сьогодні; віддавати перевагу (*чому-небудь*), зосереджуватися на (*чому-небудь*); взаємно; закупівельна ціна на природний газ; у межах угоди; на додачу до (*чого-небудь*); кількість, у якій купується природний газ; досягнення гнучкості на користь Туреччини; підписати угоду з (*ким-небудь*); кубічний метр; газопровід; відновлювати, поновлювати; генеральний директор; заступник генерального директора; (офіційні) представники Національної газової компанії; церемонія підписання (угоди); робити перерву в (*чому-небудь*); так, щоб це було на користь обох країн; займатися експортом природного газу; у конкурентному середовищі; намагатися / старатися (*зробити що-небудь*); країни, які експортують природний газ; вільний ринок; конкурентноспроможні ціни; згідно із специфікаціями; композиція (хімічний склад) газу; відхилення; поправка (наприклад, у документі).

3. *Türkçeye çeviriniz:*

СХОПЛЕНО КІЛЕРА-НЕВДАХУ, ЯКИЙ НАМАГАВСЯ ВБИТИ ПРЕМ'ЄРА СЕРБІЇ

Грецька поліція заарештувала одного з головних підозрюваних у справі про вбивство сербського прем'єр-міністра Зорана Джинджича, застреленого снайпером 12 березня 2003 року, коли він виходив з машини біля будівлі уряду в Белграді. Деяна М. затримали в Салоніках. При ньому була дорожня сумка із значною сумою грошей і жодного документу. Сербська прокуратура припускає, що Деян М. був членом земунського угруповання, яке організувало вбивство Джинджича, замовник якого й досі невідомий. Деян М. за декілька тижнів до вбивства намагався на вантажівці протаранити прем'єрське авто, але вривався у машину супроводу. Тоді його заарештували, але інцидентові не надали великої ваги, і через певний час Деян М. опинився на волі. Зараз розглядається питання про екстрадицію кілера-невдахи на батьківщину, де за ґратами перебувають п'ятеро з тринадцяти підозрюваних за однією з найгучніших справ в історії Сербії, включаючи того самого снайпера – Звездана Йовановича.

Sözcükler:

кілер – *kiralık katil*

кілер-невдаха – *başarısız kiralık katil*

заарештувати (кого-небудь) – *-i tutuklamak*

підозрюваний – *şüpheli, zanlı, sanık*

снайпер – *keskin nişancı*

будівля уряду – *hükümet konağı*

Салоніки – *Selanik*

припускати – *(mym) iddia etmek (-i)*

угруповання – *teşekkül, örgüt*

замовник – *sipariş eden*

вантажівка – *kamyon*

протаранити – *-e çarpmak*

врізатися – *-e çarpmak*

машина супроводу – *konvoy arabası, kortej arabası*

надавати вагу (чому-небудь) – *-e ağırlık vermek, -i önemsemek*

опинитися на волі – *serbest bırakılmak, salıverilmek*

екстрадиція – *yurt / ülke dışı etme; (mym) -in yurduna iade edilmesi*

РАДНИК КЛІНТОНА ВИПАДКОВО ВИКИНУВ ДОКУМЕНТИ ПРО АЛЬ-КАЇДУ

Під слідством опинився радник президента США з національної безпеки Самюель Б., який обіймав цю посаду при Біллі Клінтоні. ФБР та Міністерство юстиції США розслідують факт порушення Самюелем Б. режиму секретності в особливому відділі Національного архіву США. Перебуваючи там, він розпихав по кишенях заборонені до виносу секретні документи, які стосувалися дій Білого дому при Клінтоні відносно погроз “Аль-Каїди”. Увечері в понеділок Самюель Б. зізнався, що копії документів і записів виніс з архіву через неухважність, аби підготуватися до свідчення на засіданні комісії, яка розслідувала обставини терактів 11 вересня.

“Я глибоко шкодую. Коли я був поінформований архівом про нестачу документів, я одразу ж повернув усе, що в мене було, за винятком декількох документів, які я, мабуть, випадково викинув”, – заявив экс-радник. За даними Асошиейтед прес, через неухважність Самюеля Б. зникли декілька проектів звітів про боротьбу із загрозою тероризму з боку “Аль-Каїди”, які належать до грудня 1999 року, коли США готувалися святкувати прихід 2000 року. Це вже другий випадок, коли високопоставлений чиновник адміністрації Клінтона звинувачується в подібному правопорушенні. У 1999 році директора ЦРУ Джона Дейча було позбавлено доступу до секретної бази даних як покарання за недбале зберігання “закритої” інформації.

Sözcükler:

радник – *danışman, müşavir*

радник з національної безпеки – *milli güvenlik danışmanı*

випадково – *tesadüfen, rastlantısal olarak, rastlantıyla*

(хто-небудь) опинився під слідством – *biri aleyhine soruşturma açıldı*

ФБР – *FBI*

Міністерство юстиції США – *ABD Adalet Bakanlığı*

розслідувати (що-небудь) – *-i soruşturmak*

порушити режим секретності – *gizlilik rejimini bozmak*

особливий відділ Національного архіву США – *ABD Arşivi Özel Kısmı /*

Bölümü

секретні документи – *gizli belgeler*

Білий дім – *Beyaz Saray*

погрози “Аль-Каїди” – *El-Kaide'nin tehditleri*

зізнатися – *-diğini itiraf etmek*

копії документів – *belgelerin suretleri*

записи – *kayıtlar*

через його неуважність – *dikkatsizliği yüzünden*

свідчення – *ifade*

дані – *veriler*

високопоставлений чиновник – *üst düzey memur*

адміністрація Клінтона – *Clinton yönetimi*

правопорушення – *suç, yasayı ihlal*

директор ЦРУ – *CIA Başkanı*

доступ до секретної бази даних – *gizli bilgi bazına ulaşım*

недбалий – *dikkatsiz; ihmalsiz, ihmalsiz eden*

КОЛИ В НАЙБІЛЬШОМУ СУПЕРМАРКЕТІ АСУНСЬЙОНА ВИНИКЛА ПОЖЕЖА, ВЛАСНИК МАГАЗИНУ НАКАЗАВ... ЗАЧИНИТИ ДВЕРІ, ЩОБ ПОКУПЦІ НЕ ПШЛИ, НЕ ЗАПЛАТИВШИ

Жахлива трагедія сталася у неділю у парагвайській столиці Асунсьйоні. У вихідний день згорів один з найбільших у місті супермаркетів. Магазин був переповнений відвідувачами. За приблизними підрахунками поліції, коли почалася пожежа, у будівлі перебували більше 600 людей. Вогонь швидко розповсюдився по всіх приміщеннях супермаркету. На виході виникла давка, спричинена тим, що власник магазину наказав зачинити двері, щоб уникнути випадків виходу покупців, які не заплатили за товари. Щоб урятуватися, людям довелося розбивати

вікна та вистрибувати на вулицю. За попередніми даними, загинуло 296 осіб. Ще близько 300 отримали важкі опіки й травми.

Кількість смертей може зрости, оскільки декілька десятків людей перебувають у критичному стані. Людей, що отримали опіки, довелося вивозити до лікарень у звичайних вантажівках, оскільки бракувало карет швидкої допомоги. Із сусідньої Аргентини до Асунсьйону було направлено бригади досвідчених медиків, а також безкоштовні ліки та перев'язочні матеріали. Тіла загиблих тимчасово розмістили в залі дискотеки, розташованої поблизу супермаркету, що згорів. Мешканці столиці намагаються опізнати своїх близьких. Місцеве телебачення повідомляє, що серед загиблих багато маленьких дітей. Експерти вважають, що пожежа була спричинена вибухом газу. В одному зі службових приміщень супермаркету зберігалися газові балони.

Sözcükler:

супермаркет – *alışveriş merkezi, süpermarket*

виникла пожежа – *yangın çıktı*

жахлива трагедія – *korkunç bir facia*

Парагвай – *Paraguay*

згоріти – *yanmak*

переповнений відвідувачами – *ziyaretçilerle dolu / dosdolu*

розповсюдитися – *yayılmak; yaygınlaşmak*

розбивати вікна – *pencereleri kırmak*

за попередніми даними – *ilk verilere göre*

отримати важкі опіки й травми – *ağır yanmak / yaralanmak*

у критичному стані – *kritik durumda*

каре́та швидкої допомоги – *ambülans*

Аргентина – *Arjantin*

бригади медиків – *sağlık görevlileri ekibi*

безкоштовні ліки та перев'язочні матеріали – *parasız ilaç ve pansuman malzemeleri*

газовий балон – *gaz tüpü*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

У ЄВРОПЕЙСЬКЕ ТУРНЕ ПРЕЗИДЕНТ США ДЖОРДЖ БУШ ВІДПРАВИВСЯ НА “БОЇНГУ”, В ЯКОМУ Є СПАЛЬНЯ, ВАННА КІМНАТА Й НАВІТЬ ТРЕНАЖЕРНИЙ ЗАЛ

Сьогодні в Братиславі проходить самміт країн-членів НАТО, а 24 лютого словацька столиця прийме в себе президента США Джорджа Буша й

президента Росії Владіміра Путіна, які мають намір обговорити низку важливих питань, зокрема й вступ Російської Федерації до Всесвітньої організації торгівлі (СОТ). Безпеку двох президентів забезпечуватимуть п'ять тисяч словацьких поліцейських, близько 400 військовослужбовців і стільки ж співробітників спецслужб. Намічено створення трьох зон безпеки, доступ у які цими днями різко обмежено. В операції задіяні легкі броньовані автомобілі "Алігатор", бронетранспортери "Носоріг", розвідувально-дозорні машини "Шакал" і військові вантажівки "Жираф". Небо над Братиславою патрулюється вертольотами, обладнаними камерами стеження. У кожному братиславському тролейбусі їздить озброєний поліцейський.

Переговори в Братиславі є частиною великого європейського турне президента США Джорджа Буша. З Вашингтону Буш із дружиною прилетіли в неділю до Брюсселю. У столиці Бельгії президент Сполучених Штатів зустрівся з королівською родиною цієї країни й членами уряду. Вчора він мав вечерю з президентом Франції Жаком Шираком, завтра снідає з прем'єр-міністром Великої Британії Тоні Блером, потім зустрічається з делегаціями України та Італії у штаб-квартирі НАТО, а вечір проводитиме в товаристві лідерів Євросоюзу. Завтра Буш відправляється на один день до Німеччини. Спокій американського президента в Брюсселі охороняють 2500 поліцейських і 250 агентів Секретної служби США.

До Європи Джордж Буш і його дружина прибули на борту президентського літака. Загалом у розпорядженні глави Білого дому два ідентичні лайнери. Концерн "Боїнг" створив їх на спецзамовлення на базі свого пасажирського літака "Боїнг-747-200 В". Це реактивні літаки з чотирма двигунами, які забезпечують максимальну швидкість більше 1100 км/год. Президентські "Боїнги" можуть підніматися на висоту 13700 метрів й облетіти півсвіту без дозаправки. Висота корпусу від землі до хвоста дорівнює висоті шестиповерхового будинку. Триярусний салон корисною площею більш 370 квадратних метрів становить сучасний офіс плюс комфортабельний готель разом узяті. Вони розташовуються на середньому ярусі. Верхній віддано під найновіше обладнання зв'язку. У президента є особиста спальня, ванна й тренажерний зал, не кажучи вже про кабінет. Меблі в цих кімнатах ручної роботи.

Екіпаж президентського літака складається з 26 осіб. Окрім них, Буша в польоті супроводжують близько 70 тілоохоронців, найближчих помічників і журналістів. Американська преса називає президентський літак "літаючим Білим домом". 11 вересня 2001 року після атак терористів на Нью-Йорк і Вашингтон Секретна служба США вважала, що "борт № 1" – найбезпечніше місце для Буша, і президент провів там декілька годин.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Avrupa turu; NATO ülkeleri toplantısı; Slovakya; bir dizi önemli konuyu ele alacaklar; Rusya Federasyonunun Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği; gizli servis görevlileri; güvenlik alanı; operasyon; hafif zırhlı arabalar; zırhlı araç; devriye aracı; askeri kamyonlar; gözetleme kamerası; Brüksel; NATO Karargahı; özel bir sipariş üzerine yapmak / kurmak; yolcu uçağı; jet; yakıt ikmali; uçağın gövdesi; uçağın kuyruğu; üç katlı salon; metrekare; irtibat / bağlantı teçhizatı (donatımı); el işi mobilyalar; jimnastik salonu; koruma görevlisi; 1 numaralı uçak.

Ders 16.

1. Aşağıdaki yazıları okuyup Ukraynaca'ya çeviriniz:

I. Ukrayna kararlı doğalgazı açmıyor

Doğalgaz krizi bir türlü çözülemiyor, Ukrayna Rusya'nın transit gazının Avrupa'ya iletilmesi yönündeki talebini bir kez daha reddetti. Avrupa Birliği ise Ukrayna ve Rusya'ya masaya oturup anlaşmaları için uyardı.

Ukrayna petrol ve gaz şirketi Naftogaz sözcüsü Valentin Zemlyanskiy, yaptığı açıklamada, Rusya'nın talep ettiği hattan teknik açıdan gaz göndermelerinin mümkün olmadığını söyledi. Zemlyanskiy, Gazprom'un sadece 100 milyon metreküp transit gazın Avrupa'ya ulaştırılması için kendilerine başvurduğunu doğruladı. Ukrayna, söz konusu hattan gaz göndermesinin mümkün olmadığını savunurken, Gazprom ise hattın teknik açıdan bir sorun oluşturmadığını öne sürüyor.

Avrupalı liderler Rusya ve Ukrayna'ya, gaz krizini bir an önce çözme çağrısında bulunurken, Rusya Başbakanı Vladimir Putin ve Ukrayna Başbakanı Yulya Timoşenko dün akşam yaptıkları telefon görüşmesinde 17 Ocak Cumartesi günü Moskova'da bir araya gelme kararı almışlardı.

Rusya Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev de dün yaptığı açıklamada, Rus gazını tüketen veya ileten transit ülke liderlerinin cumartesi günü Moskova'da düzenlenecek gaz zirvesine katılması önerisinde bulunmuştu.

AB Sözcüsü Johannes Laitenberger de, yaptığı açıklamada, iki ülke arasındaki üst düzey görüşmenin çok gecikmiş bir karar olduğunu belirterek, cumartesi günü yapılacak gaz zirvesinin gaz gönderilmesinin ertelenmesi için bir neden oluşturmaması gerektiğini söylemişti.

Almanya Başbakanı Angela Merkel de, yaptığı açıklamada, Ukrayna'yı arayacağını ve cuma günü Berlin'de görüşeceği Putin'i de soruna bir an önce çözüm bulunması yönünde zorlayacağını belirterek, "Bizim için Rusya ve

Ukrayna'nın masaya oturup konuyu görüşüp çözmeleri son derece önemli" ifadelerini kullanmıştı.

Putin dün yaptığı açıklamada, transit gazın Ukrayna'nın bir sorunu olduğunu ve Ukrayna'nın bu sorunu çözmesi gerektiğini söylemişti.

Sözcükler:

transit gaz – транзитний газ

transit gazın Avrupa'ya iletilmesi / gönderilmesi / ulaştırılması – поставка / доставка транзитного газу до Європи

masaya oturmak – сісти за стіл переговорів

petrol ve gaz şirketi – нафтогазова компанія

hat (ttı) – трубопровод, газопровід (*boru hattı, gaz boru hattı*)

metreküp – кубічний метр

-diğini savunmak – стверджувати, що...

-diğini öne sürmek – припускати / висувати припущення, що

-e (bir şey yapma) çağrısında bulunmak – звернутися до (кого-небудь) із закликом зробити (що-небудь)

telefon görüşmesi yapmak – провести телефонні переговори

bir araya gelme kararı almak – прийняти рішення про зустріч

transit ülke – країна–транзитер

gaz zirvesi – зустріч на вищому рівні з приводу газу

-mesi önerisinde bulunmak – запропонувати, щоб (хто-небудь) зробив (що-небудь)

üst düzey görüşme – зустріч на вищому рівні

-e çözüm bulmak – віднайти рішення (чому-небудь), розв'язати (що-небудь)

II. General Motors ve Chrysler için 10 milyar Avro

General Motors (GM) ve Chrysler şirketinin sahibi yatırım şirketi Cerberus, GM ve Chrysler'ın birleşmesi için hükümetten 10 milyar Avro yardım istedi. ABD Hazinesi'nin birleşmeyi kolaylaştırmak için doğrudan yardım talebini düşündüğünü ve kararın bu hafta verilebileceğini söyledi.

New York / Detroit. General Motors (GM) ve Chrysler şirketinin sahibi yatırım şirketi Cerberus, GM ve Chrysler'ın birleşmesi için hükümetten 10 milyar Avro yardım istedi. Konuya yakın kaynaklar, hükümet fonunun birleşmiş şirketteki yaklaşık 3 milyar dolar değerindeki imtiyazlı hisse değişimini içerdiğini, ABD Hazinesi'nin birleşmeyi kolaylaştırmak için doğrudan yardım talebini düşündüğünü ve kararın bu hafta verilebileceğini söyledi.

GM, Chrysler ile birleşmek için geçen aydan bu yana Cerberus ile görüşmeleri yürütüyor, ancak kredilerin kısıldığı ve küresel otomotiv satışlarının hızla düştüğü bir dönemde anlaşmayı finanse etmek ya da yatırımı garanti altına almak zor olduğu için görüşmeler sıkıntılı gidiyor.

ABD yönetiminin, 1980 yılında Chrysler'ın kurtarılması için kullanılan 1,5 milyar dolardan bu yana ilk kez otomotiv sektörüne kredi sağlaması kararı, birleşmenin başarılı olması için en iyi şans olarak değerlendiriliyor. GM'nin Chrysler'ı alması için yapılacak 3 milyar dolarlık destek, ABD'nin en büyük otomotiv şirketi GM'nin şu andaki piyasa değerine yakın bulunuyor.

Piyasa uzmanları GM, Chrysler ve rakibi Ford Motor'un yönetim hataları, küresel büyümenin yavaşlaması ve kredi piyasalarındaki sorunlar yüzünden iflasın eşiğine sürüklendiğini söylüyorlar.

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Moody's dün GM'nin notunu, şirketin likiditesinin 2009'da da aşınmaya devam edeceğini belirterek, "**junk**" seviyesine (riskli düzey) indirdi. Chrysler'ın kredi notunu da benzer sebeplerle düşüren kuruluş, Ford Motor'un da kredi notunu indirebileceğini bildirdi.

Bu yıl hisseleri yaklaşık yüzde 80 değer kaybeden GM'nin 3 milyar dolar tutarındaki piyasa değeri, şirketin 1929 yılındaki piyasa değerinin altına düşmüş bulunuyor. GM'nin 10 milyar dolarlık ödenmemiş borcu bulunuyor. Chrysler'ın ABD'deki satışları bu yıl yüzde 25, GM'nin ise eylül ayına kadar olan dönemde yüzde 18 düştü.

ABD'de otomotiv endüstrisi 350 bin işçiyi ve otomotivle ilgili alanlarda 4,5 milyon kişiyi istihdam ediyor. GM ve Chrysler birleşmesi halinde ABD'de otomotiv satışlarının üçte birini kontrol edecek, bünyesinde 11 marka, 10 bin bayi ve 97 bin sendikalı işçiyi barındıracak. Daimler grubu, Chrysler'ın yüzde 80'ini geçen yıl 7,4 milyar dolara Amerikalı yatırım şirketi Cerberus'a satmıştı.

Sözcükler:

Avro – евро (грошова одиниця)

yatırım şirketi – інвестиційна компанія

birleşme – об'єднання

hükümetten 10 milyar Avro yardım istedi – попросив в уряду допомоги в розмірі 10 мільярдів євро

ABD Hazinesi – Казначейство США

doğrudan yardım talebi – прохання про безпосередню допомогу

konuya yakın kaynaklar – (тут) достовірні / поінформовані джерела

imtiyazlı hisse – привілейована акція

geçen aydan bu yana – з минулого місця і до сьогодні

kredilerin kısılması – зменшення рівня (обсягів) кредитування

küresel otomotiv satışları – світові продажі автомобілів

-i garanti altına almak – брати (що-небудь) під свою гарантію, гарантувати

otomotiv sektörü – автомобільний сектор, сектор автомобільної індустрії

kredi sağlamak – надавати кредити

3 milyar dolarlık destek – допомога в розмірі 3 мільярди доларів

iflasın eşiğine sürüklenmek – опинитися на межі банкрутства

uluslararası derecelendirme kuruluşu – (тут) міжнародне рейтингове агентство

şirketin likiditesi – ліквідність компанії

kredi notu – індекс кредитоспроможності

düşmek – упасти (про ціну, індекс, рівень тощо)

-i düşürmek – знизити (ціну, індекс, рівень тощо)

piyasa değeri – ринкова вартість

-i istihdam etmek – давати роботу (кому-небудь), працевлаштовувати

bayi – дилер

sendikali işçi – робітник (працівник) – член профспілки

-i barındırmak – містити, уміщувати, поєднувати (у собі)

2. Aşağıdaki yazıyı hem Türkçe hem de Ukraynaca olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

AKP'DEN AB'YE: “NE KADAR EKMEK O KADAR KÖFTE”

Hükümetin AB reformlarını yavaşlattığına dair söylem artık bir “AB standardı” haline geldi. Pazartesi günü Brüksel’de toplanan AB dışişleri bakanları da aynı şeyi tekrarlayarak “üzüntülerini” ifade ettiler. Hükümetin aksini iddia ederek, “uygulama” boyutuna girmeden, yapılan reformları sıralaması da standart bir söylem haline geldi. Kısacası burada söz konusu olan bir tür sağırlar diyalogudur.

Böylece, aradan 170 yıl geçmesine rağmen, bugün Batı ile hâlâ Tanzimat döneminde reform konusunda yaşanan diyalogun neredeyse aynısını yaşıyoruz. “Reform” kavramı Türkiye’deki egemen güçlerce antipati ile karşılanmaya devam ettikçe de durumun pek değişeceği yok. Özetle, reform konusu Batı için Türkiye’ye dönük bir baskı aracı olmaya devam ederken, Türkiye’nin çağdaş bir düzen kurma açısından yetersizlikleri de buna zemin sağlamaya devam ediyor.

Reform yapmak yetmiyor

Peki nedir AB’nin, cari söylemle, “Türkiye’ye dayattıkları?” Başlıca istekler şunlardır: Yargı reformu, yolsuzlukla mücadele, vatandaşların haklarının

etkin şekilde korunması, işkenceye karşı sıfır hoşgörü, ifade ve din özgürlüğünün hem yasal anlamda hem de pratikte garanti altına alınması.

Türkiye'ye nesnel olarak bakıldığında, bu alanların hepsinde acil olarak yeni bir anlayışa ihtiyaç duyulduğu görülüyor. Sadece işkence konusu ise reformları uygulama iradesinden yoksun bir düzene sahip olduğumuzu kanıtıyor. Kısacası, AB'nin dediği gibi, reform yapmak yetmiyor. Sade vatandaşın da yapılan reformu günlük hayatında yaşaması gerekiyor.

İçi boş bir meydan okuma

Başta Başbakan Erdoğan olmak üzere, hükümet üyeleri tekrar tekrar ne diyorlar? “AB oyunbozanlık yaparsa biz de ‘Kopenhag Kriterleri’ni ‘Ankara Kriterleri’ yapar yolumuza devam ederiz, çünkü bu işi AB için değil Türkiye için yapıyoruz”.

Bu söylemde kulağa hoş gelen bir meydan okuma var. Ancak gelişmeler, bunun içi tümüyle boş bir meydan okuma olduğunu ortaya koyuyor. Zira, bırakın “Kopenhag Kriterleri”ni, hükümet adını kendisi koyduğu “Ankara Kriterleri”nin ruhuna dahi uymuyor. Konuştuğumuz yetkililerin verdikleri izlenime dayanarak, hükümetin adı konmamış yeni AB politikasına “Ne kadar ekmek o kadar köfte” politikası diyebiliriz. Bu çerçevedeki temel amaç ise AB ile ilişkilerin kopmamasını sağlamak. Yoksa bunları hızlandırıp ileri götürmek diye bir kaygı yok.

Sınırlama bahane sağlıyor

AB'nin müzakere sürecine koyduğu yapay sınırlamalar ise burada çok uygun bir bahane sağlıyor. Böylece hükümet Avrupalılara, “Önümü ne kadar açtın ki benden reform konusunda hız bekliyorsun” diyebiliyor. Yalın bir bakışla buradaki mantık yanlış da değil.

Nitekim bir yetkilimizin bu konudaki sözleri şöyle: “O kadar çok bloke edilmiş fasıl var ki, istedikleri hızla ilerleyecek olsak, kısa zamanda müzakere edilecek bir şey kalmazdı. Onun için hızımız, AB'nin yarattığı yapay engellerin gerektirdiği hızdır”. Söz konusu yetkili, Dışişleri Bakanı Babacan'ın Başmüzakerecilik görevini bırakması konusuna da benzeri bir yaklaşım getirdi. AB'nin kilit fasılları bloke ederek yarattığı fiili durumun böyle bir adımı şu an için gereksiz kıldığını vurguladı.

Hükümetin anladığı

Bunlar, dediğimiz gibi, kendi çerçevesi içinde doğru sözler olabilir. Ancak hükümete güvenerek “Ankara Kriterleri”ne de inanmıştık. Oysa, öyle anlaşılıyor ki, hükümet “reform” kelimesinden AB için yapılması gereken şeyleri, anlıyor,

Türkiye için değil. Aksi doğru olsaydı, AB'nin "üzüntü" bildirmesini beklemez, Türkiye için zaten gerekli olan reformları yapar ve seçmenden aldığı güçlü destekle bunları uygulardı.

Semih İdiz / MİLLİYET

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Котлета; уповільнювати; той, що має відношення до (*чого-небудь*); вислів, вираз; критерій (стандарт) Євросоюзу; практика, застосування на практиці; розмір, вимір; перелічувати, подавати у вигляді переліку; коротше кажучи, (одним) словом; діалог глухих; поняття; панівний; антипатія; звернений, спрямований на (*що-небудь*); засіб тиску; нездатність, невміння, некомпетентність; ґрунт, основа, базис; наполягати на (*чому-небудь*); судова реформа; боротьба із беззаконністю / зубожінням / корупцією; тортури; свобода совісті; на практиці; об'єктивно; воля; позбавлений (*чого-небудь*); не вистачати, бракувати; простий громадянин; щоденне життя; члени уряду; (*перен.*) псувати гру, вставляти палки в колеса; виклик; події, розвиток подій; тому що; враження; у рамках цього; основна мета; турбота, печаль; вигадувати привід; переговорний процес; штучні обмеження; логіка; наприклад, так, так ось; блокувати; розділ, пункт, позиція; перешкода, перепона; (*тут*) ключові позиції (переговорного процесу); справжній стан (речей); робити (*що-небудь*) непотрібним, зайвим; виборець.

3. Türkçeye çeviriniz:

NASA виявило другу екзопланету з ознаками органічного життя

Дані з космічних телескопів Hubble і Spitzer дозволили вченим виявити другу планету за межами Сонячної системи, де є базові елементи життя – метан, вода і вуглекислота. Про це повідомляє лабораторія реактивного руху NASA.

"Це друга планета за межами нашої Сонячної системи, де була знайдена вода, метан та двоокис вуглецю, які відіграють дуже важливу роль у біологічних процесах. Виявлення органічних молекул на двох екзопланетах збільшує імовірність того, що буде знайдено планети, де ці молекули можуть бути пов'язані з життям", – вважає Марк Суейн, дослідник з лабораторії реактивного руху.

Ця планета – газовий гігант HD 209458b, приблизно на 30% легша від Юпітера, що обертається на дуже близькій відстані від схожої на Сонце зірки, розташованої за 150 світлових років від нас, у сузір'ї Пегаса. Ця екзопланета була відкрита ще в 1999 році, і вчені зробили припущення, що

на ній не може бути життя, оскільки вона не має твердої поверхні; через близькість до світила її температура може складати тисячі градусів.

У грудні 2008 року вченим пощастило виявити вуглекислоту на іншому "гарячому Юпітері" – екзопланеті HD 189733b. Спостереження з Hubble і Spitzer дозволили виявити на цій планеті водяну пару і метан. Усі ці дані були отримані завдяки спектроскопу та інфрачервоній камері Hubble, які змогли зафіксувати наявність води й органіки, а також фотометру та інфрачервоному спектрометру Spitzer, які дозволили виміряти їх кількість. "Це показує, що ми можемо знаходити молекули, які є головними для біологічних процесів", – відзначає Суейн.

Нагадаємо, у січні NASA отримало приладові дані про те, що на Червоній планеті можуть існувати бактерії – ознакою їх можливої наявності стали дані про високий вміст метану у хмарах над Марсом.

Sözcükler:

екзопланета – *Güneş dışı gezegen*

ознака – *belirti*

дані – *veriler*

космічний телескоп – *uzay teleskopu*

Сонячна система – *Güneş sistemi*

метан – *metan (gazı)*

вуглекислота (двоокис вуглецю) – *karbondioksit*

лабораторія реактивного руху – *Jet Propulsion Laboratory (JPL) –
Tepkili Hareket Laboratuvarı*

органічна молекула – *organik molekül*

газовий гігант – *gaz devi*

Юпітер – *Jüpiter*

обертатися – *dönmek*

світловий рік – *ışık yılı*

сузір'я Пегаса – *Pegasus (Kanatlıat) Takımyıldızı*

відкривати – *keşfetmek*

зробити припущення - *-i ileri sürmek*

Світило – *(muy) Güneş*

спектроскоп – *spektroskop*

інфрачервона камера – *kızılötesi kamera*

фотометр – *fotometre*

інфрачервоний спектрометр – *kızılötesi spektrometre*

Червона планета – *Kızıl Gezegen*

бактерія – *bakteri*

Марс – *Mars, Merih*

Kısaltmalar:

NASA – National Aeronautics and Space Administration – Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi

Влада Ірану заборонила закордонним ЗМІ висвітлювати акції протесту

Міністерство культури Ірану з вівторка, 16 червня, заборонило іноземній пресі висвітлювати масові маніфестації у цій країні, на які вийшли 12 червня незгодні з підсумками президентських виборів. До переліку таких акцій протесту потрапляє маніфестація прихильників головного суперника президента Ірану Махмуда Ахмадінежада на президентських виборах Мір Хосейна Мусаві; її проведення заплановано на вечір 16 червня.

Як повідомлялося, 15 червня правоохоронні органи Ірану конфіскували відеокамери та плівки із записами антиурядових виступів у Тегерані в телекомпаній ABC та NBC. Нагадаємо, Рада стражів конституції Ірану доручила виборчій комісії перерахувати голоси на тих виборчих дільницях, де спостерігачі зафіксували порушення. За офіційними даними, за Ахмадинежада на президентських виборах проголосувало 62,6% виборців. Головний конкурент чинного президента екс-прем'єр Ірану Мір Хосейн Мусаві набрав 33,75% голосів. Як повідомлялося, у понеділок, 15 червня, під час розгону військовими маніфестацій прихильників Мусаві у Тегерані було вбито семеро людей.

Sözcükler:

висвітлювати – *aydınlatmak*

акції протесту – *protesto eylemleri*

преса – *medya*

масові маніфестації – *kitle gösterişleri*

бути незгодним, не погоджуватися – *-i kabul etmemek*

правоохоронні органи – *polis güçleri*

конфіскувати – (юр.) *müsadere etmek, el koymak (-e)*

плівка – *bant*

запис – *kayıt, bant kaydı*

антиурядовий виступ – *hükümet karşıtı eylemler / gösteriler*

Тегеран – *Tahran*

Рада стражів конституції – *Anayasa Muhafızlar Konseyi*

доручити – *-i, ...ile görevlendirmek / yetkilendirmek*

виборча комісія – *seçim kurulu*

перерахувати – *yeniden hesaplamak*
виборча ділянка – *seçim bölgesi*
спостерігач – *gözlemci*
проголосувати – *-e oy vermek*
розігнати (демонстрацію) – *-i dağıtmak*

Китай має намір створити космічні війська

Китай розглядає можливість створення власних космічних військ. Про це повідомляє у вівторок, 16 червня, служба новин КНР Чжунго-Ван. "Розбудова космічних військ має бути внесена до плану розвитку Народно-визвольної армії Китаю", – цитує портал співробітника Академії військових наук КНР. За його словами, розгортання бойових підрозділів у космосі потрібне для того, щоб захистити китайські космічні апарати (на сьогоднішній день на орбіті перебуває 54 китайських штучних супутників Землі).

Серед перспективних проектів КНР з освоєння космосу – розгортання системи глобального позиціонування Бейтоу (Компас), створення до 2020 року власної орбітальної станції, висадка людини на Місяць і зведення бази на природному супутнику Землі до 2030 року, відправка безпілотних апаратів за межі сонячної системи до 2050 року. В Академії військових наук КНР нагадали, що для захисту об'єктів, які є на орбіті, свої космічні війська уже створили Росія та США, аналогічні плани виношує Індія.

Нагадаємо, у щорічній доповіді Пентагону Конгресові США зазначалося, що Китай розробляє "руйнівні" технології для ведення ядерної, космічної і кібервійн, що в майбутньому змінить військовий баланс в Азії. Водночас у квітні голова КНР Ху Цзіньтао заявив, що Китай ніколи не буде прагнути до гегемонії, і не буде вдаватися у відносинах з іншими країнами до військової експансії або до гонки озброєнь.

Sözcükler:

мати намір – *-mek niyetinde olmak*
космічні війська – *uzay ordusu, uzay kuvvetleri*
розбудовувати – *-i kurmak*
Народно-визвольна армія Китаю – *Çin Halk Kurtuluş Ordusu*
цитувати – *-in sözlerini aktarmak*
розгортання бойових підрозділів у космосі – *uzayda askeri birliklerin konuşlandırılması*
космічний апарат – *uzay gemisi, uzay aracı*
орбіта – *yörünge*
штучний супутник Землі – *uzay uydusu*

система глобального позиціонування – *GPS – Küresel Konumlama Sistemi*

орбітальна станція – *uzay istasyonu*

Місяць – *Ay*

база – *üs (ssü)*

природний супутник Землі – *Ay*

безпілотний апарат – *insansız (pilotsuz) hava aracı (uçak)*

Індія – *Hindistan*

"руйнівні" технології – *yıkıcı teknolojiler*

ядерна війна – *nükleer savaş*

космічна війна – *uzay savaşı, uzayda savaş*

кібервійна – *siber savaş*

військовий баланс – *askeri denge, askeri güç dengesi*

голова КНР – *Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı*

гегемонія – *hegemonya, birinin başka biri üzerindeki üstünlüğü ve baskısı*

військова експансія – *askeri yayılma / yayılış*

гонка озброєнь – *silah yarışı*

Kısaltmalar:

КНР – Китайська Народна Республіка – *Çin Halk Cumhuriyeti*

4. Aşağıdaki yazıyı Türkçe olarak yazılı biçimde özetleyiniz:

NEW SCIENTIST НАЗВАВ НАЙЗАГАДКОВІШІ НАУКОВІ ЯВИЩА

Міжнародне наукове видання *New Scientist* сьогодні презентує список малозрозумілих фактів та явищ, які вже протягом довгого часу породжують теорії та дискусії серед учених.

Ефект плацебо

Про ефект плацебо чув багато хто. Він полягає у тому, що людину протягом кількох днів поспіль поять потрібним ліками, у результаті чого вона відчуває, як її самопочуття поліпшується. Однак якщо потім замість лікувального засобу дати хворому який-небудь абсолютно нешкідливий нейтральний розчин, то він все одно буде переконувати усіх, що процес одужання триває.

Найвідоміший дослідник цієї проблеми професор Фабріціо Бенедетті із Університету Турина (Італія) проводив такий цинічний експеримент із хворими, які мали потребу у щоденному сильному болезаспокійливому

засобі. І коли він давав їм замість морфію аніскілечки не знеболювальні засоби, біль все одно відступав. Це не одиничний експеримент – про подібні випадки знають лікарі з усього світу. Основна пояснювальна гіпотеза – мозок певним чином може впливати на стан організму. Але як – невідомо. До речі, цей ефект зафіксовано також у мишей і мавп, тож плацебо – не вигадка чутливих людей. "Нам зараз необхідно зрозуміти, чи діє цей ефект лише на певні види хвороб чи для усіх недуг працює загальний механізм", – говорить професор Бенедетті. "І в разі успіху для медицини відкриваються небачені перспективи".

Життя на Марсі

Пошуки органіки на Червоній планеті розпочалися у 1976 році – там приземлився американський апарат "Вікінг". Він мав здійснити три експерименти, які повинні були чітко підтвердити або спростувати твердження про залюдненість планети. Але всі три дали неоднозначні результати. У підсумку фахівці вирішили, що життя там все-таки немає. А дивні результати експериментів списали на хімічний склад ґрунту. Однак автор експериментів Габріель Левін з ними не погодився. І, спираючись на результати досліджень "Вікінгів", розробив цілу теорію про те, як марсіанські найпростіші організми на молекулярному рівні відрізняються від земних. Чи має він рацію? Поки що невідомо.

Темна матерія

Усі галактики в нашому Всесвіті з великою швидкістю обертаються навколо одного центру. Але коли вчені підраховували загальні маси галактик, то виявилось, що вони занадто легкі. І за законами фізики уся ця карусель давно б зламалася. Однак не ламається. Щоб пояснити те, що відбувається, вчені висунули гіпотезу, ніби у Всесвіті є певна темна матерія, яку неможливо побачити. Але яка вона і як би її помацати, астрономи поки що не знають. Відомо лише, що її маса складає 90 відсотків від маси Всесвіту. А це означає, що ми знаємо, який світ нас оточує лише на одну десяту.

Аномалія зондів Pioneer

Американські зонди "Піонер-10" і "Піонер-11" були запуснені відповідно у 1972 та 1983 роках. До нинішнього моменту вони вже повинні були вилетіти за межі Сонячної системи. Проте і один, і другий із незрозумілих причин почали змінювати траєкторію, немов невідома сила не випускає їх за межі системи. Піонер-10 відхилився уже на чотири сотні тисяч кілометрів від розрахованої траєкторії. Піонер-11 аналогічно

повторює шлях побратима. Є безліч версій: вплив сонячного вітру, витік палива, помилки програмування. Але всі вони не надто переконливі, оскільки обидва кораблі, запущені з інтервалом у 11 років, поведуться однаково.

Якщо не брати до уваги підступи інопланетян або божественний задум не випустити людей за межі Сонячної системи, то, можливо, саме тут має місце вплив загадкової темної матерії, про яку йшлося вище. А може, тут діють якісь невідомі нам гравітаційні ефекти? Зараз фахівці розробляють спеціальний зонд, який повторить шлях апаратів і спробує розкрити цю загадку.

Десята планета Сонячної системи

Далеко-далеко за карликовою планетою Плутон є загадковий астероїд Седна – один із найбільших у нашій системі. Крім того, Седна вважається найбільш корисним об'єктом у нашій системі – вона червоніша навіть за Марс. Чому – невідомо. Але головна загадка в іншому. Повний оберт навколо Сонця він робить за 10 тисяч років. Відомо, що крутиться цей астероїд по дуже витягнутій орбіті. Можливо, цей астероїд прилетів до нас з іншої зоряної системи. А може бути, так вважають деякі астрономи, з кругової орбіти його збило гравітаційне тяжіння якогось великого об'єкта. Якого? Наприклад, загадкової планети Нібіру – планети, яка нібито існує на крайній межі Сонячної системи, але астрономам виявити її поки що не щастить.

Є ще один факт на користь існування таємничої планети. Седна розташована у поясі Койпера – зоні простору, надзвичайно насиченого малими космічними тілами. Починаючи від Плутона, щільність пояса Койпера наростає, а потім різко падає до нуля. Так могло б бути, якщо б усі об'єкти, які розташовані далі, були притягнуті гравітаційним полем загадкової планети. Щоправда, поки що її астрономи знайти не можуть.

Можливо, загадка дістане розгадки, коли зонд НАСА New Horizons у 2015 році дістанеться до Плутона і звідти спробує розглянути невловиму Нібіру.

Радіосигнал зі сузір'я Стрільця

У 1970-х роках у США розпочалася програма з пошуку радіосигналів від братів по розуму. Раптом вони побажають із нами налагодити контакти? Для цього радіотелескоп скеровували на різні частини небосхилу, і він сканував ефір на різних частотах, намагаючись виявити сигнал штучного походження. Протягом кількох років астрономи жодних результатів досягти не могли.

Але 15 серпня 1977 року під час чергування астронома Джеррі Ехмана самописець, який реєстрував усе, що потрапляло у "вуха" радіотелескопу, вивів на стрічці криву, що нагадує слово "WOW". Сигнал тривав 37 секунд. І йшов на частоті 1420 мегагерц. Згідно із міжнародними стандартами жоден земний передавач не працює у цьому діапазоні. Він виходив із напрямку сузір'я Стрільця, де найближча зірка розташована на відстані 220 світлових років від Землі. Чи був він штучний? Відповіді немає до цього часу. Згодом учені неодноразово обстежували цю ділянку неба. Проте безрезультатно.

Aşağıdaki sözcüklerin karşılıklarını bulunuz:

Esrarengiz, gizemli; bilimsel olgular; anlaşılması zor olaylar; tartışma; plasebo etkisi; art arda, üst üste; ilaç; nötr çözelti / (mym) etkisiz ilaç; Torino; açık saçık; deney; ağrı kesici ilaç; morfin; izah edici varsayım; beyin; hassas, duyarlı; eşi görülmemiş perspektif; organik madde; iniş yapmak; araç; doğrulamak; reddetmek; uzman; toprağın kimyasal özellikleri; -e dayanarak; basit (yapılı) organizmalar; moleküler düzeyde; karanlık madde; galaksi, gökada; evren; gök bilimci, astronom; anormallik, anomali; uzay sondası; fırlatmak; uçuş yolu; (yolundan) sapmak; versiyon; yakıt; program yanlışlığı; inandırıcı; uzaylı; tanrının tasarımı; yer çekimi; cüce gezegen; Plüton; asteroid; eliptik yörünge; yıldız sistemi; Kuiper Kuşağı; gök cisimi; radyo sinyali; Yay Takımyıldızı (Sagittarius); ...ile bağlantı / kontak kurmak; radyo teleskopu / radyo teleskop; yöneltmek; değişik radyo frekansları scan etmek; yapay bir kaynaktan gelen sinyal; yazıcı; (eğri) çizgi; verici; frekans.

ТУРЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

- А -

Abhazistan	Абхазія
Acaristan	Аджарія
Adriyatik Denizi	Адріатичне море
Afganistan	Афганістан
Afrika	Африка
Ağrıdağı	Арарат (<i>гора</i>)
Akdeniz	Середземне море
Almanya	Німеччина
Almatı	Алмати, Алма-Ата
Amerika Birleşik Devletleri	Сполучені Штати Америки
Amman	Амман (<i>місто</i>)
Amsterdam	Амстердам
Anadolu	Анатолія
Andorra	Андорра
Angola	Ангола
Ankara	Анкара
Antarktika	Антарктика
Arabistan	Аравія
Arjantin	Аргентина
Arktika	Арктика
Arnavutluk	Албанія
Asya	Азія
Aşkabad	Ашхабад
Atina	Афіни
Atlantik	Атлантика, Атлантичний океан
Atlas Okyanusu	Атлантичний океан
Avrasya	Євразія
Avrupa	Європа
Avustralya	Австралія
Avusturya	Австрія
Azerbaycan	Азербайджан
Azor Adaları	Азорські острови

- В -

Bağdat (dî)	Багдад
Bahama Adaları	Багамські острови
Bahreyn	Бахрейн
Bakü	Баку
Bangladeş	Бангладеш

Barbados	Барбадос
Batı Şeria	Західний берег річки Йордан
Batum	Батумі
Belçika	Бельгія
Belgrat (dı)	Белград
Belize	Беліз
Belorusya = Beyaz Rusya	Білорусія
Berlin	Берлін
Bermuda	Бермуди
Bern	Берн
Beyrut	Бейрут
Bhutan	Бутан
Birleşik Arap Emirlikleri	Об'єднані Арабські Емірати
Birmanya	Бірма
Bolivya	Болівія
Bonn	Бонн
Bosna-Hersek	Боснія-Герцоговина
Botswana	Ботсвана
Brasilya	Бразилія (місто)
Brezilya	Бразилія
Brüksel	Брюссель
Budapeşte	Будапешт
Buenos Aires	Буенос-Айрес
Bulgaristan	Болгарія
Burundi	Бурунді
Bükreş	Бухарест
Büyük Britanya	Великобританія
Büyük Okyanus	Тихий океан

- С -

Çakarta	Джакарта
Cebelitarık = Cebelütarık (Boğazı)	Гібралтарська протока
Ceneviz	Генуя
Cenevre	Женева
Cezayir	Алжир

- Ç -

Çad Cumhuriyeti	Республіка Чад
Çanakkale Boğazı	Дарданелли (протока)
Çeçenistan	Чечня
Çek Cumhuriyeti	Чеська Республіка
Çin	Китай
Çekoslovakya	Чехословакія

- D -

Dağıstan
Danimarka
Dehli
Dominik Cumhuriyeti
Duşanbe

Ege Denizi
Ekvador
Ekvator Ginesi
Erivan
Ermenistan
Estonya
Etyopya

Faeröerne Adaları
Falkland Adaları
Fas
Fildişi Sahili Cumhuriyeti
Filipinler
Filistin
Finlandiya
Fransa
Fransız Guyanası

Gabon
Gambiya
Gazze
Ghana
Gine
Grenada
Grozni
Grönland
Guatemala
Guyana
Güney Afrika Cumhuriyeti
Gürcüstan = Gürcistan

Haiti
Haliç
Hanoi
Havana
Hazar Denizi

Дагестан
Данія
Делі
Домініканська Республіка
Душанбе

- E -

Егейське Море
Еквадор
Екваторіальна Гвінея
Єрван
Вірменія
Естонія
Ефіопія

- F -

Фарерські острови
Фолклендські острови
Марокко
Республіка Берег Слонової Кістки
Філіппіни
Палестина
Фінляндія
Франція
Французька Гаяна

- G -

Габон
Гамбія
Газза (місто), сектор Газзи
Гана
Гвінея
Гренада
Грозний
Гренландія
Гватемала
Гаяна
Південно-Африканська Республіка
Грузія

- H -

Гаїті
Золотий Ріг (затока)
Ханой
Гавана
Каспійське море

Helsinki	Гельсінкі
Hindistan	Індія
Hint Okyanusu	Індійський океан
Hollanda	Голландія
Honduras	Гондурас
Hong Kong	Гонконг
	- I -
Irak	Ірак
	- İ -
İndonezya = Endonezya	Індонезія
İngiltere	Англія
İran	Іран
İrlanda	Ірландія
İskandinavya	Скандинавія
İspanya	Іспанія
İsrail	Ізраїль
İstanbul	Стамбул
İstanbul Boğazı = Boğaz = Boğaziçi = Karadeniz Boğazı	Босфор (протока)
İsveç	Швеція
İsviçre	Швейцарія
İtalya	Італія
İzlanda = İslanda	Ісландія
İzmir	Ізмір
	- J -
Jamaika	Ямаїка
Japonya	Японія
	- K -
Kabarday-Balkarlar Cumhuriyeti	Кабардино-Балкарська Республіка
Kabil	Кабул
Kafkaslar	Кавказький хребет
Kafkasya	Кавказ
Kahire	Каїр
Kamboç = Kamboçya	Камбоджа
Kamerun	Камерун
Kanada	Канада
Kanarya Adaları	Канарські острови
Kanberra	Канберра
Karadağ	Чорногорія
Karadeniz	Чорне море
Karaşi	Карачі
Kazakistan	Казахстан

Kenya
Kıbrıs
Kıbrıs Rum Kesimi
Kırgızistan
Kırım
Kiev (Kıyiv, Kiyev, Kiyef)
Kışineu
Kolombiya
Kongo Cumhuriyeti
Kopenhag
Kore
Kosta Rika
Kudüs
Kuveyt
Kuzey Buz Denizi
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kuzey Osetleri Cumhuriyeti
Küba

Lahey
Laos
Lefkoşa
Lesotho
Letonya
Liberya
Libya
Lihtenştayn Prenslığı
Litvanya
Lizbon
Londra
Lübnan
Lüksemburg

Macaristan
Madagaskar
Madeira
Madrid
Mahaç-Kale
Makao
Malavi
Malaysiya

Кенія
Кіпр
Грецька частина Кіпру
Киргизія
Крим
Київ
Кишинів
Колумбія
Республіка Конго
Копенгаген
Корея
Коста-Ріка
Єрусалим
Кувейт
Північний Льодовий океан
Північно-Кіпрська Турецька
Республіка
Північно-Осетинська Республіка
Куба

- L -

Гаага
Лаос
Нікосія
Лесото
Латвія
Ліберія
Лівія
Князівство Ліхтенштейн
Литва
Лісабон
Лондон
Ліван
Люксембург

- M -

Угорщина
Мадагаскар
Мадейра
Мадрид
Махачкала
Макао
Малаві
Малайзія

Maldiv Adaları	Мальдівські острови
Mali Cumhuriyeti	Республіка Малі
Malta	Мальта
Marmara Denizi	Мармурове море
Medine	Медина
Mekke	Мекка
Meksika	Мексика
Meksiko	Мехіко
Mısır	Єгипет
Minsk	Мінськ
Moğolistan	Монголія
Moldavya = Moldova	Молдавія = Молдова
Monako	Монако
Moritanya	Мавританія
Moskova	Москва
Mozambik	Мозамбік
	- N -
Nahiçevan	Нахічевань
Nepal	Непал
New York	Нью-Йорк
Nijer	Нігер
Nijerya	Нігерія
Nikaragua	Нікарагуа
Norveç	Норвегія
	- O -
Odesa	Одеса
Orta Afrika Cumhuriyeti	Центральноафриканська Республіка
Oslo	Осло
Ottawa	Оттава
	- Ö -
Özbekistan	Узбекистан
	- P -
Pakistan	Пакистан
Panama	Панама
Paraguay	Парагвай
Paris	Париж
Pekin	Пекін
Peru	Перу
Phenyan	Пхеньян
Polonya	Польща
Portekiz	Португалія

Porto Riko
Prag

Reykjavik
Riga
Riyat
Rodezya
Roma
Romanya
Ruanda
Rusya
Rusya Federasyonu

Sakarya
Samoa
Santiago
Senegal
Seul
Sırbistan
Sierra Leone
Singapur
Sofya
Sohumkale
Somali
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri
Birliği
Sri Lanka
Stokholm
Sudan
Surinam
Suriye
Suudi Arabistan
Swaziland

Şam
Şili

Tacikistan
Tahran
Tallin
Tanzaniya
Taşkent

Пуерто-Рико
Прага

- R -

Рейк'явік
Рига
Ер-Ріяд
Родезія
Рим
Румунія
Руанда
Росія
Російська Федерація

- S -

Сакар'я
Самоа
Сант-Яго = Сантьяго
Сенегал
Сеул
Сербія
Сьєра-Леоне
Сінгапур
Софія
Сухумі
Сомалі
Союз Радянських Соціалістичних
Республік
Шрі-Ланка
Стокгольм
Судан
Суринам
Сирія
Саудівська Аравія
Свазіленд

- Ş -

Дамаск
Чилі

- T -

Таджикистан
Тегеран
Таллінн
Танзанія
Ташкент

Tayland	Таїланд
Tayvan	Тайвань
Tel Aviv	Тель-Авів
Tiflis	Тбілісі
Tiran	Тирана
Togo	Того
Tokyo	Токіо
Trablus	Тріполі
Trabzon	Трабзон
Trinidad ve Tobago	Тринідад і Тобаго
Tunus	Туніс
Türkiye	Туреччина
Türkmenistan	Туркменістан
	- U -
Uganda	Уганда
Ukrayna	Україна
Ulan Bator	Улан-Батор
Umman = Oman	Оман (султанат)
Uruguay	Уругвай
	- Ü -
Ürdün	Йорданія
	- V -
Varşova	Варшава
Vatikan	Ватикан
Venedik	Венеція
Venezuela	Венесуела
Vilnius	Вільнюс
Viyana	Відень
Viyetnam	В'єтнам
	- W -
Washington	Вашингтон
	- Y -
Yemen	Ємен
Yeni Gine	Нова Гвінея
Yeni Zelanda	Нова Зеландія
Yugoslavya	Югославія
Yukarı Volta	Верхня Вольта
Yunanistan	Греція
	- Z -
Zaire	Заїр
Zambiya	Замбія

УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИЙ СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

- А -

Абхазія	Abhazistan
Австралія	Avustralya
Австрія	Avusturya
Аджарія	Acaristan
Адріатичне море	Adriyatik Denizi
Азербайджан	Azerbaycan
Азія	Asya
Азорські острови	Azor Adaları
Албанія	Arnavutluk
Алжир	Cezayir
Алмати, Алма-Ата	Almatı
Амман (<i>місто</i>)	Amman
Амстердам	Amsterdam
Анатолія	Anadolu
Англія	İngiltere
Ангола	Angola
Андорра	Andorra
Анкара	Ankara
Антарктика	Antarktika
Аравія	Arabistan
Арарат (<i>гора</i>)	Ağrıdağı
Аргентина	Arjantin
Арктика	Arktika
Атлантика	Atlantik
Атлантичний океан	Atlas Okyanusu, Atlantik
Афганістан	Afganistan
Афіни	Atina
Африка	Afrika
Ашхабад	Aşkabad

- Б -

Багамські острови	Bahama Adaları
Багдад	Bağdat (<i>di</i>)
Баку	Bakü
Бангладеш	Bangladeş
Барбадос	Barbados
Батумі	Batum
Бахрейн	Bahreyn
Бейрут	Beyrut
Белград	Belgrat (<i>di</i>)

Беліз	Belize
Бельгія	Belçika
Берег Слонової Кістки, республіка	Fildişi Sahili Cumhuriyeti
Берлін	Berlin
Бермуди	Bermuda
Берн	Bern
Білорусія	Belorusya = Beyaz Rusya
Бірма	Birmanya
Болгарія	Bulgaristan
Болівія	Bolivya
Бонн	Bonn
Боснія-Герцоговина	Bosna-Hersek
Босфор (протока)	İstanbul Boğazı = Boğaz = Boğaziçi = Karadeniz Boğazı
Ботсвана	Botswana
Бразилія (<i>місто</i>)	Brasilya
Бразилія	Brezilya
Брюссель	Brüksel
Будапешт	Budapeşte
Буенос-Айрес	Buenos Aires
Бурунді	Burundi
Бутан	Bhutan
Бухарест	Bükreş
	- В -
В'єтнам	Viyetnam
Варшава	Varşova
Ватикан	Vatikan
Вашингтон	Washington
Великобританія	Büyük Britanya
Венесуела	Venezuela
Венеція	Venedik
Верхня Вольта	Yukarı Volta
Відень	Viyana
Вільнюс	Vilnius
Вірменія	Ermenistan
	- Г -
Гаага	Lahey
Габон	Gabon
Гавана	Havana
Гаїті	Haiti
Гамбія	Gambiya
Гана	Ghana

Гаяна	Guyana
Гватемала	Guatemala
Гвінея	Gine
Гельсінкі	Helsinki
Генуя	Ceneviz
Гібралтарська протока	Cebelitarık = Cebelütark
Голландія	Hollanda
Гондурас	Honduras
Гонконг	Hong Kong
Гренада	Grenada
Гренландія	Grönland
Греція	Yunanistan
Грецька частина Кіпру	Kıbrıs Rum Kesimi
Грозний	Grozni
Грузія	Gürcüstan
	- Д -
Дагестан	Dağistan
Дамаск	Şam
Данія	Danimarka
Дарданелли (протока)	Çanakkale Boğazı
Делі	Dehli
Джакарта	Cakarta
Домініканська Республіка	Dominik Cumhuriyeti
Душанбе	Duşanbe
	- Е -
Егейське Море	Ege Denizi
Еквадор	Ekvador
Екваторіальна Гвінея	Ekvator Ginesi
Ер-Ріяд	Riyat
Естонія	Estonya
Ефіопія	Etyopya
	- Є -
Євразія	Avrasya
Європа	Avrupa
Єгипет	Mısır
Ємен	Yemen
Єреван	Erivan
Єрусалим	Kudüs
	- Ж -
Женева	Cenevre
	- З -
Заїр	Zaire

Замбія	Zambiya
Золотий Ріг (затока)	Haliç
- І -	
Ізмір	İzmir
Ізраїль	İsrail
Індійський океан	Hint Okyanusu
Індія	Hindistan
Індонезія	İndonezya = Endonezya
Ірак	Irak
Іран	İran
Ірландія	İrlanda
Ісландія	İslanda = İzlanda
Іспанія	İspanya
Італія	İtalya
- Й -	
Йорданія	Ürdün
- К -	
Кабардино-Балкарська Республіка	Kabarday-Balkarlar Cumhuriyeti
Кабул	Kabil
Кавказ	Kafkasya
Кавказький хребет	Kafkaslar
Казахстан	Kazakistan
Каїр	Kahire
Камбоджа	Kamboç = Kamboçya
Камерун	Kamerun
Канада	Kanada
Канарські острови	Kanarya Adaları
Канберра	Kanberra
Карачі	Karaşi
Каспійське море	Hazar Denizi
Кенія	Kenya
Київ	Kiev (Kıyiv)
Киргизія	Kırgızistan
Китай	Çin
Кишинів	Kişineu
Кіпр	Kıbrıs
Колумбія	Kolombiya
Конго, республіка	Kongo Cumhuriyeti
Копенгаген	Kopenhag
Корея	Kore
Коста-Ріка	Kosta Rika
Крим	Kırım

Куба
Кувейт

Küba
Kuveyt

- Л -

Лаос
Латвія
Лесото
Литва
Ліберія
Ліван
Лівія
Лісабон
Ліхтенштейн, князівство
Лондон
Люксембург

Laos
Letonya
Lesotho
Litvanya
Liberya
Lübnan
Libya
Lizbon
Lihtenştayn Prensligi
Londra
Lüksemburg

- М -

Мавританія
Мадагаскар
Мадейра
Мадрид
Макао
Малаві
Малайзія
Малі, республіка
Мальдівські острови
Мальта
Мармурове море
Марокко
Махачкала
Медина
Мекка
Мексика
Мехіко
Мінськ
Мозамбік
Молдавія = Молдова
Монако
Монголія
Москва

Moritanya
Madagaskar
Madeira
Madrid
Makao
Malavi
Malaysiya
Mali Cumhuriyeti
Maldiv Adaları
Malta
Marmara Denizi
Fas
Mahaç-Kale
Medine
Mekke
Meksika
Meksiko
Minsk
Mozambik
Moldavya = Moldova
Monako
Moğolistan
Moskova

- Н -

Нахічевань
Непал
Нігер

Nahiçevan
Nepal
Nijer

Нігерія
Нікарагуа
Нікосія
Німеччина
Нова Гвінея
Нова Зеландія
Норвегія
Нью-Йорк

Nijerya
Nikaragua
Lefkoşa
Almanya
Yeni Gine
Yeni Zelanda
Norveç
New York

- O -

Об'єднані Арабські Емірати
Одеса
Оман (султанат)
Осло
Оттава

Birleşik Arap Emirlikleri
Odesa
Umman = Oman
Oslo
Ottawa

- П -

Пакистан
Палестина
Панама
Парагвай
Париж
Пекін
Перу
Південно-Африканська Республіка
Північний Льодовий океан
Північно-Кіпрська Турецька
Республіка
Північно-Осетинська Республіка
Польща
Португалія
Прага
Пуерто-Рико
Пхеньян

Pakistan
Filistin
Panama
Paraguay
Paris
Pekin
Peru
Güney Afrika Cumhuriyeti
Kuzey Buz Denizi
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Kuzey Osetleri Cumhuriyeti
Polonya
Portekiz
Prag
Porto Riko
Phenyan

- P -

Рейк'явік
Рига
Рим
Родезія
Російська Федерація
Росія
Руанда
Румунія

Reykjavik
Riga
Roma
Rodezya
Rusya Federasyonu
Rusya
Ruanda
Romanya

- С -

Сакар'я	Sakarya
Самоа	Samoa
Сант-Яго	Santiago
Саудівська Аравія	Suudi Arabistan
Свазіленд	Swaziland
Сенегал	Senegal
Сербія	Sırbistan
Середземне море	Akdeniz
Сеул	Seul
Сирія	Suriye
Сінгапур	Singapur
Скандинавія	İskandinavya
Сомалі	Somali
Софія	Sofya
Союз Радянських Соціалістичних Республік	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
Сполучені Штати Америки	Amerika Birleşik Devletleri
Стамбул	İstanbul
Стокгольм	Stokholm
Судан	Sudan
Суринам	Surinam
Сухумі	Sohumkale
Сьєра-Леоне	Sierra Leone

- Т -

Таджикистан	Tacikistan
Таїланд	Tayland
Тайвань	Tayvan
Таллінн	Tallin
Танзанія	Tanzaniya
Ташкент	Taşkent
Тбілісі	Tiflis
Тегеран	Tahran
Тель-Авів	Tel Aviv
Тирана	Tiran
Тихий океан	Büyük Okyanus
Того	Togo
Токіо	Tokyo
Трабзон	Trabzon
Тринідад і Тобаго	Trinidad ve Tobago
Тріполі	Trablus
Туніс	Tunus

Туреччина
Туркменістан

Türkiye
Türkmenistan

- У -

Уганда
Угорщина
Узбекистан
Україна
Улан-Батор
Уругвай

Uganda
Macaristan
Özbekistan
Ukrayna
Ulan Bator
Uruguay

- Ф -

Фарерські острови
Філіппіни
Фінляндія
Фолклендські острови
Франція
Французька Гаяна

Faeröerne Adaları
Filipinler
Finlandiya
Falkland Adaları
Fransa
Fransız Guyanası

- Х -

Ханой

Hanoi

- Ц -

Центральноафриканська
Республіка

Orta Afrika Cumhuriyeti

- Ч -

Чад, Республіка
Чеська Республіка
Чехословакія
Чечня
Чилі
Чорне море
Чорногорія

Çad Cumhuriyeti
Çek Cumhuriyeti
Çekoslovakya
Çeçenistan
Şili
Karadeniz
Karadağ

- Ш -

Швейцарія
Швеція
Шрі-Ланка

İsviçre
İsveç
Sri Lanka

- Ю -

Югославія

Yugoslavya

- Я -

Ямайка
Японія

Jamaika
Japonya

СЛОВНИК АБРЕВІАТУР ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Пояснювальна записка

У словнику абревіатур містяться різнопланові (ініціальні, складові, змішані та інші) абревіатури, які тією чи іншою мірою використовуються у сучасній турецькій мові; наведені насамперед абревіатури, які представляють слова (словосполуки, вирази), що належать до прошарку суспільно-політичної лексики й використовуються у газетно-інформаційних текстах, а також, частково, спеціальна лексика з інших лексичних підсистем турецької мови, як-от: фізичні, авіаційні, технічні, лінгвістичні, математичні, географічні та інші терміни. У словнику містяться також англомовні абревіатури, які широко використовуються у газетно-інформаційних й інших текстах у турецькій мові.

Список умовних позначок:

ав. – авіація, авіаційний термін
військ. – військова справа, військовий термін
геогр. – географія, географічний термін
іст. – історизм, історичний термін
лінгв. – лінгвістика, лінгвістичний термін
мат. – математика, математичний термін
морськ. – морська справа, термін, пов'язаний з морською справою
спор. – спорт, спортивний термін
тех. – техніка, технічний термін
фіз. – фізика, фізичний термін

– А –

a.-s. – *amper-saat* – (фіз.) ампер-година
A.Ş. – *anonim şirket* – акціонерне товариство
a.s. – *atomsal sayı* – атомне число
A/h – *açık hesap* – відкритий рахунок
AA – *Anadolu Ajansı* – Анатолійське агентство (новин)
AB – *Avrupa Birliği* – Європейський Союз
ABD – *Amerika Birleşik Devletleri* – Сполучені Штати Америки
AD – *Anadilden Derlemeler* – вибірки з прототурецької мови
ad. – *ada* – (геогр.) – острів
AD... – *Ankara Devlet...* – Анкарський державний...
ADMMMA – *Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi* – Анкарська державна академія архітектури і будівництва

ADOP – *Ankara Devlet Opera ve Balesi* – Анкарський державний (театр) опери і балету

ADSO – *Ankara Devlet Senfoni Orkestrası* – Анкарський державний симфонічний оркестр

AEO – *Avrupa Ekonomik Ortaklaşması* – Європейське економічне співтовариство

aer. – *aerodinamik* – аеродинамічний

AET – *Avrupa Ekonomik Topluluğu* – Європейське економічне співтовариство

Afr. – *Afrika(lı)* – Африка, африканець

AH – *Amme Hukuku* – суспільне право

AHF – *Ankara Hukuk Fakültesi* – юридичний факультет Анкарського університету

AHFD. – *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* – Вісник юридичного факультету Анкарського університету

ahl(b). – *ahlak (bilimi)* – етика; мораль

AİD – *Agency for International Development* – Агентство з міжнародного розвитку

AİHM – *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* – Європейський суд з прав людини

AKM – *Atatürk Kültür Merkezi* – Культурний центр імені Ататюрка

AKP – *Adalet ve Kalkınma Partisi* – Партія справедливості й розвитку

aku. – *akustik* – акустичний

Al. – *Alman, Almanya, Almanca* – німець, німецький, Німеччина, німецька мова

Alb. – *albay* – (військ.) полковник

Alm. – *Alman, Almanya, Almanca* – німець, німецький, Німеччина, німецька мова

Am. – *Amerikan* – американський

AMAT – *American Mission for Aid to Turkey* – Американська місія допомоги Туреччині

ANAP – *Anavatan Partisi* – Партія вітчизни

Ank. – *Ankara* – Анкара

anl. – *anlamdaş* – (лінгв.) синонім

AO – *Anonim Ortaklık* – акціонерне товариство

AOÇ – *Atatürk Orman Çiftliği* – Лісопаркове господарство імені Ататюрка

AP – *Adalet Partisi* – Партія справедливості

AP – *Associated Press* – інформагентство “Асошіейтед Пресс”

AP – *Avrupa Parlamentosu* – Європейський парламент

APA – *Avrupa Para Antlaşması* – Європейська монетарна хартія

Aprt. – *Apt.* – *apartman* – будинок

arg. – *argo* – (лінгв.) арго

ark. – *arkeoloji* – археологія

Arn. – *Arnavut, Arnavutça, Arnavutluk* – албанський, албанська мова, Албанія

As. – *asistan* – асистент

As. – *asker(i), askerlik* – військовий, воєнний, військова служба

As. İz. – *Askeri İnzibat* – а) військово-патрульна служба, військова поліція; б) комендантський патруль, комендантський нагляд

As. CK – *Askeri Ceza Kanunu* – Кодекс законів про військові злочини

ASA – *American Standarts Association* – Асоціація американських стандартів

ask. – *asker(i), askerlik* – військовий, воєнний, військова служба

Askeri YBK. – *Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu* – Закон про закриті військові зони і зони безпеки

Asst. – *asistan* – асистент

AST – *Ankara Sanat Tiyatrosu* – Анкарський театр мистецтв

ast. – *astronomi* – астрономія

astr. – *astronomi* – астрономія

AT – *Avrupa Topluluğu* – Європейське співтовариство

ATAD – *Avrupa Topluluğu Adalet Divanı* – (Вищий) суд юстиції Європейського співтовариства

Atğm. – *asteğmen* – молодший лейтенант

atm. – *atmosfer* – атмосфера

ATP – *Aydınlık Türkiye Partisi* – Партія турецької інтелігенії

AÜ – *Ankara Üniversitesi* – Анкарський університет

Av. – *avukat* – адвокат, юрист

Avus. – 1) *Avustralya(lı)* – Австралія, австралієць; 2) *Avusturya(lı)* – Австрія, австрієць

AY. – *Anayasa* – конституція

ay. – *ayrıca* – зокрема

ay.bk. – *ayrıca bakınız* – зокрема дивіться

– В –

b. – *bent* – частина, пункт (наприклад, закону)

B.Elçi – *Büyükelçi* – Надзвичайний і Повноважний Посол

Ba. – *batı* – захід

BAC – *Birleşik Arap Cumhuriyetleri* – Об'єднані Арабські Республіки

BAE – *Birleşik Arap Emirlikleri* – Об'єднані Арабські Емірати

BAF – *Batı Almanya Federasyonu* – Федеративна Республіка Німеччини

Bak. – 1) *bakanlık* – міністерство; 2) *bakterioloji* – бактеріологія

bal. – *bale* – балет

Bank K. – *Bankalar Kanunu* – Закон про банківську діяльність
BAP – *Büyük Anadolu Partisi* – Партія Великої Анатолії
Batider – *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* – Вісник з банківського і торговельного права

BB – *Bayındırlık Bakanlığı* – Міністерство благоустрою (територій)

BBC – *British Broadcasting Company* – Радіокомпанія “Бі-Бі-Сі”

BBP – *Büyük Birlik Partisi* – Велика партія єдності

BCG – *BCG vaksini* – вакцина БЦЖ

Bçvş. – *başçavuş* – (військ.) старший сержант

bil. – *bilhassa* – особливо

bir. – 1) *birleşmiş* – об’єднаний; 2) *birlik* – союз, об’єднання

BK – *Borçlar Kanunu* – Закон про борги

Bkz. – *bakınız* – дивіться

Bl. – *bölük* – рота, ескадрон, батарея, ескадрилья

Bl.K. – *Bölük Komutanlığı* – командування роти (ескадрону)

BM – *Birleşik Milletler* – Організація об’єднаних націй

BMM – *Büyük Milet Meclisi* – Великі національні збори

BMT – *Birleşmiş Milletler Teşkilatı* – Організація об’єднаних націй

Bn. – *bayan* – пані

Bnb. – *binbaşı* – майор

bot. – *botanik* – ботаніка, ботанічний

BOTAŞ – *Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi* – АТ “БОТАШ”
 (“Транспортування нафти трубопроводами” / Підприємство з експлуатації нафтопроводів)

BP – 1) *Barış Partisi* – Партія миру; 2) *Birlik Partisi* – Партія єдності

Br. – *burun* – (геогр.) мис

bşk. – *başka* – крім, інше

Bşk. – *Başkanlık* – президія

BŞK. – *Başkomutan* – головнокомандувач

Bştbp. – *Baştabip* – головний лікар

BTP – *Bağımsız Türkiye Partisi* – Партія Незалежної Туреччини

Bul. – *Bulvar(ı)* – бульвар

bur. – *burun* – (геогр.) мис

BÜ – *Boğaziçi Üniversitesi* – Босфорський університет

bü. – *büyük* – великий

– С –

C. – *cilt* – том

CBD – *cash before delivery* – оплата до здійснення поставки (термін “Інкотермз”)

CC – *Corps Consulaire* – консульсько-дипломатичний корпус

CD – *Corps Diplomatique* – дипломатичний корпус
Cd. – *Cadde(si)* – проспект
CENTO – *Central Treaty Organisation* – Центрально(європейська) торговельна організація
CF – *coast and freight* – вартість і фрахт (термін “Інкотермз”)
CGP – *Cumhuriyetçi Güven Partisi* – Республіканська партія довіри
CHP – *Cumhuriyet Halk Partisi* – Народно-республіканська партія
CIF – *coast, insurance, freight* – вартість, страхування й фрахт (термін “Інкотермз”)
CK – 1) *Cep Kılavuzu* – кишеньковий довідник (путівник); 2) *Ceza Kanunnamesi* – Зведення законів кримінального права
CK – *Ceza Kanunu* – кримінальний кодекс
CKMP – *Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi* – Республіканська селянсько-національна партія
cm. – *santimetre* – сантиметр
Cmh. – *Cumhuriyet* – республіка
Cmh.Bşk. – 1) *Cumhurbaşkanı* – президент; 2) *Cumhurbaşkanlığı* – адміністрація президента
СMP – *Cumhuriyetçi Millet Partisi* – Республіканська національна партія
СMUK – *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu* – Кримінально-процесуальний кодекс
coğ. – *coğrafya* – географія
coğr. – *coğrafya* – географія
CP – *Cumhuriyetçi Parti* – Республіканська партія
CS – 1) *Cumhuriyet Savcısı* – генеральний прокурор Турецької Республіки; 2) *Cumhuriyet Senatosu* – республіканський сенат
CSO – *Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası* – Президентський симфонічний оркестр
Cum. – *Cumhuriyet* – республіка
Cumh. – *Cumhuriyet* – республіка
CUMK – *Ceza Usulü Muhakemeleri Kanunu* – кримінально-процесуальний кодекс

– Ç –

ÇEK – *Çocuk Esirgeme Kurumu* – Товариство захисту дітей
ÇB – *Çalışma Bakanlığı* – Міністерство праці
çev. – *çeviri* – переклад; *çeviren* – перекладач
çoc. – *çocuk (dili)* – (лінгв.) дитяча (мова)
ÇS – *Çimento Sanayii* – цементна промисловість
Çvş. – *çavuş* – сержант, (морськ.) старшина

– D –

d. – 1) *daire* – квартира; відділ; 2) *dakika* – хвилина; 3) *dal* – галузь; 4) *dere* – (геогр.) річка; 5) *doğu* – схід; 6) *doğum* – народження

D. – *düştür* – кодекс, зведення законів

d.lu – *doğumlu* – народжений у (місті..., ... році)

Da. – *dağ* – (геогр.) гора

da. – *daire* – квартира, відділ

DAC – *Demokratik Alman Cumhuriyeti* – Німецька демократична республіка

dam. – *dekametre* – декаметр

daN. – *dekaNewton* – деканьютон

DB – 1) *Denizcilik Bankası* – Морський банк; 2) *Dışişleri Bakanlığı* – Міністерство закордонних справ

dB. – *desibel* – децибел

DBP – *Demokrasi ve Barış Partisi* – Партія демократії і миру

DBYKP – *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı* – план розвитку в четвертій п'ятилітці

dem. – *demiryolları* – залізниця

den. – *denizcilik* – морська справа

DETÇA – *Devlet Tiyatrolarında Çalışanlar Derneği* – Товариство працівників державних театрів

DEVGENÇ – *Devrimci Gençlik Derneği* – Товариство революційної молоді

dey. – *deyim* – (лінгв.) ідіома, фразеологічний вираз, сталий вираз

DGM – *Devlet Güvenlik Mahkemesi* – Суд державної безпеки

DGSA – *Devlet Güzel Sanatlar Akademisi* – Державна академія образотворчого мистецтва

DH – *Devletlerarası Hukuk* – Міждержавне право

DHMI – *Devlet Hava Meydanları İşletmesi* – Державне управління експлуатації льотних майданчиків (літовищ)

DHP – *Demokratik Halk Partisi* – Народно-демократична партія

DHY – *Devlet Hava Yolları* – Державні авіалінії

DİB – *Dış İşleri Bakanlığı* – Міністерство закордонних справ

DİE – *Devlet İstatistik Enstitüsü* – Державний інститут статистики

dil(b). – (лінгв.) 1) *dilbilgisi* – граматики; 2) *dilbilim* – лінгвістика, мовознавство

DİN – *Deutsche Industrie Norm* – *German Industrial Standart* – Німецький промисловий стандарт

DİP – *Demokrat İşçi Partisi* – Демократична робітничка партія

dipl. – *diploma(lı)* – диплом, дипломований

diş. – 1) *dişçilik* – стоматологія; 2) *dişil* – жіночий (рід)
DİSK – *Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu* – Конфедерація профспілок революційних робітників
DK – *Deniz Kuvvetleri* – військово-морські сили
dk. – *dakika* – хвилина
DKİ – *Dikine Kalkış ve İniş* – (ав.) вертикальний зліт і посадка
dl. – *desilitre* – децилітр
DM – *Deutsche Mark* – німецька марка
dm. – *desimetre* – дециметр
DMMA – *Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi* – Державна академія архітектури і будівництва
DMO – *Devlet Malzeme Ofisi* – Державне управління матеріалознавства
dn. – *dipnot(u)* – примітка
Do. – *Doğu* – схід
DOB – *Devlet Opera ve Balesi* – Державний театр опери та балету
Doç. – *doçent* – доцент
doğ. – 1) *doğramacılık* – столярство; 2) *doğum* – народження
dok. – *dokumacılık* – ткацтво
DP – *Demokrat Parti* – Демократична партія
DPT – *Devlet Planlama Teşkilatı* – Інститут державного планування
Dr. – *doktor* – доктор; лікар
DS – *Derleme Sözlüğü* – Словник зібраної (діалектної) лексики
DSH – *Dış Seyahat Harcı* – відрядні (гроші, які виплачуються під час відрядження)
DSİ – *Devlet Su İşleri* – Державне управління водного господарства
DSÖ – *Dünya Sağlık Örgütü* – Світова організація охорони здоров'я
DSP – *Demokratik Sol Parti* – Соціал-демократична партія / Партія лівих демократів
DŞK – *Devlet Şurası Kanunu* – Закон про Державну раду
DTCF – *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* – філологічний та історико-географічний факультет
DTP – 1) *Değişen Türkiye Partisi* – Партія за зміни в Туреччині; 2) *Demokrat Türkiye Partisi* – Партія Демократичної Туреччини
duv. – *duvarcılık* – каменярство
DÜ – *Diyarbakır Üniversitesi* – Університет Діярбакира
DYO – *Denizcilik Yüksek Okulu* – Вище морське училище
DYP – *Doğru Yol Partisi* – Партія правильного шляху
Dz. – *deniz* – море
Dz. Ataş. – *Deniz Ataşesi* – морський аташе
Dz.HO – *Deniz Harp Okulu* – Військово-морське училище
Dz.Kom. – *Deniz Komutanlığı* – Командування військово-морських сил
Dz.Kuv. – *Deniz Kuvvetleri* – військово-морські сили

Dz.Ü. – *Deniz Üssü* – військово-морська база

Dza. – *denizaltı* – підводний човен

– Е –

EB – *Etibank* – Етібанк

EBK – *Et ve Balık Kurumu* – Товариство м'ясної та рибної промисловості ("М'ясрибпром")

ecz. – *eczane, eczacı(lık)* – аптека, фармацевт(ика)

ed. – 1) *edat* – післяйменник; частка; 2) *edebiyat* – література

Ed.F. – *Edebiyat Fakültesi* – літературознавчий факультет

edeb. – *edebiyat* – література

EF – *Edebiyat Fakültesi* – літературознавчий факультет

ef. – 1) *efendi* – пан; 2) *efrat* – (військ.) солдати, рядові, особовий склад

EKG – *elektrokardiyografi* – електрокардіограма

elek. – 1) *elektrik* – електричний; 2) *elektronik* – електронний

Em. – 1) *emekli* – пенсіонер; 2) *emniyet* – безпека

EMA – *European Monetary Association* – Європейська монетарна організація

Eminsu. – *Emekli İnkılap Subayları* – (Організація) відставних військових – учасників революції

emk. – *elektromotor kuvvet* – електромоторна сила

En.veTa.Kay.B. – *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı* – Міністерство енергетики та природних ресурсів

end. – *endüstri* – індустрія, промисловість

Ens. – *enstitü* – інститут

Enst. – *enstitü* – інститут

EP – *Emek Partisi* – Партія праці

EPU – *European Payment Union* – Європейський платіжний союз

Erm. – *Ermeni(stan); Ermenice(den)* – вірмен, Вірменія, вірменська мова, з вірменської мови

ES – 1) *Emekli Sandığı* – Пенсійний фонд; 2) *erime sıcaklığı* – температура плавлення

ESHOT – (*İzmir*) *Elektrik, Su, Havagazi, Otobüs, Tramvay İşlemeleri* – Ізмірське управління комунального і транспортного господарства

est. – *estetik* – естетичний

ETKB – *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı* – Міністерство енергетики та природних ресурсів

EÜ – *Ege Üniversitesi* – Егейський університет

EU – *Erkanı Harbiyei Umumiye* – генеральний штаб

eV – *elektron-volt* – електрон-вольт

ev. – *evcil* – домашня (тварина)

eu. – *eylem* – (лінгв.) дієслово

– F –

f. – *fikra* – пункт (закону, контракту)

FAO – *Food and Agriculture Organization* – Організація з питань продовольства та сільського господарства при ООН

Far. – *fars*; *Farsça(dan)* – перс, іранець; перська мова, фарсі, з перської мови

FAS – *free alongside ship* – вільно вздовж борту судна (термін “Інкотермз”)

FB – *Fenerbahçe* – СК Фенербахче

Fb. – *fabrika* – фабрика, завод

FBI – *Federal Bureau of Investigation* – Федеральне бюро розслідувань США

fel. – *felsefe* – філософія

fi. – *fiyat* – ціна

FIFA – *Federation Internationale de Football Association* – Міжнародна федерація футбольних асоціацій (ФІФА)

fizy. – *fizyoloji* – фізіологія

FKB – *Fizik, Kimya, Biyoloji* – фізика, хімія, біологія

FKO – *Filistin Kurtuluş Ordusu* – Армія звільнення Палестини

FKÖ – *Filistin Kurtuluş Örgütü* – Організація звільнення Палестини

FOA – *Foreign Operations Administration* – Управління іноземних операцій

FOB – *free on board* – вільно на борті, франко-борт (термін “Інкотермз”)

folk. – *folklor* – фольклор

FOR – *free on rail* – вільно на рейках (термін “Інкотермз”)

fot. – *fotoğraf(çılık)* – фотограф, фотографія

FOW – *free on wagon* – вільно у вагоні, франко-вагон (термін “Інкотермз”)

FP – *Fazilet Partisi* – Партія доброчесності

Fr. – *Fransa*; *Fransız*; *Fransızca(dan)* – Франція; француз, французька мова, з французької мови

FSEK – *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu* – Закон про інтелектуальну власність та твори мистецтва

FÜ – *Fırat Üniversitesi* – Євфратський університет

– G –

g.z. – *geçmiş zaman* – (лінгв.) минулий час

g.z.o. – *geçmiş zaman ortacı* – (лінгв.) дієприкметник минулого часу
 GAK – *Güney Avrupa Komutanlığı* – Південно-європейське командування
 GATT – *General Agreement on Tariffs and Trade* – Генеральна угода з митних тарифів і торгівлі
 GB – 1) *gök birimi* – небесне тіло; 2) *Great Britain* – Велика Британія; 3) *güneybatı* – південний захід
 GCA – *ground control apparatus* – (ав.) прилад наземного контролю
 GD – *güneydoğu* – південний схід
 gen. – 1) *genellikle* – загалом, як правило; 2) *general* – генерал
 GM – *Genel Müdür(lük)* – генеральний директор, дирекція
 Gmr. – *gümrük* – митниця
 GMT – *Greenwich Mean Time* – середній час за гринвіцьким меридіаном
 Gn. – *genel* – загальний
 Gn.Kur. – *Genelkurmay* – Генеральний штаб
 Gnl. – *general* – генерал
gök(b). – *gökbilim* – астрономія
 gön. – *gönderen* – адресант, відправник
 GP – 1) *Genç Parti* – Партія молоді; 2) *Güven Partisi* – Партія довіри
 gr. – 1) *gram* – грам; 2) *gramer* – граматики; 3) *Grekçe* – давньогрецька мова
 Grk. – *Grekçe* – давньогрецька мова
 GSB – *Gençlik ve Spor Bakanlığı* – Міністерство у справах молоді та спорту
 GSF – *Güzel Sanatlar Fakültesi* – факультет образотворчого мистецтва
 GSMH – *gayri safi milli hasıla* – валовий національний продукт
 GTB – *Gümrük ve Tekel Bakanlığı* – Міністерство у справах митниць та монополій
 Gü. – 1) *gümrük* – митниця; 2) *güney* – південь
Güm.Ta. – *Gümrük Tarifesi* – митний тариф
 GV. – *gelir vergisi* – податок на прибуток (фізичних осіб)
 GVK – *Gelir Vergisi Kanunu* – Закон про податок на прибуток (фізичних осіб)

– Н –

h.d. – *halk dili* – (лінгв.) просторіччя
h.i. – *has isim* – (лінгв.) власне ім'я
 HA – 1) *Haber Ajansı* – інформаційне агентство; 2) *Harp Akademisi* – Військова академія
 hat. – *hattatlık* – каліграфія

haz. – *hazırlayan* – упорядник
HDP – 1) *Halkın Demokrasi Partisi* – Партія народної демократії; 2) *Hür Demokrat Parti* – Партія вільних демократів
hek. – *hekim(lik)* – лікар, посада / заняття лікаря
HEP – *Hak ve Eşitlik Partisi* – Партія прав і рівності
HF – *Hukuk Fakültesi* – юридичний факультет
HGK – *Hukuk Genel Kurulu* – Головна (генеральна / вища) рада юстиції
HH – *Hususî Hukuk* – приватне право
HK – *Hava Kuvvetleri* – Військово-повітряні сили
hkr. – *hakaret yollu söylenir* – (лінгв.) образливе (слово, вираз)
hkk. – *halk ağzında* – (лінгв.) просторіччя
hm. – *hektometre* – гектометр
HMUK – *Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu* – процесуальний кодекс
HO – *Harp Okulu* – Військове училище
HP – 1) *horse power* – *beygir gücü* – кінські сили; 2) *Halkçı Parti* – Народницька партія; 3) *Hürriyet Partisi* – Партія свободи
Hrk.Bşk. – (військ.) *Harekat Başkanlığı* – командування військової операції
Hrp.T.D.Bşk. – *Harp Tarih Dairesi Başkanlığı* – Президія Управління військової історії
Hs.Uz. – *hesap uzmanı* – бухгалтер
Hst. – *hastane* – лікарня
Hst.Bş.Hek. – *Hastane Başhekimî / Başhekimliği* – головний лікар / адміністрація лікарні
HÜ – *Hacettepe Üniversitesi* – Університет Хаджеттепе
Hu. – *hukuk* – право
HUMK – *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu* – процесуальний кодекс
Hv. – *hava* – повітря, атмосфера
Hv.Dur. – *hava durumu* – прогноз погоди
Hv.Kuv. – *Hava Kuvvetleri* – військово-повітряні сили
HYP – *Halkın Yükselişi Partisi* – Партія народного піднесення
Hz. – 1) *Hazret* – святий; 2) *hertz* – герц

– İ –

İ. – 1) *İngiltere; İngilizce(den)* – Англія, англійська мова, з англійської мови; 2) *isim* – ім'я; 3) *İstanbul* – Стамбул; 4) *...işleri* – управління у справах...; 5) *İzmir* – Ізмір
İAS – *indicated air speed* – (ав.) приладова повітряна швидкість
İAST – *İstanbul Ankara Sanat Tiyatrosu* – Стамбульсько-анкарський театр мистецтв

İB – 1) *İç İşleri Bakanı / Bakanlığı* – Міністр / Міністерство закордонних справ; 2) *İş Bankası* – Робочий банк (Ішбанкаси)

İBD – *İstanbul Barosu Dergisi* – журнал Стамбульської асоціації (спілки) адвокатів

İbr. – *İbranice(den)* – іврит, з івриту

İBRD – *International Bank for Reconstruction and Development* – Міжнародний банк реконструкції та розвитку

İCAO – *International Civil Aviation Organization* – Міжнародна організація цивільної авіації

id. – *idare, idarecilik* – управління; адміністрування; менеджмент

İDOB – *İstabil Devlet Opera ve Balesi* – Стамбульський державний театр опери та балету

IDP – *Islahatçı Demokrasi Partisi* – Партія демократичних реформ

İDSO – *İstabil Devlet Senfoni Orkestrası* – Стамбульський державний симфонічний оркестр

İDT – *İstanbul Devlet Tiyatrosu* – Стамбульський державний театр

İEE – *İstanbul Eğitim Enstitüsü* – Стамбульський педагогічний інститут

İEF – *İzmir Enternasyonal Fuarı* – Ізмірський міжнародний ярмарок

İETT – *İstanbul Elektrik Tünel Tramvay İşletmesi* – Управління метрополітену м. Стамбула

İF – *İlahiyat Fakültesi* – богословський факультет

İFR – *instrument flight rules* – (ав.) правила польотів за приладами

İGDAŞ – *İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.* – АТ “Промислово-торгівельне підприємство Стамбульська газорозподільна компанія”

İHF – *İstanbul Hukuk Fakültesi* – Юридичний факультет Стамбульського університету

İHFM – *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* – вісник юридичного факультету Стамбульського університету

İİB – *İmar ve İskan Bakanı / Bakanlığı* – міністр / Міністерство житлово-комунального господарства та благоустрою територій

İİK – *İcra İflas Kanunu* – Закон про банкрутство

İİTİ(A) – *İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler (Akademisi)* – Стамбульська торговельно-економічна академія

İKH – *İngiliz Kültür Heyeti* – Британська культурна рада (центр)

İKT – *İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı* – Організація економічної співпраці й розвитку

ikt. – *iktisad* – економіка

İKTÖK – *İngiltere Kıbrıs Türk Örgütleri Konseyi* – Британська рада організацій північного ("турецького") Кіпру

İKV – *İktisadi Kalkınma Vakfı* – Фонд економічного розвитку

İLO – *İnternatonal Labor Organization* – Міжнародна організація праці

İMCO – *İntergovernmental Maritime Consulative Organization* – Міжурядова морська консультативна організація

İMF – *İnternational Monetary Fund* – Міжнародний валютний фонд

İn.Eml.D. – *İnşaat ve Emlak Dairesi* – Управління будівництва та нерухомості

İng. – 1) *İngiliz, İngilizce(den)* – англійська, з англійської мови; 2) *İngiltere* – Англія, Велика Британія

İNS – *İnternational News Service* – Міжнародна служба новин

inş. – *inşaat* – будівництво

İÖ – *İsa'dan Önce* – до Різдва Христового, до нашої ери

İOC – *İnternational Olympic Comittee* – Міжнародний олімпійський комітет (МОК)

İP – *İşçi Partisi* – Робітничка партія

İRO – *İnternational Refugee Organazation* – Міжнародна організація у справах біженців

İrt.Sb. – *İrtibat Subayı* – офіцер зв'язку (зв'язківець)

İS – *İsa'dan Sonra* – після Різдва Христового, нашої ери

İş. – *işık* – світло

is. – *isim* – ім'я, іменник

İşG. Antlaşması – *İşgücü Antlaşması* – Угода про найом робочої сили

İSKİ – *İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi* – Управління водно-каналізаційного господарства м. Стамбула

İsl. – 1) *İslam* – іслам; 2) *İslav, İslavca(dan)* – слов'янський, слов'янські мови, зі слов'янських мов

İsp. – 1) *İspanya* – Іспанія; 2) *İspanyol, İspanyolca(dan)* – іспанська, з іспанської мови

İst. – 1) *İstanbul* – Стамбул; 2) *istasyon* – станція; 3) *istatistik* – статистика

İt. – *İtalya(n), İtalyanca(dan)* – італійська, з італійської мови

İTC – *İttihat ve Terakki Cemiyeti* – (icm.) Спілка “Єднання і прогрес”

İTF – *İstanbul Tıp Fakültesi* – медичний факультет Стамбульського університету

İTO – *İnternational Trade Organization* – Міжнародна торговельна організація (МТО)

İTU – *İnternational Telecommunications Union* – Міжнародний телекомунікаційний союз

İTÜ – *İstanbul Teknik Üniversitesi* – Стамбульський (полі)технічний університет

İÜ – *İstanbul Üniversitesi* – Стамбульський університет

İz. – *İzmir* – Ізмір

İz.DSO – *İzmir Devlet Senfoni Orkestrası* – Ізмірський державний симфонічний оркестр

– J –

J. – *jandarma* – жандарм

JGK – *Jandarma Genel Komutanlığı* – Головне управління жандармерії

– K –

K. – 1) *kale* – фортеця; (*спор.*) ворота; 2) *kalkış* – (*ав.*) зліт; 3) *kanun* – закон; 4) *karar* – рішення; 5) *karşılaştırınız* – порівняйте; 6) *karşıt* – анти...; 7) *Kelvin* – кельвін; 8) *kilo* – кілограм; 9) *kişi* – (*лінгв.*) особа; 10) *komutan(lık)* – командир, командування; 11) *kurum* – інститут, товариство, спілка; 12) *kuruş* – куруш; 13) *kuzey* – північ; 14) *küçük* – малий, менший, молодший

K. – *Kanun* – закон

k.ç. – *kişi çoğul* – (*лінгв.*) ...особи множини

K.Kuv. – *Kara Kuvvetleri* – сухопутні війська

kA – *kiloamper* – кілоампер

kar. – *karşılık* – еквівалент, відповідник

karş. – *karşılaştırınız* – порівняйте

KB – *kuzey batı* – північний захід

KD – 1) *Kara Deniz* – Чорне море; 2) *kuzey doğu* – північний схід

Kd. – *kıdemli* – той, що має стаж (вислугу років), старший

KDTÜ – *Kara Deniz Teknik Üniversitesi* – Чорноморський (полі)технічний університет

ker. – *keramik* – кераміка, керамічний

kg. – *kilogram* – кілограм

kgr. – *kilogram* – кілограм

Kh. – *karargah* – штаб

kHz. – *kilohertz* – кілогерц

KİB – *Köy İşleri Bakanlığı* – Міністерство у справах села

kıs. – *kısaltma* – скорочення

KİT – *Kamu İktisadi Teşekkülü* – Державна економічна організація

KK – *Kızılay Kurumu* – Товариство Червоного Півмісяця

kkal. – *kilokalori* – кілокалорія

KKİ – *kısa kalkış ve iniş* – (*ав.*) короткий зліт і посадка

KKK – *Kara Kuvvetleri Komutanı / Komutanlığı* – командувач / командування сухопутних військ

KKTC – *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti* – Північно-Кіпрська Турецька Республіка

klm. – *kullanılmıyor* – (*лінгв.*) вийшло з ужитку (по слово, вираз)

km. – *kilometre* – кілометр

Kol.Ort. – *Kolektif Ortaklık* – колективне підприємство (товариство)

Kol.Şrt. – *Kolektif Şirket* – колективне підприємство (товариство)

Kom. – *komisyon* – комісія

Kom.Ort. – *Komandit Ortaklık* – командитне товариство

kon. – *konuşma dili* – розмовна мова

Kor. – *kolordu* – (військ.) корпус

Kör. – *körfez* – затока

Kora. – *koramiral* – (військ.) корпусний адмірал

köt. – *kötüleyici* – (лінгв.) нецензурне (слово, вираз)

Kr. – 1) *Krallık* – королівство; 2) *kuruş* – куруш

krş. – *karşılaştırınız* – порівняйте

krş.d. – *karşılaştırma derecesi* – порівняльний ступень, вищий ступень

порівняння прикметників

ks. – *kilosikl* – кілоцикл

kt. – *kişi tekil* – (лінгв.) ...особа однини

KTC – *Kıbrıs Türk Cemiyeti* – Кіпрсько-турецьке товариство

KTFD – *Kıbrıs Türk Federe Devleti* – Турецька Кіпрська Федеральна

Держава

KTHY – *Kıbrıs Türk Hava Yolları* – Кіпрські Турецькі Авіалінії

ktp. – *kitaplık* – бібліотека

KTÜ – *Karadeniz Teknik Üniversitesi* – Чорноморський (полі)технічний

університет

Kü. – *küçük* – маленький, менший, молодший

Ku. – *kuzey* – північ

Kur. – *kurmay* – штаб

Kur.Bşk. – *Kurmay Başkanı / Başkanlığı* – голова / командир штабу,

командування штабу

Kurumlar VK. – *Kurumlar Vergisi Kanunu* – Закон про податок на

прибуток підприємств

Kuv. – *Kuvvetler* – роди військ

kV – *kilovolt* – кіловольт

kW – *kilovat* – кіловат

– L –

L. – 1) *Latince* – латина; 2) *litre* – літр

lab. – 1) *laborant* – лаборант; 2) *laboratuvar* – лабораторія

Lat. – *Latince(den)* – латина, з латини

LDP – *Liberal Demokrat Parti* – Ліберально-демократична партія

lm. – *lümen* – (фіз.) люмен

LPG – *Likit Petrol Gaz* – рідке паливо (нафта, газ)

lt. – *litre* – літр

Ltd. – *Limited (Şirket)* – товариство з обмеженою відповідальністю

Lv. – *Levazım* – інвентар, припаси
Lv.A. – *Levazım Amirliđi* – інтендантська служба
Lv.Sa.Al.Ko. – *Levazım Satın Alma Komisyonu* – Комісія із закупівлі інвентарю (припасів), тендерна комісія (комітет)
lx. – *lüks* – люкс

– М –

M., m. – 1) *mahalle* – квартал, мікрорайон; 2) *metre* – метр; 3) *miktar* – кількість; 4) *Milat* – Різдво Христове
m. – *madde* – стаття
mA – *miliamper* – міліампер
Mac. – *Macar, Macaristan, Macarca(dan)* – угорець, Угорщина, угорська, з угорської мови
Mah. – 1) *mahalle* – квартал, мікрорайон; 2) *mahkeme* – суд
mak. – *makine* – машина, станок
mal. – *maliye* – фінанси
mant. – *mantık* – логіка
mat. – *matematik* – математика
matb. – *matbaacılık* – друкарська справа
MB – *Maliye Bakanlıđı* – Міністерство фінансів
MBK – *Milli Birlik Komitesi* – Комітет національної єдності
MC – *Milli Cephe; Milliyetçi Cephe Partisi* – Національний (Націоналістичний) фронт; Партія “Націоналістичний фронт”
MÇP – *Milliyetçi Çalışma Partisi* – Націоналістична робоча партія
Md. – 1) *madde* – стаття; 2) *müdür, müdürlük* – директор, дирекція
MDP – *Milliyetçi Demokrasi Partisi* – Націоналістична демократична партія
MEB – *Milli Eğitim Bakanı / Bakanlıđı* – міністр / Міністерство національної освіти
mes. – *meceza olarak* – (лінгв.) у переносному значенні
mes. – *mesela* – наприклад
MF – *Maliye Fakültesi* – фінансовий факультет
Mf. – *müfettiş, müfettişlik* – аудитор, аудит; інспектор, інспекція
MGK – *Milli Güvenlik Konseyi* – Рада національної безпеки
MHP – *Milliyetçi Hareket Partisi* – Партія націоналістичного руху
MHz – *megahertz* – мегагерц
mim. – *mimarlık* – архітектура
MISK – *Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu* – Конфедерація профспілок робітників-націоналістів
MİT – *Milli İstihbarat Teşkilatı* – Національне розвідувальне управління

MITT – *Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı* – Організація міжнародної економічної співпраці
MK – *Medeni Kanun* – Цивільний кодекс
MKM(K) – *Makine Kimya Endüstrisi (Kurumu)* – Товариство машинної хімічної промисловості
MKS – *metre-kilogram-saniye* – (мат.) метр-кілограм-секунда
MM – *Millet Meclisi* – Національний меджліс
mm. – *milimetre* – міліметр
MMB – *Milli Müdafaa Bakanlığı* – Міністерство національної оборони
MNP – *Milli Nizam Partisi* – Партія національного порядку
MÖ – *Milat'tan Önce* – до Різдва Христового, до нашої ери
MÖHUK – *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hakkında Kanun* – Закон про міжнародне приватне право й міжнародне приватне процесуальне право
MP – *Millet Partisi* – Національна партія
Mrşl. – *mareşal* – маршал
MS – *Milat'tan Sonra* – після Різдва Христового, нашої ери
MSP – *Milli Selamet Partisi* – Партія національного благоденства
MTA – *Maden Tetkik ve Arama (Enstitüsü)* – Інститут розвідування й пошуку природних ресурсів
MTTB – *Milli Türk Talebe Birliği* – Турецький національний студентський союз
MÜ – *Marmara Üniversitesi* – Університет Мармара
Mu. – *muharebe* – бій, битва
müh. – *mühendis(lik)* – інженер, інженерна справа
MV – *motor vapuru* – моторний човен
Mv. – *muavin* – заступник, помічник
Mv.Hst. – *Mevki Hastanesi* – стаціонарний шпиталь

– N –

N. – *numara* – номер
Na.li – *numaralı* – під номером
NATO – *North Atlantic Treaty Organization* – Північноатлантичний Альянс (НАТО)
No. – *numara* – номер
Nö.Amr. – *Nöbetçi Amiri* – (військ.) черговий по караулах
No.lu – *numaralı* – під номером
No.su – *numarası* – номер
Nr. – *numara* – номер
nsz. – *nesnesiz* – (лінгв.) неперехідне (дієслово)
nük. – *nükleer (fizik)* – ядерна (фізика)

Nz. – *nizamname* – (військ.) устав

– O –

ODTÜ – *Orta Doğu Teknik Üniversitesi* – Середньосхідний (полі)технічний університет

ODÜ – *Orta Doğu Üniversitesi* – Середньосхідний університет

OECD – *Organization for Economic Cooperation and Development* – Організація економічної співпраці та розвитку

OEEC – *Organization for European Economic Development* – Організація європейського економічного розвитку

Oğ. – *oğlu, oğulları* – син, сини

ok. – *okunuş(u)* – (лінгв.) вимова

OLEYİŞ – *Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçi Sendikası* – Профспілка працівників готелів, ресторанів і розважальних закладів

Onb. – *onbaşı* – (військ.) єфрейтор

OPEC – *Organization of Petroleum Exporting Countries* – Організація країн-експортерів нафти

opt. – 1) *operatör* – оператор; 2) *optik* – оптика, оптичний

Or. – *ordu* – армія

Or.a. – *oramiral* – армійський адмірал

Or.Gn.Kh. – *Ordu Genel Karargahı* – Генеральний штаб армії

ordonat – *ordu donatım işleri* – управління армійського оснащення

Org. – *orgeneral* – генерал армії

Ort. – *ortaklık* – товариство

Ort.O. – *ortaoyunu* – ортаоюну (турецька народна театральна вистава)

Os. – *Osmanlıca* – османська мова

Osm. – *Osmanlı, Osmanlıca* – осман, османський, османська мова

ou. – *oymacılık* – граверне мистецтво

OYAK – *Ordu Yardımlaşma Kurumu* – Товариство допомоги армії

– Ö –

ö.a. – *özgül ağırlık* – (фіз.) питома вага

ö.ı. – *özgül ısı* – (фіз.) питома теплота (тепло)

öğ. – *öğretmen* – вчитель, викладач

ön – *önek* – (лінгв.) префікс

Ör. – *örneğin* – наприклад

örn. – *örnek, örneğin* – приклад, наприклад

ösz. – *öznesiz* – (лінгв.) безособове / неозначено-особове (речення)

öz. – *özel* – власний, приватний

öz.a. – *özel ad* – (лінгв.) власне ім'я

öz.i. – özel isim – (лінгв.) власне ім'я

ÖDP – Özgürlük ve Dayanışma Partisi – Партія свободи і солідарності

Özel Finans KHKarar– Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında Kararname – Постанова про створення приватних фінансових установ

– P –

PAR – precision approach radar – (ав.) посадкова РЛС (радіолокаційна станція)

PK – posta kutusu – абонентська скринька

Plt. – pilot – пілот

pol. – politika – політика

Pr. – Prenslük – князівство, герцогство

Prof. – profesör – професор

PTT – Posta, Telefon, Telgraf (İdaresi) – Управління пошти, телефону, телеграфу

– R –

RC – Red Cross – Червоний хрест

RC – Resmi Ceride – Офіційна газета (вісник)

rd. – 1) radar – радар; 2) *radyan* – радіан

res. – resim; ressam – малюнок; художник

RG – Resmi Gazete – Офіційна газета

RKD – Resmi Kararlar Dergisi – Вісник офіційних рішень

Rom. – Romanya; Romence(den) – Румунія, румунська, з румунської мови

RP – Refah Partisi – Партія добробуту

ruh(b). – ruhbilim – психологія (наука)

Rus. – Rusya; Rusça(dan) – Росія, російська, з російської мови

– S –

S. – sayı – число

S.,s. – 1) sabah – ранок; 2) *saniye* – секунда; 3) *sifat* – (лінгв.) прикметник

Sa. – 1) saat – година; 2) *savunma* – оборона

Sağ. – sağlık – здоров'я

san. – 1) sanat – мистецтво; 2) *saniye* – секунда

sat. – satır – рядок

SB – 1) *Sanayi Bakanlıđı* – Міністерство промисловості; 2) *siyah-beyaz* – чорно-білий; 3) *Sovyetler Birliđi* – Радянський Союз; 4) *Sümerbank* – Сюмербанк

SBF – *Siyasal Bilimler Fakültesi* – факультет політичних наук

SE – *Sanat Enstitüsü* – Інститут мистецтв

SEATO – *South-East Asia Treaty Organization* – Торговельна організація Південно-Східної Азії

ses(b). – *sesbilim* – (лінгв.) фонетика

sf. – *sahife* – сторінка

SGB – *Sosyal Güvenlik Bakanlıđı* – Міністерство соціального захисту

SHP – *Sosyaldemokrat Halkçı Parti* – Соціал-демократична народницька партія

Si. – 1) *sigorta* – страхівка, страхування; 2) *sinemacılık* – кіномистецтво

Sig. – *sigorta* – страхівка, страхування

sin. – *sinai* – промисловий

sin. – *sinema(cılık)* – кіно, кіномистецтво

SİP – *Sosyalist İktidar Partisi* – Партія соціалістичної влади

siy. – *siyaset* – політика

SK – *Sayılı Kanun* – Закон №...

sm. – *santimetre* – сантиметр

SMK – *Sigorta Murakabe Kanunu* – Закон про контроль за страхуванням

Sn. – 1) *saniye* – секунда; 2) *Sayın* – шановний

SO – *Sanayi Odası* – Промислова палата

sok. – *sokak* – вулиця

son. – *sonek* – (лінгв.) постфікс

sos. – 1) *sosyal* – соціальний; 2) *sosyoloji* – соціологія

Sov.B. – *Sovyetler Birliđi* – Радянський Союз

SP – 1) *Saadet Partisi* – Партія щастя; 2) *Sosyalist Parti* – Соціалістична партія

sp. – *spor* – спорт

Sr. – 1) *seri* – серія; 2) *sıra* – ряд, місце

SS – *Sosyal Sigorta* – соціальне страхування

SSCB – *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliđi* – Союз Радянських Соціалістичних Республік

SSK – *Sosyal Sigorta(lar) Kurumu* – Управління (відділ) соціального страхування

SSYB – *Sađlık ve Sosyal Yardım Bakanlıđı* – Міністерство охорони здоров'я і соціальної допомоги

st. – *saat* – година

SUNFED – *Special United Nations Fund for Ekonomik Development* – Спеціальний фонд ООН з економічного розвитку

– Ş –

şah. – *şahıs* – особа

Şb. – *şube* – філія

şek. – *şekil* – форма; (*mex.*) рисунок

şim. – 1) *şimal* – північ; 2) *şimdi(ki zaman)* – (*лінгв.*) теперішній час

şof. – *şoför* – водій

Şrt. – *şirket* – компанія, підприємство, товариство

Şti. – *Şirketi* – підприємство, компанія, товариство (у складі ізафету)

– T –

T., t. – 1) *takım* – команда; комплект; 2) *tek* – єдиний; 3) *tekil* – (*лінгв.*)
однина; 4) *teknik* – технічний; 5) *Türk(çe), Türkiye* – турецька мова,
Туреччина

T.C. – *Türkiye Cumhuriyeti* – Турецька Республіка

TAB – *Türk Amele Birliği* – Турецький робітничий союз

Tab.Kay. – *Tabi Kaynaklar* – природні багатства

TAKE – *Türk Alman Kültür Enstitüsü* – Турецько-німецький культурний
центр (інститут)

TAO – *Türk Anonim Ortaklığı* – Турецьке акціонерне товариство

tar. – 1) *tarım* – сільське господарство; 2) *tarih* – історія; дата

TAS – *true air speed* – (*ав.*) справжня повітряна швидкість

TAŞ – *Türk Anonim Şirketi* – Турецьке акціонерне товариство

TB – 1) *Tarım Bakanlığı* – Міністерство сільського господарства; 2)
Ticaret Bakanlığı – Міністерство торгівлі

Tb. – *tabur* – (*військ.*) батальйон; дивізіон; загін; колонна

TBB – *Ticaret Borsaları Birliği* – Спілка торговельних бірж

Tbb. – *tibbi* – медичний

TBMM – *Türkiye Büyük Millet Meclisi* – Великі турецькі національні
збори

TBP – *Türkiye Birlik Partisi* – Турецька партія єдності

Tbp. – *tabip* – лікар

TCDD – *T.C. Devlet Demiryolları* – Державні залізниці Турецької
Республіки

TÇEK – *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu* – Турецьке товариство захисту
дітей

TCK – *T.C. Karayolları* – Управління суходільних шляхів Турецької
Республіки

TCK – *Türk Ceza Kanunu* – Карний / Кримінальний кодекс Туреччини

TCMB – *T.C. Merkez Bankası* – Центральний банк Турецької Республіки

TCTİ – *T.C. Tekel İdaresi* – Антимонопольний комітет Турецької Республіки

TD – 1) *Tarama Dergisi* – (лінгв.) “Журнал витягнень” (генетично тюркської лексики з давніх писемних пам’яток); 2) *Türk Dili* – турецька мова; 3) *Türkiye Demiryolları* – турецькі залізниці

TDK – *Türk Dil Kurumu* – Турецьке лінгвістичне товариство

Tek. – 1) *Tekel* – монополія; 2) *teknik* – техніка, технічний; 3) *teknisyen* – технік

tel f. – *telefon* – телефон

tel g. – *telgraf* – телеграф

Tel. – *telefon* – телефон

ter. – *terim* – (лінгв.) термін

TF – *Tip Fakültesi* – медичний факультет

Tğm. – *teğmen* – лейтенант

TGS – *Türkiye Gazetecileri Sendikası* – Спілка журналістів Туреччини

TGSS – *Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası* – Спілка власників газет

Туреччини

TGSYO – *Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu* – Інститут декоративно-прикладного мистецтва

THA – *Türk Haberler Ajansı* – Турецька інформаційна агенція

THK – *Türk Hava Kurumu* – Турецьке авіаційне товариство

THKP – *Türkiye Halk Kurtuluş Partisi* – Партія народного порятунку

Туреччини

THY – *Türk Hava Yolları* – Турецькі авіалінії

Ti. – *tiyatro* – театр

TİB – *Türkiye İş Bankası* – Робітничий банк Туреччини

tic. – *ticaret, ticari* – торгівля, торговельний

TİKKO – *Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu* – Армія порятунку робітників і селян Туреччини

TİP – *Türkiye İşçi Partisi* – Робітничча партія Туреччини

tip. – *tıbbi* – медичний

TİSAN – *Tüm Tiyatro Sanatçıları Birliği* – Спілка акторів театрів

TİSK – *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu* – Конфедерація профспілок роботодавців Туреччини

TİT – *Türkçü İntikam Tugayı* – Бригада турецьких месників

tiy. – *tiyatro* – театр

TK – *Ticaret Kanunu* – Комерційний кодекс

TK – *Türk Kodeksi* – Турецька фармакопея (керівництво з виготовлення ліків)

Tk. – *Türk, Türkçe, Türkiye* – турок, турецький; турецька мова; Туреччина

TKB – *Türk Kadınlar Birliği* – Спілка жінок Туреччини

TKİ – Türkiye Kömür İşletmeleri – (Спілка) вугільних підприємств Туреччини

TKP – 1) Türkiye Komünist Partisi – Комуністична партія Туреччини; 2) *Türkiye Köylü Partisi* – Селянська партія Туреччини

TL – Türk Lirası – турецька ліра

TM – Türk Mali – вироблено в Туреччині; турецького виробництва

TMMOB – Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği – Спілка інженерно-архітектурних палат Туреччини

TMO – Toprak Mahsulleri Ofisi – Управління сільськогосподарської продукції

TMTF – Türkiye Milli Talebe Federasyonu – Турецька національна федерація студентів

TO – Ticaret Odası – торговельна палата

Töbank – Türkiye Öğretmenler Bankası – Турецький банк учителів

TODAİE – Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü – Турецький і середньо-східний інститут суспільного управління

top. – *toplumbilim* – суспільствознавство

toplb. – *toplumbilim* – суспільствознавство

TP – Türkiye Partisi – Партія Туреччини

TPAO – Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı – акціонерне товариство “Турецька нафта”

TRT – Türk Radyo ve Televizyonu – Турецьке радіо та телебачення

TRT(K) – Türkiye Radyo ve Televizyon (Kurumu) – Турецьке радіотелевізійне товариство

TS – 1) Türk Standardı – турецький стандарт; 2) *Türkçe Sözlük* – Тлумачний словник турецької мови

TSE – 1) Türk Sanat Enstitüsü – Турецький інститут мистецтв; 2) *Türk Standartları Enstitüsü* – Інститут турецьких стандартів, Інститут стандартизації Туреччини

TSİP – Türkiye Sosyalist İşçi Partisi – Соціалістична робітничка партія Туреччини

TSO – Ticaret ve Sanayi Odası – торговельно-промислова палата

TSYD – Türkiye Spor Yazarları Derneği – Спілка спортивних журналістів Туреччини

TTB – Turizm ve Tanıtma Bakanlığı – Міністерство туризму

TTD – Talim ve Terbiye Dairesi – (військ.) Управління (відділ) військової підготовки

TTK – Türk Tarih Kurumu – Турецьке історичне товариство

TTOK – Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu – Автомобільне туристичне товариство Туреччини

TÜ – Teknik Üniversitesi – (полі)технічний університет

TÜBİTAK – Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu – Турецьке товариство науково-технічних досліджень

TÜFE – Tüketici Fiyat Endeksi – індекс споживчих (споживацьких) цін

Tug. – *tugay* – (військ.) бригада

TÜM-DER – Tüm Memurlar Birleşme ve Danışma Derneği – Усетурецьке товариство єднання і підтримки (державних) службовців

Türk PKKK – Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu – Закон про захист вартості турецької грошової одиниці

Türkbank – Türk Ticaret Bankası – Турецький торговельний банк

TÜRKİŞ – Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu – Конфедерація профспілок турецьких робітників

TÜSİAD – Türk Sanayiciler ve İş Adamları Derneği – Спілка промисловців і підприємців Туреччини

TUSLOG – The US Logistics Group – Логістична група США

TÜTED – Tüm Teknik Elemanlar Derneği – Спілка працівників технічної сфери

TuTeK – Turizmi Teşvik Kanunu – Закон про заохочення туризму

TV – televizyon – телебачення

TVK – Türk Vatandaşlığı Kanunu – Закон про турецьке громадянство

TVK – Türk Vatandaşlık Kanunu – Закон про турецьке громадянство

TYMB – Türkiye Yüksek Mühendisler Birliği – Спілка інженерів

Туреччини

TYS – Türkiye Yazarlar Sendikası – Спілка письменників Туреччини

TZB – Türkiye Ziraat Bankası – Сільськогосподарський банк Туреччини

– U –

UB – Ulaştırma Bakanlığı – Міністерство транспорту

Uçs. – *uçaksavar* – зенітний, протиракетний (комплекс, установка)

UHF – ultra high frequency – надвисока частота

UK – United Kingdom – Об'єднане королівство (Великобританії та Північної Ірландії)

UM – Umumi Müdür(lük) – генеральний директор; дирекція

UN – United Nations – Організація об'єднаних націй

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Організація з питань освіти, науки й культури при ООН

UNO – United Nations Organization – Організація об'єднаних націй

UNRRA – UN Relief and Rehabilitation Agency – Організація з рекреації і реабілітації при ООН

UP – Ulusal Parti – Народна партія

UPF – Uluslararası Para Fonu – Міжнародний валютний фонд

UPU – Universal Postal Union – Всесвітній поштовий союз

US(A) – *United States of Amerika* – Сполучені Штати Америки
USAF – *US Air Force* – військово-повітряні сили США
USIS – *US Information Service* – Інформаційне агентство США

– Ü –

Ü., ü. – 1) *üniversite* – університет; 2) *üs* – (військ.) база; 3) *üst* – верхній, вищий

Üçvş. – *üçavuş* – старший сержант

Üni. – *üniversitesi* – ...університет

ünl. – *ünlem* – (лінгв.) вигук

üst. – *üstünlük derecesi* – (лінгв.) найвищий ступень порівняння прикметників

Üstğm. – *üsteğmen* – старший лейтенант

ÜSYS – *Üniversite Seçme ve Yerleştirme Sınavı* – іспит для вступу до закладів вищої освіти

Ütğm. – *üsteğmen* – старший лейтенант

ÜYS – *Üniversite Yerleştirme Sınavı* – іспит для вступу до закладу вищої освіти

– V –

V., v. – 1) *varak* – лист, документ; 2) *varış* – прибуття; 3) *vekil* – представник, заступник; 4) *vezir* – візир; 5) *volt* – вольт

v.s. – *ve saire* – тощо, і т.ін., і т.д.

vb. – *ve başkaları* – тощо, і т.ін., і т.д.

vd. – *ve devamı* – тощо, і т.ін., і т.д.

vet. – *veteriner* – ветеринар

VFR – *visual flight rules* – (ав.) правила візуального польоту

VHF – *very high frequency* – дуже висока частота

VP – *Vatan Partisi* – Партія вітчизни

VUK – *Vergi Usulü Kanunu* – Податково-процесуальний кодекс

– Y –

Y. – *yıl* – рік

Y., y. – 1) *yansıtma* – відображення; 2) *yaprak* – лист; 3) *yardımcı* – заступник, помічник; 4) *Yunanca(dan)* – (ново)грецька, з (ново)грецької мови; 5) *yüksek* – високий, вищий

Y... HD. – *Yargıtay ... Hukuk Dairesi* – Палата... Вищого касаційного суду...

y.ad. – *yarımada* – (геогр.) півострів

YDP – 1) *Yeni Demokrasi Hareketi* – (партія) Новий демократичний рух
 2) *Yeniden Doğuş Partisi* – Партія відродження
Y.M(üh). – *yüksek mühendis* – інженер
YAYKO – *Yayımcılar Kooperatifi* – кооператив (спілка) видавців
YB. – *yük birimi* – (фіз.) одиниця розряду
Yd.(Sb.) – *yedek (subay)* – офіцер запасу
yer(b). – *yerbilim* – геологія
YİSHK – *Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun* – Закон про місцепроживання та пересування іноземців
YKB – *Yapı ve Kredi Bankası* – Банк “Япи ве Креді” (Будівельно-кредитний банк)
YKD – *Yargıtay Kararları Dergisi* – Вісник рішень Вищого касаційного суду
YKK – *Yüksek Kültür Kurulları* – Вищі культурні ради
YO – *yüksek okul* – інститут, вище училище, вища школа
YÖK – 1) *Yükseköğretim Kanunu* – Закон про вищу освіту; 2) *Yükseköğretim Kurulu* – Рада з вищої освіти
YÖÖ – *Yükseköğretim Okulu* – Педагогічний інститут
YP – *Yurt Partisi* – Партія батьківщини
Yrb. – *yarbay* – підполковник
Yrd. – *yardımcı* – заступник, помічник
YŞÇK – *Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi* – Рамкова постанова про іноземний капітал
YSE – *Yol Su Elektrik (Genel Müdürlüğü)* – Головне управління дорожнього, водного та електричного господарства
YSTK – *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu* – Закон про заохочення іноземного капіталу (іноземних інвестицій)
YTL – *Yeni Türk Lirası* – нова турецька ліра
YTP – *Yeni Türkiye Partisi* – Партія “Нова Туреччина”
Yük. – *yüksek* – високий, вищий
Yük.Müh. – *Yüksek Mühendis* – інженер
Yun. – *Yunan, Yunanca(dan), Yunanistan, Yunanlı* – грек, грецький, (ново)грецька, з (ново)грецької мови
YY. – *yüzyıl* – століття, сторіччя
YYK – *Yeni Yazım Kılavuzu* – Новий правопис
uz. – *yazın* – література
Yzb. – *yüzbaşı* – капітан

– Z –

ZB – *Ziraat Bankası* – Сільськогосподарський банк
ZF – *Ziraat Fakültesi* – факультет сільського господарства

zf. – *zarf* – (лінгв.) прислівник
zir. – *ziraat* – сільське господарство
zm. – *zamir* – (лінгв.) займенник
zoo. – *zooloji* – зоологія

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Айляров Ш.С.* Развёрнутые члены предложения в современном турецком языке. – М., 1974.
- Алиев В.Г.* Перифрастические формы глагола в азербайджанском языке // Советская тюркология. – 1989. – № 6.
- Благова Г.Ф.* К теории тюркского склонения // Советская тюркология. – 1978. – № 5.
- Гаджирахмедов Н.Э.* Еще раз о видах тюркского глагола // Советская тюркология. – 1986. – № 5.
- Грунина Э.А.* Об изучении семантической структуры временных форм индикатива // Советская тюркология. – 1975. – № 4.
- Гузев В.Г.* Значение форм страдательного и возвратного залогов. Состав категории залога // Советская тюркология. – 1986. – № 4.
- Гузев В.Г.* Парадигма глагольных финитных форм как морфологическая категория // Советская тюркология. – 1982. – № 4.
- Дудина Л.Н.* Турецкий язык. Практический курс. – СПб., 1994.
- Иванов С.Н.* К истолкованию категории принадлежности // Советская тюркология. – 1972. – № 1.
- Иванов С.Н.* Курс турецкой грамматики. Ч. 1. Грамматические категории имени существительного. – Л., 1975.
- Кайдаров А.Т.* Различные способы выражения одних и тех же грамматических отношений в близкородственных языках // Советская тюркология. – 1972. – № 2.
- Колшанский Г.В.* Контекстная семантика. – М., 1980.
- Кононов А.Н.* Актуальные тюркологические заметки // Советская тюркология. – 1975. – № 2.
- Кононов А.Н.* Грамматика современного турецкого литературного языка. – М.; Л., 1956.
- Кубрякова Е.С., Шахнарович А.М., Сахарный Л.В.* Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. – М., 1991.
- Кузнецов П.И.* О грамматических категориях имени существительного в тюркских языках // Советская тюркология. – 1977. – № 5.
- Кузнецов П.И.* Об одном случае “неправильного” употребления винительного падежа в турецком языке // Советская тюркология. – 1972. – № 4.
- Кузнецов П.И.* Система функциональных форм глагола в современном турецком языке // Советская тюркология. – 1982. – № 1.
- Кузнецов П.И.* Условный период турецкого языка. – М., 1950.
- Кузнецов П.И.* Учебник турецкого языка. Завершающий курс. – М., 2000.
- Кузнецов П.И.* Частотность употребления функциональных форм турецкого глагола // Советская тюркология. – 1974. – № 3.

Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.

Любимов К.М. Первое лицо турецкого грамматического времени на -*muş* // Советская тюркология. – 1975. – № 3.

Любимов К.М. Семь значений турецкой словоформы *yazmış* // Советская тюркология. – 1971. – № 6.

Любимов К.М. Система грамматических времен в современном турецком языке // Советская тюркология. – 1970. – № 2.

Любимов К.М. Система деепричастий в современном турецком языке // Советская тюркология. – 1977. – № 4.

Майзель С.С. Изафет в турецком языке. – М.; Л., 1957.

Михайлов М.С. Исследования по грамматике турецкого языка. Перифрастические формы турецкого глагола. – М., 1965.

Нигматов Х.Г. Соотношение категории времени и категории склонения в тюркском глаголе // Советская тюркология. – 1970. – № 5.

Нилсон Б. Определённость и референтность в связи с аккумулятивом в турецком языке // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 19. Тюркология. – М., 1987.

Общее языкознание. Внутренняя структура языка. – М., 1972.

Севортян Э.В. Несколько замечаний к тюркологическим исследованиям по грамматике // Советская тюркология. – 1970. – № 3.

Сибгатов Р.Г. Модальность как структурно-семантическое единство // Советская тюркология. – 1978. – № 4.

Соколов С.А. Категория определенности – неопределенности как система выражения коммуникативных и семантико-синтаксических отношений // Советская тюркология. – 1989. – № 1.

Сорокін С.В. Категорія “умовності” в сучасній турецькій мові (на прикладі мови роману Орхана Памука “Біла Фортеця”) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія “Східні мови та літератури”. – 2000. – Вип. 3.

Сорокін С.В. Категорія перфекта в турецькій мові (функціональний та лінгвокогнітивний аспекти) // Мова і культура. – 2003. – Вип. 6. – Т. 5. – Ч. 2.

Сорокін С.В. Система мікросинтаксису турецької мови. Автореф... канд. філол. наук. – К., 2002.

Сорокін С.В., Онищук О.В. До проблеми диференціації частин сучасної турецької мови // Вісник Київського університету імені Т.Шевченка. Східні мови та літератури. – 2001. – Вип. 6.

Сорокін С.В., Фармагей В.В. Заголовок та зачин турецького газетно-інформаційного повідомлення як перекладознавча проблема // Вісник Київського університету імені Т.Шевченка. Східні мови та літератури. – 2003. – Вип. 7.

Федотов М.Р. “Инфинитивы” в тюркских языках // Советская тюркология. – 1981. – № 3.

Штелиг Д.А. Грамматическая семантика английского языка: Фактор человека в языке. – М., 1996.

Щека Ю.В. Связь текста посредством нулевого члена и некоторые типы асиндетических сложноподчиненных предложений в турецкой разговорной речи // Советская тюркология. – 1988. – № 2.

Щербак А.М. К характеристике системы тюркских падежей в плане содержания // Советская тюркология. – 1972. – №4.

Юлдашев А.А. Исследования по синтаксису тюркских языков. – М., 1962.

Юхансон Л. Определённость и актуальное членение в турецком языке // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 19. Тюркология. – М., 1987.

Ediskun H. Türk Dilbilgisi. – İstanbul, 1985.

Gencan T.N. Dilbilgisi. – Ankara, 2001.

Gencan T.N. Dilbilgisi. – İstanbul, 1966.

Hengirmen M. Türkçe Dilbilgisi. – Ankara, 1996.

Hengirmen M. Türkçe Dilbilgisi. Turkish Grammar For Foreign Students. – Ankara, 1999.

Koç N. Yeni Dilbilgisi. – Ankara, 1996.

Özsoy A. Sumru. Türkçe. – İstanbul, 1999.

Sorokin S.V. Türkçe’de İşlevsel Dilbilgisi Araştırmaları // Ыылдыз. – 2003. – Вып. 5.

Електронні ресурси:

www.aksam.com.tr

www.arama.net

www.bul.net

www.cumhuriyet.com.tr

www.gazeteler.com

www.gazetevatan.com

www.gpk-ua.da.ru

www.hurriyet.com.tr

www.korrespondent.net

www.milliyet.com.tr

www.sabah.com.tr

www.segodnya.ua

www.tr.wikipedia.org

www.tumgazeteler.com

www.vakit.com.tr

www.zn.ua

www.zaman.com.tr